

ตราเมือง และเครื่องแบบ

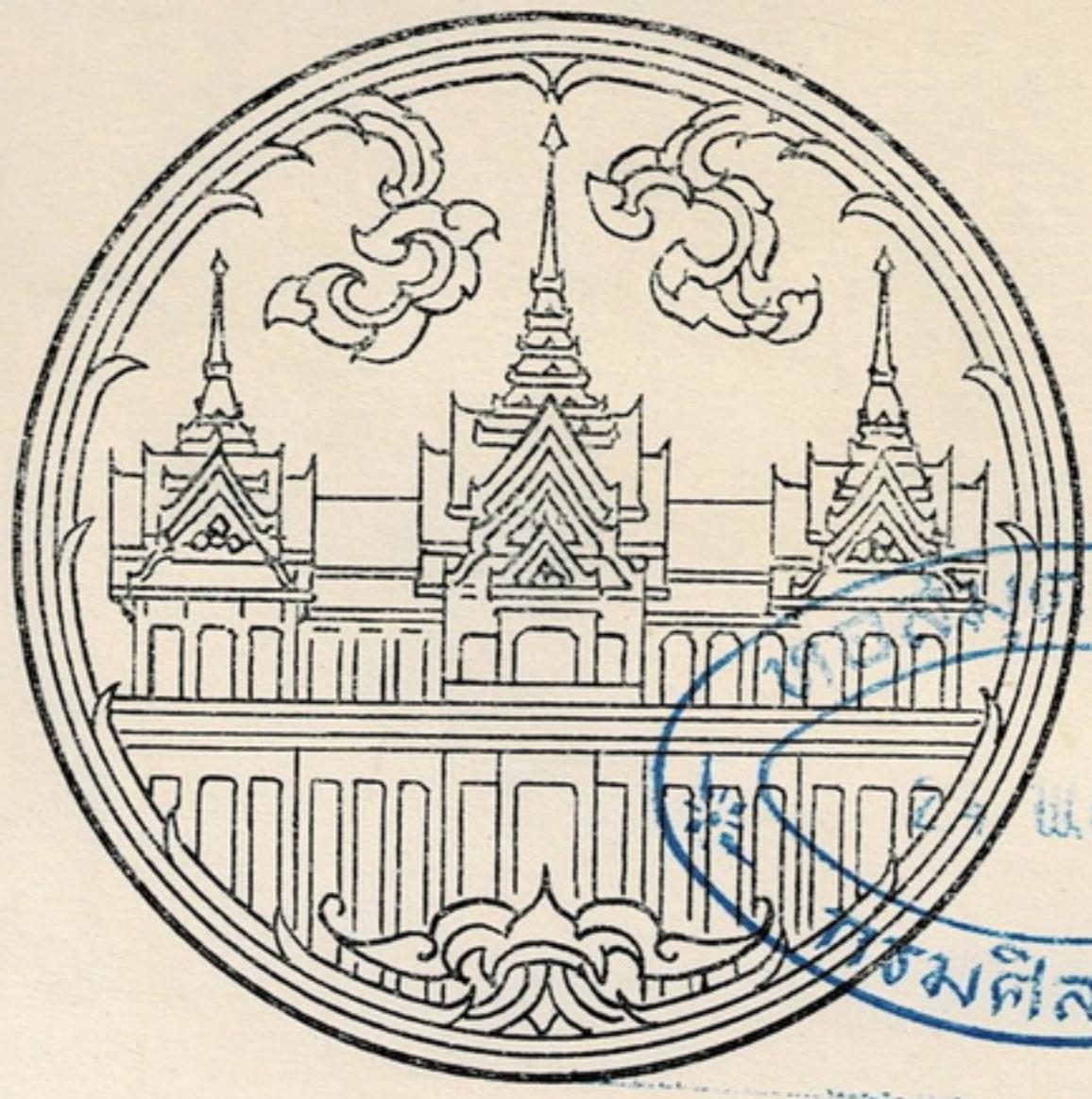
พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

หายประหาณ สุตะบุตร ท.ช ท.ห

ณ เมรุวัดธาตุทอง ถนนสุขุมวิท

๓๐ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๑๔

929.6
ห 165ป

หอสมุดแห่งชาติ
พ.ศ. 2525
ศิลปากร
หอสมุดแห่งชาติสาขานครราชสีมา

ศราเพลง และเครื่องแบบ

พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

หายประหาณ สุตะบุตร ท.ช ท.ห

ณ เมรุวัดธาตุทอง ถนนสุขุมวิท

๓๐ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๑๔

สำนักวิทยบริการฯ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติศาสตร์ไทย

ฉบับปรับปรุงใหม่

ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ

ศ.ม. (ประวัติศาสตร์)

ประสานมิตร

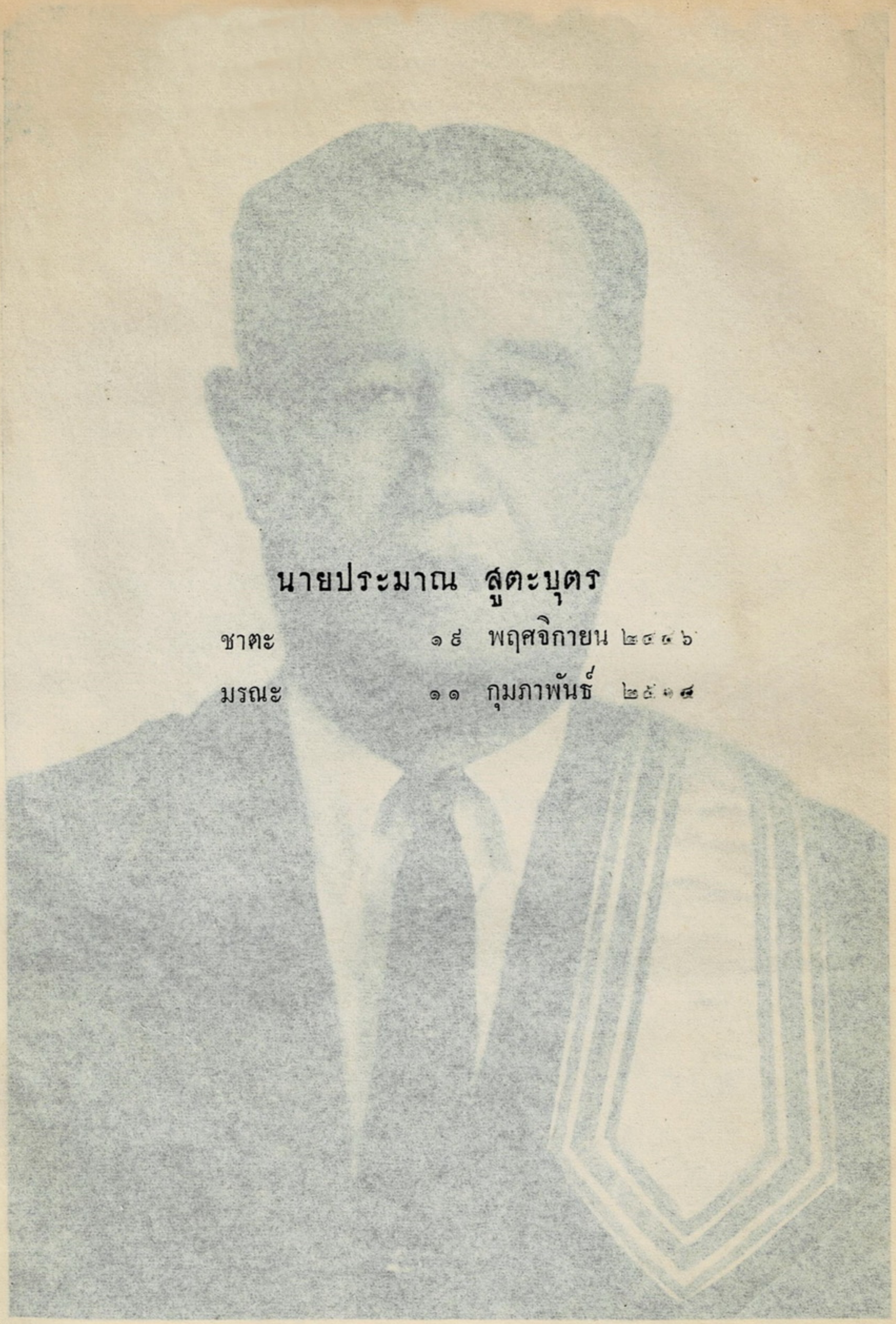
ประวัติศาสตร์ไทย ฉบับปรับปรุงใหม่

ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ ศ.ม. (ประวัติศาสตร์) ประสานมิตร

เลขห้อง ส๗

เลขหมู่ ๙๒๙.๖
ท๑๖๕๗

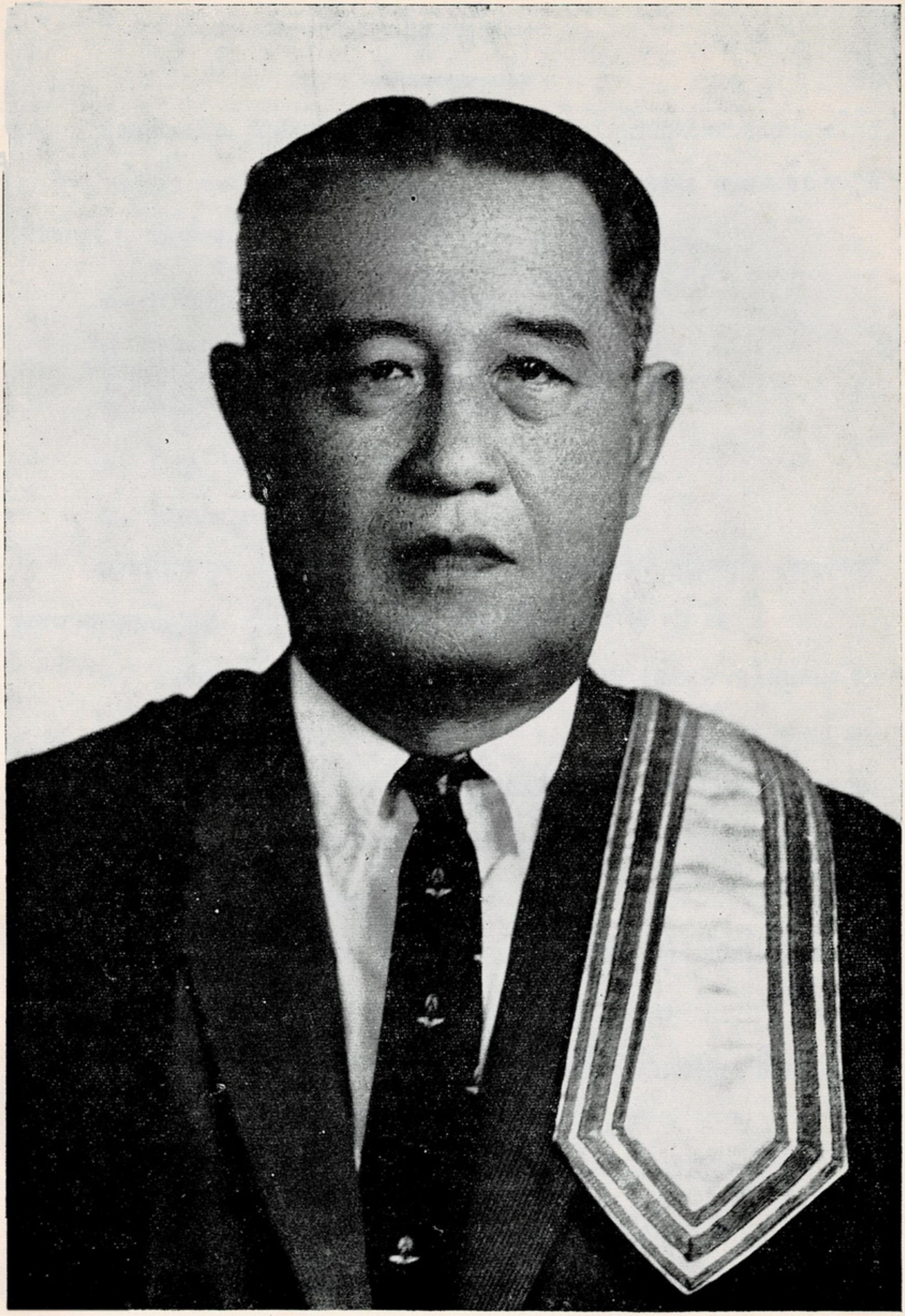
เลขทะเบียน ๒.๐๐๖๔๕๑

นายประมาณ สูตะบุตร

ชาตะ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๔๔๖

มรณะ ๑๑ กุมภาพันธ ๒๕๑๙

ประวัติ

นายประมาณ สูตะบุตร (ขุนสูตะบุตรธรรมบาล) เป็นบุตรหลวงและนางวิพิธพจนการ เกิดเมื่อ ๑๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๔๖ ที่ตำบลริมคลอง อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน ๕ คน คือ

๑. นางอุดม ปาณานนท์ (ถึงแก่กรรมแล้ว)

๒. นายประมวญ สูตะบุตร (ถึงแก่กรรมแล้ว)

๓. ด.ญ. (ยังไม่มีชื่อ) ถึงแก่กรรมตั้งแต่เล็กๆ

๔. ด.ญ. (ยังไม่มีชื่อ) ถึงแก่กรรมตั้งแต่เล็กๆ

๕. นายประมาณ สูตะบุตร

นายประมาณ สูตะบุตร ได้ทำการสมรสกับนางรัมภา สูตะบุตร บุตรหลวงและนางพรหมบัญญา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ มีบุตรด้วยกันรวม ๘ คน คือ

๑. นายแพทย์ประธาน สูตะบุตร สมรสกับ พ.ญ. กัลยา (ว่องวานิช) มีบุตร ๑ คน
ด.ช. ประทรรศน์ สูตะบุตร

๒. ดร. ประเทศ สูตะบุตร สมรสกับ ม.ล. พูนแสง ลดาวัลย์ มีบุตร ๒ คน
ด.ช. ปฐมรัฐ สูตะบุตร, ด.ช. ทวารัฐ สูตะบุตร

๓. นายประทับ สูตะบุตร

๔. นายประมุท สูตะบุตร สมรสกับจิราภา (วรรณรัตน์) มีบุตรี ๒ คน
ด.ญ. จุฬิาลักษณ์ สูตะบุตร, ด.ญ. รัชดา สูตะบุตร

๕. นายประการ สูตะบุตร สมรสกับ ม.ร.ว. มัลลิกา (วรวรรณ) มีบุตรี ๑ คน
ด.ญ. วรกร สูตะบุตร

๖. นายประกาศ สูตะบุตร

๗. นายประกิต สูตะบุตร

๘. นายประเมศร์ สูตะบุตร

ประวัติการศึกษา

ชั้นประถมศึกษา

พ.ศ. ๒๔๕๔—๒๔๕๖ ที่โรงเรียนโพธิพิทยากร อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ชั้นมัธยมศึกษา

พ.ศ. ๒๔๕๘—๒๔๖๓ ที่โรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร์ จังหวัดพระนคร

ชั้นอุดมศึกษา

พ.ศ. ๒๔๖๔—๒๔๖๖ ที่จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย คณะรัฐประศาสนศาสตร์

พ.ศ. ๒๔๖๘—๒๔๖๙ ที่โรงเรียนกฎหมาย กระทรวงยุติธรรม

ประวัติการรับราชการ

พ.ศ. ๒๔๖๗ เป็นนักเรียนฝึกหัดราชการ อำเภอที่อำเภอวังกระโจม และอำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก

พ.ศ. ๒๔๖๘ เป็นปลัดอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

พ.ศ. ๒๔๗๐ เป็นอาณาบาลรถไฟ กรมรถไฟ

พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นหัวหน้าอาณาบาลรถไฟ กรมรถไฟ และเป็นเลขานุการสภากรรมการรถไฟอีกตำแหน่งหนึ่ง (สภารถไฟตอนเป็นกรมรถไฟ)

พ.ศ. ๒๔๗๘ พ้นจากตำแหน่งเลขานุการสภากรรมการรถไฟ

พ.ศ. ๒๔๘๐ เป็นหัวหน้าสำนักงานอาณาบาลรถไฟ (เรียกชื่อตำแหน่งใหม่)

พ.ศ. ๒๔๙๔ กรมรถไฟเปลี่ยนฐานะเป็นการรถไฟแห่งประเทศไทย จึงต้องออกจากราชการ เพื่อรับบำนาญไปตอนหนึ่ง แล้วเข้าทำงานในการรถไฟแห่งประเทศไทยในตำแหน่งหัวหน้าสำนักงานอาณาบาลตามเดิม และเป็นเลขานุการคณะกรรมการรถไฟแห่งประเทศไทยอีกตำแหน่งหนึ่งด้วย

พ.ศ. ๒๕๐๔ พ้นจากตำแหน่งหัวหน้าสำนักงานอาณาบาลรถไฟ เป็นผู้อำนวยการฝ่ายธุรการ การรถไฟและเลขานุการคณะกรรมการรถไฟแห่งประเทศไทย

พ.ศ. ๒๕๐๘ ออกจากงานเพราะครบเกษียณอายุ จึงพ้นจากตำแหน่งผู้อำนวยฝ่ายบริหารการ ซึ่งเป็นตำแหน่งประจำ แต่ยังคงเป็นเลขานุการคณะกรรมการรถไฟแห่งประเทศไทย จนถึง พ.ศ. ๒๕๑๔

เงินเดือนที่ได้รับ

พ.ศ. ๒๔๖๗	ได้รับเบี้ยเลี้ยงเดือนละ		๓๐ บาท
พ.ศ. ๒๔๖๘	ได้รับเงินเดือนเดือนละ		๔๐ บาท
พ.ศ. ๒๔๗๐	,,	,,	๑๐๘ บาท
พ.ศ. ๒๔๗๒	,,	,,	๑๔๐ บาท
พ.ศ. ๒๔๗๓	,,	,,	๑๕๐ บาท
พ.ศ. ๒๔๗๗	,,	,,	๑๗๐ บาท
พ.ศ. ๒๔๗๘	,,	,,	๑๙๐ บาท
พศ. ๒๔๗๙	,,	,,	๒๒๐ บาท
พ.ศ. ๒๔๘๐	,,	,,	๓๒๐ บาท
พ.ศ. ๒๔๘๓	,,	,,	๓๕๐ บาท
พ.ศ. ๒๔๘๕	,,	,,	๔๐๐ บาท
พ.ศ. ๒๔๘๘	,,	,,	๔๕๐ บาท
พ.ศ. ๒๔๘๙	,,	,,	๕๐๐ บาท
พ.ศ. ๒๔๙๐	,,	,,	๕๕๐ บาท
พ.ศ. ๒๔๙๑	,,	,,	๖๕๐ บาท
พ.ศ. ๒๔๙๕	,,	,,	๗๐๐ บาท
พ.ศ. ๒๔๙๖	,,	,,	๗๕๐ บาท
พ.ศ. ๒๔๙๗	,,	,,	๘๐๐ บาท
พ.ศ. ๒๔๙๘	,,	,,	๙๐๐ บาท
พ.ศ. ๒๔๙๙	,,	,,	๑,๐๐๐ บาท
พ.ศ. ๒๕๐๓	,,	,,	๑,๑๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๐๓	เงินเพิ่มค่าครองชีพ	เป็นอัตราเงินเดือนด้วยจึงได้รับเงินเดือน
	เดือนละ	๘,๐๔๐ บาท
พ.ศ. ๒๕๐๔	ได้รับเงินเดือนเดือนละ	๘,๖๔๐ บาท
พ.ศ. ๒๕๐๕	,, ,,	๙,๑๘๐ บาท
พ.ศ. ๒๕๐๖	,, ,,	๙,๖๐๐ บาท

เครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ได้รับ

พ.ศ. ๒๔๘๓	ตริตราภรณ์มงกุฎไทย
พ.ศ. ๒๔๘๔	ตริตราภรณ์ช้างเผือก
พ.ศ. ๒๔๙๙	ทวีติยาภรณ์มงกุฎไทย
พ.ศ. ๒๕๐๗	ทวีติยาภรณ์ช้างเผือก

ยศและบรรดาศักดิ์

พ.ศ. ๒๔๗๑	เป็น รองอำมาตย์ตรี
พ.ศ. ๒๔๗๒	เป็น รองอำมาตย์โท
พ.ศ. ๒๔๗๓	เป็น ขุนสุตะบุตรธรรมบาล
	ลาออกจากบรรดาศักดิ์

จังหวัดตราด ในสมัยโบราณการแต่งตั้งเจ้าเมือง พระมหากษัตริย์ทรงพิจารณาตามความดีความชอบและสืบสายกันตามตระกูล จังหวัดตราดก็เช่นเดียวกันกับจังหวัดอื่นๆ ท่านเจ้าเมืองที่สืบสาย คือ

๑. พระยาพิพิธสมบัติ

๒. พระพิพิธภักดี

๓. พระยาพิพิธฤทธิเดช

๔. พระภักดีภูธร

๕. พระยาพิพิธพิไสยสุนทรการ

๖. พระประกอบวรกิจ

๗. พระยานรเชษฐวุฒิวัย

พระยาพิพิธฤทธิเดช ท่านเป็นบิดาของเจ้าจอมมารดาจันทร์ ในรัชกาลที่ ๔ พระประกอบวรกิจ ท่านเป็นบิดาของหลวงรามทิพรจน์ ผู้เป็นต้นสกุล "รมยานนท์" และเป็นบิดาของหลวงวิพิธพจนการ ผู้เป็นต้นสกุล "สูตะบุตร" ขอพระราชทานนามสกุลต่างคนต่างขอ เพราะรับราชการอยู่ห่างไกลกัน พี่น้องจึงถือคนละนามสกุล

(จากนามาณุกรม รมยานนท์ สูตะบุตร)

ประวัติส่วนตัว

ชีวิตในปฐมวัยของคุณประมาณ สูตะบุตรนั้น เธอได้รับความอุปการะเลี้ยงดูจากมารดาเลี้ยงของเธอทั้ง ๓ ท่าน คือ คุณแม่โต คุณแม่เขียน และคุณน้าชุน (มารดาคุณหิรัญ สูตะบุตร) ทั้งนี้เนื่องจากเธอเองกำพร้ามารดาบังเกิดเกล้ามาตั้งแต่มีอายุได้เพียง ๑ ขวบ ท่านบิดาเมตตาสงสารเธอมาก ประกอบกับเธอเป็นเด็ก แข็งแรง สมบูรณ์ น่ารัก จึงทำให้ได้รับความเอ็นดู จากผู้ใหญ่และผู้ใกล้ชิดทุกคน

เธอได้เข้าศึกษาในชั้นประถมที่โรงเรียนโพธิพิทยากร อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่ออายุ ๑๐ ปี บิดาพามากรุงเทพ ฯ ทางเรือ (ขณะนั้นรถไฟยังไม่ถึงไชยา) ระหว่างการเดินทางเธอต้องประสพมรสุมใหญ่ที่เขาสามร้อยยอดจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แทบเอาชีวิตไม่รอด ผู้โดยสารทั้งหมดผูกติดกันเป็นคู่ ๆ เธอผูกติดกับนายห้อยคนเลี้ยง แต่ในที่สุดก็ผ่านมรสุมเอาชีวิตรอดมาได้โดยปลอดภัย ท่านบิดาได้พามาฝากไว้ภายใต้การปกครองของคุณป้าเอี่ยม (มารดาของท่านเจ้าคุณภรตราชา) ที่บ้านเชิงสะพานผ่านฟ้า เธอจึงได้เข้าไปอยู่ในบ้านที่ประมุขของบ้านเคร่งครัดในการอบรมเด็ก และได้รับการปลูกฝังอุปนิสัยรักความมีระเบียบเรียบร้อยจากท่านผู้ปกครอง และติดมาจนเป็นคุณสมบัติประจำตัวของเธอตลอดชีวิต ที่บ้านนี้ท่านเจ้าของบ้านจะตักบาตรทุกวัน เธอมีหน้าที่ยกขันข้าวใบใหญ่ไปตั้งบนโต๊ะ แล้วก็มักถือโอกาสไปวิ่งเล่นที่ถนนราชดำเนินเป็นกิจวัตรประจำวัน นอกจากนี้ทุกวันพระท่านเจ้าของบ้านจะนิมนต์พระมาเทศน์ที่บ้าน ซึ่งเด็ก ๆ ทุกคนในบ้านก็จะต้องมานั่งร่วมฟังพระธรรมเทศนาด้วย

เธอได้เข้าศึกษา ณ โรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร์ ชั้นมัธยมปีที่ ๓ แต่ปรากฏว่าเรียนภาษาอังกฤษไม่ทัน ต้องลดชั้นมาเรียนวิชาภาษาอังกฤษในชั้นมัธยมปีที่ ๑ เมื่อเทอมแรกผ่านไปเธอก็สามารถรุดหน้าไปอย่างรวดเร็ว สามารถเลื่อนไปอยู่ชั้นมัธยมปีที่ ๓ ได้เต็มที่ การเดินทางไปโรงเรียนของเธอดูเป็นที่สนุกสนานเพลิดเพลิน ด้วยการเดินทางลัดเลาะเข้าทางภูเขาทองวัดสระเกศทะลุสวนมะลิเข้าหลังวัดเทพศิรินทร์พอดี

เมื่อเธอเข้าเรียนจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัยแล้ว เธอย้ายมาอยู่ที่บ้านวรจักรซึ่งเป็นบ้านของพี่ชาย ชีวิตในบ้านนี้ไม่มีระเบียบเหมือนบ้านก่อน เรียกว่าเป็นชีวิตสมัยใหม่สำหรับยุคนั้น ทุกคนมีอิสระเสรีต่อตัวของตัวเองทุกประการทั้งด้านการเรียน และความประพฤติคือ เรียนก็ได้ไม่เรียนก็ได้ แต่ทั้งนี้อาจจะเนื่องจากการอบรมปลูกฝังความมีระเบียบไว้แต่เยาว์วัย จึงปรากฏว่าเมื่อถึงเวลาเรียน บรรดาพี่ๆ น้องๆ ต่างก้มหน้าก้มตาเรียนกันอย่างขมักเขม้น ถึงเวลาสนุกสนานเพลิดเพลินก็จะเฮฮากันตามชอบใจ (กีฬาฟุตบอลก็เริ่ม เล่น ทีมเทพศิรินทร์ ทีมจุฬาฯ ทีมโรงเรียนกฎหมาย ทีมข้าราชการ)

คุณประมาณ สำเร็จรัฐประศาสนศาสตร์จุฬาลงกรณ์เมื่ออายุ ๑๘ ปี (อันเป็นเวลาที่ท่านบิดาถึงแก่กรรมแล้ว) เธอเริ่มเข้ารับราชการโดยสมัครเป็นนักเรียนฝึกหัดราชการอำเภอ และต่อมาได้เป็นปลัดอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา แต่ทำได้อยู่ไม่นานก็ต้องลาออกเพราะทนตรากตรำไม่ไหว เธอต้องออกไปจับผู้ร้ายร่วมกับตำรวจ โดยบุกน้ำลุยโคลนไปไม่ว่าจะเป็นเวลาดึกดื่นเที่ยงคืนเพียงไร มีเสียงปืนดังขึ้นที่ใดก็ต้องดั้นด้นไปตามเสียงนั้นจนถึงที่เกิดเหตุปล้นกัน หรือบางทีไปพบจุดประทัดงานวัดก็มี

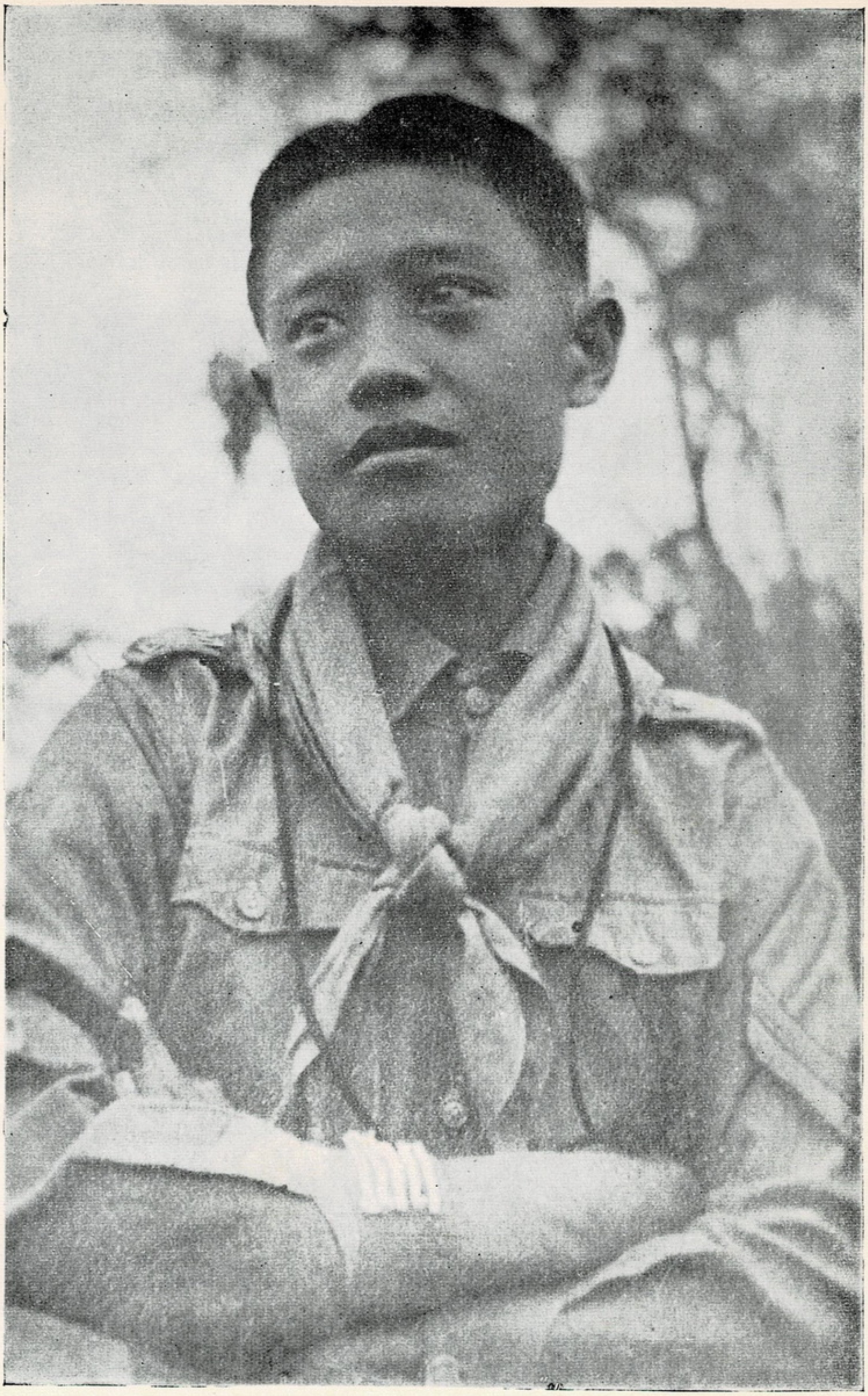
เมื่อลาออกแล้วเธอกลับมาอยู่บ้านวรจักรอีกครั้ง และเริ่มเข้าเรียนวิชากฎหมายณ โรงเรียนกฎหมายของกระทรวงยุติธรรม (ขณะนั้นตั้งอยู่ ณ ที่ที่เป็นที่ตั้งของกรมประชาสัมพันธ์ในปัจจุบัน) เธอรักวิชากฎหมายและศึกษาได้ดี จนสามารถสอบเนติบัณฑิตได้ที่ ๑ และสามารถช่วยเหลือทางบ้านซึ่งเป็นสำนักงานทนายความ เขียนอุธรณ์ ฎีกา คดีต่างๆ มากมาย จนมีความชำชองในตัวบทกฎหมายเป็นอย่างดี และแล้วเธอก็เริ่มเข้ารับราชการอีกครั้งหนึ่งในกรมรถไฟ กระทรวงคมนาคม ภายใต้บังคับบัญชาของคุณพระชินดิษฐบดี (บิดาของคุณอะนะ รมยานนท์ ผู้ว่าการรถไฟคนปัจจุบัน)

คุณประมาณเป็นผู้ที่อุทิศตัวเพื่องานอาณาบาลโดยแท้ ดังจะเห็นได้จากการปฏิบัติงานมาเป็นเวลา ๔๐ ปีเศษ ด้วยการยึดมั่นในความซื่อสัตย์ สุจริตมิเสื่อมคลาย มีความเพลิดเพลินกับการงาน รักความเป็นระเบียบ และยังมีความสันโดษพอใจในสภาวะของตน ผู้ใกล้ชิดเท่านั้นจึงจะมีโอกาสตั้งข้อสังเกตุว่า เธอค่อนข้างจะอาภัพในตอนหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิตเสมอมา เริ่มตั้งแต่ผจญภัยทางทะเลตอนเข้ามาเรียนในกรุงเทพ ครั้งต่อมาก็คือเมื่อสอบไล่มัธยมปีที่ ๘ ที่โรงเรียนวัดเทพศิรินทร์ เธอต้องขาดสอบเพราะป่วย (เวลานั้นผู้สำเร็จมัธยม ๖ เข้ามหาวิทยาลัยได้) ครั้นเมื่อสอบเนติบัณฑิตได้แล้วสอบแข่งขันทุน ระพี เพื่อไปศึกษาต่อต่างประเทศได้เป็นที่ ๓ (เข้าใจว่ารุ่นก่อน ๆ จะได้รับ ๓ ทุน แต่เผอิญปีนั้นจำนวนผู้ที่ได้รับทุนลดเหลือ ๒ ทุน เนื่องจากมีผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ ณ ต่างประเทศได้รับพิจารณาให้ได้รับทุนไปเสีย ๑ ทุน) เธอจึงพลาดโอกาสไปศึกษาต่อ ณ ต่างประเทศ เมื่อถึงตอนรับราชการเธอเป็นชั้นเอกอยู่เป็นเวลา ๑๐ ปีเศษ มีวิทยะฐานะเท่ากับ ๒ ปริญญา ทางกรมขอเลื่อนเป็นชั้นพิเศษพิจารณาทีละคน พอถึงคุณประมาณเป็นคนสุดท้าย ก็พอดีมีการเปลี่ยนแปลงฐานะกรมรถไฟเป็นการรถไฟรัฐวิสาหกิจ เธอต้องหมดอายุราชการพลาดการเป็นชั้นพิเศษไป ต่อมา พ.ศ. ๒๕๐๘ ครบเกษียณอายุในปีนั้นดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการฝ่ายธุรการ จำต้องพ้นจากตำแหน่งเพราะไม่มีการต่ออายุราชการ พอรุ่งขึ้นอีก ๑ ปี ก็มีการต่ออายุราชการได้ คุณประมาณได้รับพิจารณาว่าข้างจากการรถไฟในฐานะที่ปรึกษาทางกฎหมาย และตำแหน่งเลขานุการคณะกรรมการรถไฟทำงานต่อมาอีก ๕ ปี เธอขอลาออกเนื่องจากเกรงว่าจะทำงานให้การรถไฟมิได้เต็มที่ เพราะสงอายและป่วย นับแต่เริ่มทำงานเธอมีความผูกพันธ์กับการงานและครอบครัวเท่านั้น ครั้นลาออกมาเพื่อจะพักผ่อนในบั้นปลายของชีวิตแทนที่จะเป็นประโยชน์ กลับให้ผลตรงกันข้าม นั่ง ๆ นอน ๆ อยู่เฉย ๆ ชีวิตไม่มีความหมาย ซึ่งเธอไม่เคยปฏิบัติมาเลยตลอดชีวิต อาจจะเป็นเพราะความอ่อนแอทางร่างกายหรือจิตใจไม่มีใครจะล่วงรู้ถึงความรู้สึกของเธอได้ เธอก็ถึงแก่กรรมลงในวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔

เมื่อเวลา ๒๓.๐๐ น. ณ บ้านเลขที่ ๑๑ ซอยประภัสสรถนนสุขุมวิท (วันนั้นบัตรประชาชนก็หมดอายุพอดี วันพฤหัสบดีเป็นวันเกิด) หลังจากลาออกจากหน้าที่เลขานุการคณะกรรมการรถไฟเพียง ๑ เดือนเศษ

เขียนจากความทรงจำของผู้ใกล้ชิดกับเธอ

รัมภา สูตะบุตร

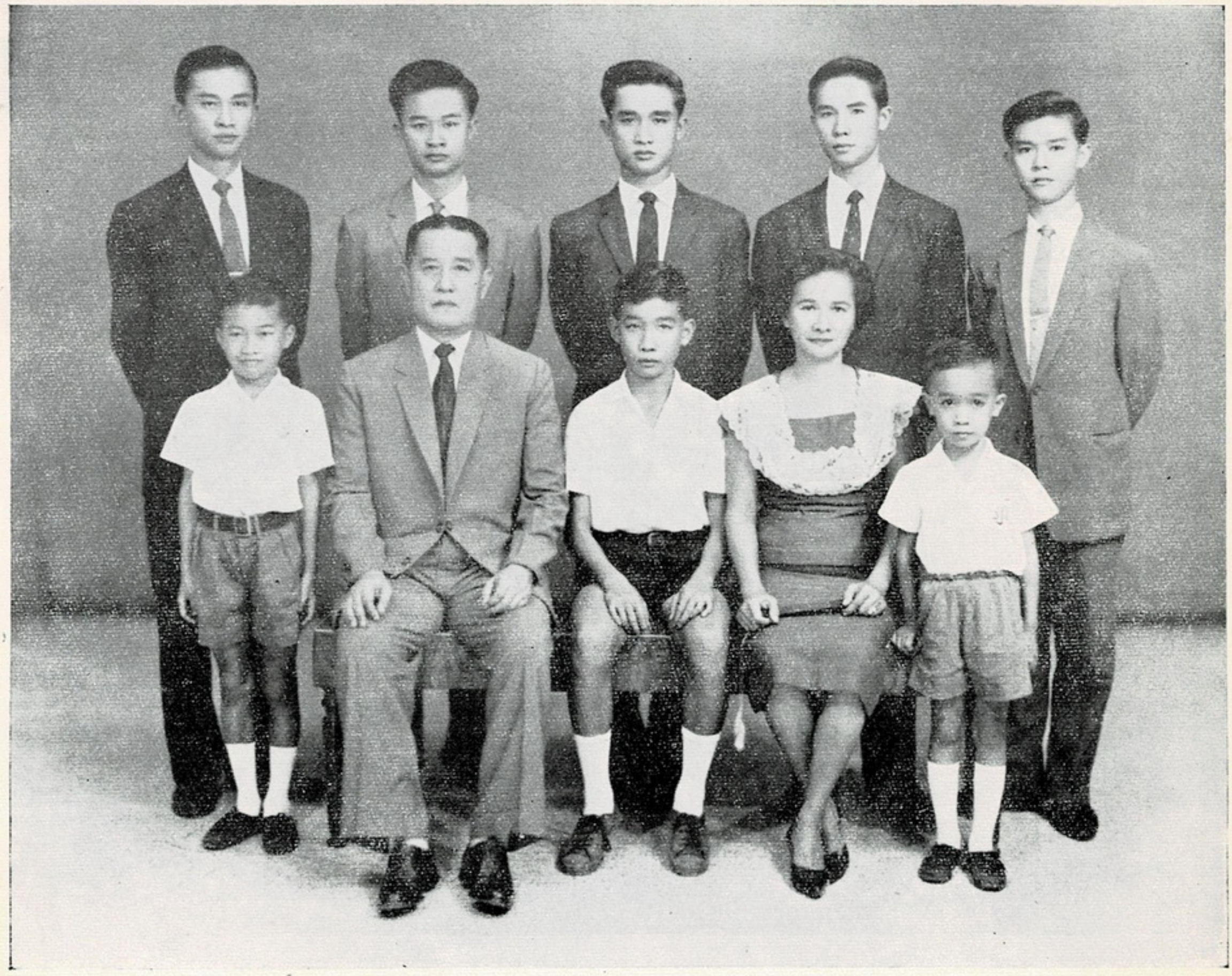

ถ่ายเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐

กำลังเรียน ร.ร. มัธยมวัดเทพศิรินทร์

ถ่ายเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕

รูปถ่ายครอบครัวเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓

(*คำบรรยายภาพ*) คุณประมาณ สูตะบุตร ถ่ายร่วมกับบุตรชาย 5 คนแรก เมื่อก่อนที่ทั้ง 5 จะเดินทางไปศึกษาต่อ ณ ต่างประเทศ

จากซ้ายไปขวา — นายแพทย์ ประธาน สูตะบุตร (ก่อนเดินทางไปศึกษาและฝึกอบรมเกี่ยวกับโรคทาง หู คอ จมูก ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา)

— ประเทศ สูตะบุตร (ก่อนเดินทางไปศึกษาวิชาวิศวกรรมโยธา สาขาวิชาอุทกวิทยา ในระดับปริญญาเอก ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา ด้วยทุนรัฐบาลตามความต้องการของการพลังงานแห่งชาติ)

— ประการ สูตะบุตร (ก่อนเดินทางไปศึกษาวิชา วิศวกรรมไฟฟ้า ในระดับปริญญาตรี ณ ประเทศญี่ปุ่น ด้วยทุนรัฐบาลญี่ปุ่น)

— ประมุท สูตะบุตร (ก่อนเดินทางไปศึกษาวิชา รัฐศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์ ในระดับปริญญาโท ณ ประเทศสหรัฐอเมริกาด้วยทุนรัฐบาล ตามความต้องการของสำนักนายกรัฐมนตรี)

— ประทับ สูตะบุตร (ก่อนเดินทางไปศึกษาวิชาวิศวกรรมโยธา ในระดับ ปริญญาโท ด้วยทุนของการรถไฟฯ)

วันเพ็ญ ๙ ค่ำ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙

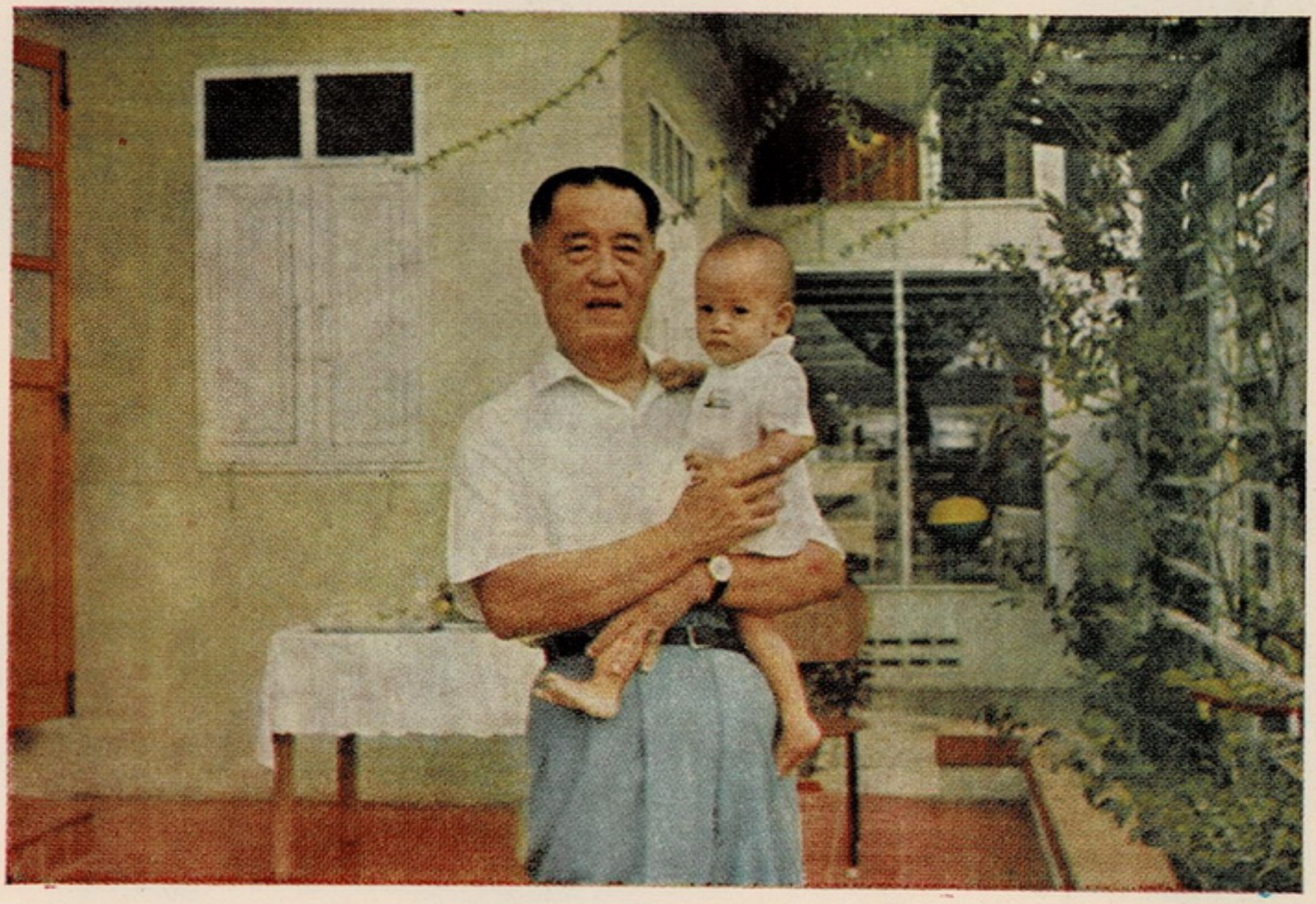

คณะรัฐประศาสนศาสตร์จุฬาลงกรณ์ พ.ศ. ๒๔๖๔

๑. นายถาวร พงสถิตย์
๒. นายสุดใจ โอสถิถานนท์
๓. นายเปลื่อน สิทธิเวช
๔. ขุนสมบัติทวี (หลาย สมบัติทวี)
๕. นายฉิว จิตรนุสนธิ์
๖. นายชาติ บุณยรัตพันธุ์
๗. นายย้อย เปรมยิ่ง (เปรมไทย)
๘. ม.ร.ว. อโณทัย นพวงค์
๙. นายเลื่อน สุวรรณ
๑๐. นายอุไร มุตตามระ
๑๑. นายอุดม โกศัลลังกรุ
๑๒. นายทองใส สุวรรณพันธุ์
๑๓. นายดาบเลี้ยน ศิริลักษณ์
๑๔. นายชุ้น นกแก้ว
๑๕. นายเปล่ง โพธิสุนทร
๑๖. นายประจง (ประจงฤทธิ์ นาคะบักษิน)
๑๗. นายลำอาง สูตะบุตร
๑๘. นายเท้ม ช่างเรียน
๑๙. นายถนอม วิบุลมงคล
๒๐. นายทำนุก รัตนดิลก ณ ภูเก็ต
๒๑. นายเบี๊ยะ รักษ์สมยา
๒๒. นายประมาณ สูตะบุตร
๒๓ นายผล แพงศร
๒๔. นายตั้ว (พิณิจ) โพธิพันธุ์
๒๕. นายสุภาณ (ชะอี่) อุทัยเจริญ
๒๖. นายชอบ ชัยประภา

ถ่ายกับหลานปู่คนแรก ด.ญ. วรกร สูตะบุตร

ถ่ายกับหลานปู่ ด.ช. ประทรรศน์ สูตะบุตร

ทำขวัญเดือน หลานคนที่ ๒ ด.ช. ปฐมรัฐ สูตะบุตร

ศาลาบรรจุศพที่สุสานวัดธาตุทอง

คำไว้อาลัย

ข้าพเจ้ารู้จักกับคุณประมาณ สูตะบุตร ครั้งแรกเมื่อเดือน กรกฎาคม ๒๕๐๒ ซึ่งเป็นเดือนที่ข้าพเจ้าได้รับการแต่งตั้งจากคณะรัฐมนตรี ให้เป็นประธานกรรมการรถไฟฯ

เมื่อข้าพเจ้ามาถึงห้องทำงานในวันแรก ได้รับการต้อนรับจากคุณประมาณฯ เป็นอย่างดียิ่งพร้อมกับรายงานตัวว่า คุณประมาณฯ ขณะนั้นดำรงตำแหน่งเป็นหัวหน้าสำนักงานอาณาบาล และเป็นเลขานุการคณะกรรมการรถไฟฯ อีกตำแหน่งหนึ่ง และเป็นเลขานุการคณะกรรมการรถไฟฯ คนแรกติดต่อตลอดมา เมื่อข้าพเจ้าได้ทราบประวัติการทำงานของคุณประมาณฯ เคร่า ๆ เช่นนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหน้าที่เลขานุการคณะกรรมการรถไฟฯ ข้าพเจ้ามีความเชื่อมั่นทันทีว่าคุณประมาณฯ ผู้นี้จะต้องเป็นผู้มีความสามารถและเหมาะสมในตำแหน่งหน้าที่ จึงเป็นที่ไว้วางใจของคณะกรรมการรถไฟฯ ชุดก่อน ๆ ให้ดำรงตำแหน่งเลขานุการคณะกรรมการรถไฟฯ ติดต่อกันตลอดมาเช่นนี้ ต่อจากนี้คุณประมาณฯ ได้นำเอกสารอันมีข้อบังคับของคณะกรรมการ และระเบียบการของการรถไฟฯ มาเสนอพร้อมกับชี้แจงหลักการและวิธีดำเนินงานในหน้าที่ประธานกรรมการรถไฟฯ ให้ข้าพเจ้าทราบโดยละเอียด คุณประมาณฯ ได้ให้ความสะดวกแก่ข้าพเจ้าและคณะกรรมการรถไฟฯ ในทุกสิ่งทุกประการ อาทิเช่น การพิจารณาปัญหาที่เกิดขึ้นเฉพาะเรื่อง ชี้แจงวิธีดำเนินงานที่เหมาะสมทั้งในทางวิชาการและทางปฏิบัติ ทำให้การดำเนินงานของคณะกรรมการโดยข้าพเจ้าในฐานะประธานกรรมการเป็นผู้รับผิดชอบ ได้สำเร็จลุล่วงไปด้วยความเรียบร้อยเสมอมา จึงนับว่าข้าพเจ้าได้รับประโยชน์จากคุณประมาณฯ เป็นอย่างมาก

หลังจากที่ข้าพเจ้าได้ทำงานร่วมกับคุณประมาณฯ มาช้วระยะเวลาเพียงเล็กน้อย ก็เป็นที่ประจักษ์แก่ข้าพเจ้าอย่างแน่ชัดว่า คุณประมาณฯ เป็นผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรอบคอบละเอียดละออ และถือความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ตั้ง คุณความดีทั้งหลายที่คุณประมาณฯ แสดงออก ทำให้ข้าพเจ้ามีความเชื่อถือและไว้วางใจคุณประมาณฯ ประดุจญาติ เราจึงปฏิบัติงานของการรถไฟฯ อันเป็นรัฐวิสาหกิจที่สำคัญของรัฐมาด้วยดีและ

มีประสิทธิภาพ ไม่เคยได้รับการถูกตำหนิหรือทักท้วงจากผู้บังคับบัญชาระดับสูงเลย จึงขอยกย่องคุณประมาณฯ ไว้ ณ โอกาสนี้ว่า เป็นผู้รอบรู้ในการงาน และเป็นผู้ซื่อตรงต่อหน้าที่อย่างหาตัวจับยาก

เมื่อได้ร่วมงานกันนานเข้าทำให้ข้าพเจ้ากล้ากล่าวได้ว่า คุณประมาณฯ มิใช่จะเป็นผู้มีความสามารถในหน้าที่เลขานุการแต่อย่างเดียว ในหน้าที่บริหารของคุณประมาณฯ คือหัวหน้าสำนักงานอาณาบาล ต่อมาได้เลื่อนตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการฝ่ายธุรการ คุณประมาณฯ ก็ได้แสดงออกซึ่งความสามารถจัดเจนงาน เป็นที่ไว้วางใจของผู้ว่าการและพนักงานรถไฟฯ ทุกคน เรื่องสำคัญๆ ที่เข้าสู่การรถไฟฯ ผู้ว่าการมักจะเรียกคุณประมาณฯ ไปปรึกษาก่อนทั้งในแง่ของกฎหมายและระเบียบปฏิบัติ ข้าพเจ้าจึงขอยกย่องสรรเสริญความสามารถของคุณประมาณฯ ว่าเป็นบุคคลสำคัญของการรถไฟฯ ผู้หนึ่ง

เมื่อได้อยู่ร่วมงานกันนานยิ่งขึ้น ความสนิทสนมกันยิ่งเพิ่มมากขึ้นและมีความไว้วางใจต่อกันมากยิ่งขึ้น ดังนั้น ในบางโอกาสนอกจากจะพูดกันในเรื่องการงานก็ยังได้พูดกันถึงเรื่องส่วนตัว คุณประมาณฯ ได้เคยเล่าเรื่องส่วนตัวเกี่ยวกับความเป็นอยู่ในครอบครัวให้ข้าพเจ้าฟังบ่อย ๆ ทำให้ข้าพเจ้าซึ้งในบุคลิกลักษณะของคุณประมาณฯ ในการเป็นหัวหน้าครอบครัวเป็นอย่างดียิ่งอีกด้วย อาจกล่าวได้ว่าคุณประมาณฯ วางแผนการครองชีวิตมาเป็นระเบียบเรียบร้อยด้วยดี เป็นหัวหน้าครอบครัวที่รักภรรยาและบุตรมากที่สุดผู้หนึ่ง ได้พยายามสร้างหลักฐานอันมั่นคงไว้สำหรับภรรยาเป็นอย่างดีที่เดียว ได้อบรมสั่งสอนทนุบำรุงบุตรให้ได้รับการศึกษาถึงขั้นดีทุกคน จนเกือบจะกล่าวได้ว่าชีวิตบั้นปลายของคุณประมาณฯ จะไม่ได้รับความเดือดร้อนทางครอบครัวประการใดเลย และเป็นผู้ที่ได้ใช้ชีวิตอันอบอุ่นอยู่ในการทนุถนอมของภรรยาและบุตรอย่างสมบูรณ์ผู้หนึ่งที่คนทั้งหลายน่าจะอิจฉา

อันบุคคลผู้ได้กระทำคุณงามความดีไว้แล้ว แม้ร่างกายจะแตกดับไปตามธรรมดาของสังขาร แต่คุณงามความดีตลอดจนชื่อเสียงที่ได้บำเพ็ญไว้ รวมทั้งผลงานทั้งปวงยังคงปรากฏให้คนทั้งหลายได้รำลึกถึงอยู่ตลอดไป ชีวิตและร่างกายเป็นของไม่เที่ยงแท้อาจผันแปรและแตกดับลงได้เป็นธรรมดา คุณประมาณฯ ต้องจากภรรยา บุตร และมิตรสหายไปอย่างไม่มีวันกลับ ก็เป็นการจากไปตามสภาพความจริง สมดังพุทธภาษิตที่ว่า

สพฺเพ สตฺตา มริสฺสนฺติ มรณนฺตำ ชีวิตำ

อันมีความหมายว่า *สัตว์ทั้งหลายทั้งสิ้นจะต้องตาย เพราะชีวิตมีความตายเป็นที่สุด* คุณประมาณ ฯ ได้จากไปแล้ว แต่คงจากไปแต่ร่างกาย ส่วนคุณงามความดีของคุณประมาณฯ ยังคงอยู่เพื่อเชิดชูวงศ์ตระกูลตลอดไป

โดยที่ข้าพเจ้ารักและเคารพในตัวคุณประมาณฯอย่างจริงใจ ข้าพเจ้าขอถือโอกาสวิงวอนเทพเจ้าในสรวงสวรรค์ โปรดรับดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของคุณประมาณ ฯ ให้ได้อยู่ร่วมในทิพย์วิมานสถาน อันเป็นสุขคติในสัมปรายภพด้วย เทอญ.

พล.อ. ค. ปิ่นเกล้า

(ครวญ สุทธานินทร์)

ประธานกรรมการรถไฟแห่งประเทศไทย

คำไว้อาลัย

คุณประมาณ สูตะบุตร (ขุนสูตะบุตรธรรมบาล) เป็น ครฟ. ตัวอย่างในความซื่อสัตย์, ความเที่ยงตรง มีความรู้ความชำนาญทางกฎหมาย ตลอดขนคำสั่งข้อบังคับระเบียบการของทุกฝ่ายและสำนักงานของการรถไฟ ซึ่งเหมาะกับหน้าที่ ๆ ท่านรับผิดชอบมาตลอดเวลาที่รับราชการในกรมรถไฟ และปฏิบัติงานในการรถไฟแห่งประเทศไทย

คุณประมาณ สูตะบุตร รับราชการครั้งแรกในกรมรถไฟในตำแหน่งอาณาบาล เมื่อวันที่ ๑ กันยายน ๒๔๗๐ (ก่อนรับราชการในกรมรถไฟ เคยรับราชการเป็นข้าราชการกระทรวงมหาดไทย ตำแหน่งปลัดอำเภอมาก่อน) และได้รับราชการด้วยความซื่อสัตย์ ขยันหมั่นเพียร จนเลื่อนขึ้นมาดำรงตำแหน่งหัวหน้าสำนักงานอาณาบาล การรถไฟแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๙๔

เฉพาะปี พ.ศ. ๒๔๙๔ เป็นปีประวัติศาสตร์ของการรถไฟ ฯ เพราะวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๔๙๔ เป็นวันที่กรมรถไฟได้เปลี่ยนเป็นการรถไฟแห่งประเทศไทย ตาม พรบ. การรถไฟแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๔๙๔ และในการประชุมคณะกรรมการรถไฟ ฯ ครั้งที่ ๑/๒๔๙๔ เมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๔๙๔ ในการพิจารณาแต่งตั้งเลขานุการคณะกรรมการรถไฟ ฯ กรรมการรถไฟ ฯ ทุกท่านมีความเห็นสอดคล้องต้องกันว่าควรเลือกเฟ้นบุคคลจากเจ้าหน้าที่รถไฟเองที่เห็นว่าเหมาะสมเป็นเลขานุการคณะกรรมการรถไฟ ฯ เพราะเป็นผู้รอบรู้และสันทัดกรณีย์อยู่แล้ว

พลโท จรูญ รัตนกุล เสรีเริงฤทธิ์ เสนอ คุณประมาณ สูตะบุตร โดยให้เหตุผลว่า:—

๑) ผู้นี้ดำรงตำแหน่งเป็นหัวหน้าสำนักงานอาณาบาล รอบรู้กิจการรถไฟมาแล้วเป็นอย่างดี

๒) เป็นผู้มีความรู้ในทางนิติศาสตร์

๓) เป็นผู้ทำงานในการรถไฟ ฯ เป็นเวลานานและได้เคยทำงานร่วมกับท่านมาสองสมัย มีความไว้เนื้อเชื่อใจที่จะรักษากรณียกิจได้อย่างดี

ที่ประชุมเห็นพ้องด้วย จึงลงมติแต่งตั้งให้ คุณประมาณ สูตะบุตร เป็นเลขานุการคณะกรรมการรถไฟ ฯ

งานในหน้าที่ของข้าพเจ้ามีเกี่ยวข้องกับสำนักงานอาณาบาลก็เริ่มในระยะที่ข้าพเจ้ารับผิดชอบในหน้าที่ผู้อำนวยการฝ่ายการเดินรถ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๔ เพราะจะต้องหารือในปัญหากฎหมายต่าง ๆ ซึ่งผู้ปฏิบัติงานในฝ่ายการเดินรถบกพร่องในหน้าที่การงานและเป็นผลเสียหายไปถึงหน่วยราชการพ่อค้าประชาชน ตลอดจนการรถไฟ ฯ เอง ข้าพเจ้าได้ตระหนักจากบันทึกโต้ตอบนั้นได้แสดงออกถึงความรอบรู้ความจัดเจนในข้อบังคับระเบียบการต่าง ๆ ของทุกกองในฝ่ายการเดินรถ, ความรอบคอบในด้านกฎหมาย และความเที่ยงตรงของการพิจารณารายละเอียดของความบกพร่องของหัวหน้าสำนักงานอาณาบาล ทำให้ภูมิใจว่า การรถไฟ ฯ ได้มีหัวหน้าสำนักงานอาณาบาลที่มีความรู้ความแม่นยำในด้านนิติศาสตร์ มีความรอบรู้จัดเจนและความชำนาญในการพิจารณาความและสำนวนได้ละเอียด เป็นผู้มีความยุติธรรม และให้ความเป็นธรรมอย่างตรงไปตรงมาแก่ผู้ปฏิบัติงานทุกฝ่ายทุกสำนักงาน ตลอดจนรักษาผลประโยชน์ของการรถไฟ ฯ เป็นส่วนรวมเป็นอย่างดี

เมื่อ ๑ สิงหาคม ๒๕๐๔ คุณประมาณ สูตะบุตร ได้ถูกพิจารณาเลื่อนจากหัวหน้าสำนักงานอาณาบาล ไปรักษาการในตำแหน่งผู้อำนวยการฝ่ายธุรการ เป็นเวลา ๖ เดือน และได้รับแต่งตั้งเป็นผู้อำนวยการฝ่ายธุรการ เมื่อ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๕ ซึ่งแม้ว่าตลอดเวลาที่ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการฝ่ายธุรการอยู่ก็ตาม งานที่เป็นปัญหากฎหมาย ก็ยังต้องส่งไปให้คุณประมาณ สูตะบุตร ตรวจพิจารณาอีกครั้ง เพื่อความรอบคอบ

เมื่อ ๑ มกราคม ๒๕๐๘ ทางการให้คุณประมาณ สูตะบุตร ออกฐานสูงอายุ แต่การรถไฟ ฯ ยังมีงานตกค้างซึ่งจะต้องสะสางทางระเบียบการต่าง ๆ และสมควรจะ

ปรับปรุงให้ทันสมัย และจะต้องพิจารณาควบคู่ไปกับบัญหากฎหมายอีกด้วย ในระยะนั้น ข้าพเจ้ารับผิดชอบในหน้าที่ผู้ว่าการรถไฟ ฯ ได้มีรองผู้ว่าการด้านธุรกิจ และปกครอง ตลอดจนบางหัวหน้าฝ่าย, หัวหน้าสำนักงาน เสนอขอให้จ้างคุณประมาณ สูตะบุตร เพื่อสะสางและปรับปรุงคำสั่งระเบียบการของหลายฝ่ายและสำนักงานซึ่งสลับซับซ้อน และบางเรื่องก็ขัดกัน ฯลฯ เสียใหม่ให้ทันสมัยและถูกต้องกับกฎหมาย การรถไฟ ฯ จึงได้จ้างคุณประมาณ สูตะบุตร ให้ปฏิบัติงานในการรถไฟ ฯ ต่อไปอีกเป็นเวลา ๕ ปี โดยจ้างเป็นปี ๆ จนถึงวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๑๒ คุณประมาณ สูตะบุตร จึงได้พ้นจากการรถไฟแห่งประเทศไทย

ตลอดเวลามาตั้งแต่ ๑ กรกฎาคม ๒๔๙๔ จนถึง ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๑๒ คุณประมาณ สูตะบุตร ได้ปฏิบัติหน้าที่เลขานุการคณะกรรมการรถไฟ ฯ เรื่อยมา และคงปฏิบัติงานในตำแหน่งดังกล่าวไปจนถึงวันขอพ้นจากตำแหน่ง เมื่อ ๑ มกราคม ๒๕๑๔

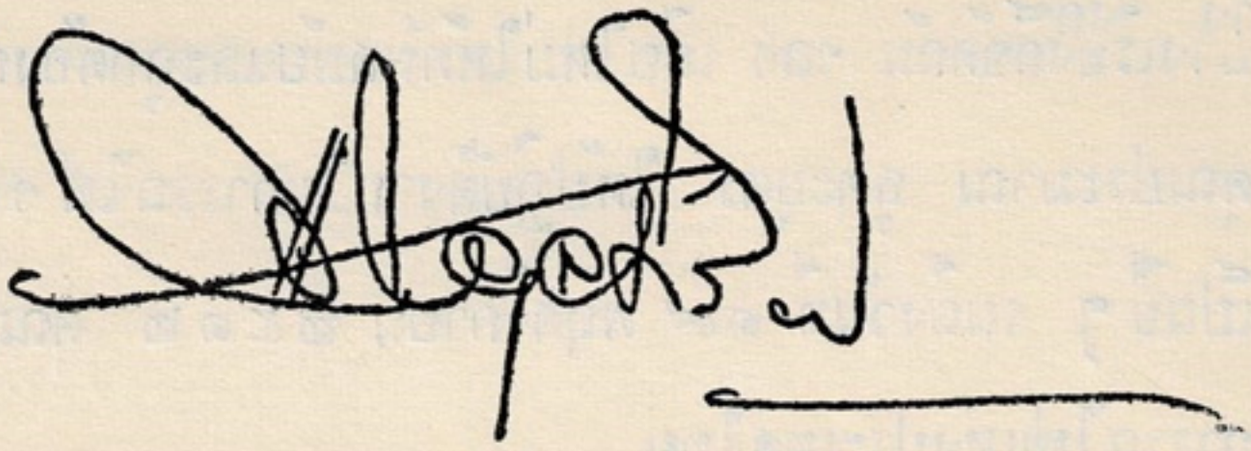
คุณประมาณ สูตะบุตร ได้ถึงแก่กรรมเมื่อ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔

ในชีวิตของ ครฟ. ที่อุทิศเวลา ๔๐ ปีเศษ ให้แก่การปฏิบัติงานในการรถไฟ ฯ ให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ปฏิบัติบกพร่องในงาน อย่างตรงไปตรงมา รักษาประโยชน์ของการรถไฟ ฯ ในทุก ๆ บัญหากฎหมายเป็นอย่างดี จึงเป็น ครฟ. ตัวอย่างอีกท่านหนึ่ง ซึ่งประวัติศาสตร์ของการรถไฟ ฯ จะต้องบันทึกไว้

การจากไปของหัวหน้าครอบครัว ย่อมสร้างความเศร้าสลดใจ, ความอาลัย, ความว้าเหว่ ให้แก่สมาชิกทุกคนในครอบครัว บรรดาอดีต ครฟ. และ ครฟ. ปัจจุบันซึ่งคุ้นเคยและทราบผลงาน ตลอดจนเกียรติประวัติอันดีงามของคุณประมาณ สูตะบุตร ขอร่วมในความเศร้าสลดใจและอาลัยของภรรยา บุตรหลานทุกคนของ คุณประมาณ สูตะบุตร ไว้ในโอกาสนี้ด้วย

ในโอกาสที่คุณประมาณ สูตะบุตร ได้รับพระราชทานเพลิงศพนี้ ขอให้อำนาจบุญกุศลและคุณงามความดีที่คุณประมาณ สูตะบุตร ได้บำเพ็ญมาตลอดชีวิตอันยาวนาน

และบุญกุศลที่ภรรยา บุตรหลาน ญาติมิตรได้บำเพ็ญกุศลให้ จงเป็นพลาบัจจัยอำนวย
ให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของคุณประมาณ สูตะบุตร ไปสู่สุคติทิพยสถานในสัมปรายภพ
ทุกประการเทอญ.

พ.อ.

(แสง จุลละจาริตต์)

ด้วยความเคารพยิ่ง

ต่อ

คุณประมาณ สูตะบุตร

คุณประมาณ สูตะบุตร ได้เข้ารับราชการในกรมรถไฟเมื่อวันที่ ๑ กันยายน ๒๔๗๐ ในตำแหน่งอาณาบาล ด้วยคุณวุฒิสำเร็จวิชารัฐประศาสนศาสตร์ จากจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย และเนติบัณฑิตไทย จากโรงเรียนกฎหมาย กระทรวงยุติธรรม คุณประมาณ สูตะบุตร เป็นผู้มีความรู้ ความชำนาญในด้านกฎหมายและข้อบังคับ ระเบียบการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับงานบริหารของกิจการรถไฟอย่างหาผู้เสมอเหมือนได้ยาก ยังผลให้คุณประมาณ สูตะบุตร เจริญก้าวหน้าไปสู่ความรุ่งโรจน์ในหน้าที่ราชการอย่างรวดเร็ว โดยได้เลื่อนตำแหน่งขึ้นเป็นข้าราชการชั้นโท เมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๔๗๒ และได้เลื่อนขึ้นเป็นข้าราชการชั้นเอก เมื่อ ๑ เมษายน ๒๔๘๐ ความเจริญก้าวหน้าของคุณประมาณ สูตะบุตร ในด้านหน้าที่การงานได้ดำเนินต่อไปโดยไม่หยุดยั้ง จนถึงได้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าสำนักงานอาณาบาล และผู้อำนวยการฝ่ายธุรการ อันเป็นตำแหน่งหน้าที่ชั้นอาวุโสตามลำดับ ในขณะเดียวกันก็ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเลขานุการคณะกรรมการรถไฟฯ อีกตำแหน่งหนึ่ง เรื่มตั้งแต่กรมรถไฟได้เปลี่ยนฐานะเป็นการรถไฟแห่งประเทศไทย

คุณประมาณ สูตะบุตร ได้ออกจากงานด้วยอายุ เมื่อวันที่ ๑ มกราคม ๒๕๐๔ แต่โดยที่การรถไฟฯ ได้เล็งเห็นอัจฉริยภาพในตัวคุณประมาณ สูตะบุตร ทอปรทั้งเห็นว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านกฎหมาย มีความซื่อสัตย์สุจริต และยังมีสุขภาพพลานามัยแข็งแรงสมบูรณ์ดี การรถไฟฯจึงได้ขอให้อยู่ช่วยปฏิบัติงานในการรถไฟฯต่อไปอีก จนกระทั่งถึงวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๑๒

ตลอดระยะเวลาที่คุณประมาณ สูตะบุตร รับราชการในกรมรถไฟ และปฏิบัติงานในการรถไฟฯติดต่อกันมาเป็นเวลาถึง ๔๐ ปีเศษ ได้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและขยันหมั่นเพียร อุทิศตนให้แก่กิจการรถไฟตลอดมา โดยไม่คำนึงถึงความเหนื่อยยากหรือความสุขส่วนตัว แม้กระทั่งการลาพักผ่อนก็ไม่เคยลาเลย ดังจะเห็นได้จากสถิติวันลาของคุณประมาณ สูตะบุตร มีเพียงวันเดียวในระยะเวลา ๔๐ ปีเศษ ซึ่งก็เป็นการลาเพราะมีการป่วยเจ็บเกิดขึ้นในครอบครัว

คุณประมาณ สูตะบุตร ได้ปกครองผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยความเที่ยงธรรมและมีน้ำใจโอบอ้อมอารี จนเป็นที่เคารพรักและนับถือของผู้ใต้บังคับบัญชา ตลอดจนผู้ที่ได้คบหาสมาคมด้วย ทั้งเป็นผู้ที่มีอุปนิสัยใจคอละเอียดรอบคอบสุขุม นอกจากนั้นแล้ว คุณประมาณ สูตะบุตร ยังเป็นนักกีฬา โดยเฉพาะท่านมีความสามารถในกีฬาฟุตบอลมาก เมื่อท่านมาจากไปเช่นนี้ ก็ย่อมเป็นที่น่าเสียดายและอาลัยยิ่งนัก อย่างไรก็ตาม สิ่งที่คุณประมาณ สูตะบุตร ได้ทิ้งไว้ให้เป็นที่รำลึกถึงของบรรดาญาติมิตร และผู้ใต้บังคับบัญชาผู้อยู่หลังต่อไปอีกนานแสนนาน ก็คือ คุณงามความดีอันยากจะหาผู้ใดเสมอเหมือน

ด้วยความเคารพนับถือยิ่งในตัวคุณประมาณ สูตะบุตร ผมขอตั้งสัตยาธิษฐานขออำนาจกุศลผลบุญที่เจ้าภาพได้เพียรบำเพ็ญและตั้งใจอุทิศแด่คุณประมาณ สูตะบุตร ตลอดจนกรรมดีที่คุณประมาณ สูตะบุตร ได้สั่งสมไว้แต่ครั้งยังมีชีวิตอยู่ จงอำนวยอิฐวิบากวิชลมนุญผลแด่คุณประมาณ สูตะบุตร ในสัมปรายภพจงทุกประการ.

๑๕ ต.ค. ๑๙

(อะนะ รมยานนท์)

คำไว้อาลัย แด่ คุณประมาณ สูตะบุตร

ข้าพเจ้าได้ทราบข่าวมรณะกรรมของคุณประมาณ สูตะบุตร เมื่อข้าพเจ้ามาถึงที่ทำงานในตอนเช้าของวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔ ด้วยความเศร้าสลดใจอย่างยิ่ง เพราะเป็นการจากไปอย่างกระทันหันและรวดเร็ว แม้ข้าพเจ้าจะทราบมาก่อนแล้วว่าท่านป่วยมีโรคประจำตัวคือโรคหัวใจ ซึ่งเป็นโรคที่อาจกำเริบขึ้นอย่างปัจจุบันทันด่วนได้ก็ตาม แต่ข้าพเจ้าก็ยังมั่นใจอยู่เสมอว่า แม้มีอาการของโรคกำเริบขึ้น ก็คงอยู่ในวิสัยที่นายแพทย์จะเยียวยาไว้ได้ทัน พอข้าพเจ้าทราบว่าท่านต้องจากไปโดยนายแพทย์ไม่อาจจะเยียวยาไว้ได้ ก็ทำให้ข้าพเจ้ามึนงงไปชั่วขณะหนึ่ง ก่อนหน้าท่านถึงแก่กรรมประมาณหนึ่งสัปดาห์ ข้าพเจ้าได้ไปเยี่ยมท่านเนื่องจากท่านได้พ้นจากตำแหน่งหน้าที่ก็ยังรู้สึกว่าสภาพร่างกายของท่านยังปกติดีอยู่ ไม่มีอาการแสดงว่าท่านจะจากไปอย่างฉับพลันเช่นนี้ ข้าพเจ้าได้พบการเตรียมการรักษากรณีฉุกเฉินของนายแพทย์ประธาน สูตะบุตร บุตรของท่าน ซึ่งจัดไว้อย่างพรักพร้อมโดยมิได้ประมาทแม้แต่น้อย เช่นเตรียมออกซิเจนไว้ในห้องนอนเป็นต้น ยังได้สอบถามอาการของท่านจากนายแพทย์ประธาน ก็ได้รับคำตอบว่าคุณพ่อแข็งแรงดีขึ้นมาก เมื่อได้ทราบข่าวมรณะกรรมของท่านเช่นนี้ ทำให้ข้าพเจ้าตลอดจนผู้ใต้บังคับบัญชาของท่านโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ปฏิบัติงานในสำนักงานอนามัยทุกคนจะเว้นเสียซึ่งความเศร้าสลดใจและอาลัยรักมิได้

ข้าพเจ้าขอขอบคุณท่านเจ้าภาพ กรุณาให้โอกาสแก่ข้าพเจ้าที่จะแสดงความกตัญญูกตเวที และความเสียดายอาลัยในตัวท่านไว้ในอนุสรณ์นี้ ทั้งนี้เพราะข้าพเจ้าได้มีความคุ้นเคยกับท่านอย่างใกล้ชิดมาทั้งในหน้าที่การงานและส่วนตัวเป็นเวลานานกว่า ๓๐ ปี ซึ่งเป็นผู้ที่ซาบซึ้งดีว่าชั่วชีวิตท่านนั้นเป็นผู้ที่อุทิศตนเพื่อการงานอย่างแท้จริงสมควรแก่การยกย่องสรรเสริญและระลึกถึงเพียงไร

คุณประมาณ สูตะบุตร เริ่มเข้ารับราชการในกรมรถไฟ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๐ ก่อนข้าพเจ้า ๑ ปี ในระยะแรกๆ ของการรับราชการนี้ ท่านยังไม่รู้จักข้าพเจ้า เพราะข้าพเจ้า

มีตำแหน่งต่ำกว่าท่านมาก ส่วนข้าพเจ้านั้นแม้ยังไม่มีโอกาสได้รู้จักตัวท่านก็ได้ยินกิตติศัพท์เกี่ยวกับท่านเสมอว่า เป็นผู้รักวิชาชีพกฎหมายและสนับสนุนทุกคนที่มีความสนใจในวิชากฎหมาย จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๗๖ ข้าพเจ้าตัดสินใจเข้าศึกษาวิชากฎหมาย ณ โรงเรียนกฎหมาย ข้าพเจ้าจึงได้ขอให้ท่านรับรองใบสมัครของข้าพเจ้า(โรงเรียนกฎหมายมีระเบียบให้ผู้สมัครมีเนติบัณฑิตรับรอง ๒ นาย) ทั้งที่ท่านไม่รู้จักข้าพเจ้าเพียงแต่ทราบเจตจำนงค์ของข้าพเจ้าว่าจะยึดวิชาชีพกฎหมายเท่านั้นท่านก็ได้ลงนามรับรองให้ พร้อมทั้งอวยพรให้ข้าพเจ้าสำเร็จการศึกษา ข้าพเจ้ารู้สึกปลื้มใจและประทับใจในไมตรีจิตของท่านเป็นที่สุด จึงได้ยึดถือคำอวยพรของท่านเป็นกำลังใจในการศึกษาวิชากฎหมายจนสำเร็จไปด้วยดี ยิ่งไปกว่านั้นในระหว่างที่ข้าพเจ้ากำลังศึกษาอยู่ถ้ามีโอกาสพบท่านครั้งไรท่านจะต้องถามข่าวถึงผลการเรียนทุกครั้งไป ซึ่งเป็นการแสดงว่าท่านมีเมตตาจิตคิดห่วงใยในตัวข้าพเจ้า ทั้งๆ ที่ข้าพเจ้ายังไม่มีความสัมพันธ์ทางการงานกับท่านเลย เป็นความประทับใจที่ข้าพเจ้าจะลืมมิได้ตลอดชีวิตนี้

ข้าพเจ้านำความประทับใจอันนี้ประกอบกับเสียงเล่าลือเกี่ยวกับตัวท่านว่าเป็นผู้รักษาความเที่ยงธรรมเป็นชีวิตจิตใจ มีเมตตาปราณีต่อผู้น้อยมาเป็นเครื่องตัดสินใจขอย้ายมาอยู่ใต้บังคับบัญชาของท่านในสำนักงานอาณาบาล ซึ่งท่านเป็นหัวหน้าอยู่และรับราชการอยู่กับท่านเรื่อยมาแม้กระทั่งเมื่อกรมรถไฟเปลี่ยนฐานะเป็นการรถไฟในปี พ.ศ. ๒๔๙๔ ข้าพเจ้าก็มิได้มีการโยกย้ายแต่อย่างใด จนกระทั่งในปี พ.ศ. ๒๕๐๒ ข้าพเจ้าได้ถูกย้ายไปประจำอยู่สำนักงานคลังพัสดุ แม้จะเป็นการย้ายไปเพื่อรับตำแหน่งที่สูงกว่าเดิมแต่ก็เป็นการแยกสังกัดจากการเป็นผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาของท่านเป็นครั้งแรก ข้าพเจ้าเต็มไปด้วยความอาลัยจนมิอาจกล่าวคำอำลาท่านได้ ท่านมิได้หน่วงเหนี่ยวแต่ประการใด ตรงกันข้ามท่านกลับสนับสนุนและอวยพรให้ข้าพเจ้าพบความสำเร็จ จะด้วยผลแห่งจิตใจที่ยึดมั่นอยู่ด้วยงานอาณาบาลอันมีท่านเป็นหลักหรือจะด้วยผลบารมีของท่านประการใดก็ตาม ในที่สุดข้าพเจ้าก็กลับมารับตำแหน่งหัวหน้าสำนักงานอาณาบาลแทนท่านเมื่อท่านได้เลื่อนไปดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการฝ่ายธุรการ แม้ท่านจะได้พ้นหน้าที่หัวหน้าสำนักงานอาณาบาลไปแล้วก็ตามแต่ความผูกพันทางจิตใจประกอบกับหลักวิชาที่ได้ศึกษามาและความชำนาญงานซึ่งปฏิบัติมา

เป็นเวลากว่า ๔๐ ปี ทำให้ท่านมิได้ทอดทิ้งกิจการงานตลอดจนผู้ใต้บังคับบัญชาเดิมของท่าน ท่านเป็นผู้ที่ให้ทั้งความสนับสนุนส่งเสริมและคำปรึกษาหารือโดยเฉพาะสำหรับตัวข้าพเจ้าเอง ข้าพเจ้าจะลืมเสียมิได้เป็นอันขาดว่าคุณประมาณเป็นผู้สร้างสรรค์ความเจริญรุ่งเรืองในกิจการงานของข้าพเจ้ามาโดยตลอด

เพื่อเป็นการสนับสนุนคำกล่าวของข้าพเจ้าที่ว่า คุณประมาณเป็นผู้ที่รักงานอาณาบาลเป็นชีวิตจิตใจและไม่เคยทอดทิ้งงาน ข้าพเจ้าใคร่ขอยกเหตุการณ์เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๒ มาเป็นตัวอย่าง ในปีนั้นการรถไฟแห่งประเทศไทยถูกห้างหุ้นส่วนจำกัดเฮงนำเทรดดิ้งฟ้องเป็นจำเลยต่อศาลแพ่งฐานผิดสัญญาซื้อขายเศษเหล็กเรียกค่าเสียหายเป็นเงิน ๓,๓๕๕,๗๔๘.๐๐ บาท การรถไฟได้ให้คุณประมาณในฐานะหัวหน้าสำนักงานอาณาบาลเป็นทนายแก้ต่างการรถไฟร่วมกับอาณาบาลอีก ๑ นาย จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. ๒๕๐๔ คดียังไม่เสร็จสิ้นแต่ได้มีการเปลี่ยนตัวหัวหน้าสำนักงานอาณาบาลโดยที่ข้าพเจ้าได้รับมอบให้รับหน้าที่สืบแทนท่าน ส่วนคุณประมาณได้เลื่อนจากตำแหน่งเดิมขึ้นไปและหาได้มีหน้าที่รับผิดชอบต่อคดีในศาลไม่ แต่ท่านก็ตกลงยอมรับเป็นทนายให้ต่อไป ทั้ง ๆที่ศาลชั้นต้นได้พิจารณาให้การรถไฟแพ้คดีไปแล้ว ท่านก็ยังดำเนินหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ โดยมิได้คิดว่าเป็นสิ่งที่นอกเหนือความรับผิดชอบของท่าน ด้วยความปรีชาสามารถในด้านกฎหมายของท่าน ในที่สุดศาลฎีกาได้พิพากษาให้การรถไฟชนะคดีเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๘ ทำให้การรถไฟหลุดพ้นจากการชำระหนี้ได้ถึงสามล้านบาทเศษ ยิ่งไปกว่านั้นการอุทิศเวลานอกเหนือจากงานในความรับผิดโดยตรงของท่านมาดำเนินคดีให้เป็นพิเศษของท่านนี้ ยังทำให้การรถไฟสามารถประหยัดค่าทนายที่อาจต้องจ้างจากนอกสำนักงานอาณาบาล หากว่าท่านจะท้อถอยต่อคดีนี้เนื่องจากแพ้ในศาลชั้นต้นหรือท่านจะคิดเพียงว่าหาใช่ความรับผิดชอบของท่านไม่ก็ย่อมทำได้ (คดีนี้มีความยากที่โจทก์ไม่ยอมพูดภาษาไทยใช้ภาษาจีนโดยตลอดต้องมีล่ามและพยานโจทก์พูดภาษาญี่ปุ่นต้องใช้ล่ามอีกเช่นกัน)

นี่เป็นเพียงงานชิ้นหนึ่งที่ข้าพเจ้าหยิบยกขึ้นมาเป็นตัวอย่างเท่านั้น ยังมีงานสำคัญ ๆ อีกจำนวนมากที่ท่านได้ทุ่มเทสติปัญญาโดยประสงค์จะให้เกิดประโยชน์ต่อกิจการรถไฟเป็นที่ตั้ง ซึ่งการบำเพ็ญกรณียกิจของท่านผู้นี้ข้าพเจ้ามั่นใจว่าบรรดา ค.ร.ฟ. ไม่ว่าจะ

คุ้นเคยกับท่านหรือไม่ก็ตามคงได้ยินกิตติศัพท์ในความซื่อสัตย์สุจริตและคุณงามความดีของท่านที่ได้บำเพ็ญไว้ตลอดเวลาอันยาวนานถึง ๔๐ ปีเศษ สำหรับข้าพเจ้าเองนั้น ได้ตั้งปณิธานไว้แน่วแน่ว่าจะขอยึดมั่นในคำตักเตือนและคำแนะนำของท่านเป็นหลักประจำชีวิตตลอดไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งคติธรรมที่ท่านปฏิบัติมาและพร่ำสอนบรรดาผู้ใต้บังคับบัญชาอยู่เสมอคือความซื่อตรงต่อหน้าที่และมีความสามัคคีต่อกัน

เท่าที่ข้าพเจ้าได้กล่าวมาข้างต้นเป็นความเป็นมาในชีวิตของท่านในฐานะที่ร่วมปฏิบัติงานมาด้วยกัน สำหรับในทางส่วนตัว ข้าพเจ้าและภรรยามีความสนิทสนมกับครอบครัวของท่านเสมือนญาติสนิท โดยเฉพาะภรรยาของข้าพเจ้าได้สนิทสนมคุ้นเคยกับคุณรัมภา สูตะบุตร มาก่อนที่ข้าพเจ้ามาอยู่ใต้บังคับบัญชาของท่าน และนับถือภรรยาของท่านเสมือนพี่พี่น้องแท้จริงโดยเรียกพี่ใหญ่ตลอดมา

บัดนี้ท่านได้ล่วงลับไปแล้ว ท่านจากไปแต่กาย ส่วนคุณงามความดีของท่านที่ได้บำเพ็ญไว้ในมนุษยภพ จะยังคงสถิตย์อยู่ตลอดไปชั่วฟ้าดินสลาย สำหรับข้าพเจ้าผู้เขียนคำไว้อาลัยนี้คิดอยู่เสมอว่าคงจะติดตามไปในภายหน้าด้วยเช่นกันตามกฎแห่งความจริงคือหลักธรรมที่ว่าสังขารเป็นของไม่เที่ยงแท้ ดังนั้น ถ้าดวงวิญญาณของท่านจะมาชักชวนให้ไปร่วมงานในภพหน้าอีกไม่ว่า ณ สถานสถิตย์แห่งใด ถ้าข้าพเจ้ามีบุญบารมีพอก็ยินดีจะติดตามไปร่วมงานกับท่านด้วยทุกภพ ในวาระนี้ ขอเดชะแห่งกุศลกรรมและความซื่อสัตย์สุจริตของคุณประมาณ สูตะบุตร จงดลบันดาลให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของท่าน จงสถิตย์อยู่ในสรวงสวรรค์อันเป็นจุดหมายปลายทางสมดังที่ท่านปรารถนาด้วยเทอญ

ประยูร เกษมสุวรรณ

ห.อ.บ.

ถ่ายกับคุณประยูร เกษมสุวรรณ วันรับมอบงาน เครื่องแบบรถไฟบีจจุบัน

คำพิพากษา

ในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์

ที่ ๑๓๐๔/๒๕๐๙ ศาลฎีกา

วันที่ ๑๕ เดือน ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๐๙

ความแพ่ง

ห้างหุ้นส่วนจำกัดเฮงนำ เทรดดิ้งโดยนายเบียนเฮง หรือเบียนเฮน โจทก์

หรือเปงเฮง แซ่โก หุ้นส่วนผู้จัดการ

ระหว่าง การรถไฟแห่งประเทศไทย โดยพลเอกจรูญ รัตนกุล เสรีเริงฤทธิ์

ผู้ว่าการ จำเลย

เรื่อง ซื้อขาย

โจทก์ฎีกาคัดค้านคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ ลงวันที่ ๓๐ เดือน กันยายน พุทธศักราช ๒๕๐๖

โจทก์ฟ้องว่า จำเลยประกาศขายเหล็กโดยวิธีประมูลราคาโจทก์ประมูลได้แล้ว ได้ทำสัญญาซื้อขายต่อกันอีกชั้น เป็นเงิน ๓,๒๕๖,๙๔๔ บาท ๕๖ สตางค์ คิดเป็นน้ำหนักประมาณ ๖,๙๔๐,๑๘๓๕ เมตริกตัน โดยจะส่งมอบเศษเหล็กภายใน ๓๖๐ วัน ตามหนังสือสัญญาลงวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๔๙๘ จำเลยรู้ดีว่าโจทก์ขายเศษเหล็กนี้ต่อไปยังประเทศญี่ปุ่น แต่ส่งมอบเศษเหล็กได้ภายใน ๓๖๐ วัน เพียง ๑,๘๗๖.๔๒ เมตริกตัน เป็นการผิดสัญญา แล้วจำเลยส่งมอบได้อีก ๘๑๔,๕๐๙ เมตริกตัน ทำให้โจทก์ไม่สามารถส่งเหล็กไปถึงผู้ซื้อในประเทศญี่ปุ่นได้ คงขาดไป ๓,๑๗๙ เมตริกตัน ขาดกำไร ๑,๒๘๐,๖๖๐.๑๕ บาท เศษเหล็กที่เหลือจะขายในประเทศได้กำไรอีก ๓๗๔,๕๘๙.๐๗ บาท โจทก์ต้องใช้ค่าเสียหายแก่ผู้ซื้อในประเทศญี่ปุ่น ๘๐,๒๘๗,๙๕ เหรียญอเมริกัน จึงขอให้ศาลพิพากษาบังคับจำเลยใช้ค่าเสียหายดังกล่าวรวม ๓,๓๕๕,๗๔๘ บาท กับดอกเบี้ยตั้งแต่วันฟ้อง

จำเลยให้การว่า โจทก์ไม่มีอำนาจฟ้อง เพราะการจดทะเบียนนิติบุคคลห้างหุ้นส่วนจำกัดของโจทก์ไม่ชอบด้วยกฎหมาย เพราะมีผู้เป็นหุ้นส่วนจำพวกเดียว สัญญาซื้อ

ขายจำเลยทำกับนายเบียนเฮงผู้จัดการบริษัทเฮงนำเทรดดิ้ง ซึ่งไม่ใช่นิติบุคคล ไม่ได้ทำสัญญากับโจทก์หากจะมีการโอนสิทธิก็ไม่สมบูรณ์ กำหนดเวลา ๓๖๐ วัน เป็นกำหนดเวลาที่โจทก์ต้องขนเศษเหล็กไปจากบริเวณรถไฟ ไม่ใช่กำหนดเวลาส่งมอบ ซึ่งผู้ซื้อจะต้องแจ้งกำหนดเพื่อจำเลยไปชั่งสอบน้ำหนักและตรวจสิ่งที่จะถอดออกตามสัญญา จำนวนน้ำหนักเศษเหล็กในฟ้องคลาดเคลื่อน จำนวนน้ำหนักตามสัญญาเป็นแต่เพียงประมาณซึ่งโจทก์ทราบดีว่าไม่ตรงตามจำนวนที่แท้จริง โจทก์ขนเศษเหล็กไปน้อยและล่าช้ากว่ากำหนดในสัญญา โดยความผิดของโจทก์เองที่เลือกขนแต่ที่ดีขนไปง่าย และไม่มีเงินชำระราคาตามจำนวนที่ขน จนต้องขอผัดและมีธนาคารค้ำประกัน จำเลยปฏิเสธความเสียหายของโจทก์และคดีขาดอายุความแล้ว

ศาลชั้นต้นพิจารณาแล้วเห็นว่า คดีไม่ขาดอายุความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๔๖๗ ซึ่งหมายความถึงผู้ซื้อได้รับทรัพย์ที่ซื้อไปแล้ว ภายหลังปรากฏว่าทรัพย์ที่รับไปขาดตกบกพร่อง แต่คดีนี้เป็นเรื่องฟ้องว่าจำเลยไม่ส่งมอบทรัพย์ตามสัญญาส่วนที่โจทก์รับไปแล้วไม่ได้ฟ้อง จึงต้องใช้อายุความ ๑๐ ปี ตามมาตรา ๑๖๔ การจดทะเบียนนิติบุคคลของโจทก์ชอบด้วยกฎหมาย และจำเลยทำสัญญากับโจทก์มิใช่ทำกับผู้อื่น การที่โจทก์จดทะเบียนเปลี่ยนชื่อห้างหุ้นส่วนจำกัด มิใช่โอนสิทธิเรียกร้องดังที่จำเลยต่อสู้ กำหนดเวลา ๓๖๐ วัน คู่กรณีไม่ถือเป็นข้อสำคัญแห่งสัญญา เพราะแม้เกินกำหนดนั้นก็ยังปฏิบัติต่อกันตามสัญญาอยู่ ข้อที่ว่าจำเลยส่งมอบเศษเหล็กขาดไปประมาณร้อยละ ๖๑ ของจำนวนในสัญญานั้น ศาลชั้นต้นพิจารณาข้อความในสัญญาหมาย จ. ๒ กับรายการต่อท้ายสัญญาแล้วเห็นว่าคู่กรณีเจตนาขายเศษเหล็กซึ่งมีอยู่ ณ ที่ ๔๐ แห่งทั้งหมด เว้นแต่ส่วนประกอบบางชนิดไม่ขาย จำนวนน้ำหนักเป็นแต่เพียงประมาณ ราคาก็คิดตามน้ำหนักที่ประมาณ จะแน่นอนเท่าใดแล้วแต่จะชั่งได้ ฉะนั้นที่น้ำหนักคลาดเคลื่อนไปจำเลยไม่ต้องรับผิด จำเลยส่งมอบเศษเหล็กไปแล้ว ๒,๕๔๐ตัน ยังมีเศษเหล็กเหลืออยู่อีกประมาณ ๑๔๘ ตันเท่านั้น ที่โจทก์ได้รับเศษเหล็กน้อยเช่นนี้เพราะประมาณผิดประการหนึ่ง ซึ่งโดยเฉพาะเหตุนี้จำเลยไม่ต้องรับผิด แต่ยังปรากฏว่าจำเลยถอดเอาส่วนที่ไม่ขายไว้เกินกว่าที่ระบุไว้ในสัญญา มีน้ำหนักถึง ๑,๗๖๙,๗๖๔ เพียงประมาณ ราคาก็คิดตามน้ำหนักที่ประมาณ จะแน่นอนเท่าใดแล้วแต่จะชั่งได้ ฉะนั้นที่น้ำหนักคลาดเคลื่อนไปจำเลยไม่ต้องรับผิด จำเลยส่งมอบเศษเหล็กไปแล้ว ๒,๕๔๐ตัน ยังมีเศษเหล็กเหลืออยู่อีกประมาณ ๑๔๘ ตันเท่านั้น ที่โจทก์ได้รับเศษเหล็กน้อยเช่นนี้เพราะประมาณผิดประการหนึ่ง ซึ่งโดยเฉพาะเหตุนี้จำเลยไม่ต้องรับผิด แต่ยังปรากฏว่าจำเลยถอดเอาส่วนที่ไม่ขายไว้เกินกว่าที่ระบุไว้ในสัญญา มีน้ำหนักถึง ๑,๗๖๙,๗๖๔

ตัน ลดน้ำหนักเพราะเป็นของเก่าเสียร้อยละ ๑๐ คงเหลือเศษเหล็กที่จำเลยถอดเอาไว้ส่งมอบตามสัญญา ๑,๕๙๒,๗๘๘ ตัน ซึ่งจำเลยต้องรับผิด ศาลชั้นต้นพิจารณาค่าเสียหาย คือค่าขาดกำไรและถูกบริษัทผู้ซื้อจากโจทก์ปรับฐานผิดสัญญาเป็นเงินรวม ๗๘๗,๕๙๐.๘๓ บาท จึงพิพากษาให้จำเลยใช้เงินจำนวนนี้กับดอกเบี้ยร้อยละ ๗½ ต่อปี ตั้งแต่วันฟ้องแก่โจทก์

โจทก์และจำเลยอุทธรณ์

ศาลอุทธรณ์พิจารณาเห็นพ้องกับศาลชั้นต้นว่า คดีไม่ขาดอายุความ และโจทก์เป็นคู่สัญญากับจำเลย มีอำนาจฟ้องคดีนี้ได้ คู่สัญญามิได้ถือกำหนดเวลาปฏิบัติตามสัญญา ๓๖๐ วันเป็นสำคัญ และจำเลยมิได้ขัดขวางการที่โจทก์จะขนเศษเหล็กไป ส่วนที่โจทก์อ้างว่าจำเลยไม่ส่งมอบเศษเหล็กให้ครบถ้วนตามสัญญานั้น ศาลอุทธรณ์เห็นว่าโจทก์จำเลยมีเจตนาซื้อขายเศษเหล็กทั้งหมดที่มีอยู่ ณ สถานที่ๆ ระบุไว้รวม ๔๐ แห่ง นอกจากบางสิ่งที่กำหนดไว้ว่าไม่ขายในใบแจ้งความประกวดราคา โดยมีข้อตกลงประมาณน้ำหนักและราคาไว้ส่วนที่แท้จริงจะมีเศษเหล็กเท่าใดสุดแล้วแต่จะชั่ง รวมเศษเหล็กที่โจทก์รับไปเป็นสำคัญ มิใช่การซื้อขายที่ตกลงแน่นอนเด็ดขาดในน้ำหนักและราคาไว้ คดีได้ความว่าโจทก์ขนเศษเหล็กไปจากสถานที่ทั้ง ๔๐ แห่งได้ ๒,๕๔๐ เมตริกตัน ยังเหลืออยู่ประมาณ ๑๔๘ เมตริกตัน โจทก์ไม่สมัครจะขนไปเพราะเป็นจำนวนเล็กน้อย นอกจากนี้ไม่มีเศษเหล็กเหลืออยู่ ณ ที่เหล่านั้นอีก เหตุที่มีเศษเหล็กเพียงเท่านี้จึงเป็นเพราะประมาณน้ำหนักผิดพลาด จำเลยไม่มีหน้าที่ต้องหาเศษเหล็กมาเพิ่มเติมให้โจทก์ การที่จำเลยหาเศษเหล็กจากที่อื่นมาชดเชยให้ก็เพราะเจตนาดีต่อโจทก์เท่านั้น ที่โจทก์นำสืบว่าจำเลยถอดเศษเหล็กไว้เกินกว่าที่ระบุในสัญญานั้น ไม่เป็นการสืบนอกประเด็นในฟ้องเพราะเป็นการนำสืบว่าเหตุใดเศษเหล็กจึงขาดจำนวนไปไม่ครบถ้วนตามสัญญา แต่ศาลอุทธรณ์เห็นว่า โจทก์นี้นายเบียนเฮนเป็นพยานผู้เดียว นายเบียนเฮนไม่เคยตรวจดูสภาพเศษเหล็กที่ซื้อขายกัน จะถอดส่วนประกอบจากรถคันไหนบ้างนายเบียนเฮนก็ไม่ทราบส่วนประกอบนั้นๆ แต่เดิมจะได้มีอยู่ที่รถหรือไม่ ก็ไม่ปรากฏ โจทก์ทำรายการขึ้นโดยอาศัยรายการของรถใหม่เป็นหลัก แต่รถที่ซื้อขายกันนี้เป็นรถเก่า ส่วนประกอบย่อมขาดไปบ้าง

จะอาศัยรายการรถใหม่เป็นหลักย่อมเป็นไปไม่ได้ แม้จำเลยจะไม่มีพยานหักล้าง ศาลอุทธรณ์ก็เห็นว่าโจทก์ยังนำสืบความข้อนี้ไม่ได้ และไม่เห็นพ้องกับที่ศาลชั้นต้นพิพากษามาจำเลยจึงไม่ผิดสัญญาแต่ประการใด พิพากษาแก้คำพิพากษาศาลชั้นต้นเป็นให้ยกฟ้องโจทก์

โจทก์ฎีกา

ศาลฎีกาตรวจสำนวน พังทนายคู่ความแถลงการณ์และประชุมปรึกษาแล้ว ที่โจทก์ขออ้างรายการส่งของที่ถอดไว้ไม่ขายตามสัญญา ในคดีนี้เป็นพยานเพิ่มเติมนั้น จำเลยคัดค้านไม่เชื่อว่าจะมีเอกสารเหล่านั้น ศาลฎีกาเห็นว่าโจทก์เองก็ไม่รู้ว่ามีเอกสารกี่ฉบับ มีข้อความอะไรบ้าง เป็นการอ้างเดา ๆ ไป ประเด็นข้อนี้โจทก์เองเป็นฝ่ายริเริ่มนำสืบขึ้นในศาลชั้นต้น ควรมีพยานหลักฐานนำสืบให้บริบูรณ์ในชั้นศาลชั้นต้นนั้นแล้ว แต่เมื่อศาลชั้นต้นพิพากษาคดีไปแล้ว จนถึงชั้นอุทธรณ์โจทก์ก็มิได้ขออ้าง โจทก์เพิ่งจะมาอ้างเพิ่มเติมเมื่อศาลอุทธรณ์พิพากษาให้โจทก์แพ้คดีไปแล้ว โดยโจทก์เองก็ไม่รู้แน่นอนว่ามีอะไรบ้าง ศาลฎีกาจึงไม่เห็นเป็นการสมควรที่จะอนุญาตให้อ้าง

ที่โจทก์ฎีกาว่า จำเลยเป็นฝ่ายผิดสัญญาเพราะส่งเศษเหล็กให้ไม่ครบใน ๓๖๐ วันนั้น ปัญหาที่ว่าจำเลยมีหน้าที่ต้องส่งมอบเศษเหล็กให้โจทก์เป็นจำนวน ๖,๙๔๐,๑๘๓๕ ตัน คิดเป็นราคา ๓,๒๕๖,๙๔๔.๕๖ บาท ตามที่โจทก์อ้างหรือไม่นั้น สัญญารายนี้มีความในข้อ ๑ ว่า "ผู้ขายต้องการขายเศษเหล็กจำนวน ๔๐ แห่ง ราคารวมเป็นเงินทั้งสิ้น ๓,๒๕๖,๙๔๔.๕๖ บาท ตามรายการแนบท้ายสัญญานี้

ข้อ ๒. ผู้ซื้อสัญญาจะขนเศษเหล็กตามสัญญานี้ออกจากบริเวณการรถไฟฯ ให้เสร็จสิ้นภายใน ๓๖๐ วัน นับแต่วันทำสัญญานี้เป็นต้นไป โดยจะไม่คัดเลือกเอาส่วนที่ดีไปทิ้งส่วนที่เสียไว้ ฯลฯ ผู้ขายจะจัดให้เจ้าหน้าที่ตรวจสอบน้ำหนัก ฯลฯ ผู้ซื้อจะจ่ายเงินค่าเศษเหล็กตามน้ำหนักที่ชั่งสอบได้อันแท้จริง ซึ่งได้รับมอบแล้วให้แก่ผู้ขายภายใน ๖๐ วัน" รายการท้ายสัญญานั้นมีระบุสถานที่เป็นสถานีต่าง ๆ พัสดุสารวัตรบำรุงทาง ที่ทำการวิศวกรบำรุงทาง ระบุชนิดของเศษเหล็ก เช่น รถจักร รถโดยสาร รถบรรทุก ทรากสะพาน และอื่น ๆ พร้อมทั้งจำนวนประมาณน้ำหนัก ราคากิโลกรัมละเท่าใด รวมเป็นเงินรายละ

ประมาณเท่าใด ตามสัญญาดังกล่าวเป็นที่เห็นได้ว่า เป็นการซื้อขายเศษเหล็กอันเป็นทรัพย์ที่อยู่ ณ สถานที่ ๔๐ แห่งที่ระบุไว้โดยมีรายการระบุชัด เช่น หมายเลขล้อเลื่อน เป็นต้น เป็นการขายทรัพย์เฉพาะสิ่งมีตัวทรัพย์แน่นอนอยู่แล้ว ส่วนราคาที่ระบุไว้ในข้อ ๑ นั้น แม้จะกำหนดเป็นจำนวนลงไปในข้อ ๑ แต่ความในข้อ ๒ ต่อมานั้นเองมีเพิ่มเติมขึ้นว่า จะชำระกันตามน้ำหนักเศษเหล็กที่ชั่งสอบได้อันแท้จริงซึ่งได้รับมอบแล้ว ราคาในข้อ ๑ จึงไม่ใช่ราคาแน่นอนต้องแล้วแต่จะชั่งจำนวนเศษเหล็กซึ่งมีอยู่และรับไป ณ ที่ๆ กำหนดไว้ได้น้ำหนักแท้จริงเท่าใด ส่วนที่ระบุไว้ในรายการท้ายสัญญามีประมาณน้ำหนักและราคาไว้ด้วยนั้น ตามปกติข้อความที่คู่สัญญาเขียนลงไว้ในสัญญา ศาลย่อมต้องรับบังคับบัญชาให้ตามนั้น คู่สัญญาจะเขียนลงไปโดยไม่ยอมรับผิดชอบหาได้ไม่ แม้จะประมาณก็ต้องตีความตามความมุ่งหมายในทางสุจริตในคดีนี้เป็นที่เห็นได้ว่าคู่กรณีระบุตัวทรัพย์เป็นแน่นอนอยู่แล้ว ส่วนราคาที่ระบุเป็นจำนวนลงไว้นั้น ความจริงไม่แน่นอน เพราะต้องคำนวณตามน้ำหนักที่ชั่งสอบได้ จึงต้องประมาณน้ำหนักลงในรายการท้ายสัญญา เพื่อคำนวณราคาที่เขียนลงไปโดยไม่มีความแน่นอนนั้น คู่ความมุ่งหมายถึงปริมาณน้ำหนักที่เขียนลงในรายการท้ายสัญญานี้เพียงใด จะเห็นได้จากใบเสนอราคาซื้อเศษเหล็กหมาย ล. ๖๐,๖๑, ๖๒ ซึ่งโจทก์ยื่นประมูลต่อจำเลย อันเป็นคำเสนอของโจทก์ซึ่งจำเลยสนองรับ แล้วทำสัญญาหมาย จ. ๒ รายนี้ขึ้นตามคำเสนอสนองนั้นในใบเสนอราคาซื้อเศษเหล็กของโจทก์ดังกล่าวแล้วนั้น ระบุสถานที่ๆ เศษเหล็กตั้งอยู่ชนิดจำนวน และหมายเลขล้อเลื่อน ราคากิโลกรัมละเท่าใด แต่ไม่มีประมาณน้ำหนักคงมีประมาณน้ำหนักแต่เศษเหล็กอย่างอื่นเศษเหล็กที่ประมาณน้ำหนักไว้ด้วยนี้มีเพียงส่วนน้อย เศษเหล็กส่วนใหญ่คือล้อเลื่อนชนิดต่างๆ ซึ่งไม่ได้ประมาณน้ำหนักไว้ใบเสนอราคาซื้อเศษเหล็กของโจทก์นี้เป็นหลักสำคัญอันหนึ่งในการตีความสัญญารายพิพาท เพราะเป็นคำเสนอซึ่งมีคำสนองเป็นสัญญาขึ้นก่อน อันนำไปสู่การทำสัญญาหมาย จ. ๒ ขึ้นตามระเบียบ เหตุนี้จึงเป็นที่เห็นได้ว่าคู่สัญญามุ่งหมายถึงตัวทรัพย์เฉพาะสิ่ง คือเศษเหล็กทั้งหมดที่มีอยู่ เช่นตัวล้อเลื่อนตามหมายเลขที่ระบุไว้ ณ สถานีในรายการ หาใช่ขายกันเป็นน้ำหนักเศษเหล็กไม่จำกัดตัวทรัพย์

โดยถือน้ำหนักเป็นสำคัญดังที่โจทก์โต้แย้งขึ้นมาใหม่ เมื่อความในสัญญาต้องตีความดังนี้ จำเลยก็ไม่มีหน้าที่ต้องจัดหาเศษเหล็กจากที่อื่นมาให้ครบถ้วนตามจำนวนน้ำหนักที่ประมาณไว้ในรายการ ซึ่งจะเป็นการนอกเหนือไปจากสัญญา มิใช่ตัวทรัพย์ที่ซื้อขายกัน ในใบเสนอราคาของโจทก์ก็มีข้อความระบุไว้แล้วว่า โจทก์ได้ตรวจสภาพสิ่งของเป็นที่พอใจแล้ว ไม่มีการปกปิดอย่างใด ส่วนที่โจทก์นำสืบว่าจำเลยถอดเอาส่วนประกอบไว้เกินข้อตกลงนั้น ศาลฎีกาเห็นพ้องกับศาลอุทธรณ์ว่าโจทก์เพียงแต่คาดหมายเอาโดยเทียบกับรายการในรถใหม่ ซึ่งเป็นรถที่มีส่วนประกอบต่าง ๆ สมบูรณ์เท่านั้น เมื่อทรัพย์ที่ขายนี้เป็นรถเก่าถึงขนาดเป็นเศษเหล็กย่อมมีส่วนประกอบอย่างรถใหม่ไม่ได้ โจทก์มีโอกาสตรวจดูได้ก่อนจนเป็นที่พอใจ แต่โจทก์ไม่ตรวจดูเอง จะฟังเอาความคาดหมายของโจทก์อันปราศจากฐานที่ตั้งอันถูกต้องว่า ส่วนประกอบเหล่านั้นขาดไป เพราะจำเลยถอดเอาไปย่อมฟังไม่ได้ อยู่เอง จำเลยไม่ต้องรับผิดดังที่โจทก์ฟ้อง ปัญหาข้ออื่นเป็นอันไม่ต้องวินิจฉัยต่อไป

พิพากษายืน ยกฎีกาโจทก์ ให้โจทก์เสียค่าทนายความชั้นฎีกาหนึ่งหมื่นบาทแก่จำเลย.

นายจตต ตังศภทัย

นายห้วน ประชาบาล

นายมณี ชุติวงศ์

คำไว้อาลัย

ตลอดระยะเวลาที่ผมรับราชการอยู่สำนักงานอาณาบาล กรมรถไฟตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๗ ถึงปี พ.ศ. ๒๔๙๔ ผมพูดได้เต็มปากว่ามี "นาย" อยู่เพียงคนเดียว คือ ท่าน ขนสตะบตรธรรมบาล ซึ่งท่านพอใจเพียงให้พวกเราเรียกท่านว่า "คณมาณ" หรือ "ห.อ.บ." และผมก็จำเป็นเรียกท่านว่า "ห.อ.บ." เรื่อยมา แม้ว่าท่านจะได้รับเลื่อนตำแหน่งหน้าที่สูงขึ้นไปอย่างใด ผมก็ยังติดปากเรียก "ห.อ.บ." อยู่อย่างเดิมเมื่อเวลามีโอกาสไปคารวะท่าน ซึ่งดูเหมือนท่านก็พอใจที่ผมยังเรียกท่านว่า "ห.อ.บ." มากกว่าอย่างอื่น

"ห.อ.บ." สมควรที่จะถูกยกย่องว่าเป็น "นาย" พวกเราอย่างไรนั้นต้องพวกเราๆ ในสำนักงานอาณาบาลเท่านั้นที่จะรู้ซึ้งดี "ห.อ.บ." เป็น "นาย" ที่ควรเคารพยิ่งในเวลาราชการ แต่นอกเวลาราชการแล้ว ท่านเป็นแต่เพียง "พี่ที่น่ารักนับถือยิ่ง" เท่านั้น

สำหรับตัวผมเองก็ได้รับความเมตตากรุณารักใคร่ห่วงไยอย่างหาที่เปรียบมิได้จาก ห.อ.บ. ตลอดมาขณะเมื่ออยู่ในความบังคับบัญชาของท่าน และจนกระทั่งออกมาประกอบอาชีพบ่มใบยาสูบอยู่ในขณะนี้ก็ตาม ฉะนั้น เมื่อท่านมาด่วนจากไปเช่นนี้ ก็เท่ากับว่าผมได้ขาดผู้มีพระคุณเหมือนพ่อและพี่ไป

ขอดวงวิญญาณของ "นาย" จงสู่สุขคติ และในภพหน้า หากผมจะมีวาสนาได้อยู่ใกล้ชิด ก็ขอได้กรุณาเป็น "นายคนเดียว" ของผมอีก เทอญ.

สวรรค์ อุณจักร

นายกสมาคมผู้บ่มผู้เพาะปลูกและค้าในยาสูบเชียงใหม่

“มิตรเก่าผู้จากไป”

มนุษย์เราแทบทุกคนอาศัยอยู่ในโลกแห่งความกลัว เช่น กลัวหมดอำนาจวาสนา กลัวความยากจน กลัวความเจ็บป่วย และที่มากที่สุดคือ กลัวความตาย เพราะความกลัวมีอนุภาพยิ่งใหญ่ยิ่งนัก ไม่ยกเว้นใครเลยต้องยอมอยู่ใต้ฝ่าเท้าแห่งความตายและทารุณโหดร้ายที่สุด เมื่อมันมาฉุดคร่าชีวิตเพื่อนรักของข้าพเจ้า คือ คุณประมาณ สูตะบุตร ยังความอาลัยให้แก่ข้าพเจ้าอย่างสุดซึ้ง

สิ่งที่มีอำนาจเหนือความตายเหลือไว้ให้แก่ข้าพเจ้า คือ มิตรสัมพันธ์อันดีระหว่างคุณประมาณกับข้าพเจ้า ซึ่งได้เริ่มอุบัติขึ้นเมื่อ ๔๐ ปีกว่ามาแล้ว ยังประทับแน่นในจิตใจมาตลอดกาล หวังอยู่เสมอเพื่อที่จะพบกันอีกในปรโลกโดยกรรมบันดาล

ข้าพเจ้าได้เดินทางเข้ากรุงเทพฯ ครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ เพื่อศึกษาเรื่องเครื่องยนต์ พักบ้านผ่านฟ้ากับคุณพิชิต ตุลยานนท์ ได้เพียง ๑ เดือน อาจเป็นโดยสวรรค์บันดาลก็ได้ ข้าพเจ้าได้ย้ายบ้านมาอยู่ร่วมรั้วไม้ชายคาเดียวกันกับคุณประมาณ โดยคุณอัมพร (หลวงอรรถพรพิศาล) เป็นผู้ชักชวนไป ได้ร่วมเป็นสมาชิกหน้าใหม่ในครอบครัวของหลวงพรหมบัญญา ซึ่งเป็นพี่ใหญ่ของคุณประมาณ ข้าพเจ้าเองเป็นแต่เพียงหนุ่มบ้านนอกคนหนึ่ง จากอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี สมัยนั้นก็รู้สึกว่าไกลโขอยู่ที่มาอยู่กรุงเทพฯ เหมือนกับเดินทางไปเรียนเมืองนอกสมัยนี้ ทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกโดดเดี่ยวเปลี่ยวใจมิใช่น้อย ถึงแม้ว่าเข้าพึ่งพาอาศัยในครอบครัวใหญ่ก็ตาม แต่ความอบอุ่นก็ได้เกิดขึ้นแก่ข้าพเจ้าในไม่ช้า จากความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเมตตาจิตอันสูงส่งของคุณประมาณ กล่าวคือได้ชักชวนให้ข้าพเจ้าเข้านอนกลางคืนในห้องเดียวกันและใกล้ชิดยิ่งขึ้นโดยใช้มุ้งหลังเดียวกันเพื่อป้องกันยุงบางกอก มิให้มาขโมยเลือดของเราทั้งสองกินเป็นอาหาร ข้าพเจ้าถือว่าเป็นเหตุการณ์ครั้งแรกในชีวิตบางกอกของข้าพเจ้าที่ประทับใจอย่างยิ่งและยอมรับนับถือคุณประมาณโดยใจจริง คิดไปตามประสาผู้ประสบความลำบากอย่าง

ข้าพเจ้า ก็มองเห็นคุณประมาณเป็นพระพรหมที่แผ่ความเมตตาให้แก่สัตว์โลกนั้นเอง ไม่ใช้แต่ข้าพเจ้าคนเดียวเท่านั้น ในเรื่องที่อยู่อาศัย คุณประมาณ ได้ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อื่นอย่างดีเสมอมา

คุณประมาณเป็นผู้ใช้เวลาให้เป็นประโยชน์อยู่เสมอและถูกต้องตามวัย น่าจะเป็นตัวอย่างแก่เยาวชนรุ่นหลังได้ สมัยที่ข้าพเจ้าพักอาศัยอยู่ด้วยกัน ๕ ปีนั้น คือวัยเรียนของคุณประมาณ สามารถกอบโกยเอาวิชาความรู้เพื่อประกอบอาชีพการงานต่อไปข้างหน้าอย่างสบาย โดยใช้ปริญญารัฐศาสตร์และเนติบัณฑิต ซึ่งเป็นผลที่ได้รับจากความขยันหมั่นเพียรในวัยเรียน

หลังจากอยู่ร่วมได้ ๒ ปีกว่า คุณประมาณก็เข้ารับราชการในกองอาณาบาลรถไฟ โดยคุณพระชิน ฯ หัวหน้ากองอาณาบาลเป็นผู้ชักจูงคุณประมาณทำงาน ทำงานเพื่องานอย่างเดียวเท่านั้น ตามอุดมการที่ท่านพุทธทาสได้พร่ำสอนอยู่เสมอ เมื่อในจิตใจเต็มเปี่ยมอยู่ด้วยคุณธรรมที่ถูกต้องเช่นนี้แล้วความทุจริตต่อหน้าที่การงานก็เกิดขึ้นไม่ได้ ข้าพเจ้าจะยกตัวอย่างความซื่อตรงต่อหน้าที่ของคุณประมาณเท่าที่ได้ประสบมาก็คือ มีเจ้าหน้าที่รถไฟคนหนึ่ง ทำความผิดและเป็นผู้ผิดจริง ๆ ข้าพเจ้าได้ไปขอร้องให้ช่วยเหลือเจ้าหน้าที่คนนั้นในฐานะที่เป็นเพื่อนกัน แต่คุณประมาณได้แยกงานกับความเป็นเพื่อนไว้คนละแดน "เพื่อนอยู่ที่บ้าน งานอยู่ที่โต๊ะ" คุณประมาณก็ยืนกรานคำตอบขอร้องข้าพเจ้าเพียงประโยคเดียวว่า "จะช่วยคนผิดได้อย่างไร" ข้าพเจ้าก็จนปัญญาและยอมรับนับถือในความซื่อสัตย์ของคุณประมาณยิ่งขึ้น

ความสุขุมเยือกเย็นเป็นคุณลักษณะอันสำคัญยิ่งของคุณประมาณ ใครก็ยกย่องสรรเสริญ และมีเหตุการณ์ที่ข้าพเจ้าจำได้มีลางเลือนก็คือ ครั้งหนึ่งเคยมีเพื่อนบ้านเข้ามาแสดงความยิ่งใหญ่กับครอบครัวของหลวงพรหมและกำลังเผชิญหน้าอยู่กับคุณประมาณ ข้าพเจ้าก็มาประสบเหตุการณ์เข้าพอดี เห็นคุณประมาณกำลังยืนใช้กำลังภายในอยู่ คือใช้ความคิดแต่ตรงกันข้าม ข้าพเจ้าโดยถือกำเนิดเมืองไชยาแดนมวยไทย เห็นเหตุการณ์ไม่ดีเช่นนี้ก็ตัดสินใจทันทีว่า ต้องใช้กำลังภายนอกแทนคุณประมาณเสียดีกว่า ทันใดนั้น

สงครามมวยไทยก็เกิดขึ้น ข้าพเจ้าเองเป็นผู้ทำพิธีเปิดสงคราม ทั้งๆที่ไม่ได้รับอนุญาตจากใครทั้งสิ้น และผลสุดท้ายสงครามก็ยุติลงโดยการเกลี้ยกล่อมและปรองดองอย่างเยือกเย็นของคุณประมาณนั่นเอง สมัยนั้นข้าพเจ้ายังหนุ่มแน่นไม่เคยประสีประสากับความเยือกเย็นเลย ยึดมั่นแต่อุดมการ "ไอ้เสือต้องสู้ ใครจะใหญ่กว่าข้าไม่ได้" แต่อนิจจังเป็นของไม่เที่ยง สังขารวัย ๓๑ ปี ของข้าพเจ้าเดียวนี้ทำให้จิตใจและอุดมการต่างๆต้องเปลี่ยนไป เห็นความดีความงามจากความไม่โกรธเยือกเย็นของคุณประมาณเตือนสติข้าพเจ้าอยู่เสมอ เพราะอารมณ์โกรธของมนุษย์นั่นเองทำให้สันติภาพถาวรเกิดขึ้นในโลกไม่ได้ และยังให้โทษต่อร่างกายของผู้ครองความโกรธนั้นด้วย

"อันความโกรธนั้นมีโทษอยู่มากมาย นำร่างกายสู่โรคาน่าผยอง
โกรธเพียงนิดก็ทำจิตให้ลำพอง โกรธก่ายกองต้องคิดจิตพิการ
คุณประโยชน์ของโกรธหามีไม่ หาเท่าใดไม่มีซึ่งรสหวาน
พบแต่โทษอย่างเดียวรสเปรี้ยวพาน ถ้าใครหาญหลงโกรธโฉดเต็มที"

จากผลงานที่ขยันและซื่อตรงต่อหน้าที่ของคุณประมาณ ก็รับยศเป็นขุนสุตะบุตร ในเวลาต่อมา รับตำแหน่งเป็นหัวหน้าอาณาบาลรถไฟ เมื่อข้าพเจ้าเรียกท่านขุนครั้งใด ก็จะได้รับการทักท้วงทุกครั้ง ขอร้องให้เรียกท่านเหมือนเดิม เพราะท่านมิได้สนใจต่อ ยศ ลาภ สรรเสริญสุข เพราะสิ่งเหล่านี้เปรียบประดุจเขี้ยวงู คอยทิ่มแทงมนุษย์โลกผู้อยู่ในปากงูและกับโลกธรรมแปดอยู่ตลอดเวลา แต่ละคนก็ต้องรับทุกข์ทรมานจากพิษสงของโลกธรรมแปดนี้ไม่มากก็น้อย ตามความยึดมั่นที่มีอยู่ในจิตใจของแต่ละคนไม่เหมือนกัน แต่ข้าพเจ้าเห็นว่าคุณประมาณนี้ ถึงแม้ต้องอยู่ในปากงู คือสังคมของโลกเรานี่เอง แต่ท่านก็อยู่อย่างลิ่นงู หามีโอกาสถูกเขี้ยวของงูได้ไม่ พอจะเป็นตัวอย่างแก่ชนทั้งหลายได้อย่างดี

ด้วยกุศลกรรมต่างๆ ของคุณประมาณที่ได้กล่าวมาแล้ว ข้าพเจ้าคิดว่าบัดนี้คุณประมาณก็ได้ก้าวเข้าสู่สุคติภพแล้ว หวนคิดถึงตัวข้าพเจ้าเองก็เป็นไม้ใกล้ฝั่งเต็มที ได้เห็นชีวิตของมนุษย์ในโลกนี้มามากพอสมควร การดำเนินชีวิตของแต่ละคนก็ไม่เหมือนกัน

บางคนก็ดำเนินชีวิตไปในทางที่ถูกต้องทำนองคลองธรรม มีบั้ญญาสว่างไสวนำชีวิตไปได้ดี แต่บางคนก็กลับตรงข้ามมีการผิดพลาดของชีวิตได้รับการทนทุกข์ทรมานอยู่ตลอดเวลา เพราะขาดหลักธรรมสำหรับเป็นแนวในการดำเนินชีวิต แต่ถ้าคนทุกคนรู้สึกตัวว่าเราเดินทางผิดแล้วปรับปรุงแก้ไขเสียใหม่ หรือดำเนินชีวิตไม่ถูกต้องแล้วคิดปรับปรุงเสียใหม่ก็ยังไม่สายเกินไป ถึงแม้จะผ่านวัยจนถึงบั้นปลายของชีวิตแล้วก็ตาม ขอแต่เพียงให้ทุกคนมีเป้าหมายสำหรับดำเนินชีวิต ให้รู้ว่ามนุษย์เราเกิดมาทำไม ถ้าเกิดมาเพื่อต้องการ กิน กาม เกียรติ ๓ อย่างนี้เท่านั้น อย่าเกิดมาเลยดีกว่า เพราะจะนำโลกไปสู่ความหายนะเร็วยิ่งขึ้น และควรจะรู้ว่าสิ่งดีที่ประเสริฐสุด มนุษย์ควรจะได้รับบั้นปลายของชีวิตคืออะไรถ้าจะให้ตอบว่าเงินหรือทรัพย์สินกองมหันต์แล้ว พระเจ้าเบื้องบนคงจะหัวเราะเยาะเย้ยหรือไม่ก็ต้องล้างหูเอาคำพูดอันสกปรกนี้ไปทิ้งเสีย สิ่งที่ดีที่ประเสริฐตามพุทธภาษิตนั้น คือ

๑) ความสุขอย่างแท้จริง เป็นความสุขเย็น ไม่ใช่ความสุขร้อนของชาวโลกที่ส่วนมากหลงกัน คือสุขกายแต่ยังร้อนใจอยู่เสมอ

๒) ความเต็มของมนุษย์ คือเป็นมนุษย์ทั้งร่างกายและจิตใจ

๓) การทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ หรืองานเพื่องาน เท่านั้น เงินเป็นของที่ได้มาเองจากผลของงาน และมาอยู่ใต้ฝ่าเท้าเรา มิได้ครอบอยู่บนหัวเรา

๔) มีความรักสากล คือเรามีความรัก ต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์ด้วยกันทั้งนั้น ถือว่าเป็นเพื่อนร่วมโลก ต้องเดินทางข้ามทะเลแห่งความทุกข์ด้วยกันทั้งนั้น ถ้าทุกคนได้บูชาความรักสากลเช่นนี้แล้ว โลกของเราก็มีส่วนสันติภาพอันถาวร เปรียบประดุจร่มโพธิ์ต้นใหญ่ให้ความร่มเย็นแก่มนุษย์โลกโดยทั่วหน้ากัน

"รักเท่านั้นคุณล้ำค้ำจุนโลก รักสวนโมกข์ดับทุกข์เพื่อสุขี
รักทุกคนส่วนรวมร่วมชีวี รักคำนี้สากลชนควรปอง
รักคนเรามองเห็นเป็นหลายอย่าง รักอำพรางนอบไหว้เพื่อได้ของ
รักสนิทชิดไว้ให้คุ้มครอง รักพี่น้องดีแท้บ่แท้จริง
รักไม่แท้มีข้อแม้สิ่งตอบแทน รักคลอนแคลนเต็มทีเหมือนผีสิง
รักบริสุทธิ์ย่อมหลุดสิ่งแอบอิง รักมุ่งดิ่งเพราะธรรมประจำใจ"

*สวนโมกข์ คือสถานที่ปฏิบัติธรรม

จากคุณธรรมที่สำคัญ ๔ ข้อ ดังกล่าวมานี้ ข้าพเจ้าเห็นว่าคุณประมาณ เป็นมนุษย์คนหนึ่งที่ไม่เสียทีเกิดมา เพราะได้เดินทางไปสู่เป้าหมายของชีวิตตามพุทธประสงค์แล้ว ถึงจะผิดพลาดเป้าหมายไปบ้างก็ไม่มากนัก สมกับที่ได้เกิดมาภายใต้ร่มโพธิ์ของพุทธศาสนาอันมีพระธรรมเป็นหลัก.

ละออง แสงเดช

ร้านละอองพานิช ตลาดไชยา

อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

คำไว้อาลัย

ของเจ้าจอม ม.ร.ว. สดับในรัชกาลที่ ๕

เจ้าภาพงานศพ คุณประมาณ สูตะบุตร ได้มาขอให้ข้าพเจ้าเขียนคำไว้อาลัยลงในหนังสือที่จะพิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ เจ้าภาพอ้างว่าขอคำไว้อาลัยเฉพาะผู้ที่เป็นที่เคารพนับถือและรักใคร่คุ้นเคยกันจริงๆ เท่านั้น เจ้าภาพนับข้าพเจ้าอยู่ในจำพวกนั้น ข้าพเจ้าจึงมีความยินดีจนตื้นตันใจ รับเขียนให้ตามประสงค์ด้วยความเต็มใจ

คุณประมาณ ฯ เป็นผู้ที่น่าเคารพนับถือและน่าคบอย่างยิ่ง แม้ข้าพเจ้าจะรู้จักคุณประมาณ ฯ เมื่อประเทศ สูตะบุตร บุตรชายคนที่สองของคุณประมาณ ฯ มาแต่งงานกับหลานสาวของข้าพเจ้า (ม.ล. พูนแสง ฯ บุตรี ม.ร.ว. แสงสูรย์ ลดาวัลย์) เมื่อประมาณ ๑๐ ปี ผ่านมา ทั้งเมื่อได้รู้จักกันแล้วก็มิได้ไปมาหาสู่กันอย่างจำเจนัก แม้กระนั้นข้าพเจ้าก็ยังได้ประจักคุณงามความดีอันประณีตละเอียดพิ่งหาได้ยากของคุณประมาณ ฯ หลายประการ

คุณประมาณ ฯ เป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรมข้อที่ว่า อตฺตสมฺมาปณิธิ อย่างตรง ปกครองครอบครัวโดยยุติธรรมอย่างหาได้ยากจนแลดูเหมือนว่าลูกหลานทุกคนที่อยู่ร่วมบ้านกัน ระเพลิน ๆ ไปว่าท่านคงอยู่เป็นหลักยุติธรรมเช่นนี้เรื่อยไป ต่างคนก็ต่างมุ่งพึ่งภาระหนักของท่านโดยไม่เฉลียวใจ แม้จะรู้อยู่ว่าสรรพสังขารเป็นสิ่งไม่เที่ยงถาวรตามธรรมดา ทั้งนี้เพราะความสุขสำราญ สะดวกสบายอบอุ่นสามัคคีปรองดองกลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อันได้ผลจากอนันตคุณสมบูรณ์ของท่านนั้น

ทุกคราวที่ข้าพเจ้าเข้าไปในบ้านคุณประมาณ ฯ รู้สึกใจคอสบายเป็นกันเองเหมือนอยู่กับบ้านของตัว ไม่ต้องมีเจตนาว่าเรากำลังอยู่กับแขกนอกบ้าน ไม่ต้องระวังคำพูด ระวังมารยาท นึกจะไปเรือนไหนก็ไป จะไปเยี่ยมเฉพาะเรือนใดเรือนหนึ่งก็ไป ไม่ต้องมีพิธีรีตองว่าจะต้องตรงไปหาท่านเจ้าของบ้านเสียก่อน จึงไปเรือนลูกหลาน ซึ่งควรจะเป็นเช่นนั้น แต่ท่านไม่ถือสาหาเรื่องกับใครหมด

คุณประมาณฯ เป็นผู้ที่มีใจหนักแน่นเยือกเย็นสมเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ ไม่มีอคติเอนเอียงในครอบครัวอันนับว่าใหญ่ไม่น้อย มีลูกแต่ล้วนเป็นชายฉกาจฉกรรจ์ถึง ๘ คน มีลูกสะใภ้แล้วถึงสี่คน มีหลานปู่แล้วถึงหกคน ไม่เห็นคุณประมาณฯ แสดงว่ารักใครมากน้อยกว่ากันเลย ต่างก็ได้รับการสงเคราะห์ประเคราะห์เสมอกัน อย่างไรก็ดี กล่าวได้ว่าคุณประมาณฯ ปกครองครอบครัวแผนโบราณ คือทำหน้าที่หาทรัพย์และปกป้องโภยภัย ส่วนการภายในบ้านท่านมอบภาระแล้วแต่ภรรยาทั้งสิ้น

คุณประมาณฯ เป็นสุภาพบุรุษเต็มภาคภูมิ แต่ข้าพเจ้าไม่เคยพบกำลังคายกล้องหรือสูบบุหรี่ หรือมีกลิ่นเหล้าเลย

คุณประมาณฯ เป็นคนพูดน้อยที่สุด ไม่มีท่าทีว่าจะเป็นปากเป็นเสียงกับใคร และไม่มีการเพาะศัตรูให้เกิดขึ้นได้เลย เป็นคนมักน้อย สันโดษ ไม่ตลกคนอง แต่ก็เป็นนักกีฬามีชื่อมาแล้วในอดีต ซึ่งปัจจุบันไม่มีกิริยาทิ้งไว้เลย และถึงแม้ท่านจะไม่ตลกคนองพูดเล่นเจรจาตามสมควรก็ดี ข้าพเจ้าก็เห็นหลานทารกติดรสมือคุณปู่ซึ่งทนุถนอม ถ้าคุณปู่ไม่อุ้มกล่อมให้นอนกลางวัน เด็กชายปฐมรัฐ ลูกหัวปีของประเทศ—ดุ๊ก จะไม่หลับเลย เรื่องเช่นนี้จะชี้ให้เห็นบุคลิกของคุณประมาณฯ ได้ว่า ท่านมีแต่ดีดีในตัวของท่านทุกด้าน ดีทั้งในด้านเข้มแข็ง แต่ในทันใดนั้นท่านจะอ่อนโยนนุ่มนวลจนถึงทารกติดอย่างมารดาก็ได้

คุณประมาณฯ เป็นผู้มีบุญได้ทำมาแล้ว ประจักษ์อยู่ว่าทั้งบุตรทั้งภรรยาล้วนแต่เป็นที่น่าชื่นตาชื่นใจของคุณประมาณฯ อย่างที่เรียกว่าตายก็นอนตาหลับไม่ต้องห่วง ในขณะที่ป่วยไข้ก็ได้รับการรักษาพยาบาลประคับประคองอย่างประณีต ลูกชายใหญ่ของท่านก็เป็นหมอที่สามารถ ยังซ้ำได้ภรรยาเป็นแพทย์ด้วยกัน และนายแพทย์ทั้งสองนี้ก็มีฐานะที่จะเตรียมเครื่องอปกรณ์การรักษาพยาบาลคณพ่ออย่างพร้อมเพรียงไว้ในบ้าน เพื่อเวลาฉุกเฉินในยามค่ำคืน แต่ก็ฝ่าฝืนธรรมดาไปไม่ได้ เป็นอันว่าคุณประมาณฯ ผู้ที่ได้ชื่อว่า โชติ โชติ ปรายโน เป็นผู้สว่างมา แล้วเป็นผู้สว่างไป ทิ้งความอาลัยไว้ให้แก่ญาติมิตรอย่างหนัก และจะจืดจางลางเลือนได้ยากที่สุด

คุณจอม ม.ร.ว. สดับในรัชกาลที่ ๕

จดหมายถึงน้อง

คุณประมาณน้องที่รักสนิท

คนไทยเรายังมีไม่น้อยที่เชื่อว่า ดวงวิญญาณของคุณยังสามารถจะหยั่งทราบความในหนังสือนี้ได้ ขอเดชะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายโปรดดลบันดานให้เป็นเช่นนั้นเถิด พี่จะขอสนทนากับคุณ ขอสนทนาอย่างที่เราเป็นพี่น้องกันจริง ๆ ทั้งรักทั้งสนิทชิดชอบกันเป็นพิเศษ เห็นหน้าคุณครั้งใดก็เห็นแต่อาการยิ้มย่องผ่องใส

คืนที่พี่ไปในงานสวดศพ พี่นั่งหลับตาอยู่พักหนึ่งเพื่อให้น้ำตามันไหลกลับไปที่เดิมของมัน และในเวลาเดียวกันพี่ก็รำพึงถึงคุณอยู่ในใจดุจกำลังพูดอยู่กับคุณว่าประมาณเอ๋ย พี่ยังจำทุกสิ่งทุกอย่างได้ว่าคุณนี่ช่างเป็นคนดีจริง ๆ ตั้งแต่เด็กจนแก่ พี่ดูเหมือนว่า มันเร็ว ๆ นี่เองที่เห็นและจำเครื่องแบบหมวกฟางไปโรงเรียนของคุณได้ดี จำการสอบการเรียนที่ดีเด่นของคุณ จำการเป็นดาราฟุตบอลลีกซ้ายหรือขวาที่ว่องไวไม่มีตัวจับ เรียนจบแล้วก็ทำปริญญารัฐศาสตร์เอาง่าย ๆ ครั้นเป็นปลัดอำเภอถูกพี่ทักว่า พวกเรามันกฎหมาย คุณก็หันมาเป็นเนติบัณฑิตได้โดยพลันสมปรารถนา คุณอาจจะเห็นพี่ชายของคุณระหกระเหินเดินทางในตำแหน่งผู้พิพากษาในสมัยที่คมนาคมไม่สะดวก จึงได้ฝากตัวอยู่กับกรมรถไฟหลวงจนกระทั่งกลายเป็นหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ คุณรุ่งโรจน์ในตำแหน่งหน้าที่มีฐานะชื่อเสียงดีเด่นในทางซื่อสัตย์สุจริต ขยันหมั่นเพียร ความรู้ความสามารถเป็นเยี่ยมปรากฏอยู่ในประวัติของคุณแล้ว ความจริงเป็นอยู่อย่างนี้จึงแสนจะยินดี ที่เชื่อแน่แก่ใจว่า คุณกำลังอยู่ในสุคติภพและการบุญการกุศลบรรดาที่พี่บำเพ็ญอยู่ ตลอดจนการปล่อยนกปล่อยปลา เกือบจะทุกเดือน ขอแบ่งส่วนบุญกุศลเหล่านั้นมายังคุณ”

จากพี่ที่รักของประมาณ

หลวงสุทธิวาทนฤพุฒิ

แด่ “ประมาณ” น้อง

ประมาณ สูตะบุตร น้องเรา ได้กลับไปบ้านเก่าแล้ว ตามพรหมลิขิต ซึ่งใครๆ ก็หนีไม่พ้น ความเป็นอยู่ของประมาณแต่เด็กๆ เป็นผู้มีความประพฤติดีและเรียนเก่ง จบมัธยมปีที่ ๘ สำเร็จประกาศนียบัตรรัฐศาสตร์ สำเร็จเนติบัณฑิตย์ รับราชการในกรมรถไฟกระทรวงคมนาคมมาแต่ต้นจนกระทั่งถึงแก่กรรม ปรากฏเด่นชัดว่าเป็นผู้ปฏิบัติงานด้วยความรอบคอบ ซื่อสัตย์ สุจริต เป็นอย่างดียิ่งประหนึ่งถือศีล ๒๒๗ เป็นคนมัธยัตแต่ใจคอกว้างขวางโอบอ้อมอารีช่วยเหลืออุปถัมภ์ค้ำชูบรรดาญาติพี่น้อง และคนอื่นๆ ทั่วไป

ในคุณธรรมอันประเสริฐนี้แหละ ขอให้วิญญาณของ “ประมาณ” น้องเราจงไปสู่สุคติในสัมปรายภพเทอญ

จากพี่

ขุนราษฎร์นราภัย (สำอาง สูตะบุตร)

อาลัยพี่ประมาณ สูตะบุตร

ข้าพเจ้าหลวงอรรถพรพิศาล (อัมพร สูตะบุตร) เป็นน้องชายถัดจากพี่ประมาณ สูตะบุตร เพราะแก่กว่ากันเพียง ๑ ปีเท่านั้น พี่คนนี้ของข้าพเจ้าเป็นคนที่มีความเที่ยงธรรมที่สุด รักน้อง ๆ เป็นอย่างมาก ข้าพเจ้ากับพี่ประมาณ ได้เล่าเรียนโรงเรียนเดียวกันมาตั้งแต่เด็ก ๆ คือตั้งแต่อยู่จังหวัดฉะเชิงเทรา ในขณะนั้นพี่ประมาณมีอายุเพียง ๕ ปี ส่วนข้าพเจ้ามีอายุ ๔ ปีได้ไปโรงเรียนด้วยกัน ข้าพเจ้ายังไม่ค่อยจะรู้เรื่องอะไร ผู้ใหญ่เคยหลอกเรื่องว่ามีแมวขะโมยจะคอยขะโมยกินตับเด็กดื้อ ในเช้าวันหนึ่งขณะที่ข้าพเจ้าไปโรงเรียนด้วยกันนั้นโดยได้เดินไปขณะเดินไประหว่างทาง ข้าพเจ้าเห็นแมวตัวหนึ่งใหญ่พอดูร้องเหมียว ๆ อยู่ข้างทาง ข้าพเจ้าก็ร้องไห้เพราะกลัวแมวขะโมย พี่ประมาณถามข้าพเจ้าว่าร้องไห้ทำไม ข้าพเจ้าก็ชี้ไปที่แมวตัวนั้น พี่ประมาณได้คว้าก้อนหินข้างทางขว้างแมวนั้นเพื่อให้ไปเสีย แต่พอเหมาะก้อนหินนั้นไปถูกแมวตัวนั้นชักดิ้นเลย ข้าพเจ้ากับพี่ประมาณก็พากันวิ่งไปถึงโรงเรียน แสดงว่าพี่ประมาณเป็นห่วงข้าพเจ้าซึ่งเป็นน้องเป็นอย่างมาก คอยแบ่งปันสิ่งของให้กับข้าพเจ้าเสมอเป็นนิจ

เมื่อเติบโตกันขึ้นมาตอนมาอยู่โรงเรียนที่กรุงเทพ ฯ นั้น ต่างคนต่างอยู่คนละโรงเรียนแต่อยู่บ้านเดียวกัน ข้าพเจ้ารักพี่คนนี้มากมีอะไรก็ปรึกษาด้วยเสมอ ครั้นเรียนจบวิชาสามัญแล้วพี่ประมาณได้ไปเรียนรัฐศาสตร์ก่อน เมื่อเรียนสำเร็จแล้วได้ไปรับราชการเป็นปลัดอำเภอในจังหวัดฉะเชิงเทรา แต่ทราบว่าพี่ประมาณลาออกจากราชการมาเข้าเรียนวิชากฎหมายต่ออีก ซึ่งขณะนั้นข้าพเจ้าสอบวิชากฎหมายได้ภาค ๑ แล้ว ในปี พ.ศ. ๒๔๖๘ พี่ประมาณก็สอบวิชากฎหมายได้ภาค ๑ ส่วนข้าพเจ้าสอบไล่ได้เป็นเนติบัณฑิตในปีนี้เช่นเดียวกัน และในปี พ.ศ. ๒๔๖๙ พี่ประมาณก็สอบไล่ได้เป็นเนติบัณฑิต แล้วพี่ประมาณก็ได้เข้ารับราชการในกองอาณาบาลกรมรถไฟแต่นั้นมา ต่อมาได้เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้นไป

ความโอบอ้อมอารีของพี่ประมาณนี้มีมากหลาย โดยพี่ประมาณรับราชการอยู่กรุงเทพ ฯ ตั้งบ้านเรือนอยู่ในพระนคร ญาติพี่น้องได้นำเอาบุตรหลานมาอาศัยอยู่ในบ้าน

ของพี่ประมาณเพื่อเข้าเล่าเรียนในโรงเรียนจังหวัดพระนคร กันหลายคนด้วยกัน พี่ประมาณเลี้ยงดูลูกหลานอย่างเดียวกันกับบุตรของตนซึ่งมีน้อยคนนักที่จะปฏิบัติเช่นนี้ นี่เป็นการแสดงว่าพี่ประมาณเป็นผู้โอบอ้อมอารียากที่ใครจะเสมอเหมือน และพยายามให้ความเป็นธรรมแก่คนให้มากที่สุดที่จะมากได้ พี่ประมาณเมื่อก่อนจะถึงแก่กรรมนี้นับว่าเป็นบิดาของสกุล สูตะบุตรก็ว่าได้ เพราะผู้ถือนามสกุลสูตะบุตรทุกคนให้ความเคารพนับถือเช่นนั้น

เพราะฉะนั้นการสูญเสียพี่ประมาณ สูตะบุตร เท่ากับเสียผู้ใหญ่ของสกุลสูตะบุตรไป จึงทำความอาลัยแก่สกุลสูตะบุตรเป็นอย่างมาก เฉพาะอย่างยิ่งข้าพเจ้าผู้เป็นน้องใกล้ชิดและสนิทยิ่ง ๆ มีความอาลัยเป็นที่สุด

หลวงอรรถพรพิศาล

(อัมพร สูตะบุตร)

คำไว้อาลัย

แด่

คุณประมาณ สูตะบุตร

ข้าพเจ้าและภรรยารู้สึกเศร้าสลดใจอย่างยิ่ง เมื่อได้ทราบข่าวมรณะกรรมของคุณประมาณ สูตะบุตร ขณะนั้นข้าพเจ้ากำลังปฏิบัติราชการสงครามอยู่ณสาธารณรัฐเวียตนาม ข้าพเจ้าได้รับข่าวนี้จากลูกหนู (ลูกสาวของข้าพเจ้า ซึ่งเป็นลูกสะใภ้คนที่ ๔ ของคุณประมาณ สูตะบุตร)

ข้าพเจ้าแทบจะไม่เชื่อว่าเป็นความจริง เพราะครั้งสุดท้ายยังได้พบและเห็นว่าคุณประมาณ สูตะบุตร ท่านยังคล่องแคล่ว แข็งแรงดีอยู่เช่นปกติ

ความเสียใจของข้าพเจ้าและภรรยา ในฐานะที่มีความคุ้นเคยสนิทสนม และมีความเกี่ยวพันธ์กันฉันท์ญาติอันสนิท จึงไม่สามารถที่จะบรรยายออกมาได้หมดสิ้น ข้าพเจ้าและภรรยาเท่านั้นที่จะบอกได้ว่า ข้าพเจ้าและภรรยามีความเศร้าเสียใจที่สุดอย่างไร

พ.อ. (พิเศษ) จวน และ ฉมชบา วรรณรัตน์

๒๐ ก.ย. ๑๔

คำไว้อาลัยแด่พี่ประมาณ

พี่ประมาณสุดที่รักของน้องเอ๋ย
เมื่อเยาว์วัยได้เคยร่วมเคหา

คราวนั้นน้องต้องพรากจากบ้านมา
เพื่อศึกษาอยู่ในพระนคร

น้องโศกเศร้าเฝ้าคนึงคิดถึงบ้าน
พี่ประมาณผู้เดียวนี้คอยสอน

คอยปลอบใจให้คลายวายอาวรณ์
พี่โอนอ่อนปราณีมีเมตตา

วันไหนน้องต้องจาบัลย์รันทดท้อ
พี่ประมาณคนนี้หนอเที่ยวเสาะหา

ไล่จับลูกกระต่ายของใครมา
ให้น้องเล่นเจรจาร่าเริงใจ

พอสิ้นปีน้องสอบไล่ได้ที่หนึ่ง
พี่ประมาณซาบซึ้งหาน้อยไม่

อุตส่าห์ซื้อตุ๊กตาให้ทันใด
น้องดีใจปลาบปลื้มไม่ลืมเลย

พี่ชวนน้องเล่นน้ำนองคลองผ่านพ้า
ให้ดำน้ำกั้มหน้าอย่เฉยเฉย

เห็นน้องดำนานไปไม่ยอมเงย
พี่ก็เลยตกใจรีบไขว่คว้า

ดึงหางเปียของน้องขึ้นมาได้
แล้วรีบเร่งขับไล่ขึ้นเคหา

ต้องเลิกเล่นน้ำกันแต่นั้นมา
น้องอุราดำไม่ได้เพราะไม่เคย

จนอายุสิบสี่ปีพี่กับน้อง
จึงจำต้องแยกบ้านกันพลันเชือนเฉย

หาโอกาสอยู่ใกล้ไม่ได้เลย
ความคุ้นเคยก็คลายกันแต่นั้นมา

พี่พากเพียรเรียนวิชาศึกษาหนัก
น้องก็เรียนมิได้พักเลยพี่ขา

พี่จบแปดแล้วก็เข้าเรียนจฬา
น้องก็จบการศึกษาแต่งงานไป

ต้องอยู่ห่างต่างจังหวัดพลัดถิ่นฐาน
ยังคิดถึงพี่ประมาณหาลืมไม่

น้ำใจพี่แต่หนหลังครั้งเยาว์วัย
ผึงดวงใจน้องอุรามาช้านาน

น้องหวังว่าถ้าพี่ยาชราแล้ว
คงไม่แคล้วได้สังสรรค์กันที่บ้าน

แต่พี่ก็ยังไม่ได้หยุดงาน
จนใกล้กาลเวลาชีวาวาย

หยุดงานแล้วน้องอุราหารู้ไม่
จึงมิได้ใกล้ชิดดังจิตหมาย

พอรู้ข่าวทันทีว่าพี่ตาย
น้องแทบวายชีวาตขาดใจตาม

ดั่งสายฟ้าฟาดลงตรงดวงใจ
วิญญาณพี่สถิตย์ที่ใดก็ตาม
น้องขอตั้งพลังจิตอธิษฐาน
แม้ชาตินี้บุญไม่มีใกล้พี่ยา
ให้เกิดมาร่วมบิดาและมารดร
เหมือนชาตินี้ที่ต้องพรากไปจากกัน

แสนอาลัยสุดรักเหลือหักห้าม
จงทราบความที่น้องพร่ำพร้องมา
ให้พบพานกันใหม่ในชาติหน้า
เกิดชาติหน้าขอให้ได้อยู่ใกล้กัน
อย่าให้น้องต้องอาวรณ์ซ้อนโศกศัลย์
พี่จงอยู่สู่สวรรค์คอยน้องเทอญ

อุรา บุณยพุกกณะ (รมยานนท์)

“แด่พี่ชายที่รัก”

ผมได้ทราบข่าวการจากที่ไม่มีวันกลับของพี่ด้วยความเศร้าสลดใจและอาลัยอย่างยิ่ง ได้รับโทรศัพท์ทางไกลจากบ้านกรุงเทพ ฯ แล้วตกตะลึงทำอะไรไม่ถูกรีบเดินทางเข้ากรุงเทพ ฯ ทันที จริงอยู่ถึงแม้ว่าเมื่อพี่ยังมีชีวิตอยู่ พี่และผมจะไม่ได้พบกันบ่อยนัก เนื่องจากภาระกิจต่าง ๆ มากมาย แต่ผมก็ระลึกถึงพี่ด้วยจิตใจที่รักและบูชาในคุณธรรมความดีของพี่อยู่เสมอ พี่เป็นคนที่ทุก ๆ คนที่ได้รู้จักอัธยาศัยใจคอยกย่องสรรเสริญในความเที่ยงตรงและมักน้อย พี่เป็นคนตรงต่อเวลาไม่ว่าจะในหน้าที่ราชการหรือในระหว่างครอบครัว เช้าถึงที่ทำงานเย็นกลับถึงบ้านตามกำหนดเวลาเป็นประจำ เพราะอุดมคติของพี่นั้นคือ “บ้านเป็นวิมานของเรา”

พี่ให้ความเมตตากรุณาและเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของลูกหลานและญาติพี่น้องทุก ๆ คน บ้านของพี่เป็นเสมือนศูนย์การศึกษาหรือตลาดวิชาของครอบครัว เป็นที่รวมของญาติพี่น้องสกุล “สูตะบุตร” ที่เล่าเรียนในสถาบันต่าง ๆ กันจนสัมฤทธิ์ผลสมตามความปรารถนาของพี่ทุก ๆ ประการ พี่มีลูกที่ดีและเจริญรุ่งเรืองสมเป็นอภิชาตบุตร เพราะฉะนั้นครอบครัวของพี่จึงสมบูรณ์สมควรเป็นครอบครัวตัวอย่าง

ด้วยผลแห่งความดีที่พี่ได้กระทำมาแล้วในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ ขอจงดลบันดาลให้ดวงวิญญาณอันใสสะอาดของพี่ได้ประสบสุขในสัมปรายภพตลอดไป

ชะนะ สูตะบุตร

อาลัยคุณพ่อ

พวกเราทุกคนเกิดมาท่ามกลางความรักอันอบอุ่นของคุณพ่อ ถึงแม้พวกเราบังเอิญเกิดมาเป็นชายถึง ๘ คน คุณพ่อก็มิได้ให้ความรักหรือความสนใจน้อยลงไปเลย คุณแม่เล่าเสมอว่าตั้งแต่ลูกยังเล็กขนาดแบเบาะ คุณพ่อจะให้การเลี้ยงดู เอาใจใส่ใกล้ชิดทั้งยามกินยามนอน เมื่อโตขึ้นหน่อยพวกเราจะให้คุณพ่อพาเข้านอน เพราะคุณพ่อจะทั้งพัดเกาหลัง เล่านิทานพร้อมกันไป พวกเราติดคุณพ่อยิ่งกว่าคุณแม่หรือพี่เลี้ยงคนใดทั้งสิ้น คุณพ่อปฏิบัติเช่นนี้คนแล้วคนเล่า เพราะอะไร หากไม่ใช่เพราะความรักความห่วงใยของคุณพ่อซึ่งมีต่อพวกเรา

เมื่อยามลูกถึงวัยเรียนหนังสือ พวกเราทุกคนต่างกลัวคุณพ่อลานและพากันคิดว่าทำไมคุณพ่อจึงเข้มงวดกับพวกเราเช่นนี้ เราอยากไปเล่นเหมือนเด็กอื่น เราอยากซนมากกว่าคัดลายมือ ทำเลขท่องศัพท์ เราอยากมีวันเสาร์วันอาทิตย์ที่ไม่ต้องทำการบ้านพิเศษนอกเหนือจากครูสั่ง เราอยากมีวันหยุดเทอมที่ไม่ต้องจับหนังสือ แต่สิ่งเหล่านี้เป็นเพียงความอยากของพวกเราทั้งนั้น พวกเรามิได้เคยสมอยากเลย ทั้งนี้เพราะคุณพ่อเข้มงวดในเรื่องการเรียนกับพวกเรามาก มาบัดนี้พวกเราต่างพากันรู้สึกว่าเราโชคดีที่คุณพ่อเข้มงวดเช่นนั้น

เมื่อยามพวกเรารุ่นโต ๕ คนต้องจากบ้านไปศึกษาต่อ คุณพ่อก็จะเป็นผู้ที่ให้ความเอาใจใส่ต่อชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเรา และผลการเรียนอย่างใกล้ชิดด้วยการเขียนจดหมายถึงทุกคนอย่างสม่ำเสมอเป็นกิจวัตร ฉะนั้นสำหรับเราลูกซึ่งอยู่ห่างไกล คุณพ่อจึงเป็นผู้ให้กำลังใจ เป็นที่ปรึกษาเป็นที่ปรับทุกข์ เป็นผู้ให้ความอุ่นใจและเป็นทั้งผู้สื่อข่าวให้เราได้รับข่าวคราวทางเมืองไทย

เมื่อพวกเราบางคนเติบโตถึงวัยที่จะต้องมีครอบครัว คุณพ่อจะเป็นผู้สนับสนุนพร้อมทั้งให้ความเมตตากรุณา ผู้ที่จะมาร่วมสมาชิกใหม่ของครอบครัวทุกคนอย่างเสมอหน้า ทั้งนี้ยังความอบอุ่นและซาบซึ้งมาสู่ผู้ที่เข้ามาร่วมสกุลร่วมครอบครัวของเราทุกคน

เมื่อถึงคราวที่พวกเราบางคนมีหลานปู่ให้คุณพ่อได้ชื่นชม ทุกคนจะทราบดีว่าคุณพ่อมีความสุขที่แวดล้อมด้วยหลาน ๆ แม้จะซนอย่างจับไม่ไหว ส่งเสียงเอะอะอึกทึกแต่สิ่งเหล่านี้ดู ๆ ออกจะไม่เป็นการรบกวนคุณพ่อเลย แกเติบโตขึ้นมาท่ามกลางความสนิทสนมกับคุณปู่เป็นพิเศษ ห้องคุณปู่จึงเป็นที่สำราญของหลานทุกคน เพราะนอกจากคุณปู่จะมีขนมที่หลาน ๆ ชอบไว้ในห้องแล้ว เตียงนอนและเก้าอี้นอนของคุณปู่ยังเป็นที่ปีนป่าย หกชะเมนตีลังกากันอย่างเบิกบานโดยไม่ต้องเกรงกลัวใครจะดุ ยามคุณปู่ไม่สบาย อาสาสมัครรุ่นจิ๋วปรนนิบัติกันอย่างเต็มที่ บางคนพัด บางคนขอตรวจร่างกายใช้หูฟัง บางคนป้อนขนมให้คุณปู่ คนไม่รู้จะทำอะไรก็ขึ้นไปนอนข้าง ๆ

การที่พวกเราต้องมาสูญเสียคุณพ่อโดยกระทันหัน ทำให้เกิดความว้าเหว่และเศร้าใจ ส่วนพวกหลานเล็ก ๆ อายุตั้งแต่ ๔ ขวบ ๒ ขวบ ๑ ขวบ ทุกคนตั้งคำถามอย่างงง ๆ คุณปู่นอนหลับใช่ไหม อย่าเสียงดัง คุณปู่นอน ทำไมต้องพาคุณปู่ไปวัด เมื่อไหร่คุณปู่จะตื่น ในที่สุดถึงวันเผาศพหลานหญิงคนโตแกบ่นว่าไม่อยากให้เผาคุณปู่จะร้อน จากถ้อยคำจากหลานเล็ก ๆ ก็รู้สึกแกได้รับการสูญเสียบุคคลสำคัญในชีวิตของแกไม่น้อยกว่าพวกเรารุ่นโต

ขอเชิญวิญญาณของคุณพ่อสิงสถิตอยู่ ณ ที่ใดโปรดมาอยู่ใกล้ ๆ ลูก ปกปักษ์รักษาลูกหลานบนบ้านของเราเหมือนเมื่อมีชีวิตอยู่

ลูก ๆ และหลาน ๆ

แด่คุณประมาณ

เมื่อวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๔ เวลาประมาณ ๒๓ นาฬิกาเศษ ดิฉันต้องสูญเสียผู้ที่มีค่าที่สุดในชีวิตอย่างไม่มีสิ่งใดมาเปรียบเทียบได้ ความเสียใจเสียดายนั้นมากมายล้นล้ำเกินกว่าที่จะพรรณนาออกมาได้ ดิฉันเฝ้าแต่คิดตั้งคำถามแก่ตัวเองว่าเราบกพร่องในการรักษาพยาบาลหรืออย่างไร ? ทำไมจึงไม่ปรากฏอาการใด ๆ ที่จะเป็นการเตือนสติเราให้มากกว่านี้ แต่แล้วคำตอบก็คือเปล่าเลยไม่มีใครบกพร่องในเรื่องรักษาพยาบาลแม้แต่น้อย เพราะเหตุที่ว่าอาการโรคหัวใจของ คุณประมาณได้เริ่มปรากฏมาเป็นเวลา ๑๐ ปีแล้วหมอผู้เชี่ยวชาญทางนี้ก็ได้บอกให้พวกเราทราบล่วงหน้าแล้วว่าไม่สามารถจะรักษาให้หายขาดได้ นอกจากจะรับการผ่าตัดซึ่งเป็นการเสี่ยงมาก ได้แต่ช่วยประคับประคองให้คนไข้มีอายุยืนยาวออกไปกว่าที่ควรเท่านั้น ทั้งนี้จะต้องระวังโรคอื่นแทรกฉะนั้นทุกคนก็ได้พยายามดูแลระวังอย่างใกล้ชิด ทั้งจากแพทย์เฉพาะโรคกับลูกชายใหญ่โดยตรวจร่างกายกันทุกเช้าเย็น คืนวันนั้นเธอเกิดอาการไออย่างแรง ๆ ขึ้นมาในขณะนั่งดูโทรทัศน์อยู่ และบ่นว่าหนาวเพียงแค่นั้นเธอก็ไม่หายใจเสียแล้ว เป็นเหตุการณ์ซึ่งบังจุบันทันด่วนซึ่งไม่มีผู้ใดคิดมาก่อน นอกจากหมอเท่านั้นที่ทราบล่วงหน้า จึงจัดเครื่องช่วยหายใจและยาไว้พร้อมแต่ก็ช่วยไม่ได้

ตลอดเวลาในชั่วชีวิตของคุณประมาณนั้น เธอประกอบแต่กรรมดี เธอเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ เป็นข้าราชการที่ดีของรัฐบาล เป็นอภิชาตบุตรของบิดา เป็นสามีที่น่าบูชาของภรรยา และเป็นบิดาที่ประเสริฐของบุตร เวลาดิฉันหรือลูกคนใดเจ็บป่วยเธอจะดูแลใกล้ชิดเป็นพิเศษแทบไม่ห่าง แม้เวลารับประทานอาหารเธอก็จะให้จัดสำรับมารับประทานด้วยที่ข้างเตียง การเลี้ยงเด็กนั้นเธอเก่งกว่าดิฉัน เธอชอบร้องเพลงกล่อมลูกเล็ก ๆ ยามลูกเกิดร้องกวนขึ้นมาซึ่งไม่มีใครสามารถทำให้หลับได้ พอถึงมือคุณพ่อลูกจะหลับเพราะเพลงกล่อมของเธอ เมื่อลูก ๆ โตพอเข้าใจความ เธอจะทำหน้าที่พาลูก ๆ เข้านอนพร้อมทั้งเล่านิทานตั้งสอดแทรกวิชาความรู้ต่าง ๆ สลับกันไป ลูก ๆ พากันติดพ่อแจ

และมีความรู้สึกทั้งรักทั้งเกรง เธอจึงเปรียบเสมือนครูอนุบาลคนแรกของลูกๆ เรามีบุตรชายถึง ๘ คน แต่เธอก็มิได้เคยแสดงความเบื่อหน่ายหรืออิหนาระอาใจกับการที่ได้ลูกชายซ้ำๆกัน ตรงกันข้ามเธอกลับแสดงความยินดี ชื่นชมรักใคร่ทนุถนอมทุกคน ในส่วนตัวดิฉันขอสารภาพว่าเบื่อการมีลูกชาย ทุกคนซนเอาการชอบเล่นฟุตบอลเหมือนคุณพ่อ แม้เรื่องของการซนจะปราบกันไม่หวัดไหวก็จริงอยู่ แต่เรื่องการเรียนแล้วทั้ง ๘ คน มีความเกรงกลัวครูคนแรกของแกมาก ทุกคนจะเคร่งครัดทำการบ้านให้เสร็จก่อนนอน เพราะถ้าบังเอิญอยากผลัดวันประกันพรุ่งไว้ทำวันอื่นหรือหลบเลี่ยงไม่ยอมทำก็จะถูกดุ ถ้าเธอทำตาเขียวแสดงสีหน้าไม่พอใจเท่านั้น ลูกก็จะเกรงกลัวดุจได้รับโทษหนัก สิ้นเทอมเธอจะตรวจสมุดรายงานของลูกทุกคน เพื่อสำรวจว่าหย่อนในวิชาใด เพื่อจะได้กวดในวิชานั้นๆ ในระหว่างหยุดเทอม ถ้าได้คะแนนดีเธอก็จะตั้งรางวัลให้เป็นกำลังใจ เธอเคยปรารภเสมอว่าสมัยเป็นเด็กนักเรียนไม่มีใครเอาใจใส่เข้มงวดกับเธอเช่นนี้ ผลการเรียนจึงไม่ค่อยน่าพอใจ ฉะนั้นเมื่อถึงรุ่นลูกเธอจึงดูแลอย่างใกล้ชิด และเมื่อเป็นเช่นนี้ดิฉันจึงเบาใจไม่ต้องห่วงเรื่องการเรียนของลูก และเชื่อแน่เหลือเกินว่า ลูกๆทุกคนเรียนดีตลอดมาก็เพราะคุณพ่อแท้ๆ การให้กำลังใจแก่ลูกก็คือเพิ่มเบี้ยเลี้ยงประจำวันสำหรับผู้สอบได้เกิน ๗๐ % มูลค่าเปอร์เซ็นต์ละ ๑ บาท แต่ในทางตรงข้ามถ้าใครทำคะแนนต่ำกว่า ๗๐ % ก็จะถูกลงโทษตัดเบี้ยเลี้ยงเปอร์เซ็นต์ละ ๑ บาทเท่ากัน ครั้นเมื่อลูกโตเข้ามหาวิทยาลัยก็จะให้รางวัลเป็นเดือน นอกจากรางวัลที่เด็กจะได้จากผลการเรียนในชั้นของตนที่โรงเรียนแล้ว ยังมีการแข่งขันกันระหว่างพี่น้องผลสอบ ใครได้คะแนนสูงสุดในบ้าน ก็ยังมีรางวัลพิเศษเป็นเงินก้อนอีกต่างหากจากรางวัลที่คิดเป็นเปอร์เซ็นต์ เธอทำเช่นนี้เสมอมาแม้กระทั่งเธอถึงแก่กรรมแล้ว ดิฉันยังพบธนบัตรใหม่เอี่ยมวางอยู่ ๑,๐๐๐ บาท เพื่อเป็นรางวัลแก่ประกิต (บุตรคนที่ ๗) หากสอบ ม.ศ. ๕ ได้เกิน ๗๐% (คุณประมาณถึงแก่กรรมในวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ก่อนการสอบไล่ทั่วประเทศของชั้น ม.ศ. ๕ เพียง ๓ วัน) เธอให้ความสนใจต่อการศึกษาของลูกรุ่นแรกอย่างไร แม้ในบั้นปลายแห่งชีวิตเธอก็ยังให้ความสนใจแก่การเรียนของลูก ๒ คนสุดท้อง ซึ่งอยู่ในวัยเรียนอยู่เช่นนั้นไม่เปลี่ยนแปลง

พ่อบ้านที่รักบ้านเธอกลับบ้านตรงเวลาตลอดชีวิต นอกจากเธอไปงานต่างๆ เธอมีความสุขอยู่ในบ้านปลูกต้นไม้ เลี้ยงกล้วยไม้ สนุกสนานกับลูกๆ ที่ดิน ๒ ไร่เศษ เล่นฟุตบอลกันระหว่างพี่น้อง คุณพ่อช่วยสอน สนามแบดมินตันอยู่หลังบ้าน โต๊ะบิลเลียดขนาดเล็กบนศาลากลางน้ำ ตลอดจนเลี้ยงปลาเข็มใต้ร้านกล้วยไม้ หมากรุกเล่นกันอย่างประจำตระกูล เล่นเป็นตั้งแต่เล็กๆ มีหลานในอุปการคนหนึ่งเป็นผู้ชนะเลิศหมากรุกโดยเล่นกับผู้ใหญ่ที่เป็นเจ้าของตำราหมากรุกกล

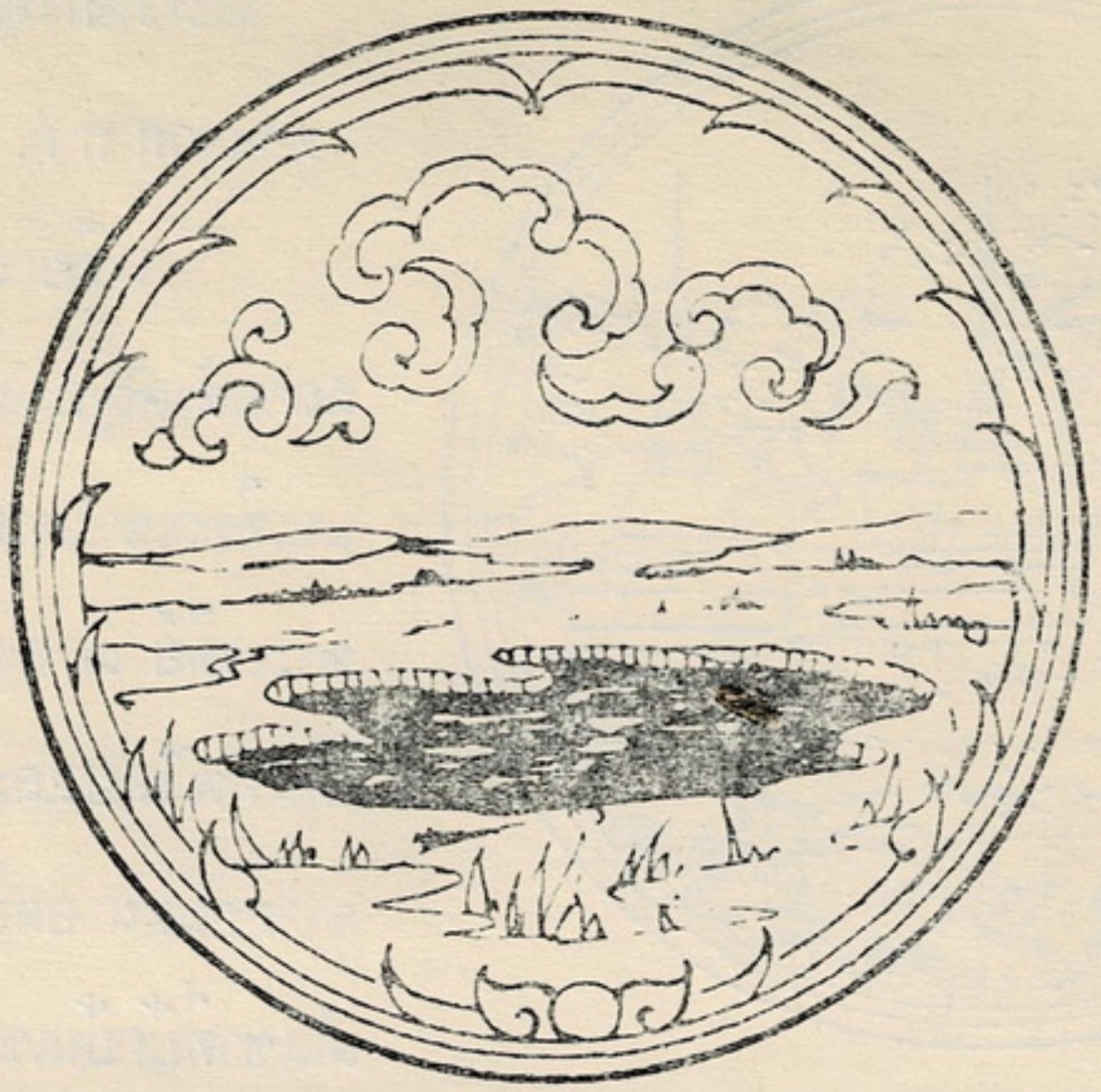
ในด้านความโอบอ้อมอารีต่อญาติพี่น้อง เธอจัดการบ้านของเราเป็นที่พักพิงของหลานๆ และญาติซึ่งมาจากต่างจังหวัด ฉะนั้นบ้านของเราจึงมีสภาพเป็นครอบครัวขนาดใหญ่เป็นจำนวนถึง ๓๐—๔๐ คน ดิฉันภูมิใจที่ผลแห่งการศึกษาของผู้ที่อยู่ในปกครองเรียนดีสำเร็จการศึกษาทุกคน บางคนได้ที่ ๑ แพทยศาสตร์ แพทยศาสตร์ ๒ คน วิศวกรรม ๗ คน เภสัชกร ๑ คน สถาปัตยกรรม ๑ คน รัฐศาสตร์ ๑ คน เกษตรศาสตร์ ๑ คน คุรุศาสตร์ ๑ คน ทหารอากาศ ๑ คน วิทยาลัยการศึกษาประสานมิตร ๒ คน นอกนั้นเป็นประกาศนียบัตรวิชาชีพตามสติปัญญาและความสามารถ และได้ประกอบอาชีพเป็นหลักฐานมีครอบครัวไปหมดแล้ว

การสูญเสียคุณประมาณครั้งนี้ จึงเป็นการสูญเสียที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของครอบครัว อันนำมาซึ่งความโศกสลด ว้าเหว่ อย่างยากที่จะพรรณนาได้ ดิฉันเชื่อมั่นว่าผลแห่งกุศลกรรมที่เธอสร้างสมมาตลอดชีวิตจะเป็นเครื่องช่วยนำวิญญาณของเธอไปสู่สุขคติภพอย่างแน่นอน ถ้าหากชาติหน้ามีจริง ดิฉันขอตั้งสัตย์อธิษฐานต่อคุณพระรัตนไตยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายขอให้เราได้พบกันและได้ร่วมชีวิตกันทุกชาติ

รัมภา สูตะบุตร

ตราประจำกระทรวง

๑. สำนักนายกรัฐมนตรี	รูปตราราชสีห์คชสีห์รักษารัฐธรรมนูญ
๒. กระทรวงการคลัง	รูปตราบั๊กษาวายุภักษ์
๓. กระทรวงการต่างประเทศ	รูปตราบัวแก้ว
๔. กระทรวงเกษตร	รูปตราพระพิรุณทรงนาค
๕. กระทรวงคมนาคม	รูปตราพระรามทรงรถ
๖. กระทรวงมหาดไทย	รูปตราราชสีห์
๗. กระทรวงยุติธรรม	รูปตราดุลพ่าห์
๘. กระทรวงศึกษาธิการ	รูปตราเสมาธรรมจักร
๙. กระทรวงเศรษฐการ	รูปตราพระวิสสุกรรม
๑๐. กระทรวงสาธารณสุข	รูปตราคบเพลิงมีปีกและมีงูพันคบเพลิง
๑๑. กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ	รูปตราพระอิศวรวิศวนาถประทับทรงหลังน้ำสังข์ลอยอยู่เหนือเมฆ
๑๒. กระทรวงอุตสาหกรรม	รูปตรานารายณ์เกษียรสมุทร
๑๓. สำนักพระราชวังและสำนักราชเลขาธิการ	รูปตรามหามงกุฎและอุณาโลม
๑๔. สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร	รูปตารัฐธรรมนูญประดิษฐานบนพานสองชั้น

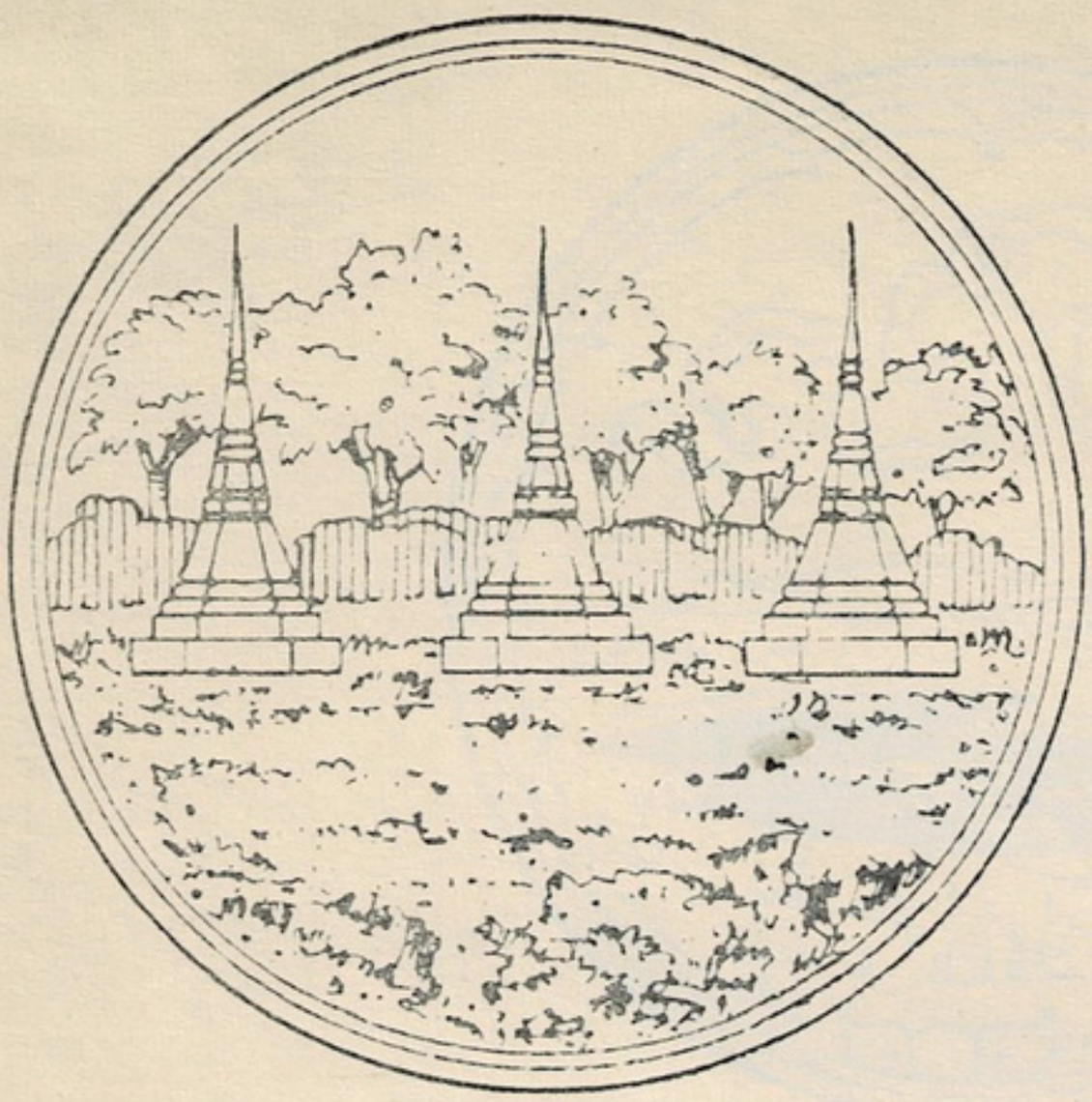
จังหวัดกาฬสินธุ์ (ก.ส.) ห่างจาก ก.ท. ๖๙๕ กิโลเมตร

บึงใหญ่ติณชาติและเมฆพยับฝน คือสัญญลักษณ์ของความชุ่มชื้นและอุดมสมบรณ์ของภูมิภาคนี้ ทิวเขาตรงสุดขอบฟ้าคือแนวกั้นเขตแดนกับจังหวัดใกล้เคียง น้ำในบึงที่มีสีดำเพื่อให้ตรงกับชื่อของจังหวัด กาฬสินธุ์ตั้งเป็นเมืองใน พ.ศ. ๒๓๓๗ เพราะมีชาวเวียงจันทน์อพยพมาตั้งบ้านเรือนอยู่มากที่ดงสงเปลือย ทางฝั่งตะวันออกของริมแม่น้ำปาว ซึ่งสีน้ำในขณะขุ่นข้น จังหวัดกาฬสินธุ์แยกออกมาจากจังหวัดมหาสารคามใน พ.ศ. ๒๔๙๐ ประวัติศาสตร์ของเมืองนี้เดิมเรียก (เมืองฟ้าแดด) เคยมีเจ้าผู้ครองนครสืบเชื้อสายหลายชั่วคน ต่อมาเป็นพระยาชัยสุนทร ชื่อเดียวกัน ๔ คน บางคนถูกเจ้าอนุวงค์ประหารชีวิตเพราะไม่ยอมเข้าพวกด้วย โบราณสถานพระพุทธรูปนอนทอดอยู่บนไหล่เขา ชื่อภูข่าว ก่อด้วยศิลาแลงหันพระพักตรสู่ทิศใต้ พระพุทธรูปองค์ดำหล่อด้วยทองสัมฤทธิ์ประดิษฐาน ณ วัดกลางเจดีย์ธาตุยาคูบ้านเสนาอยู่อำเภอกมลาสัย เป็นเจดีย์แบบทวาราวดี ภูมิประเทศเป็นทุ่งหญ้ามีลำน้ำหลายสาย เหมาะแก่การเลี้ยงสัตว์

เนื้อที่ ๗,๖๕๑ ตารางกิโลเมตร มี ๗ อำเภอ ๑ กิ่ง ๑. อ. เมืองกาฬสินธุ์
๒. อ. กมลาสัย ๓. อ. กุสุมารายณ์ ๔. อ. ยางตลาด ๕. อ. สมเด็จ
๖. อ. สหัสขันธ์ ๗. อ. ท่าคันโท กิ่ง อ. เขาวง

ทรัพยากรธรณี เกลือหิน

ประชากร ๕๗๑,๗๐๔ คน

จังหวัดกาญจนบุรี (ก.จ.)

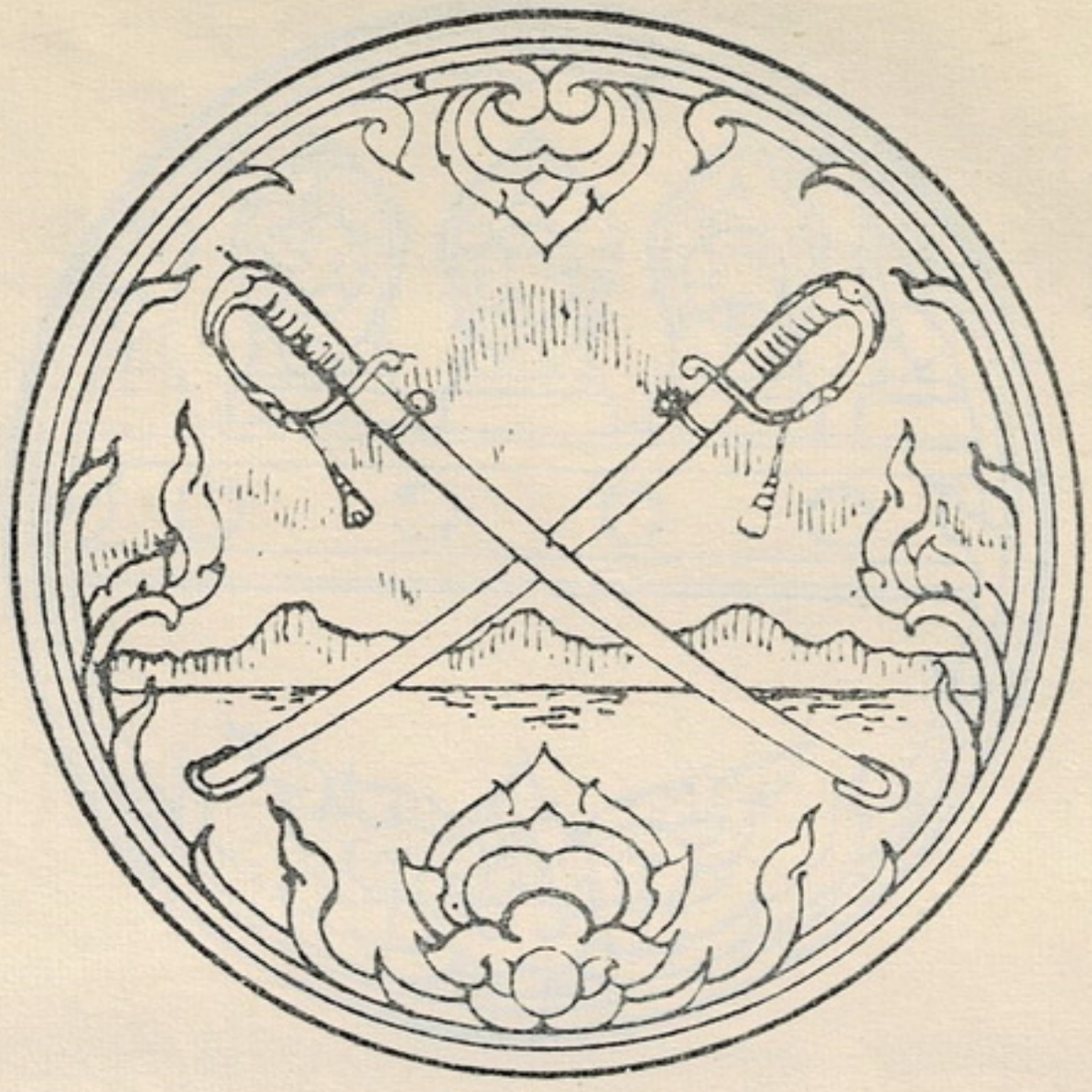
ห่างจาก ก.ท. ๑๓๐ กิโลเมตร

เจดีย์ ๓ องค์ เป็นปูชณีย์สถานสำคัญทางประวัติศาสตร์ อยู่บนเทือกเขาบรรทัดของจังหวัดนี้ ด่านพระเจดีย์ ๓ องค์ เคยเป็นช่องทางเดินทัพไทยและพม่าในการทำสงครามกันหลายครั้ง องค์กลางอยู่บนสันเขาที่บักบันเขตแดน องค์หนึ่งอยู่ในเขตประเทศไทย อีกองค์หนึ่งอยู่ในเขตพม่า ประชาชนในประเทศทั้งสองช่วยกันก่อสร้างและบูรณะเจดีย์นี้ ซึ่งแสดงถึงมิตรภาพและความเป็นเพื่อนบ้านที่ดีต่อกัน มีผู้สันนิษฐานว่า พญากงสร้างเมืองกาญจนบุรีขึ้นเมื่อราว พ.ศ. ๑๓๕๐ และเป็นเมืองหน้าด่านสำคัญในสมัยกรุงศรีอยุธยา ภูมิประเทศเมืองตั้งระหว่างแควน้อย แควใหญ่ไหลมาบรรจบกัน อาชีพทำไร่ยาสูบ ไร่พริก อ้อย ถั่วลิสง ทำเหมือง ขุดพลอย สถานที่น่าเที่ยว น้ำตกไทรโยคสวยงามมาก น้ำตกเขาพัง พระแท่นดงรัง องค์พระแท่นเป็นศิลาแท่งทึบหน้าลาดเขาอยู่บนเนินเตี้ย มีงานเทศกาลทุกปีวัดบ้านถ้ำ ภายในถ้ำมีโบราณวัตถุมาก ถ้ำมะเกลือ ถ้ำกระดังงา ถ้ำหมี ถ้ำชนี ถ้ำตระการ มีการขุดพบโครงกระดูกมนุษย์สมัยหินที่เมืองนี้ สุสานทหารสงครามโลกครั้งที่ ๒ ที่เสียชีวิตที่นี่อยู่หลังสถานีรถไฟ

เนื้อที่ ๑๙,๔๘๖ ตารางกิโลเมตร มี ๙ อำเภอ ๑. อ. เมืองกาญจนบุรี ๒. อ. ศรีสวัสดิ์ ๓. อ. ไทรโยค ๔. อ. บ่อพลอย ๕. อ. ท่ามะกา ๖. อ. ท่าม่วง ๗. อ. ทองผาภูมิ ๘. อ. สังขละบุรี ๙. อ. พนมทวน

ทรัพยากรธรณี ดีบุก วุลแฟรม ตะกั่ว สังกะสี พลวง อิลเมไนท์ เซอรคอน พลอย โมนาไซท์ เหล็ก ฟลูออไรท์

ประชากร ๓๒๙,๒๙๓ คน

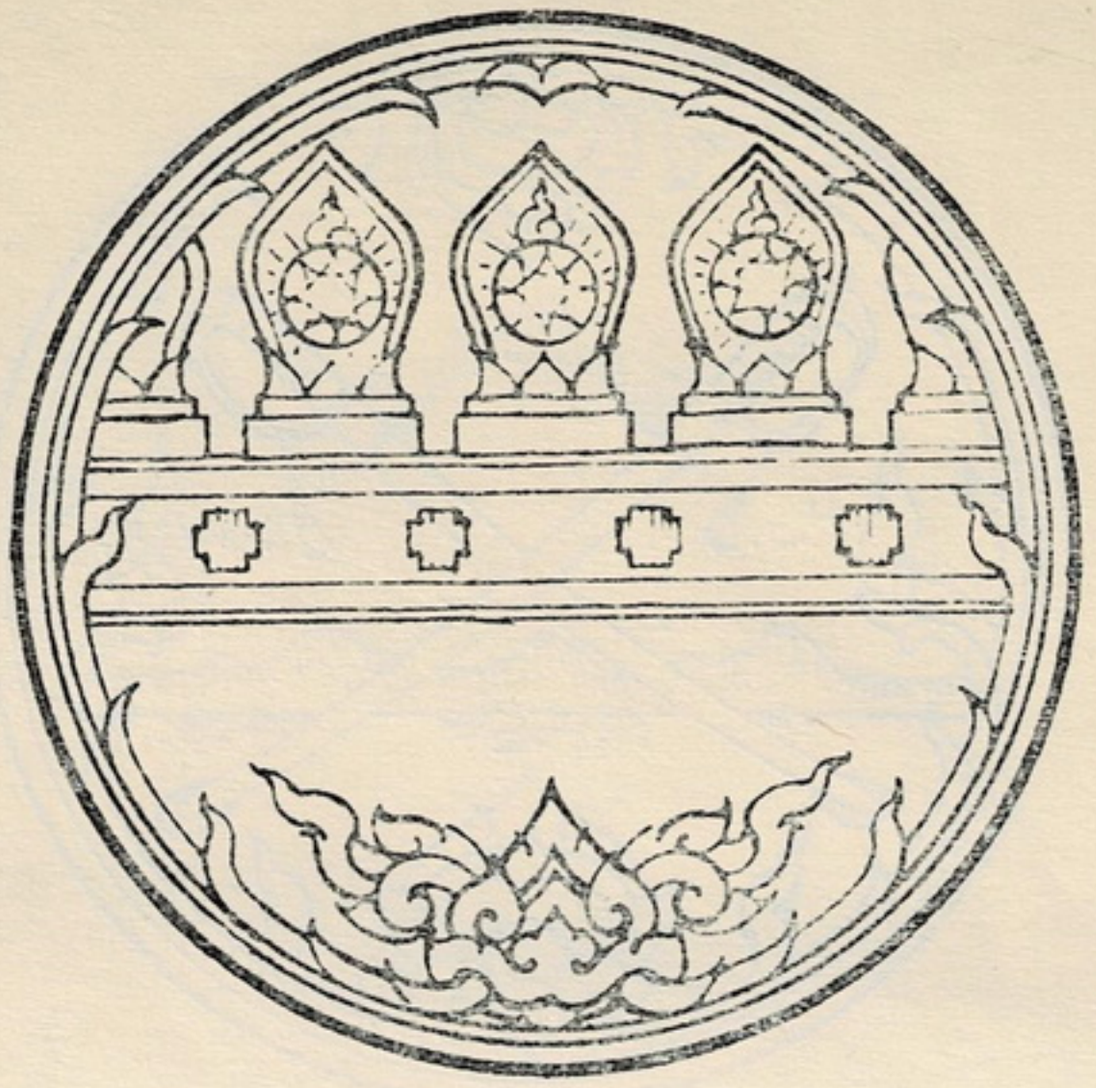
จังหวัดกระบี่ (ก.บ.) ห่างจาก ก.ท. ๙๙๖ กิโลเมตร

กระบี่ไชว้ หมายถึงดาบโบราณ ซึ่งครั้งหนึ่งมีผู้ขุดพบในท้องที่ของจังหวัด ภูเขา
คือ เทือกเขาพนม เบญจาสูงสุดในแถบนั้นมีเมฆปกคลุมอยู่ตลอดเวลา และกั้นเขตแดน
กับจังหวัดอื่นส่วนทะเลคือชายอาณาเขตอีกด้านหนึ่งซึ่งติดต่อกับมหาสมุทร อินเดีย เมือง
กะบี่แยกมาจากเมืองนครศรีธรรมราช เมื่อรัชกาลที่ ๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ จังหวัดนี้
เป็นจังหวัดใหม่จึงไม่มีโบราณวัตถุ แต่มีธรรมชาติสวยงาม มีภูเขา ทะเลน้ำตก ถ้ำเสด็จ
เกาะนก แหลมสน อ่าวพระนาง น้ำตกโยกขธรณี อยู่ตำบลอ่าวลึก จังหวัดนี้เป็นเส้น
เดินทางของชาวอินเดีย สมัยโบราณ เพราะทิศตะวันตกติดมหาสมุทรอินเดียทิศตะวันออก
ติดกึงอำเภอท่ายางจังหวัดนครศรีธรรมราช ทิศเหนือติดอำเภอพระแสง ทิศใต้อำเภอสิเกา
จังหวัดตรัง

เนื้อที่ ๔,๖๒๓ ตารางกิโลเมตร มี ๔ อำเภอ ๑ กิ่ง ๑. อ. เมืองกะบี่
๒. อ. เกาะลันตา ๓. อ. คลองท่อม ๔. อ. อ่าวลึก กิ่ง อ. เขาพนม

ทรัพยากร ธรณี เหล็ก ดีบุก ลิกไนท์ ทรายแก้ว

ประชากร ๑๓๒,๔๐๕ คน

จังหวัดกำแพงเพชร (ก.พ.) ภาค ๖ ห่าง ก.ท. ๔๖๒ กิโลเมตร

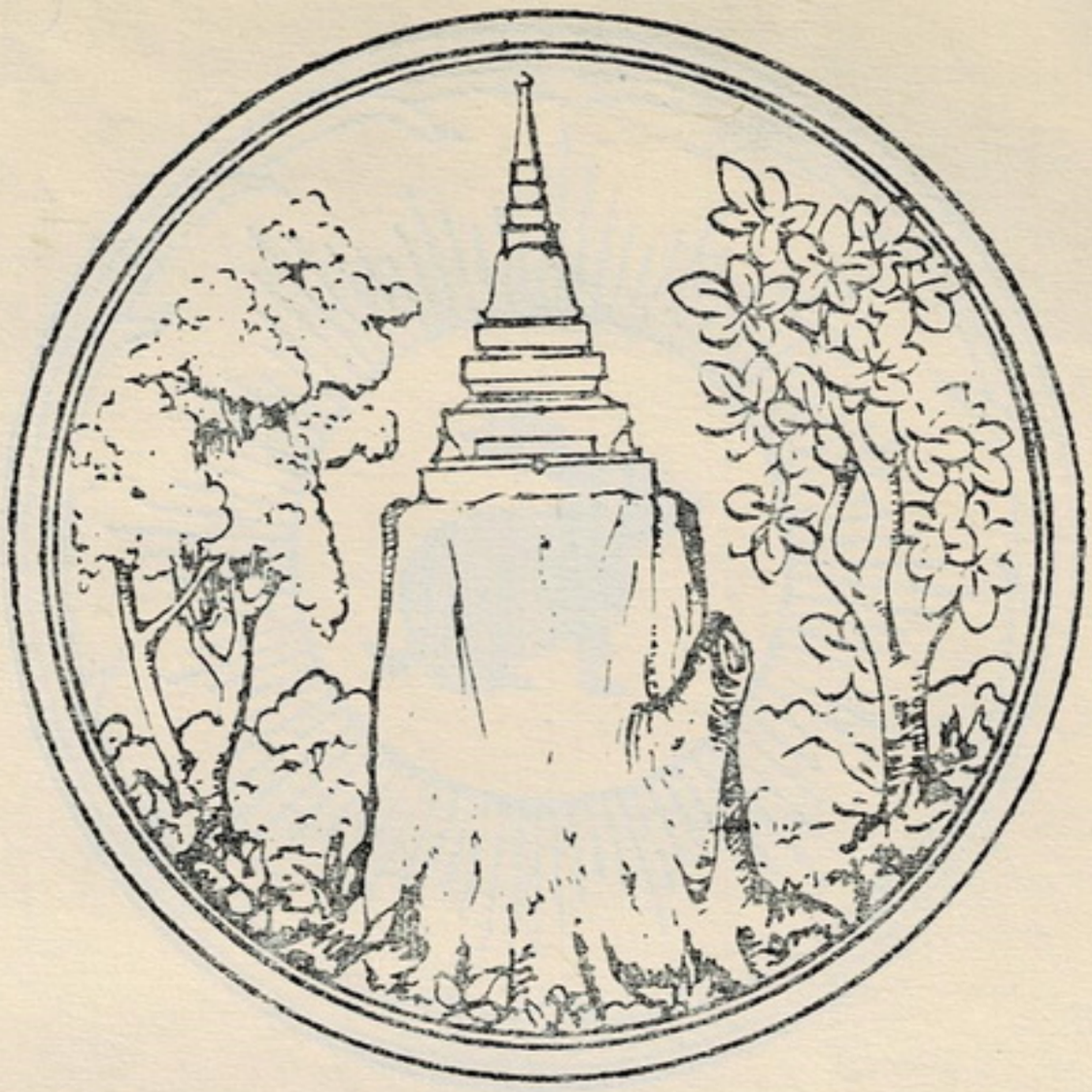
กำแพงเมืองโบราณ หมายถึงเป็นจังหวัดเก่าแก่ ที่กำแพงเมืองแข็งแกร่ง ประดุจเพชร เป็นเมืองลูกหลวงและหน้าด่านสำคัญทางเหนือในสมัยกรุงสุโขทัย เดิมมีอยู่ ๒ เมือง คือ เมืองชากังราวทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำปิงกับเมืองนครชุมทางฝั่งขวา ตัวเมืองกำแพงเพชรเก่าอยู่ด้านหลังศาลากลางจังหวัดในปัจจุบัน ยังมีกำแพงและโบราณสถานปรักหักพังเหลือไว้ให้เห็นอีกมาก เป็นเมืองเคยประดิษฐานพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากรในวัดพระเก้ว ผู้สร้างเมืองคือพระยาเลอไทยรวมเมืองชากังราวกับเมืองนครชุม

ภูมิประเทศ มีแม่น้ำปิง ภูเขาบรรทัด ภูเขาสังขา ทิศเหนือจดจังหวัดตาก สุโขทัย ทิศใต้จดจังหวัดนครสวรรค์ ทิศตะวันออกจดจังหวัดพิจิต พิษณุโลก ทิศตะวันตกจดจังหวัดตาก ทิวเขาเป็นที่เกิดของลำธารต่างไหลมารวมส่ลำน้ำปิง อาชีพ ทำนา ทำไร่ ทำน้ำมันยาง ทำใต้ และ หวาย มาก

เนื้อที่ ๘,๙๕๕ ตารางกิโลเมตร มี ๔ อำเภอ ๑. อ. เมืองกำแพงเพชร ๒. อ. ขาณุวรลักษณบุรี ๓. อ. คลองขลุง ๔. อ. พรานกระต่าย

ทรัพยากรธรณี เหล็ก ศิลาแลง

ประชากร ๒๙๔,๒๔๑ คน

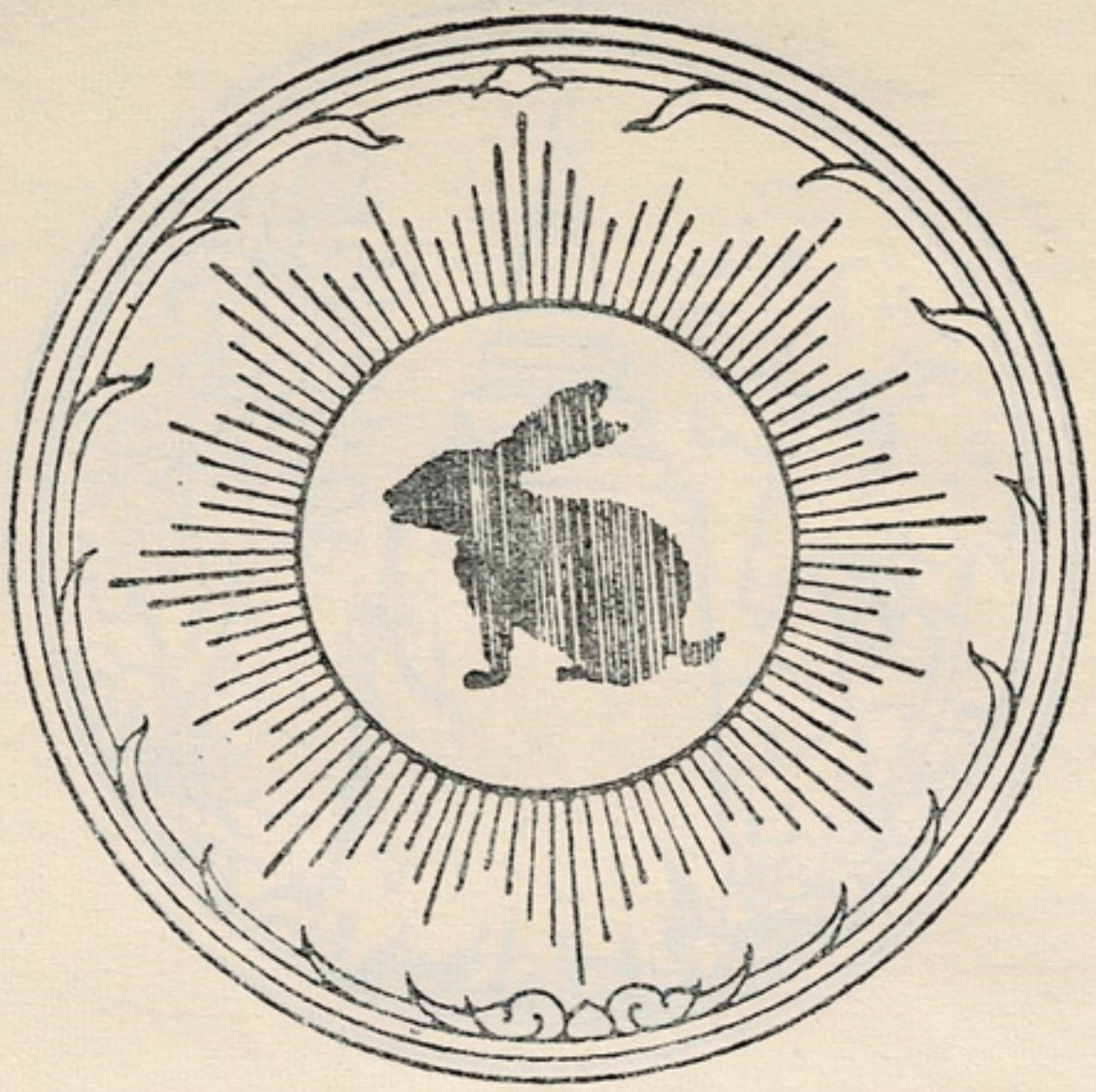
จังหวัดขอนแก่น (ข.ก.) ห่างจาก ก.ท. ๔๔๔ กิโลเมตร

นิยายปรำปรากล่าวว่า ครั้งหนึ่งต้นมะขามใหญ่ที่ตัดโค่นลงไว้หลายปี กลับงอกงามมีกิ่งก้านสาขาขึ้นอีก ชาวเมืองถือว่าเป็นนิมิตรอันศักดิ์สิทธิ์จึงพร้อมใจกันสร้างเจดีย์ครอบทับต้นมะขามแก่นนั้นไว้และถือเป็นสิ่งที่เคารพบูชามาตั้งแต่นั้น ต่อมาคำว่าขามแก่นก็เพี้ยนเป็นขอนแก่น จังหวัดนี้ตั้งเป็นเมืองเมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๙ ในรัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พื้นที่สูงกว่าระดับน้ำทะเล ๔๗๙๖ ฟุต ลุ่มๆดอนๆ ดุจคลื่นในทะเล มีลำชีไหลผ่าน สถานที่ควรเที่ยวคือพระยืน ตำบลพระบุ เป็นพระพุทธรูปหิน ๒ องค์ ธาตุคู่ทองห่างจาก อำเภอบ้านไผ่ ๓๒ กิโลเมตร ก่อด้วยศิลาแลง มีกำแพงหินล้อมรอบนอกจากนี้มีเทวรูป ประทับนอนบนก้อนหินศิลาแลง เจดีย์ขามแก่น อยู่บ้านขาม อำเภอน้ำพอง บรรจุคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ๙ บท เรียกกันว่าพระเจ้า ๙ องค์

เนื้อที่ ๑๓,๔๐๔ ตารางกิโลเมตร มี ๑๒ อำเภอ ๑. อ. เมืองขอนแก่น ๒. อ. หนองเรือ ๓. อ. ชุมแพ ๔. อ. ศรีธมพู ๕. อ. น้ำพอง ๖. อ. กระนวน ๗. อ. บ้านไผ่ ๘. อ. พล ๙. อ. หนองสองห้อง ๑๐. อ. ภูเวียง ๑๑. อ. มัญจาคีรี ๑๒. อ. ชนบท

ทรัพยากรธรณี เกลือหิน

ประชากร ๑,๐๔๐,๖๘๖ คน

จังหวัดจันทบุรี (จ.บ.) ห่างจาก ก.ท. ๓๒๔ กิโลเมตร

ดวงจันทร์และแสงจันทร์หมายถึงความสวยงาม สงบเงียบและเย็นสบายของภูมิภาคส่วนนี้ รูปกระต่ายเป็นสัญญลักษณ์ส่วนหนึ่งของดวงจันทร์ ซึ่งชาวไทยเดิมทั่วไปเชื่อว่ามีอยู่เช่นนั้นมาแต่ดึกดำบรรพ์ จันทบุรีเป็นเมืองโบราณมีชื่อปรากฏอยู่ในพงศาวดารมาตั้งแต่แรกสร้างกรุงศรีอยุธยา มีทรากเมืองเก่าอยู่ ๒ แห่ง ที่ตำบลพุงทะลาย กับตำบลคลองนารายณ์เป็นเมืองชายแดนทางด้านตะวันออกของอ่าวไทย นครกู้ชาติไทยของพระเจ้าตากสินมหาราช เมืองผลไม้ พริกไทย ยางพารา เสื่อจันทบูรณ์อันลือชื่อ พลอยทับทิมแห่งสยาม เมืองท่าสมัยโบราณ นครที่ถูกฝรั่งเศสยึดครองประเทศไทยต้องเสียมณฑลบูรพาทั้งมณฑลจึงได้จันทบุรีคืนมา สถานที่น่าเที่ยวคือ น้ำตกคลองนารายณ์ น้ำตกพริ้วเกิดจากเขาสระบาป (มีอนุสรณ์พระนางสุนันทา) แหลมสิงห์ อ่าวกระทิง เขาพลอยแหวน วัดโยธานิมิตร ที่สมเด็จพระเจ้าตากสินทรงสร้าง

เนื้อที่ ๑,๐๕๒ ตารางกิโลเมตร มี ๖ อำเภอ ๑. อ. เมืองจันทบุรี ๒. อ. ท่าใหม่ ๓. อ. มะขาม ๔. อ. แหลมสิงห์ ๕. อ. ขลุง ๖. อ. โป่งน้ำร้อน

ทรัพยากรธรณี พลวง ดีบุก โมลิบดีนัม กราไฟท์ ทรายแก้ว ดินขาว พลอยต่างๆ พวกโกเมน เพทาย ทับทิม พลอยไพลิน

ประชากร ๒๐๗,๔๑๔ คน

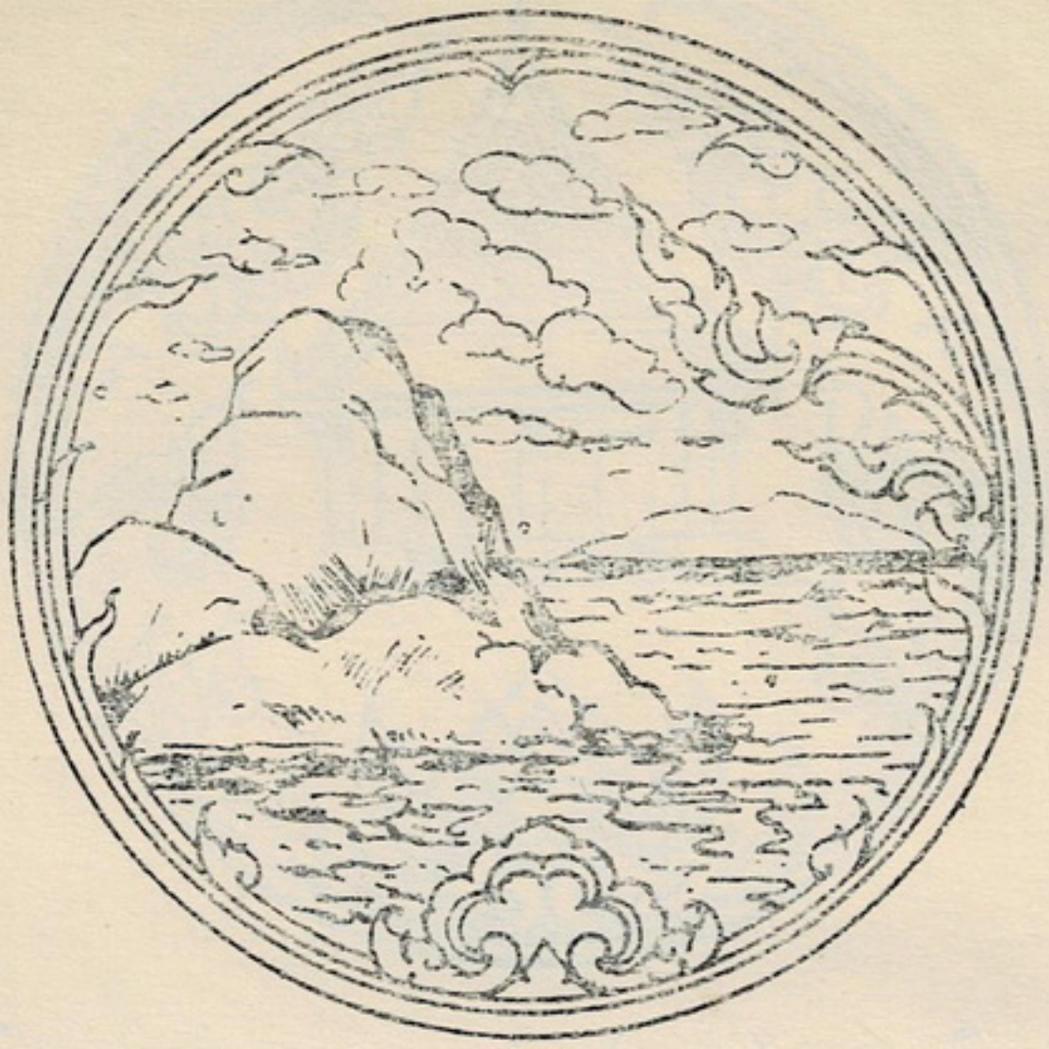
จังหวัดฉะเชิงเทรา (ฉ.ช.) ห่างจาก ก.ท. ๑๐๐ กิโลเมตร

ภาพโบสถ์ คือ ที่ประดิษฐานพระพุทธโสธร ซึ่งเป็นพระพุทธรูปสำคัญของชาวเมือง นิยายพื้นบ้านเล่าว่า พระพุทธรูปองค์นี้ปฏิหารย์ลอยน้ำมาขึ้นที่จังหวัด ชาวเมืองจึงเคารพนับถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จะบันดาลให้ดินและน้ำอุดมสมบูรณ์ ฉะเชิงเทราตั้งเป็นเมืองในรัชกาล สมเด็จพระมหาจักรพรรดิแห่งกรุงศรีอยุธยา สำหรับเป็นที่ระดมพลในเวลาระบบทัพจับศึก ตำนานเล่ากันว่ามีพระพุทธรูปทองสัมฤทธิ์ ๓ องค์ลอยน้ำมาผ่านเมืองปราจีนบุรี แล้วผุดขึ้นที่ตำบลสัมปทวน (สามพระทวน) ชาวเมืองได้นำเอาเชือกมาผูกไว้ องค์ใหญ่ลอยต่อไปผุดที่บ้านแหลม สมุทรสงคราม ชาวบ้านเชิญขึ้นไว้วัดบ้านแหลม องค์เล็กลอยไปผุดที่บางพลี ชาวบ้านเชิญขึ้นไว้วัดบางพลีสมุทรปราการ ส่วนองค์พระพุทธโสธรต้องทำพิธีบวงสรวงกันจึงเชิญขึ้นบกได้และ ได้ประดิษฐานไว้ ณ วัดโสธร หลวงพ่อโสธรเป็นพระพุทธรูปปางสมาธิ ฝีมือแบบลานช้าง (หรือเรียกว่าพระลาว) ท่านชอบละครจึงมีละครโรงเล็กที่วัด คอยรำถวายทุกวัน

เนื้อที่ ๕,๔๒๐ ตารางกิโลเมตร มี ๖ อำเภอ ๑ กิ่ง ๑. อ. เมืองฉะเชิงเทรา
๒. อ. บางคล้า ๓. อ. บางน้ำเปรี้ยว ๔. อ. บางปะกง ๕. อ. บ้านโพธิ์
๖. อ. พนมสารคาม กิ่ง อ. สนามไชย

ทรัพยากรธรณี ทองแดง เหล็ก

ประชากร ๓๘๖,๕๙๙ คน

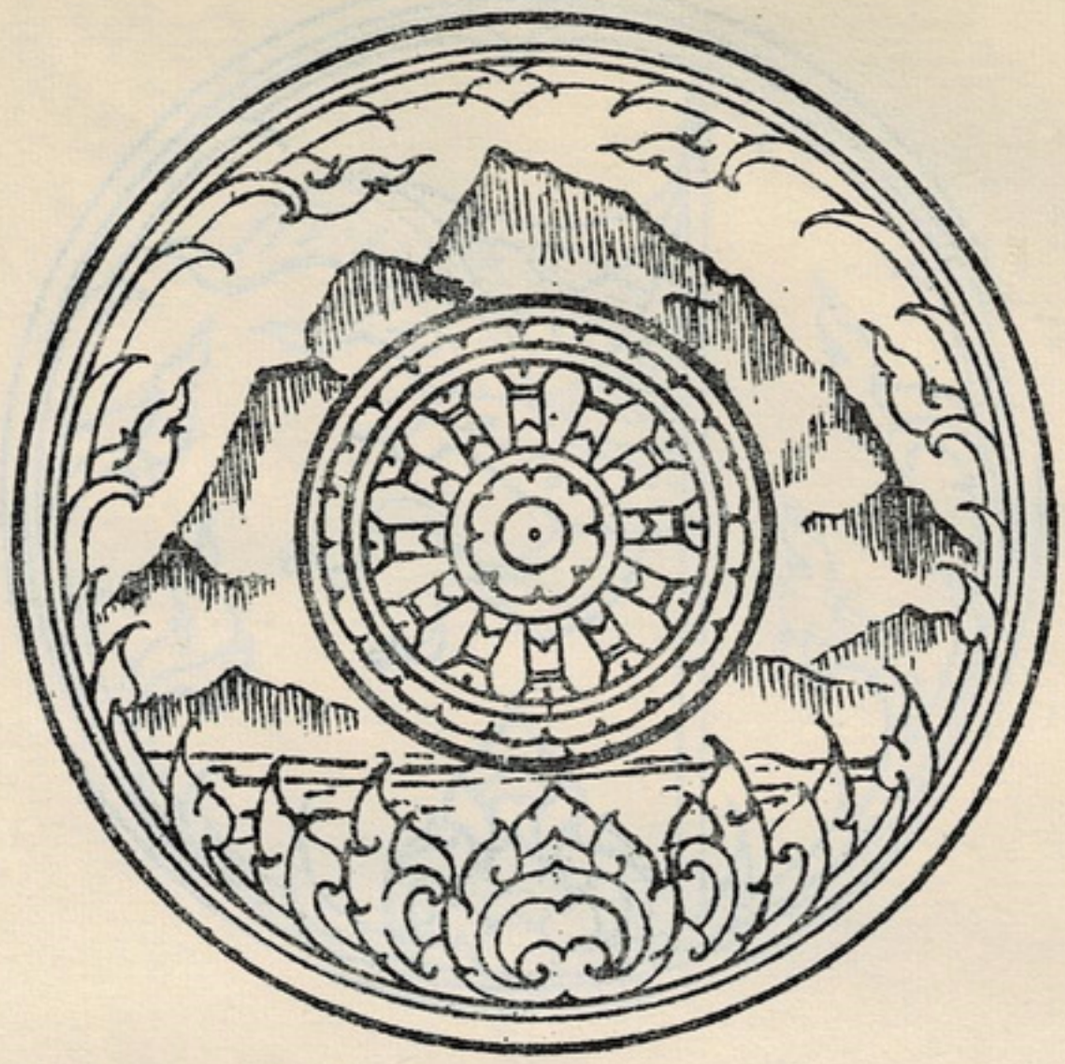
จังหวัดชลบุรี (ช.บ.) ห่างจาก ก.ท. ๙๕ กิโลเมตร

รูปภูเขาหมายถึงเขาสามมุขในท้องที่อำเภอเมืองเป็นเขาที่มีศาลเจ้าตั้งอยู่ ซึ่งศาลนี้ประชาชนนับถือว่าเป็นที่สิงสถิตของเทพเจ้าอันศักดิ์สิทธิ์สามารถให้ความคุ้มครองชาวเมืองให้รอดพ้นจากภยันตรายต่าง ๆ ในการดำเนินอาชีพหาปลาในทะเล ชลบุรีเป็นเมืองโบราณมีทรากเมืองเก่าอยู่สองแห่ง คือเมืองศรีพโร ตำบลหนองไม้แดงกับเมืองพระรถที่ตำบลพนัสมีผู้พบพระศิลาลักษณะตรงกับพระสมัยทวาราวดีที่เมืองพระรถเป็นอันมาก บางปลาสร้อยเป็นชื่อเดิมของชลบุรี มีโรงงานอุตสาหกรรมมาก (ในปัจจุบันมีโรงงานกลั่นน้ำมัน) บ่อน้ำร้อนที่บางพระกลายเป็นอ่างเก็บน้ำใหญ่ (ส่งน้ำมาใช้ในเมืองชลบุรี) สนามกอล์ฟบางพระ ที่ศรีราชามีโรงพยาบาลสมเด็จ ป่าไม้ก็มีโรงงานทำไม้อัด อ่างศิลาพระราชฐานของพระจุลจอมเกล้า สัตหีบหรืออ่าวตากัน (สัตหีบแปลว่าหีบ ๗ ใบ ขุดพบสมบัติของโจรสลัดหัวหน้าชื่อตากัน) พัธยาสถานตากอากาศอันสวยงามมีการเล่นสกีน้ำ

เนื้อที่ ๔,๔๘๐ ตารางกิโลเมตร มี ๗ อำเภอ ๑ กิ่ง ๑. อ. เมืองชลบุรี ๒. อ. บ้านบึง ๓. อ. บางละมุง ๔. อ. พานทอง ๕. อ. พนัสนิคม ๖. อ. ศรีราชา ๗. อ. สัตหีบ กิ่ง อ. เกาะสีชัง

ทรัพยากรธรณี แมงกานิส ดีบุก ทรายแก้ว เหล็ก ดินขาว

ประชากร ๕๒๑,๘๗๔ คน

จังหวัดชัยนาท (ช.น.) ภาค ๑ ห่าง ก.ท. ๒๘๑ กิโลเมตร

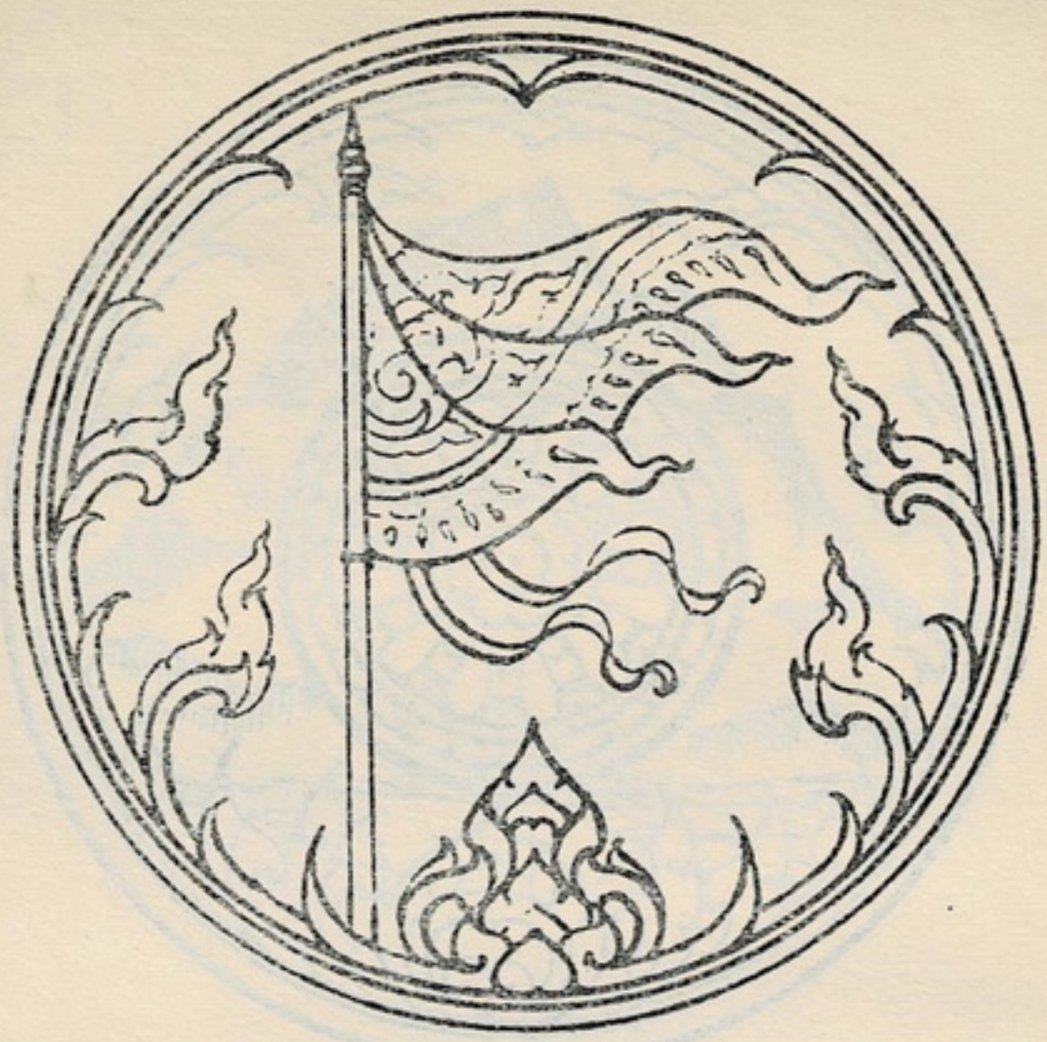
ธรรมจักรกับภูเขาหมายถึงหลวงพ่อธรรมจักรซึ่งประดิษฐานอยู่ณวิหารบนเขา ธรรมมูล ชาวเมืองเคารพนับถือความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธรูปองค์นี้ว่าจะบันดาลความร่มเย็นเป็นสุขและอุดมสมบูรณ์ให้แก่ตน ชัยนาทเป็นเมืองหน้าด่านสมัยสุโขทัยเป็นเมืองลูกหลวงและที่สะสมเสบียงอาวุธยุทธภัณฑ์ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา

ภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงกว่าพื้นที่ใกล้เคียง อาศัยมีเขื่อนเจ้าพระยาทำให้อุดมสมบูรณ์ ทิศเหนือจดอุทัยธานี ทิศใต้จดสุพรรณบุรี ทิศตะวันออกจดนครสวรรค์ สิงห์บุรี โบราณสถานมี เจดีย์วัดมหาธาตุ พระปรางค์วัดบรมธาตุ เป็นสมรภูมิของวีระสตรีพระศรีสุริโยทัยพลีชีพ เพื่อช่วยพระสวามีของพระองค์ อาชีพทำนาจับสัตว์น้ำ

เนื้อที่ ๔,๖๓๖ ตารางกิโลเมตร มี ๖ อำเภอ ๑. อ. เมืองชัยนาท ๒. อ. มโนรมย์ ๓. อ. วัดสิงห์ ๔. อ. หันคา ๕. อ. สรรพยา ๖ อ. สรรคบุรี

ทรัพยากรธรณี ดีบุก

ประชากร ๒๘๑,๔๙๓ คน

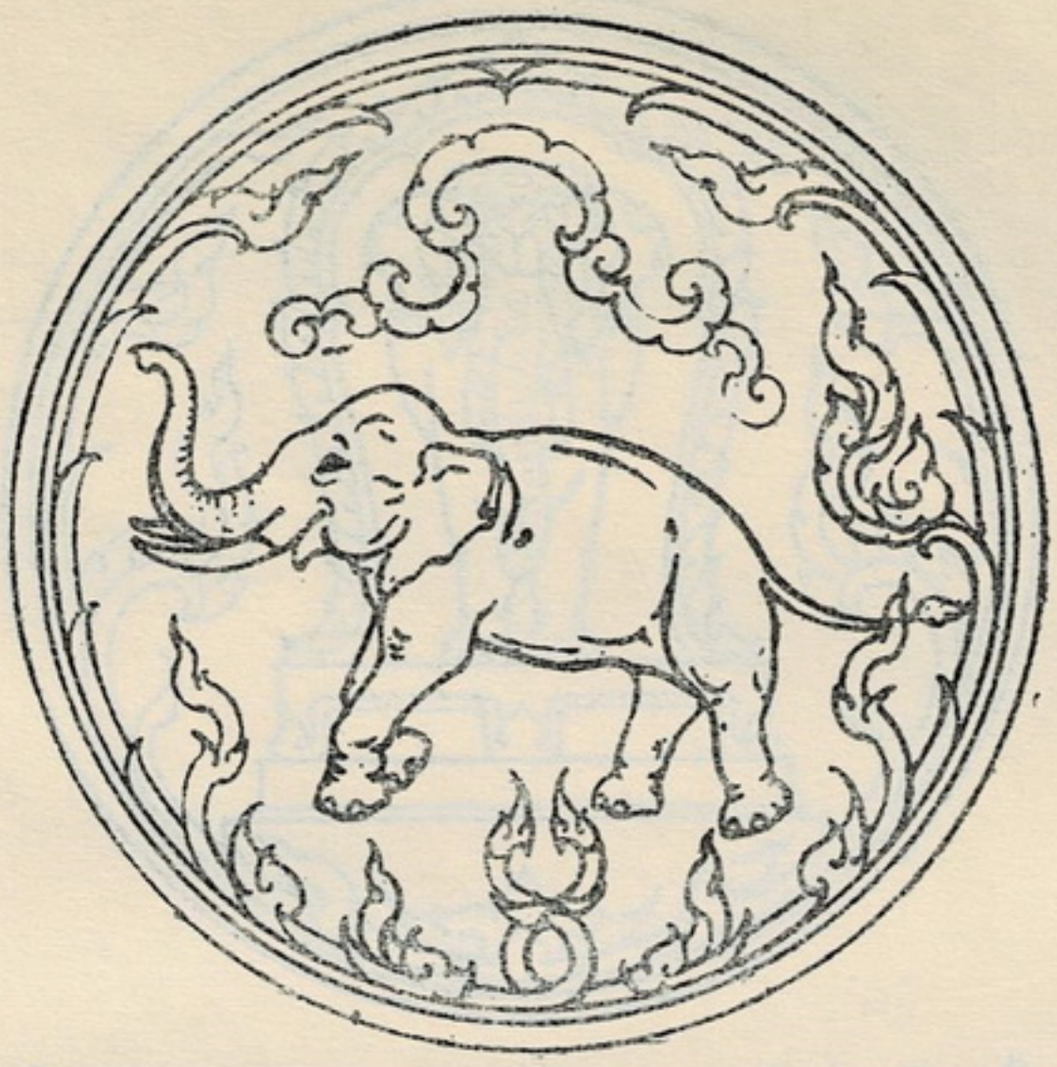

จังหวัดชัยภูมิ (ช.ย.) ภาค ๓ ห่างจาก ก.ท. ๓๒๘ กิโลเมตร

รูปธง ๓ ชายหมายถึงธงชัยชนะสงครามเดิมผู้ครองนครได้เลือกภูมิประเทศเพื่อตั้งเป็นเมือง พบว่าตรงจังหวัดนี้มีพื้นที่อุดมสมบูรณ์ ทำเลเหมาะแก่การสู้รบป้องกันตัวจึงตั้งเมืองขึ้นและให้สัญญลักษณ์เป็นรูปธงชัย ๓ แฉก แต่เดิมชัยภูมิขึ้นอยู่กับนครราชสีมาในรัชกาลที่ ๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ปรากฏว่าเป็นเมืองร้าง เพิ่งจะมีชาวเวียงจันท์อพยพมาอยู่และตั้งขึ้นเป็นเมืองภายหลังภูมิประเทศตั้งอยู่ระหว่างเขาสองลูก คือภูเขาดงพระยาเย็นกับภูเขาเขียว โบราณสถานอายุ ๑๐๐๐ ปีแล้วทั้งนั้น ปรางค์กู่ที่บ้านหนองบัว ภูพระเป็นภูเขาเตี้ย ๆ สลักพระไว้ที่หน้าผา มีถ้ำลึกทะลุถึงสระหงส์ สระหงส์เป็นรูปไข่เจาะลงไปในหินมีน้ำขังใสสะอาดกู่แดง สลักหักพังมีแต่ประตูหิน เสาหิน ล้วนแต่มีมือขอม อาชีพทำไร่ปอ ทำเกลือสินเธาว์ เลี้ยงไหมทอผ้า

เนื้อที่ ๑๐,๗๘๖ ตารางกิโลเมตร มี ๑๑ อำเภอ ๑. อ. เมืองชัยภูมิ ๒. อ. บ้านเขว้า ๓. อ. คอนสวรรค์ ๔. อ. เกษตรสมบูรณ์ ๕. อ. หนองบัวแดง ๖. อ. จตุรัส ๗. อ. บำเหน็จณรงค์ ๘. อ. ภูเขียว ๙. อ. บ้านแท่น ๑๐. อ. แก้งคร้อ ๑๑. อ. คลองสาน

มีประชากร ๖๔๕,๔๓๓ คน

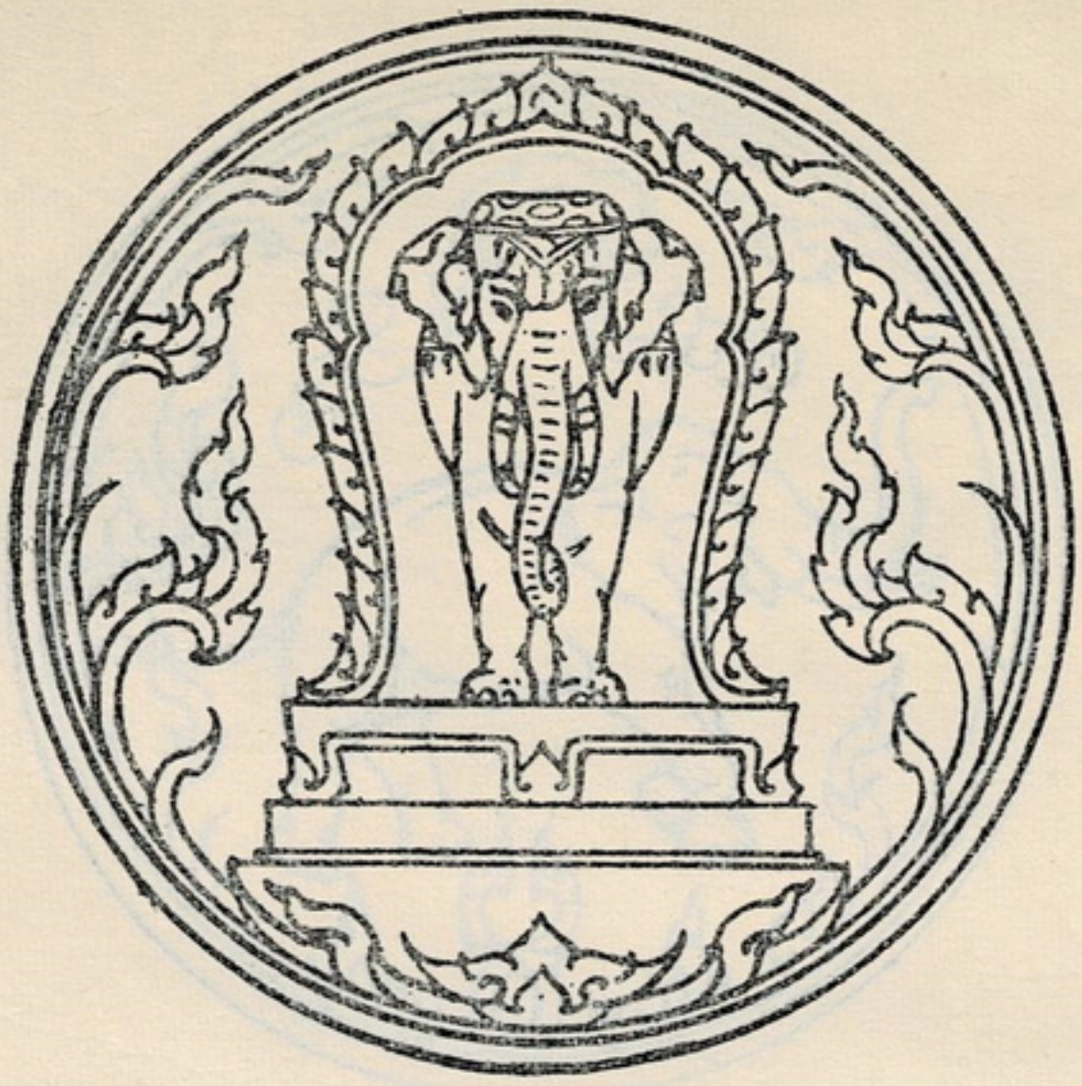
จังหวัดเชียงราย (ช.ร.) ห่าง ก.ท. ๙๕๒ กิโลเมตร

รูปช้างหมายถึงนิมิตรของความรุ่งเรือง ในอดีตเพราะเคยได้ใช้ช้างเป็นกำลังสำคัญในการทำศึกปราบสัตรูจนได้ชัยชนะกล่าวกันว่าเมืองนี้คือ เวียงไชยนารายณ์เดิมเป็นแคว้นหนึ่งในอาณาจักรโยนกเชียงแสน และสร้างขึ้นครั้งแรกเมื่อราว พ.ศ. ๑๖๐๐ พระยาเม็งรายสถาปนาขึ้นเป็นเมืองเชียงรายมีกษัตริย์ราชวงศ์เม็งรายปกครองต่อมาจนกระทั่ง พ.ศ. ๒๐๓๑ ภูมิประเทศเป็นเมืองชายแดนธรรมชาติสวยงามมาก แม่น้ำกกแม่น้ำจันไหลลงสู่กว๊านพะเยาแล้วไหลลงแม่น้ำโขง อาชีพ ทำนา ทำไร่ยาสูบเวอยเนียร์ มีชาวเขาอาศัยตามดอยหลายเผ่า โบราณสถานที่น่าเที่ยวคือวัดพระสิงห์ วัดพระแก้วเคยเป็นที่ประดิษฐานพระแก้วมรกต กู่คู่พระเจ้าเม็งราย ถ้ำพระ ถ้ำพระเจ้านั่งดิน

เนื้อที่ ๑๘,๘๐๙ ตารางกิโลเมตร มี ๑๕ อำเภอ ๒ กิ่ง ๑. อำเภอ เมืองเชียงราย ๒ .อ. เชียงของ ๓. อ. เชียงคำ ๔. อ. จุน ๕. อ. เทิง ๖. อ. ปง ๗. อ. พาน ๘. อ. แม่ใจ ๙. อ. พะเยา ๑๐. อ. ดอกคำใต้ ๑๑. อ. เชียงแสน ๑๒. อ. แม่สาย ๑๓. อ. แม่สรวย ๑๔. อ. เวียงป่าเป้า ๑๕. อ. แม่จัน กิ่ง อ. เชียงปวน กิ่ง อ. ป่าแดด

ทรัพยากรธรณี พลวงดีบุก ทองคำ ทองแดงแมงกานิส อิลเมไนท์ เซอรดอนโมนาไซท์

ประชากร ๑,๐๔๔,๔๐๖ คน

จังหวัดเชียงใหม่ (ช.ม.) ห่างจาก ก.ท. ๘๑๙ กิโลเมตร

ช้างเผือกในเรือนแก้ว หมายถึงความสำคัญ ๒ ประการของจังหวัด ช้างเผือกคือช้างที่เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่นำทูลเกล้าถวายแด่พระพุทธเลิศหล้านภาลัย และได้ขึ้นระวางเป็นช้างเผือกเอกในรัชกาล ส่วนเรือนแก้วหมายถึงดินแดนที่พระบวรพุทธศาสนารุ่งเรืองสูงสุด จนถึงกับทำสังคายนาพระไตยปิฎกครั้งที่ ๘ ที่นครแห่งนี้ เมื่อ พ.ศ. ๒๐๒๐ เชียงใหม่เคยเป็นราชธานีของแคว้นลานนาไทยมาแต่ดึกดำบรรพ์ เป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์มากมาย พ่อขุนเม็งรายเป็นผู้สร้าง ภูมิประเทศสวยงาม โบราณสถานที่น่าชมหลายแห่ง วัดพระสิงห์ที่ประดิษฐานพระพุทธสิหิงค์ วัดเจดีย์หลวงมีเจดีย์ใหญ่ที่สุดทางภาคเหนือ ดอยสุเทพ (ปัจจุบันมีภูพิงค์ราชนิเวศ) ดอยอินทนนท์สูงที่สุดในประเทศ น้ำตกแม่กลาง อาชีพทำไร่ ทำสวน

เนื้อที่ ๒๒,๙๙๑ ตารางกิโลเมตร มี ๑๗ อำเภอ ๑ กิ่ง ๑. อ. เมืองเชียงใหม่ ๒. อ. จอมทอง ๓. อ. แม่แจ่ม ๔. อ. เชียงดาว ๕. อ. ดอยเสก็ด ๖. อ. แม่แตง ๗. อ. แม่ริม ๘. อ. สะเมิง ๙. อ. ฝาง ๑๐. อ. พร้าว ๑๑. อ. สันป่าตอง ๑๒. อ. สันกำแพง ๑๓. อ. สันทราย ๑๔. อ. หางดง ๑๕. อ. ฮอด ๑๖. อ. อมก๋อย ๑๗. อ. สารภี กิ่ง อ. แม่อาย

ทรัพยากรธรณี ดีบุก น้ำมัน ลิกไนท์ เหล็ก แมงกานิส ตะกั่ว (สังกะสี) พลวง ซีไลท์ ดินขาว

ประชากร ๙๖๘,๗๓๘ คน

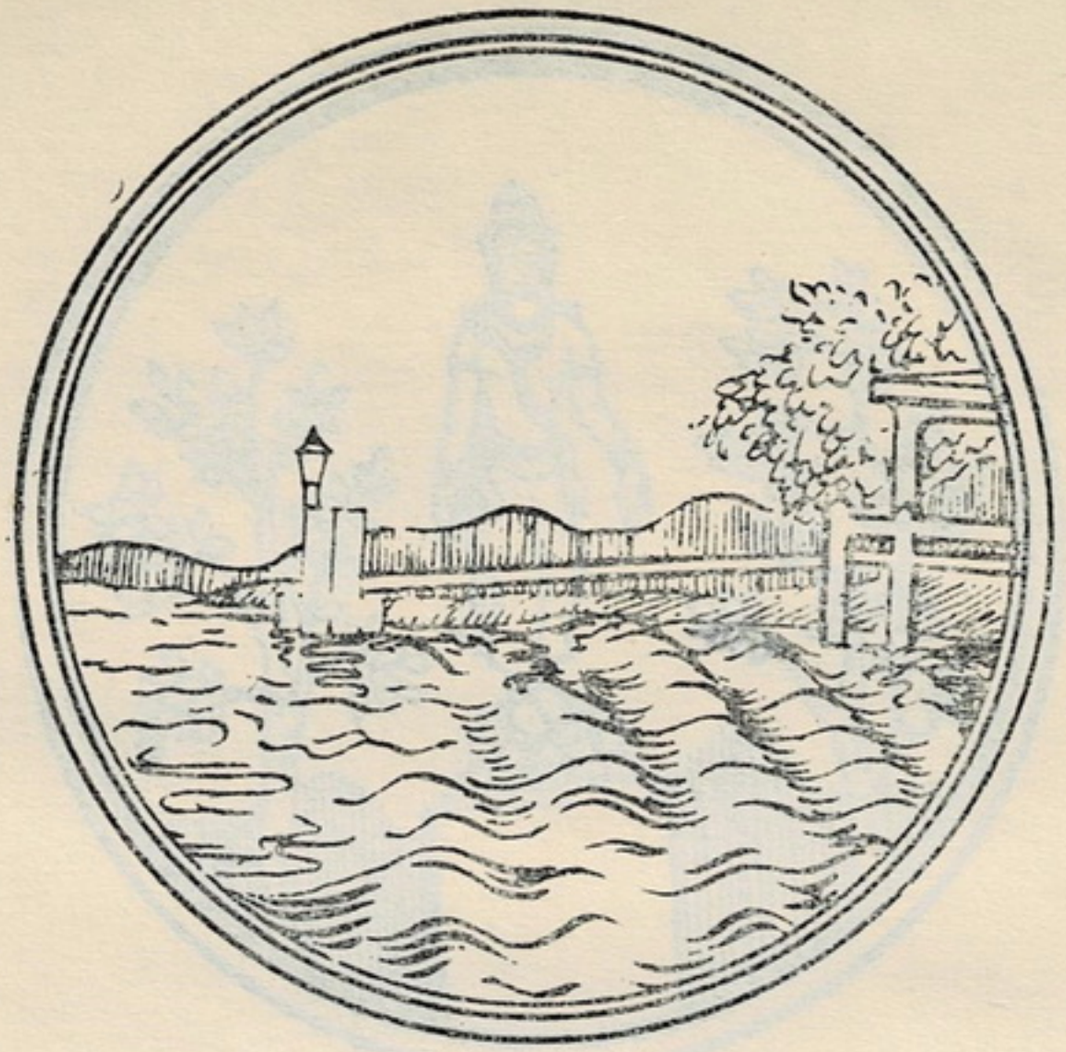
จังหวัดชุมพร (ช.พ.) ห่างจาก ก.ท. ๔๙๘ กิโลเมตร

ภาพยืนหมายถึงเทวดาที่ประทานพรให้แก่ชาวเมืองและกองทัพที่ยกไปทำศึก ภาพต้นไม้ทั้งสองข้างหมายถึงต้นมะเดื่อซึ่งขึ้นในพื้นที่ของจังหวัด ต้นไม้ชนิดนี้มีอยู่มากมาย ภาพค่ายและหอรบหมายถึงจังหวัดนี้เคยเป็นที่ชุมนุมของบรรดานักรบทั้งหลายซึ่งนัดให้มาพร้อมกันณที่นี้ ก่อนที่จะเดินทัพออกไปสู้รบกับข้าศึก ทั้งนี้ก็เพราะชุมพรเป็นเมืองหน้าด่านมาแต่โบราณ ภูมิประเทศทางทิศตะวันตกเป็นเทือกเขาตะนาวศรียาวตลอด มีแม่น้ำหลายสาย ๑ แม่น้ำตะเพา ๒ แม่น้ำหลังสวน ๓ แม่น้ำสวี ๔ แม่น้ำตะโก ๕ แม่น้ำชุมพรและแม่น้ำวิสัย แม่น้ำทุกสายไหลลงสู่ทะเลทางทิศตะวันออกทั้งสิ้น สองฝั่งแม่น้ำทำสวนผลไม้ ทำไร่ ทำนา มีวัดอยู่บนเนิน ๓ วัด สร้างศาลาพักร้อนให้ชมธรรมชาติทางทะเล ถ้ำรับร่อที่ท่าแซะมีพระพุทธรูปใหญ่อยู่ในถ้ำเมื่อครั้งพม่ามารุกรานคนไทยได้อพยพเด็ก ผู้หญิง คนชรามาหลบภัยอยู่ในถ้ำนี้

เนื้อที่ ๕,๗๔๕ ตารางกิโลเมตร มี ๕ อำเภอ ๑ กิ่ง ๑. อ. เมืองชุมพร ๒. อ. ท่าแซะ ๓ อ. ปทิว ๔. อ. หลังสวน ๕ อ. สวี กิ่ง อ. พะโต๊ะ

ทรัพยากรธรณี ดีบุก วุลแฟรม ทองคำ แมงกานิส อิลเมไนท์ เซอรคอน โมนาไซท์

ประชากร ๒๒๗,๙๖๕ คน

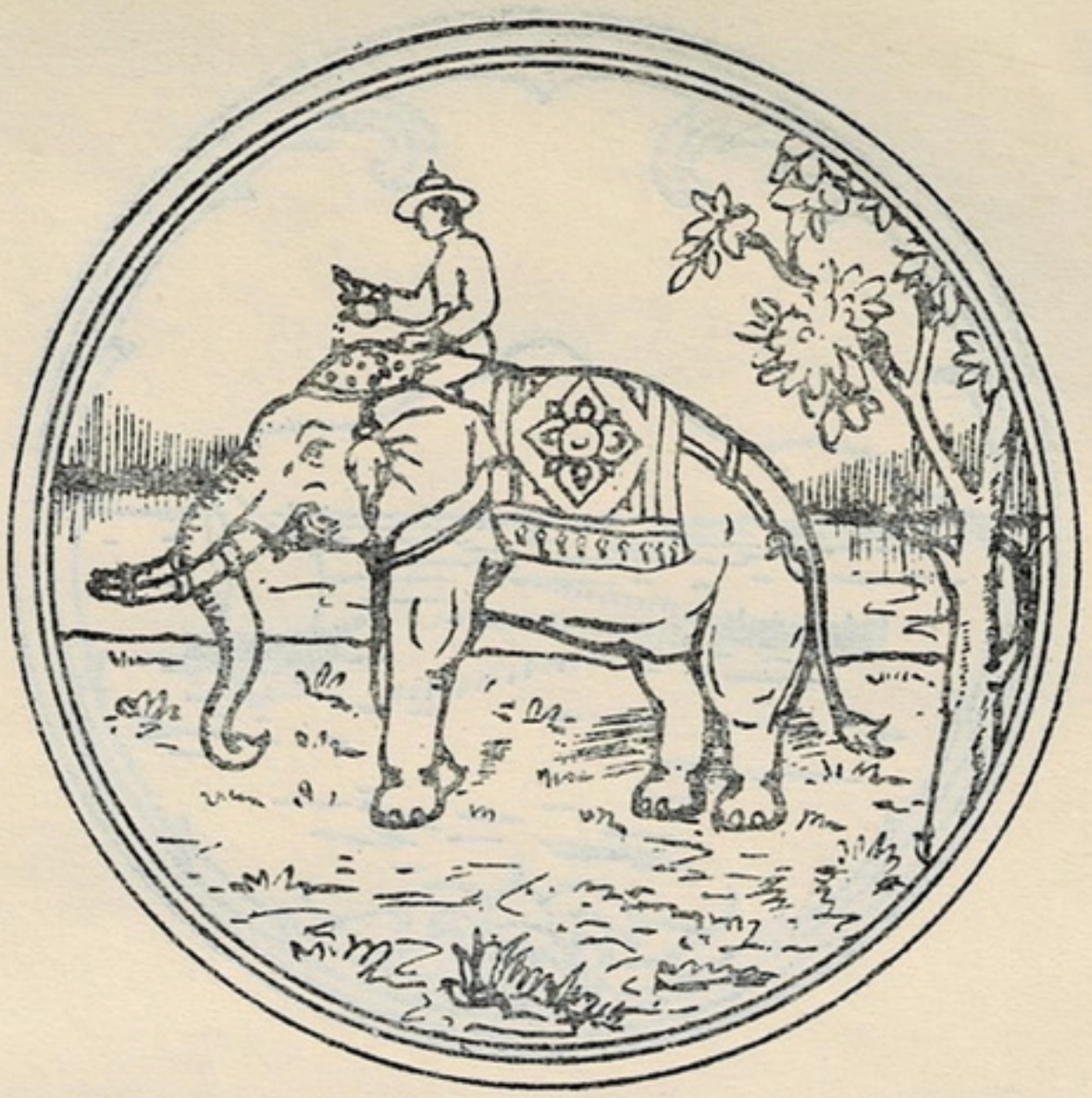
จังหวัดตรัง (ต.ร.) ห่างจาก ก.ท. ๑,๑๒๔ กิโลเมตร

สะพานและกระโจมไฟหมายถึงจังหวัดนี้เคยเป็นเมืองท่าค้าขายกับต่างประเทศมาแต่โบราณ ลูกคลื่นคือความหมายคำว่า "ตรัง" ในภาษาของชาวมัชฌิมประเทศสำหรับ "ตรัง" ในภาษามาลายูแปลว่ารุ่งอรุณ ซึ่งสันนิษฐานกันว่าชาวมาลายูคงจะเดินทางเรือมาถึงเมืองนี้ในเวลารุ่งอรุณพอดี ตรังเป็นเมืองเก่า ตั้งขึ้นพร้อมกับหัวเมืองอื่นๆอีก ๑๑ เมือง ซึ่งเรียกกันในตำนานเมืองว่า เมือง ๑๒ นักษัตร ภูมิประเทศเป็นภูเขาสูงบ้างเตี้ยบ้างทั่วไปภูเขาบรรทัดกั้นเขตแดนระหว่างพัทลุงกับตรัง มีถนนตัดไปตามไหล่เขาวกวนขนานไปกับลำธารเรียกกันว่า พับผ้า ตรงกึ่งกลางแดนของสองจังหวัดมีศาลเจ้าพ่อหลักเขต ต้องหยุดรถสักการะตามธรรมเนียมในที่นี้จะเห็นต้นกำเนิดของลำธารใหญ่แบ่งสายน้ำไปทางพัทลุงสายหนึ่ง ทางตรังสายหนึ่ง หน้าจังหวัดมีอนุสาวรีย์พระยารัษฎานุประดิษฐ ท่านผู้นี้นำความเจริญมาสู่เมืองเป็นอันมาก เป็นคนแรกที่นำยางพารามาปลูกเป็นต้นแรกจนเป็นอาชีพหลักของเมืองนี้ สถานที่น่าเที่ยว น้ำตกกะช่องเป็นวนอุทยาน

เนื้อที่ ๔,๙๔๒ ตารางกิโลเมตร มี ๖ อำเภอ ๑. อ. เมืองตรัง ๒. อ. กันตัง ๓. อ. ย่านตาขาว ๔. อ. ปะเหลียน ๕. อ. สิเกา ๖. อ. ห้วยยอด

ทรัพยากรธรณี ดีบุก โคลัมไบท์ แทนทาไนท์ ลิกไนท์ อินเมไนท์ เซอรคอน ทรายแก้ว ศิลาแลง

ประชากร ๓๑๘,๗๐๗ คน

จังหวัดตาก (ต.ก.) ภาค ๖ ห่าง ก.ท. ๕๓๐ กิโลเมตร

เมื่อสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงยกกองทัพจะไปช่วยพระเจ้าหงสาวดีรบอังวะนั้น พระมหาอุปราชเมืองพม่าสั่งให้ทหารคู่ใจคอยตีขนาบและปลงพระชนม์เสียให้ได้ ความแตกรู้ถึงพระกรรณสมเด็จพระนเรศวรที่เมืองแครง จึงทรงประชุมชาวเมืองและบรรดาแม่ทัพนายกองเมื่อเดือน ๒ ปีวอก พ.ศ ๒๑๒๗ ทรงหลั่งน้ำทักษิโณทกเหนือแผ่นดิน ประกาศอิสรภาพไม่ยอมขึ้นกับพม่าอีกต่อไป จังหวัดนี้เป็นด่านแรกที่สมเด็จพระนเรศวรทรงช้างยกกองทัพกลับเข้ามาถึงราชอาณาจักรไทย เช่นเดียวกับที่เมืองนี้เคยเป็นทางผ่านที่ชาวอินเดียเดินทางเข้ามาเมืองไทยในสมัยโบราณมีพระเจดีย์ทรงลาวเรียกว่าพระเจดีย์ลอย ผาสามเงาหน้าผา มี ๓ ซ่องตั้งพระพุทธรูปไว้พระนางจามเทวีสร้างเป็นที่ชนช้างระหว่างพ่อขุนรามคำแหงกับขุนสามชน ศาลพระเจ้าตากสินภูมิประเทศเป็นเมืองชายแดนตั้งอยู่บนแควปิง อาชีพ ทำนา ทำป่าไม้ ทำเสา ค้าขายกับพม่า

เนื้อที่ ๑๕,๖๑๐ ตารางกิโลเมตร มี ๗ อำเภอ ๑. อ. เมืองตาก ๒. อ. บ้านตาก ๓. อ. สามเงา ๔. อ. แม่ระมาส ๕. อ. ท่าสองยาง ๖. อ. แม่สอด ๗. อ. อุ้มผาง

ทรัพยากรธรณี ดีบุก วุลแฟรม พลวง แบไรท์ สังกะสี ดินน้ำมัน ตะกั่ว

ประชากร ๑๙๔,๙๑๖ คน

จังหวัดตราด (ต.ด.) ห่างจาก ก.ท. ๔๐๐ กิโลเมตร

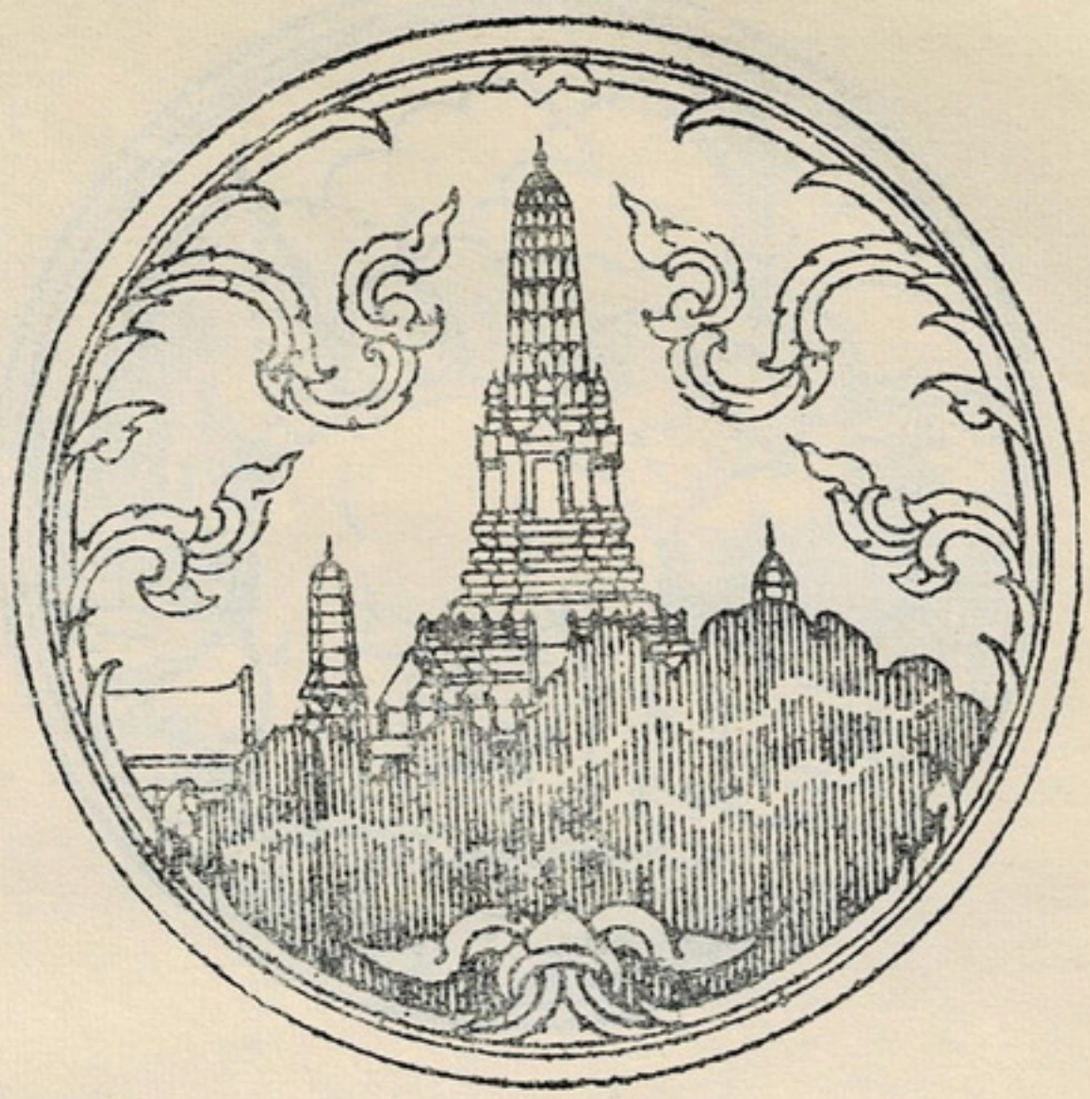
ภาพเรือใบกับโป๊ะหมายถึงเมืองท่าชายทะเล และอาชีพการประมง มีปลาทะเลชนิดต่างๆชุกชุม เกาะเบื้องหลังออกไปคือเกาะช้าง ซึ่งเป็นธรรมชาติที่เด่นที่สุดของจังหวัดที่เรียกว่าเมืองตราดนั้นเล่ากันว่าเดิมมีป่าไม้ที่เรียกว่าไม้กราดอยู่มาก ไม้กราดก็คือไม้ที่ใช้ทำไม้กวาด เมื่อสร้างเมืองลงในที่นั้นให้ชื่อว่าเมืองกราดและเพี้ยนมาเป็นชื่อปัจจุบันในภายหลัง ภูมิประเทศมีภูเขาล้อมรอบ ทิวเขาบรรทัดกั้นเขตแดนระหว่างไทยกับเขมร มีแม่น้ำเกิดจากเขาบรรทัดคือแม่น้ำตราด ฝนตกชุกมากทำนากับน้ำฝน กล่าวถึงจังหวัดตราดและจันทบุรีมีเรื่องเกี่ยวกันดุเมืองฝาแฝด ฝรั่งเศลยึดอยู่ ๔ ปีจึงคืน แต่คืนไม่หมดยึดเกาะกงไป (เมืองประจันครีเขตต์)

เกาะช้างมีน้ำตกธารมะยมพระเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสถึง ๓ รัชกาลนอกฝั่งก็ยังมีเกาะกูด เกาะหมากและเกาะกระดาษ

เนื้อที่ ๒,๙๑๙ ตารางกิโลเมตร มี ๔ อำเภอ ๑ กิ่ง ๑. อ. เมืองตราด ๒. อ. คลองใหญ่ ๓. อ. เขาสมิง ๔. อ. แหลมงอบ กิ่ง อ. บ่อไร่

ทรัพยากรธรณี พลอยชนิดต่างๆ

ประชากร ๘๕,๓๓๐ คน

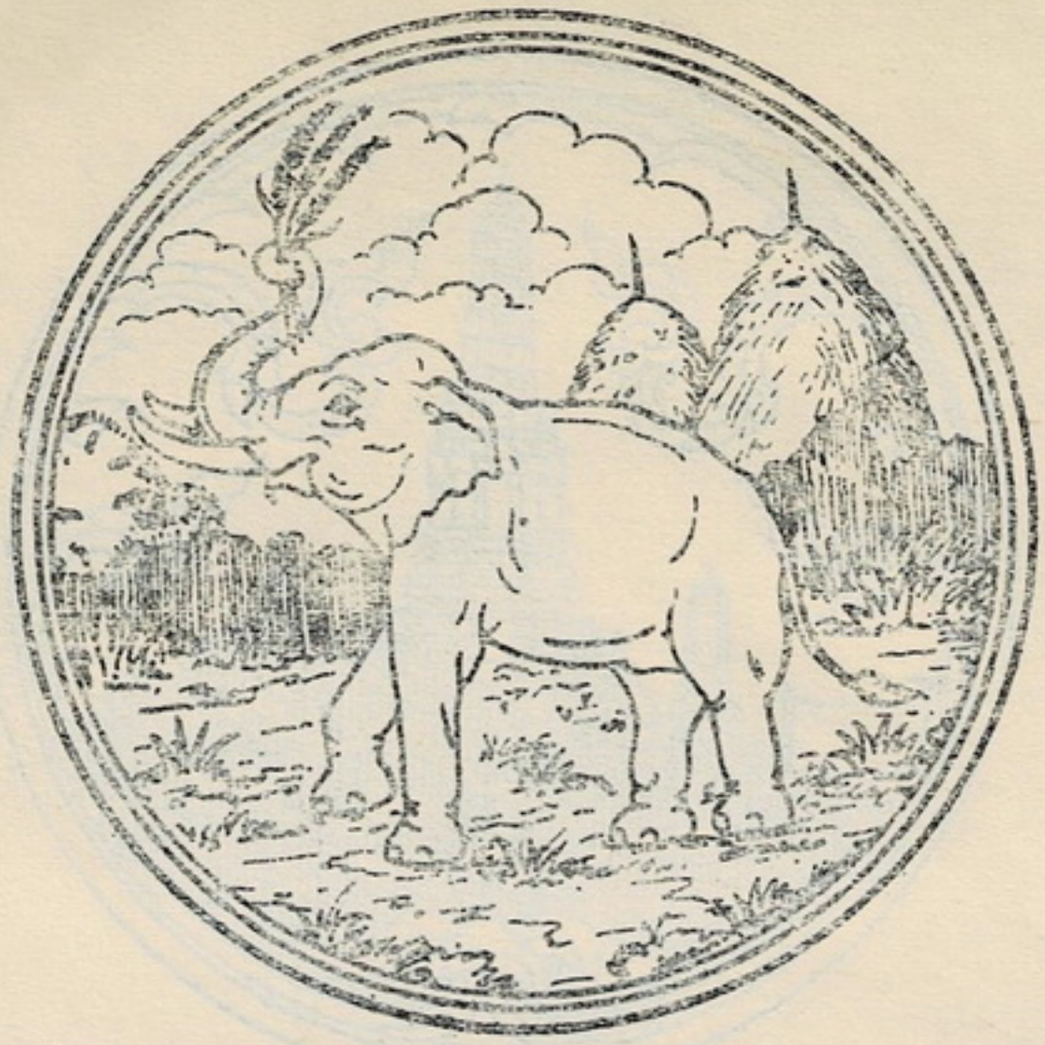

จังหวัดธนบุรี (ธ.บ.) ภาค ๑ ห่าง ก.ท. ๓ กิโลเมตร

ภาพพระปรางวัดอรุณหมายถึงบริเวณวัดอรุณซึ่งพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์หนึ่ง ทรงพระนามพระเจ้าตากสินมหาราชได้ตั้งเมืองหลวงขึ้นใหม่ชื่อ กรุงธนบุรี ภายหลังที่ได้กู้อิสรภาพจากพม่าครั้งที่ ๒ เพื่อแทนกรุงศรีอยุธยาที่เสียหายหมด นอกจากนั้นพระปรางค์นี้เป็นที่บรรจุอัฐิพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ ๒ แห่งราชวงศ์จักรีด้วย เมืองธนบุรีศรีมหาสมุทรตั้งขึ้นภายหลัง พ.ศ. ๒๑๐๖ เป็นเมืองหน้าด่านและท่าเรือมาตั้งแต่แรกสร้างเป็นราชธานีของไทยอยู่ ๑๔ ปี ระหว่าง พ.ศ. ๒๓๑๐—๒๓๒๕ สถานที่สำคัญ คือ โรงพยาบาลศิริราช กรมอู่ทหารเรือ สะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาเชื่อมพระนครหลายสะพาน อาชีพทำสวนผลไม้

เนื้อที่ ๔๕๐ ตารางกิโลเมตร มี ๙ อำเภอ ๑. อ. เมืองธนบุรี ๒. อ. บางกอกใหญ่ ๓. อ. บางกอกน้อย ๔. อ. ราษฎร์บูรณะ ๕. อ. คลองสาน ๖. อ. บางขุนเทียน ๗. อ. ภาษีเจริญ ๘ อ. หนองแขม ๙. อ. ตลิ่งชัน

ประชากร ๙๑๒,๒๒๗ คน

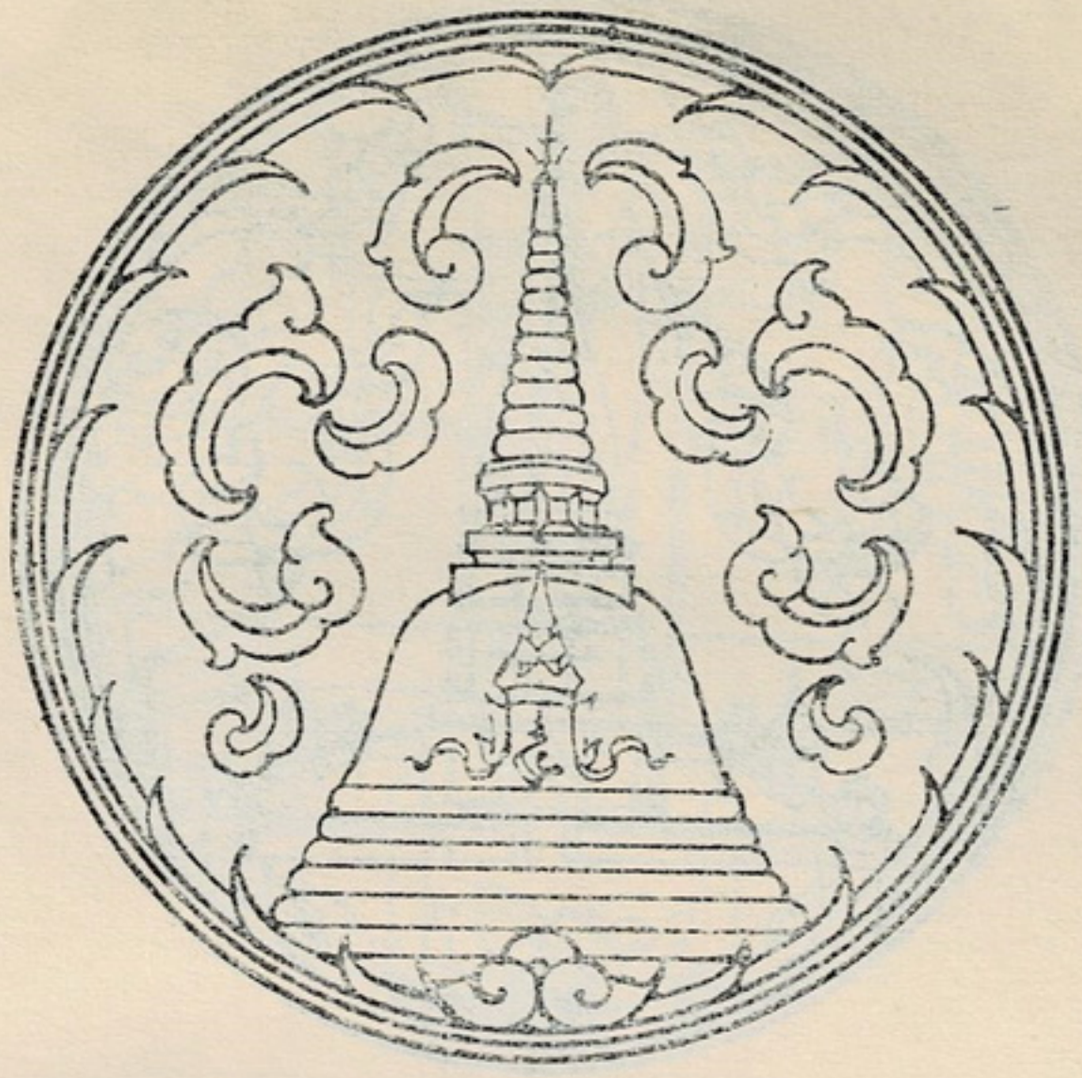
จังหวัดนครนายก (น.ย.) ห่างจาก ก.ท. ๑๔๐ กิโลเมตร

แต่เดิมมานครนายกเป็นเมืองมีช้างมาก แม้ในปัจจุบันนี้ก็มีชื่อของท้องที่และชื่อวัดที่เกี่ยวข้องกับช้างอยู่หลายแห่ง เช่นวัดท่าช้าง วัดคเชนทรวราราม ตำบลท่าช้างและอื่น ๆ อำเภอนครนายกเองก็เคยเป็นท่าข้ามของโขลงช้างจากดงลคร ไปยังทุ่งอำเภอบ้านนาและที่วัดไม้รวกก็เคยเป็นที่ตั้งพะเนียดช้างมาแต่โบราณ รวงข้าวและกองฟางหมายถึงความอุดมสมบูรณ์ของพืชพันธุ์ธัญญาหาร นครนายกเป็นเมืองโบราณสมัยขอมเมืองหนึ่ง ยังมีเทวสถานที่มีขอมอยู่หลายแห่งในสมัยกรุงศรีอยุธยา นครนายกเป็นเมืองหน้าด่านสำคัญทางตะวันออก ภูมิประเทศในป่าเขา ที่ราบ มีแม่น้ำนครนายกไหลลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยาทางคลองรังสิตใช้เป็นทางคมนาคมได้ สถานที่น่าเที่ยวน้ำตกสาริกา น้ำตกลงมาถึงเก้าชั้นทุกชั้นมีอ่างรับให้ว่ายเล่นตามสบาย น้ำตกสมรปูนอยู่ตำบลเขาใหญ่ น้ำตกดาดหินอยู่ตำบลเขาพระ ที่เขาชะโงกมีพระฉายและพระพุทธบาท เมืองลับแลเป็นเมืองโบราณอยู่ตำบลดงลครยังมีสันคูและเนินดินปรากฏอยู่ อาชีพทำไร่ ทำสวน ทำนา

เนื้อที่ ๒,๔๑๓ ตารางกิโลเมตร มี ๔ อำเภอ ๑. อ. เมืองนครนายก ๒. อ. ปากพลี ๓. อ. บ้านนา ๔. อ. องค์รักษ์

ทรัพยากรธรณี หินพลอยสีผักตบ ดินทนไฟ ดินขาว

ประชากร ๑๗๘,๓๒๓ คน

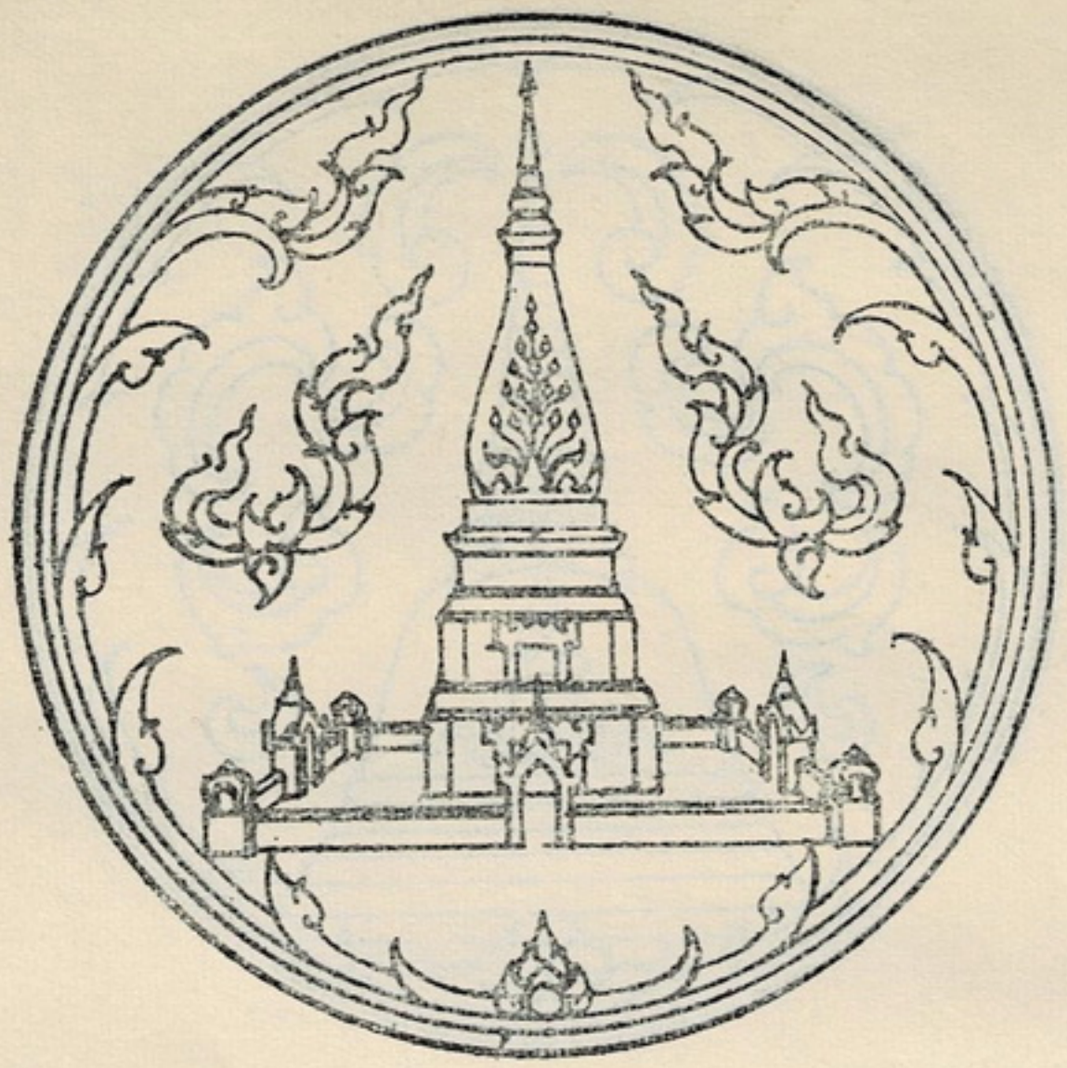

จังหวัดนครปฐม (น.ฐ.) ห่างจาก ก.ท. ๕๘ กิโลเมตร

ในสมัยดึกดำบรรพ์อาณาจักรทวาราวดีซึ่งอยู่ในแถบนี้เคยรุ่งเรืองทางศาสนาและการค้ามาก่อน พระปฐมเจดีย์องค์เดิมสร้างไว้ตั้งแต่สมัยพระโสณะกับพระอุตระเข้ามาเผยแพร่ศาสนา และได้แก้ไขเพิ่มเติมต่อมาอีกหลายยุคหลายสมัย โดยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ทุกครั้งที่เสด็จไปทอดพระเนตรการปฏิสังขรณ์จะทรงนำแผ่นอิฐเสด็จขึ้นพักนั่งร้านและทรงก่อพระเจดีย์ด้วยพระหัตถ์อยู่เสมอ องค์พระปฐมเจดีย์ในปัจจุบันจึงเป็นสถูปอันสูงใหญ่เก่าแก่และเป็นปูชนียสถานสำคัญยิ่งของจังหวัดนี้ เหตุการณ์ที่น่าประหลาด คือ พระมหากษัตริย์ ๓ รัชกาลได้ทรงเห็นรัศมีองค์พระปฐมเปล่งออกมาโดยรอบ สันนิษฐานว่าเป็นเมืองก่อนพุทธกาล ราชธานีของอาณาจักรทวาราวดี เดิมอยู่ริมทะเลแผ่นดินงอกออกไป ตำนานเมืองนี้มีมากมาย ตามชื่อเหล่านี้ สามพราน ดอนยายหอม เจ็ดเสมียน แม้แต่ยาเหล (สุนัขของพระมงกุฎเกล้า) ก็มีพระราชนิพนธ์ อาลัยยาเหลไว้อย่างไพเราะจากดวงใจ ภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำท่าจีนกับแม่น้ำแม่กลอง อาชีพทำนา ทำสวน เลี้ยงเป็ด อุดมสมบูรณ์จนได้ชื่อว่าส้มโอหวาน ข้าวสารขาว ลูกสาวสวย

เนื้อที่ ๒,๑๗๙ ตารางกิโลเมตร มี ๖ อำเภอ ๑. อ. เมืองนครปฐม ๒. อ. กำแพงแสน ๓. อ. ดอนตูม ๔. อ. นครชัยศรี ๕. อ. บางเลน ๖. อ. สามพราน

ประชากร ๔๔๖,๓๐๘ คน

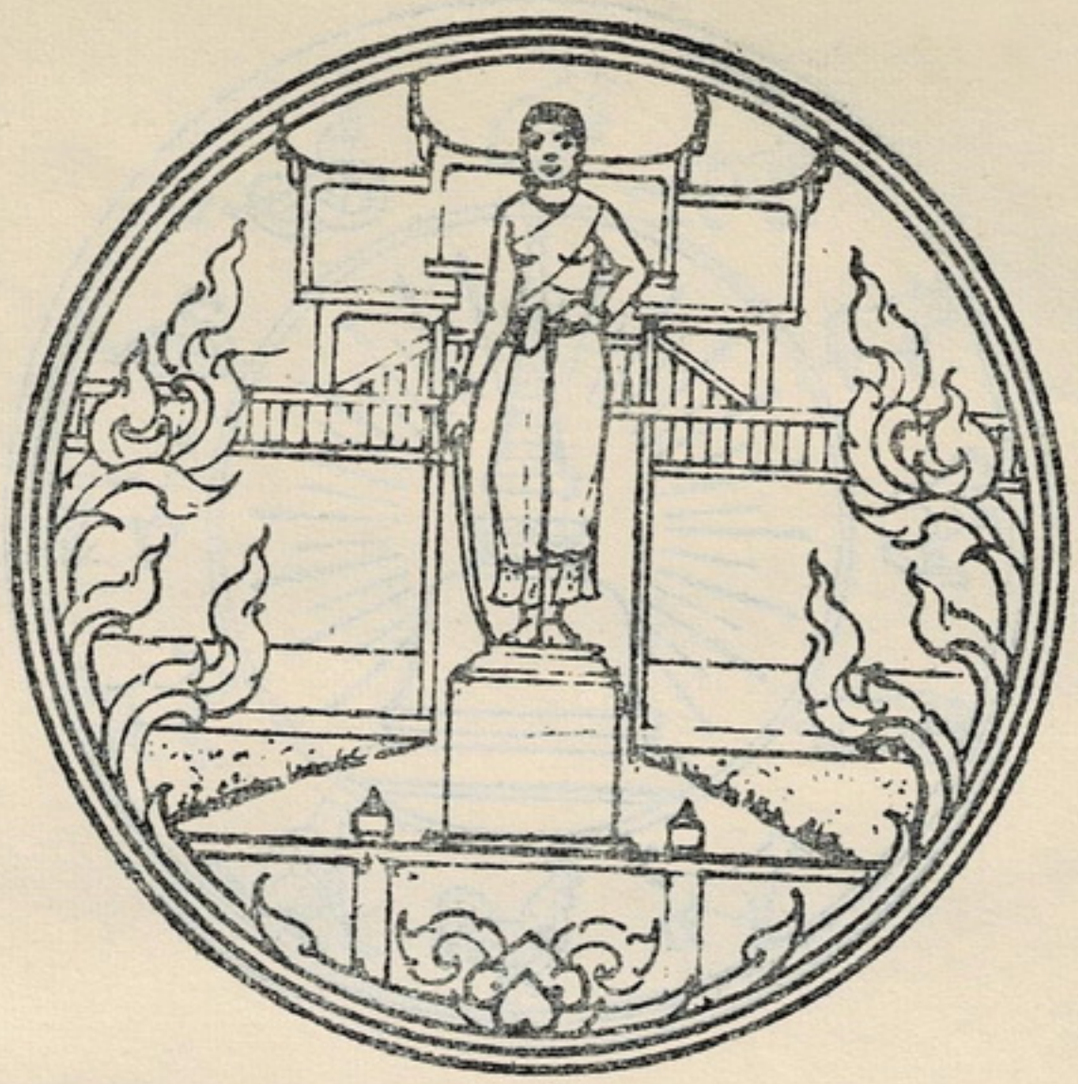
จังหวัดนครพนม (น.พ.) ห่างจาก ก.ท. ๘๔๖ กิโลเมตร

จังหวัดนี้เคยเป็นราชธานีของแคว้นศรีโคตรบูรณ์หลวง มีปูชนียสถานที่สำคัญและศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวนครพนมนับถือมาแต่โบราณ คือพระธาตุพนม จึงใช้รูปองค์พระธาตุนั้นเป็นตราจังหวัด นครพนมเป็นเมืองหน้าด่านและชุมทางสำคัญทั้งทางบกทางน้ำมาแต่โบราณ นครชายแดนริมแม่น้ำโขง อำเภอมุกดาหารตรงข้ามกับสุวรรณเขตต์ ท่าอุเทนตรงข้ามหินบูรณ์ เมืองนครพนมตรงกับท่าแขกเขตีย์ธาตุนครพนมนี้บรรจุพระอุรังคธาตุ คือธาตุหน้าอกของพระพุทธเจ้า ศิลปากรว่า สร้างมาราว ๗๐๐ ปี ที่เรณูนครมีชาวภูไทยขาว ซึ่งมีผิวพรรณดีรูปร่างสวย สถานที่พักผ่อนหย่อนใจมีหนองหยาดคล้ายทะเลสาบน้อยๆกว้างประมาณ ๑,๐๐๐ เมตร ยาว ๔,๐๐๐ เมตร มีเป็ดน้ำและปลาชุกชุม

เนื้อที่ ๙,๗๔๔ ตารางกิโลเมตร มี ๘ อำเภอ ๓ กิ่ง ๑. อ. เมืองนครพนม ๒. อ. ท่าอุเทน ๓. อ. มุกดาหาร ๔. อ. บ้านแพง ๕. อ. ธาตุพนม ๖. อ. นาแก ๗. อ. ศรีสงคราม ๘. อ. คำชะอี กิ่ง อ. ปลาปาก กิ่ง อ. ดอนตาล กิ่ง อ. เรณูนคร

ทรัพยากร ไม่มี

ประชากร ๕๔๙,๑๓๑ คน

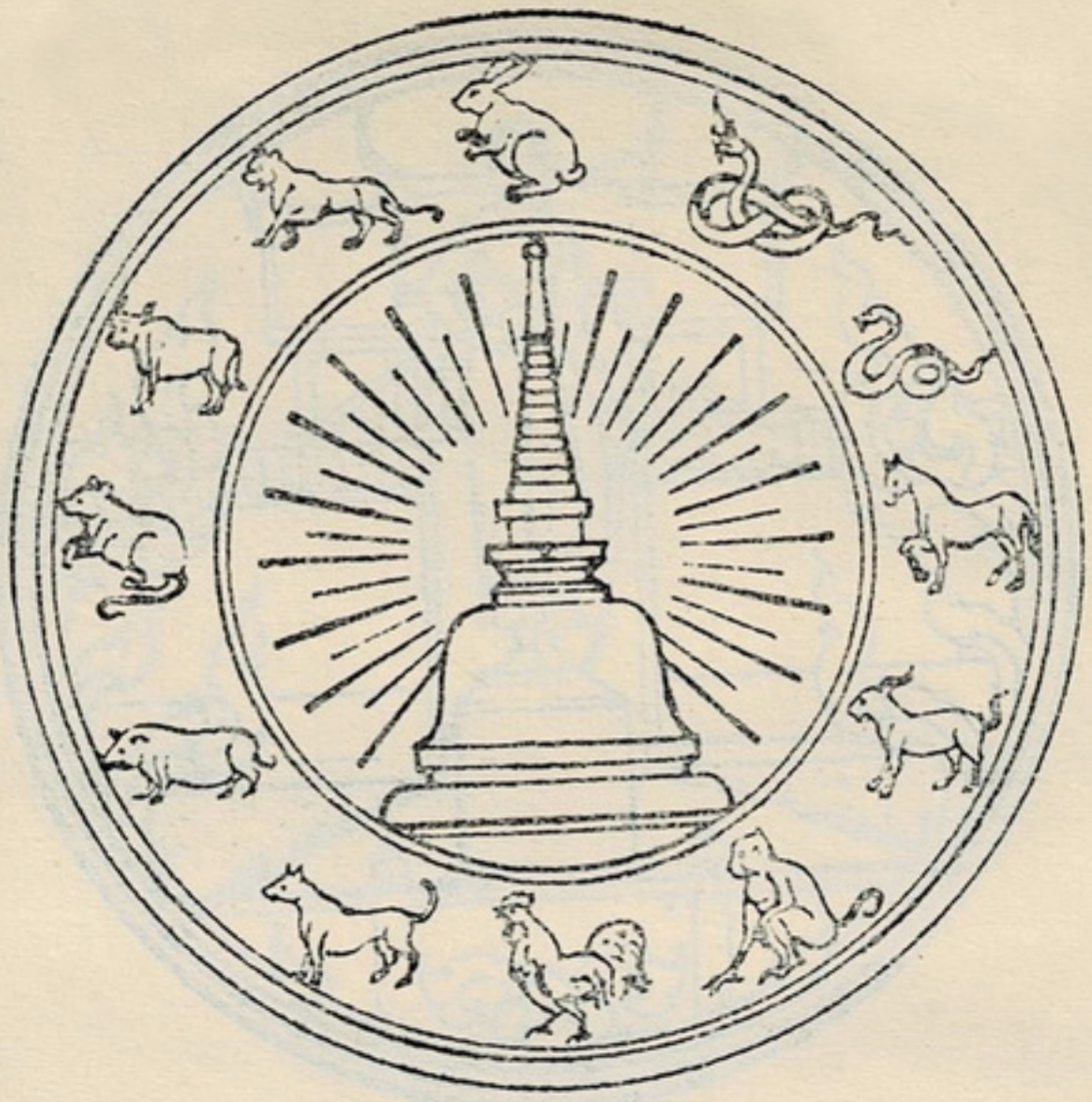

จังหวัดนครราชสีมา (น.ม.) ห่างจาก ก.ท. ๒๕๕ กิโลเมตร

ประตูชุมพล คือ สัญญลักษณ์ของเมืองโบราณแห่งนี้ สร้างขึ้นในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช รูปอนุสาวรีย์คือ คุณหญิงโมภริยาปลัดเมืองนครราชสีมาซึ่งรวบรวมชาวเมืองออกสู้รบกับกองทัพส่วนหนึ่งของเจ้าอนุวงศ์ จนได้ชัยชนะ จากกบฏที่ยกกองทัพมายึดเมืองเมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๙ ในสมัยแรกสร้างนายช่างชาวฝรั่งเศษวางแบบตัวเมืองไว้ให้มี ๔ ประตู คือ ประตูพลแสนทางด้านเหนือ ประตูพลล้านทางตะวันออก ประตูชัยณรงค์ทางใต้ และประตูชุมพลด้านตะวันตก เป็นเมืองประวัติศาสตร์พิศดาร ชุมนุมกรมหมื่นเทพพิพิธที่พระเจ้าตากสินต้องยกมาปราบ เรื่องกบฏบุญกว้างจำพวกผีบุญถึง ๒ ครั้ง ที่น่าเที่ยวคือ ปราสาทหินพิมายไทรงามอาชีพเลี้ยงไหมทำนาเลี้ยงสัตว์

เนื้อที่ ๑๙๕๙๐ ตรางกิโลเมตร มี ๑๘ อำเภอ ๑ กิ่ง ๑. อ เมือง นครราชสีมา ๒. อ. ครบุรี ๓. อ. คง ๔. อ. โชคชัย ๕. อ. สีคิ้ว ๖. อ. พิมาย ๗. อ. ด่านขุนทด ๘. อ. โนนไทย ๙. อ. โนนสูง ๑๐. อ. บัวใหญ่ ๑๑. อ. ปักธงชัย ๑๒. อ. ประทาย ๑๓. อ. ห้วยแถลง ๑๔. อ. ปากช่อง ๑๕. อ. ขามทะเลสอ ๑๖. อ. ชุมพวง ๑๗. อ. สูงเนิน ๑๘. อ. จักรราช กิ่ง อ. ขามสะแกแสง

ประชากร ๑,๓๗๗,๐๕๒ คน

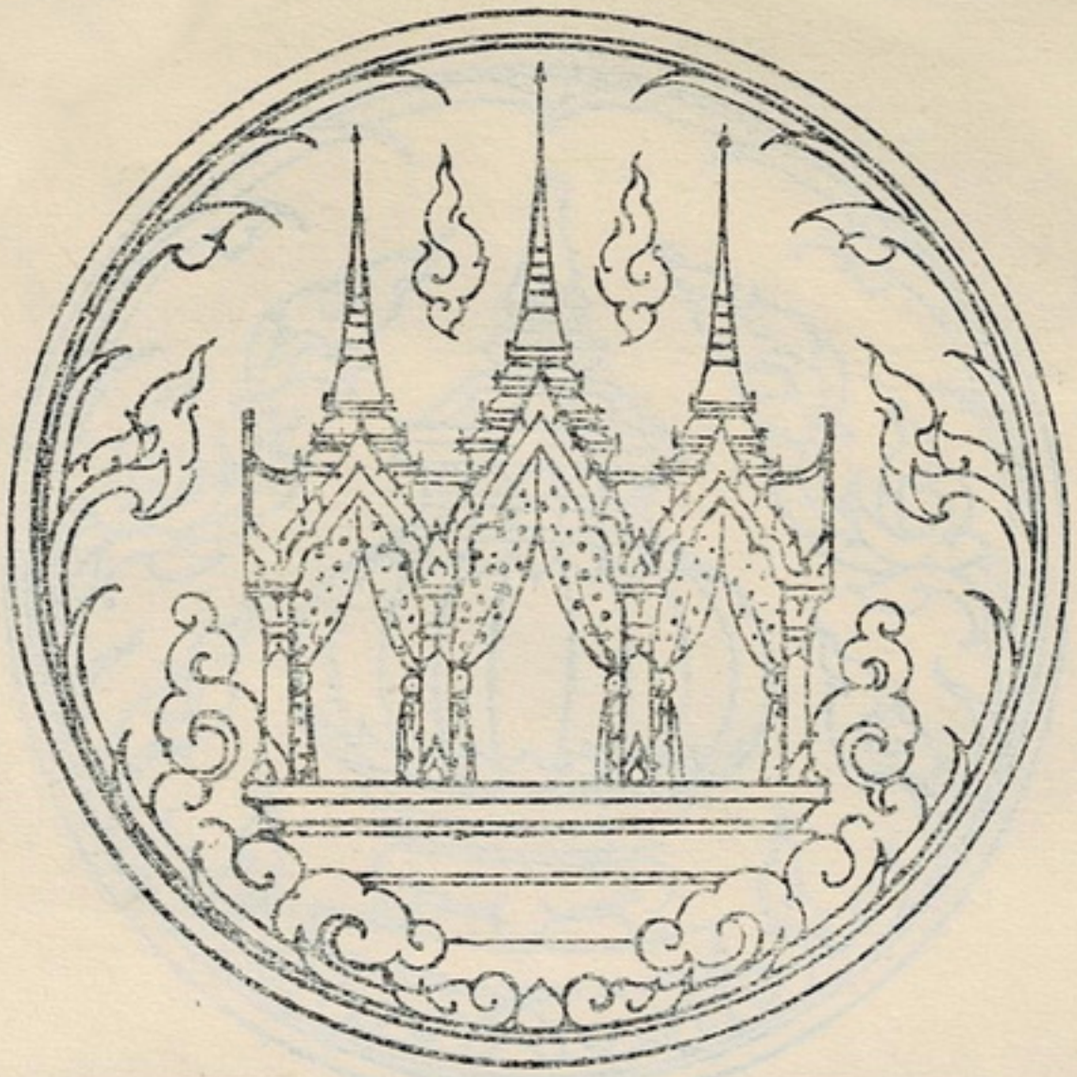
จังหวัดนครศรีธรรมราช (น.ศ.) ห่างจาก ก.ท. ๑,๑๘๘ กิโลเมตร

พระบรมธาตุเปล่งรัศมีล้อมรอบด้วย ๑๒ นักษัตร หมายถึงแคว้นศิริธรรมนคร โบราณซึ่งมีเมืองขึ้น ๑๒ แห่ง แต่ละแห่งใช้ตรา ๑๒ ราศีประจำเมือง พระเจ้าศรีธรรมโศกราชสร้างปูชณีย์สถานบรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้แห่งหนึ่ง เป็นที่เคารพสักการะของชาวพุทธทั้งใกล้และไกล เมืองนี้มีชื่อเรียกในคำนามต่างๆ หลายชื่อเช่น นครดอน พระศรีธรรมนคร ตามพรลิงค์และศิริธรรมราช เป็นต้น เป็นเมืองโบราณราว ๑,๐๐๐ ปีเศษ ตำนานเมืองนี้ยาวมาก มีพิพิธภัณฑ์เก็บของโบราณ พระพุทธสิหิงค์องค์นี้ขนาดและลักษณะเหมือนองค์ที่เชียงใหม่โบสถ์พราหมณ์ที่มีเพราะชาวอินเดียมาขึ้นบกที่เมืองนี้พระบรมธาตุของคู่บ้านเมืองมีงานฉลองทุกปี ภูมิประเทศลำน้ำ ๑๐ สาย ภูเขาสูงชื่อเขาหลวง

เนื้อที่ ๑๐,๑๖๙ ตรางกิโลเมตร มี ๑๓ อำเภอ ๑. อ. เมืองนครศรีธรรมราช ๒. อ. ลานสะกา ๓. อ. ฉวาง ๔. อ. เชียรใหญ่ ๕. อ. ชะอวด ๖. อ. ท่าศาลา ๗. อ. ทุ่งสง ๘. อ. ทุ่งใหญ่ ๙. อ. ปากพนัง ๑๐. อ. ร่อนพิบูลย์ ๑๑. อ. สิชล ๑๒. อ. ขนอน ๑๓. อ. หัวไทร

ทรัพยากรธรณี ดีบุก วุลแฟรม เหล็ก แบไรท์ ไมก้า อิลเมไนท์ ทรายแก้ว เซอรคอน โมนาไซท์ ดินขาว

ประชากร ๘๘๙,๙๐๗ คน

จังหวัดนครสวรรค์ (น.ว.) ภาค ๖ ห่าง ก.ท. ๓๔๑ กิโลเมตร

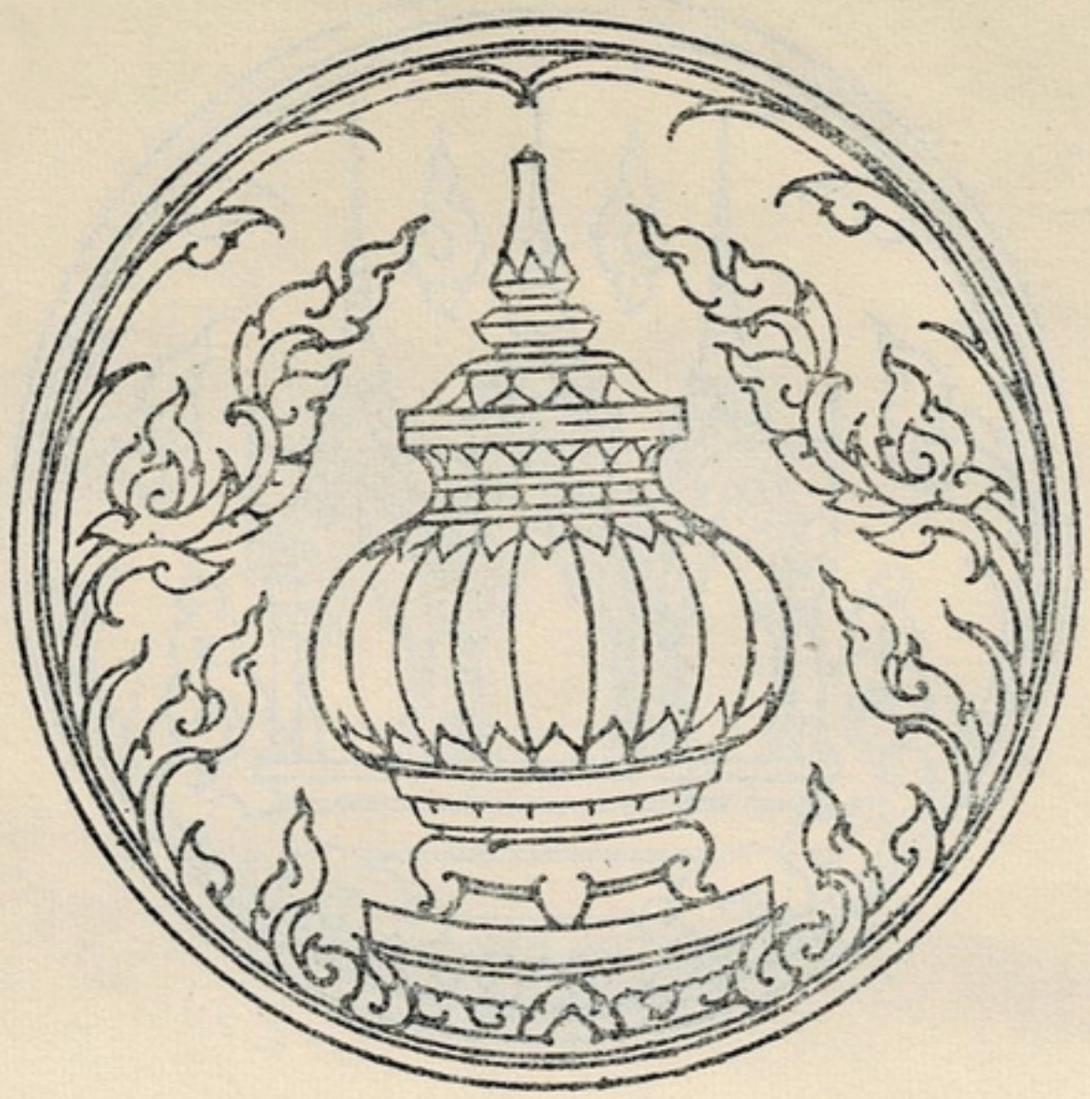
เดิมจังหวัดนี้ชื่อเมืองพระบาง เพราะเคยเป็นที่พักระหว่างของพระพุทธรูปสำคัญที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก อันเชิญจากเมืองเวียงจันทน์ภายหลังทรงให้นำกลับไปคืน ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นเมืองชอนตะวันและนครสวรรค์ตามลำดับ รูปวิมานซึ่งเป็นที่สถิตย์ของชาวสวรรค์ หมายถึงชื่อครั้งหลังสุดของจังหวัด นครสวรรค์เป็นเมืองสำคัญในการรบทับจับศึกตลอดมา ตั้งแต่สมัยสุโขทัย

ภูมิประเทศ เป็นที่บรรจบของแคว บึง วัง ยม น่านที่ปากน้ำโพ ภูเขาสำคัญ ชื่อ มองกูโจ วัดจอมคีรีนาคบรรพตถือกันว่าศักดิ์สิทธิ์นักโกรกพม่าหรือเขาขาด ทางเดินเรียงหนึ่งยาว ๒ เส้น เป็นทางเดิน ๙ ทัพของพม่า ทำให้หินกร่อนเป็นความยาว บึงบระเพ็ดเป็นบึงใหญ่มีพันธุ์ปลามาก

เนื้อที่ ๙,๖๗๙ ตารางกิโลเมตร มี ๑๑ อำเภอ ๑ กิ่ง ๑. อ. เมืองนครสวรรค์ ๒. อ. โกรกพระ ๓. อ. ชุมแสง ๔. อ. หนองบัว ๕. อ. บรรพตพิสัย ๖. อ. ตาคลี ๗. อ. ท่าตะโก ๘. อ. ไพศาลี ๙. อ. พยุหคีรี ๑๐. อ. ลาดยาว ๑๑. อ. ตากฟ้า กิ่ง อ. เก้าเลี้ยว

ทรัพยากรธรณี เหล็ก ดีบุก ยิปซัม ทองคำ

ประชากร ๗๕๘,๒๐๖ คน

จังหวัดนนทบุรี (น.บ.) ภาค ๑ ห่าง ก.ท. ๑๕ กิโลเมตร

ภาพหม้อน้ำลายวิจิตรหมายถึงอาชีพเครื่องปั้นดินเผา ซึ่งชาวจังหวัดนี้ถือและมีชื่อเสียงมาแต่โบราณ เมืองนนทบุรีตั้งขึ้นในรัชกาลสมเด็จพระมหาจักรพรรดิแห่งกรุงศรีอยุธยา ราว พ.ศ. ๒๐๙๒ โดยยกบ้านตลาดขวัญขึ้นเป็นเมือง ศาลหลักเมืองอยู่กลางระหว่างวัดหัวเมือง ซึ่งเป็นเขตเหนือกับวัดท้ายเมืองซึ่งเป็นเขตใต้ โบราณสถานมีวัดวาอารามมากเช่น วัดเขมาภิรตาราม วัดเฉลิมพระเกียรติ วัดปรมัยยิกาวาศตั้งอยู่ที่ปากเกร็ดมีพระสงฆ์รามัญจำพรรษาอยู่มาก พระราชาคณะฝ่ายรามัญอยู่วัดนี้ จังหวัดนี้ยังเป็นที่พำนักของชาวรามัญที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร อาชีพทำสวน ผลไม้ ทำเครื่องปั้นดินเผา มีคุกบางขวางตั้งอยู่

เนื้อที่ ๖๒๖ ตารางกิโลเมตร มี ๖ อำเภอ ๑. อ. เมืองนนทบุรี ๒. อ. บางกรวย ๓. อ. บางใหญ่ ๔. อ. บางบัว ๕. อ. ไทรน้อย ๖ อ. ปากเกร็ด

ประชากร ๒๕๘,๕๘๓ คน

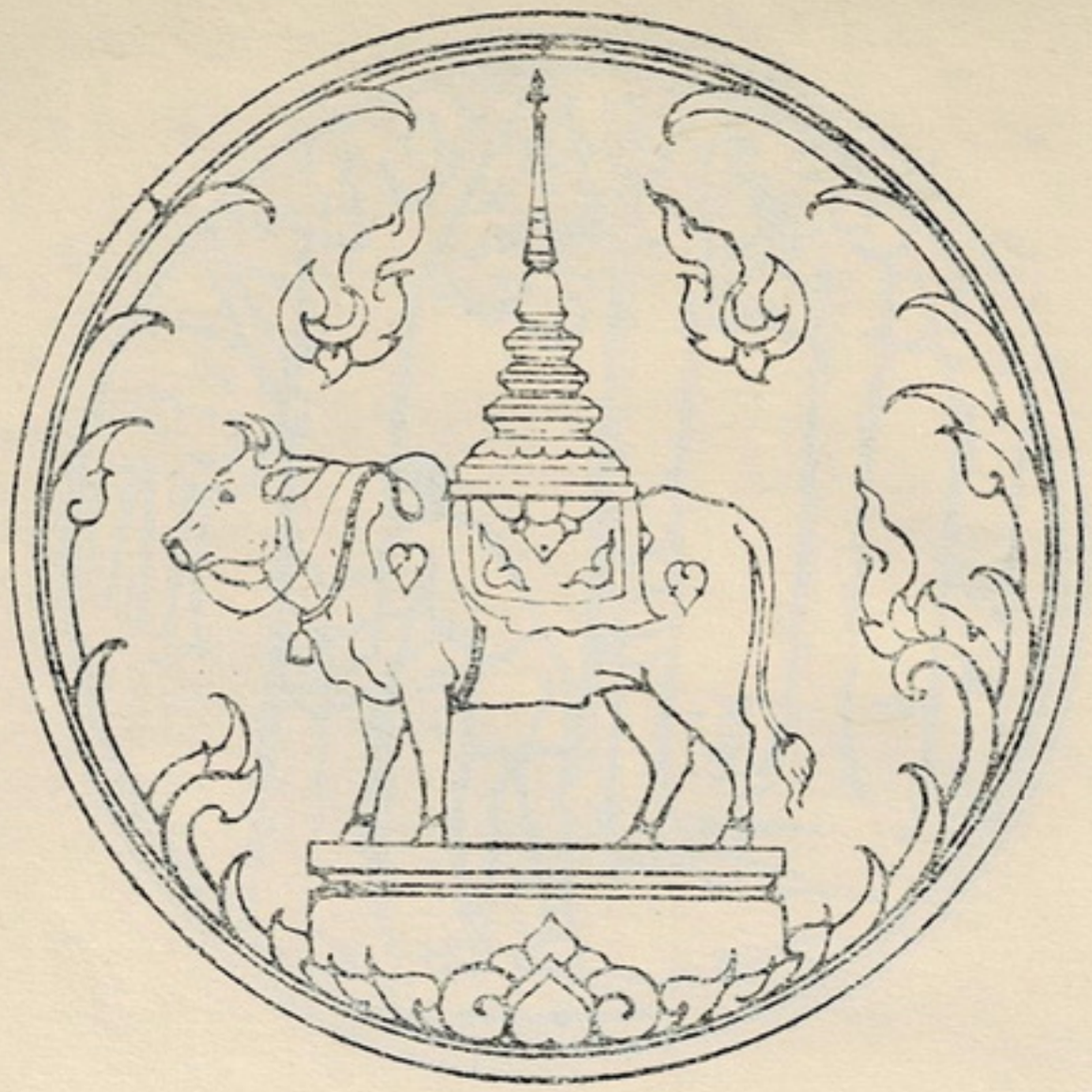
จังหวัดนราธิวาส (น.ธ.) ห่างจาก ก.ท. ๑,๕๒๖ กิโลเมตร

รูปต้นยางกับคนกรีดยาง หมายถึงอาชีพหลักในการทำสวนยางพาราของชาวจังหวัดนี้ นราธิวาสส่งยางไปจำหน่ายยังต่างประเทศปีละมากๆ จังหวัดนี้เดิมเป็นอำเภอชื่ออำเภอบางนรา ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๔๕ เป็นเมืองนรา และใน พ.ศ. ๒๔๕๘ จึงชื่อเมืองนราธิวาส ดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ภูมิประเทศเป็นจังหวัดชายแดนใต้สุดของประเทศไทย ตัวเมืองตั้งอยู่กลางด้านหนึ่งเป็นแม่น้ำบางนรา ด้านหนึ่งเป็นหาดทรายชายทะเล ผังตรงกันข้ามแม่น้ำมีภูเขาตันหยง สุไหงโก-ลกเป็นสุดทางรถไฟสายใต้ อาชีพทำสวนยางพารา ทำเหมืองทองคำโต๊ะโม๊ะ มีกีฬาชนวัว การเล่น มะโหย่ง รองแง็ง สถานที่น่าเที่ยวน้ำตกบาโจในอำเภอบาเจาะ เป็นน้ำตกสวยงามมาก โคกอิฐอยู่ท้องที่ตากใบ เนื้อที่ ๑ ไร่เศษเป็นโบราณสถานไม่ได้สำรวจว่าเป็นอะไร สุเหร่างาม พื้นหินอ่อนยอดโดมสูงมีขันไดเวียนสู่ยอดโดมมองเห็นทิวทัศน์รอบทิศ

เนื้อที่ ๔,๒๒๘ ตารางกิโลเมตร มี ๙ อำเภอ ๑. อ. เมืองนราธิวาส ๒. อ. ตากใบ ๓. อ. บาเจาะ ๔. อ. แว้ง ๕. อ. ยี่งอ ๖. อ. ระแงะ ๗. อ. รือเสาะ ๘. อ. สุไหงปาดี ๙. อ. สุไหงโก-ลก

ทรัพยากรธรณี ดีบุก แมงกานิส ทองคำ ตะกั่ว โครไมท์

ประชากร ๓๑๘,๙๙๙ คน

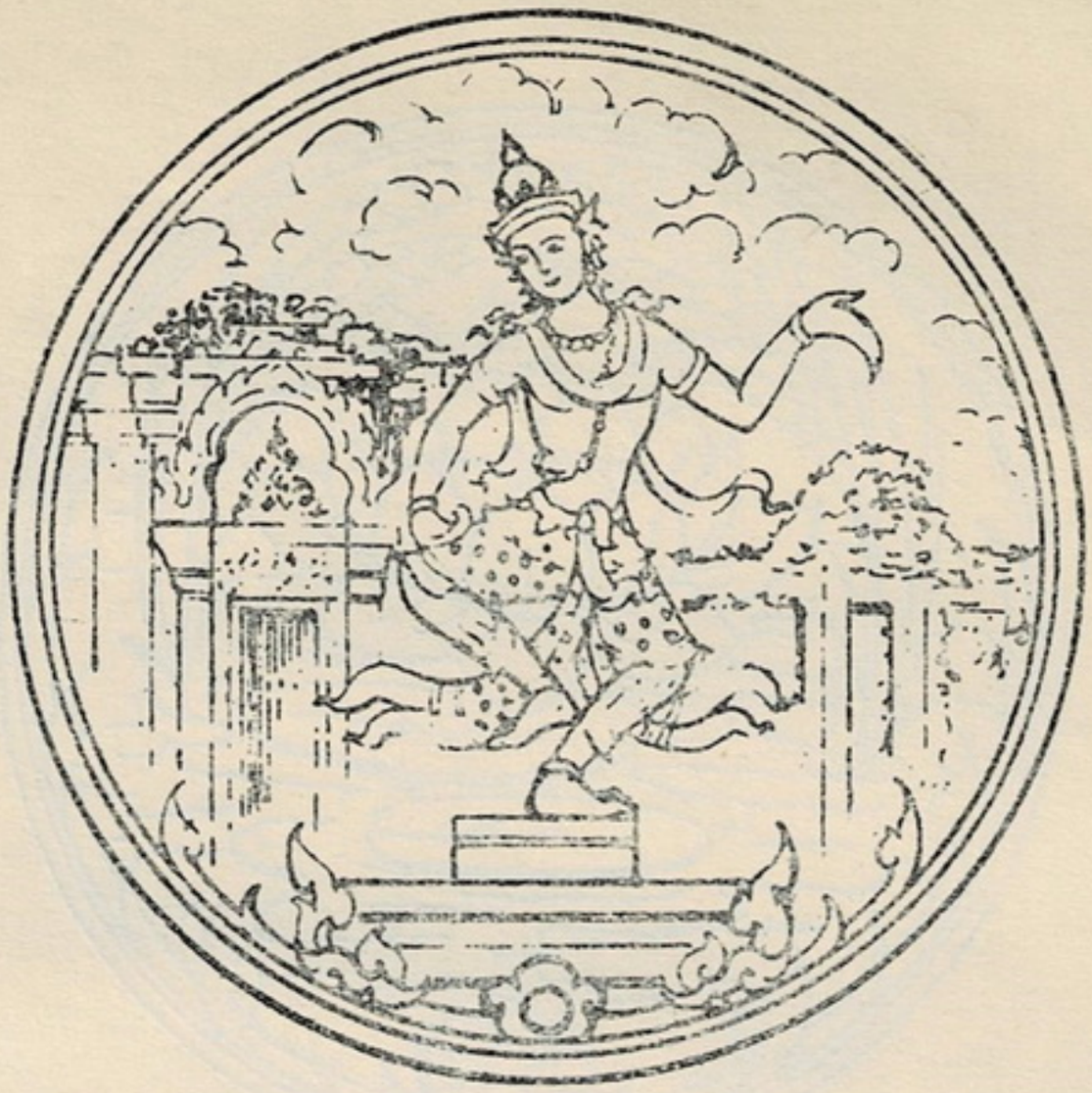
จังหวัดน่าน (น.น.) ห่างจาก ก.ท. ๘๔๘ กิโลเมตร

ตำนานกล่าวว่าเมื่อ พ.ศ. ๑๙๑๑ พญาผากองผู้ครองนครดำริจะสร้างเมืองน่านขึ้นใหม่ ทรงพระสุบินเห็นโคอุศภราชวิ่งข้ามแม่น้ำน่านไปถ่ายมูตรไว้รอบบริเวณแห่งหนึ่งเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าแล้วหายไป เมื่อตื่นบรรทมจึงเสด็จไปดูเห็นมูตรโคอยู่รอบบริเวณนั้นเป็นรูปสี่เหลี่ยมจริงจึงถือเป็นศุภนิมิตรสร้างกำแพงเมืองไปตามรอยมูตรนั้น ส่วนรูปเจดีย์หลังโคหมายถึงพระธาตุแช่แห้ง ซึ่งพญากานเมืองผู้ครองนคร ได้รับพระราชทานพระบรมธาตุ ๗ องค์มาจากกรุงสุโขทัยเมื่อ พ.ศ. ๑๘๙๖ จึงได้อาราธนาไปบรรจุไว้ณดอยเพียงแช่แห้ง โดยก่อพระเจดีย์บรรจุไว้พระธาตุแช่แห้ง ที่เคารพบูชาของชาวเมืองน่านมาตั้งแต่บัดนั้น ภูมิประเทศมีลำน้ำหลายสาย ป่าเขามากกว่าที่ราบและมีของประหลาดคือ งาช้างดำ อยู่ที่ศาลากลางประจำจังหวัด มีน้ำตก ภูเขาลังกา ดอยแวว ดอยแว ภูเขาสนาม อาชีพ ทำไร่ ทำไม้ มีส้มหวานพันธุ์ส้มจุก

เนื้อที่ ๑๒,๓๐๐ ตารางกิโลเมตร มี ๖ อำเภอ ๒ กิ่ง ๑. อ. เมืองน่าน ๒. อ. นาน้อย ๓. อ. ท่าวังผา ๔. อำเภอ กิ่ง เชียงกลาง ๕. อ. ทุ่งช้าง ๖. อ. บ่อ ๖. อ. สา กิ่ง อ. แม่จริน

ทรัพยากรธรณี ทองแดง ตะกั่ว เหล็ก หินสีมรกต หินนาดกระสวย ควอตซผลึก

ประชากร ๓๑๐,๒๒๘ คน

จังหวัดบุรีรัมย์ (บ.ร.) ภาค ๓ ห่างจาก ก.ท. ๓๗๖ กิโลเมตร

ปราสาทหิน คือปราสาทบนเขาพนมรุ้ง มีกำแพงล้อมรอบภายในเป็นท้องพระโรง มีเทวสถานและรอยพระพุทธบาทจำลอง ประดิษฐานอยู่บนยอดเขาแห่งนี้ด้วย ภาพเทวดารำหมายถึงดินแดนแห่งเทพเจ้าผู้สร้างผู้ปราบยุคเข็ญและผู้ประสาทสุข ท่ารำหมายถึงความสำราญชื่นชมยินดี ซึ่งตรงกับพยางค์สุดท้ายของชื่อจังหวัด เมืองบุรีรัมย์ตั้งขึ้นในรัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ราว พ.ศ. ๒๔๔๑ โดยรวบรวมเมืองเก่าของขอมโบราณเข้ามาไว้หลายเมืองด้วยกัน ภูมิประเทศเป็นที่ราบสลับที่สูง อาชีพทำนา ทำสวนมะพร้าว เลี้ยงสัตว์ มีแม่น้ำมูลไหลผ่าน โบราณสถาน ปราสาทหินเมืองต่ำ ปรางค์กู่พนมรุ้ง ปรางค์กู่ระลมทม กุฏิพระฤาษี ปรางค์กู่เขาปลายพัด เป็นแบบขอมทั้งสิ้น ภูเขาบรรทัด เขาอังคาร เหนือจดมหาสารคาม ใต้จดสวายจิกของเขมร ตะวันออกจดสุรินทร์

เนื้อที่ ๑๐,๗๗๑ ตารางกิโลเมตร มี ๙ อำเภอ ๑. อ. เมืองเมืองบุรีรัมย์ ๒. อ.กระสัง ๓. อ. นางรอง ๔. อ. ละหารทราย ๕. อ. ประโคนชัย ๖. อ. บ้านกรวด ๗. อ. พุทธไธสง ๘. อ. ลำปลายมาศ ๙. อ. สตึก

ประชากร ๗๑,๕๙๕ คน

จังหวัดประทุมธานี (ป.ท.) ภาค ๑ ห่าง ก.ท. ๔๖ กิโลเมตร

เมืองสามโคกในสมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นแต่เพียงแหล่งรับการอพยพของครอบครัวราษฎรจากเมืองเมาะตะมะ ซึ่งเข้ามาพึ่งพระรมโพธิสมภารของพระมหากษัตริย์ไทย ๓ ครั้งใหญ่ๆ คือ ใน พ.ศ. ๒๒๐๓ สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พ.ศ. ๒๓๑๗ สมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี และ พ.ศ. ๒๓๕๘ สมัยสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ครั้งสุดท้ายนี้รัชกาลที่ ๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์โปรดให้มอญสวามิภักดิ์ทั้งเก่าและใหม่เข้าเฝ้าถวายสัตย์ปฏิญาณตามประเพณี ทุกคนมีดอกบัวหลวงเป็นเครื่องสักการะ ประกอบกับท้องน้ำเจ้าพระยาแถบนั้นสลอนไปด้วยดอกบัวเด่นเป็นสัญญาลักษณ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยจึงโปรดเกล้าพระราชทานชื่อเมืองใหม่จากสามโคกเป็นประทุมธานี

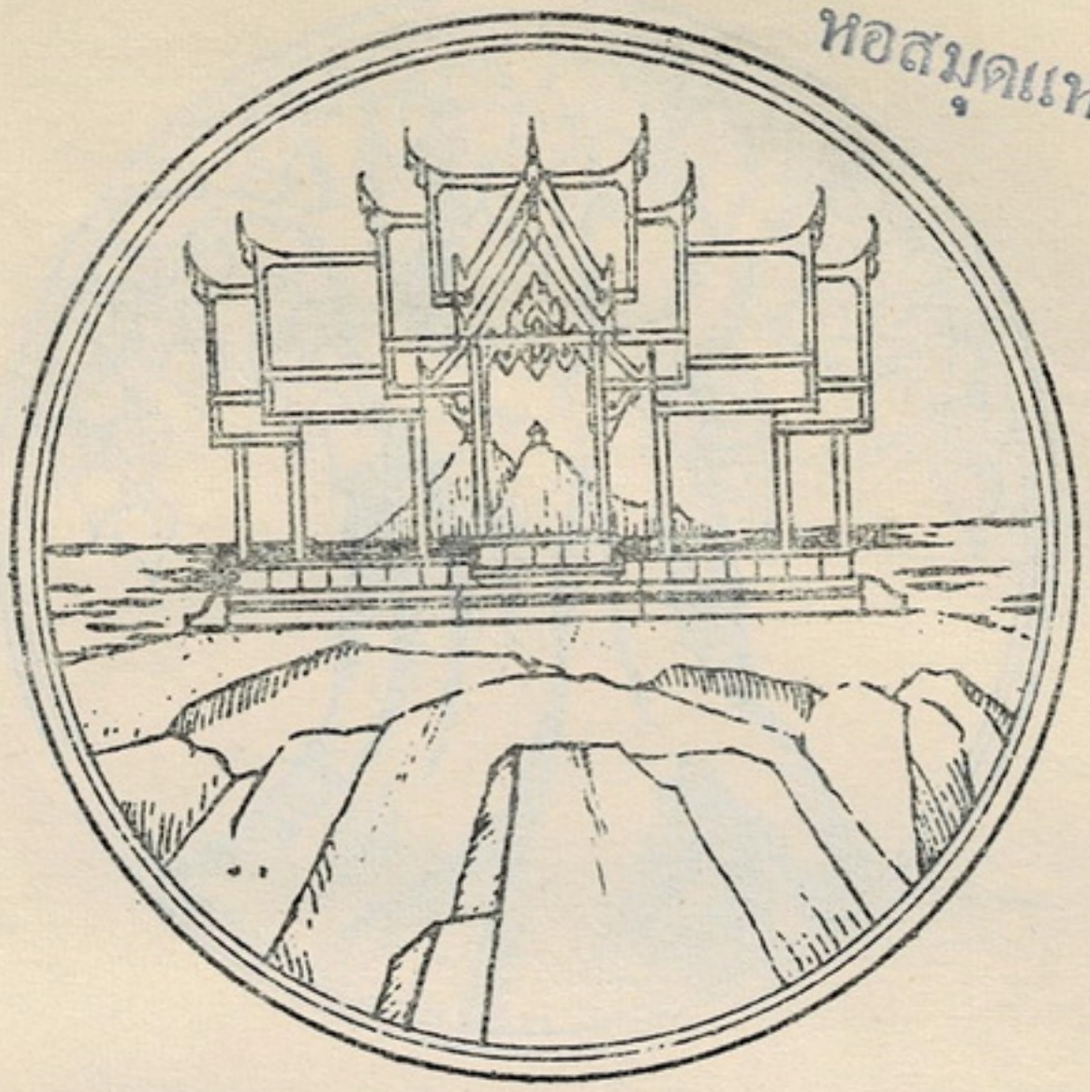
เนื้อที่ ๑,๔๙๘ ตารางกิโลเมตร มี ๗ อำเภอ ๑. อ. เมืองประทุมธานี ๒. อ. คลองหลวง ๓. อ. ธัญญบุรี ๔. อ. หนองเสือ ๕. อ. ลานหลุมแก้ว ๖. อ. ลำลูกกา ๗. อ. สามโคก

ประชากร ๒๔๒,๐๙๒ คน

หอสมุดแห่งชาติ

๒๘

หอสมุดแห่งชาติสาขานครราชสีมา

จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (ป.ข.) ห่างจาก ก.ท. ๓๑๗ กิโลเมตร

พระที่นั่งคูหาคฤหาสน์ในถ้ำพระยานคร เป็นศาลามณฑปที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าให้สร้างไว้ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๓ โดยเคยเสด็จไปประทับที่ถ้ำนี้ ๒ ครั้ง และต่อมาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็เคยเสด็จไปประทับที่พลับพลานี้อีก ส่วนภาพเกาะหลักที่อยู่เบื้องหลังเคยมีชื่อมาแต่โบราณ ก่อนที่จะสถาปนาขึ้นเป็นเมืองประจวบคีรีขันธ์ ใน พ.ศ. ๒๔๔๙ รัชกาลที่ ๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โปรดเกล้าพระราชทานนามเมืองนี้คู่กับเกาะกงซึ่งพระราชนามว่า (ประจันตคีรีเขตต์) ภูมิประเทศเป็นฝั่งทะเลยาวเหยียดเนื้อที่แคบ มีภูเขาทั้งทางน้ำทางบก หน้าเมืองทางทะเลมองเห็นเกาะหลักสูงสง่าเป็นเมืองกำเนิดนพคุณคือ ทองคำเนื้อเก้าที่อำเภอ บางสะพาน สมัยโบราณใช้เดินทางผ่านช่องสิงขรณ์ไปเมืองมะริดเพื่อไปอินเดียและยุโรปทางเรือ ถ้ำพระยานคร (พระยานครเป็นผู้พบ) อยู่ที่ทิวเขาสามร้อยยอดต้องไปทางเรือ เป็นถ้ำที่สวยงามมาก มีอยู่ ๓ ชั้น ชั้นที่ ๓ เป็นพระที่นั่งคูหาคฤหาสน์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้าง เขาช่องกระจกอยู่ในเมืองมีช่องโหว่มองดูไกลเห็นเป็นกระจก เขาตาม่องล่าย มีนิยายประจำถิ่นเรื่องนางยมโดยกับเจ้าลาย ที่ตากอากาศปัจจุบันคือ หาดหัวหิน ทรายขาวสะอาด มีพระราชวังไกลกังวลตั้งอยู่

เนื้อที่ ๖,๓๗๓ ตารางกิโลเมตร มี ๖ อำเภอ ๑. อ. เมืองประจวบคีรีขันธ์ ๒. อ. กุยบุรี ๓. อ. ทับสะแก ๔. อ. บางสะพาน ๕. อ. ปราณบุรี ๖. อ. หัวหิน

ทรัพยากรธรณี ดีบุก วุลแฟรม ทองคำ ฟอสเฟต อิลเมโนท์ โมนาไซท์ เซอรดอน

ประชากร ๒๒๒,๘๐๖ คน

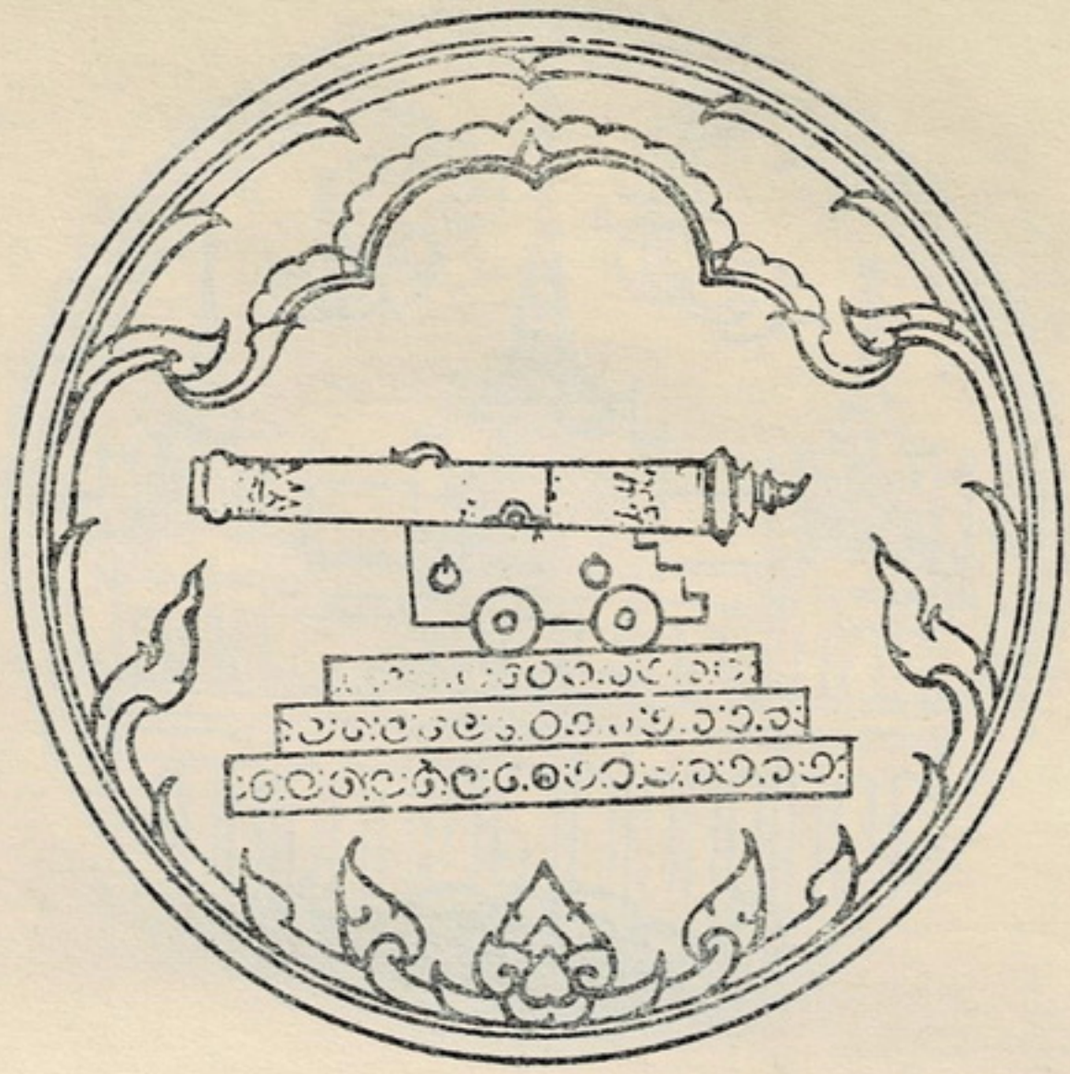
จังหวัดปราจีนบุรี (ป.จ.) ห่าง ก.ท. ๑๗๗ กิโลเมตร

ชาวเมืองเชื่อกันว่าเมือ ราว พ.ศ. ๕๐๐ สมณฑูตจากอินเดียที่เข้ามาเผยแพร่พุทธศาสนาในแถบนี้ ได้นำต้นพระศรีมหาโพธิ์พุทธคยาเข้ามาปลูกไว้ที่ตำบลโคกปี่บ อำเภอศรีมหาโพธิ์เป็นพันธุ์จากต้นโพธิ์ที่พระพุทธเจ้าทรงประทับบำเพ็ญธรรมจนสำเร็จ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ราษฎรทั้งใกล้และไกลกราบไหว้บูชา และจัดงานนมัสการตลอดมามิได้ขาด เมืองนี้เป็นเมืองหน้าด่านมีโบราณวัตถุปรากฏอยู่มาก ถนนพระรถเป็นถนนหินซึ่งขอมใช้เดินทางและหลุมหินใหญ่ สันนิษฐานว่าเป็นครกตำข้าวเลี้ยงกองทหาร เมืองไผ่มีบ่อมปราการเชิงเทินกำแพงมีคูล้อมรอบ มีต้นไผ่ขึ้นรอบเป็นรั้วอีกชั้นหนึ่ง ข้างในเมืองมีเจดีย์ปราสาทสะล้อกก้อก ปราสาททับเสียม ศิวลึงค์เป็นเครื่องหมายของพราหมณ์ สมัยนี้ก็มีค่ายจักรพงษ์ ภูมิประเทศป่าเขากับที่ราบอย่างละครึ่ง เป็นต้นน้ำแม่น้ำบางปะกง

เนื้อที่ ๑๑,๗๙๕ ตารางกิโลเมตร มี ๙ อำเภอ ๑. อ. เมืองปราจีนบุรี ๒. อ. กบินทร์บุรี ๓. อ. สรงแก้ว ๔. อ. บ้านสร้าง ๕. อ. ประจันตคาม ๖. อ. ศรีมหาโพธิ์ ๗. อ. อรัญประเทศ ๘. อ. ตาพระยา ๙. อ. วัฒนานคร

ทรัพยากรธรณี ทองคำ เหล็ก ดินขาว

ประชากร ๔๒๕,๔๖๐ คน

จังหวัดปัตตานี (ป.น.) ห่างจาก ก.ท. ๑๔๒๔ กิโลเมตร

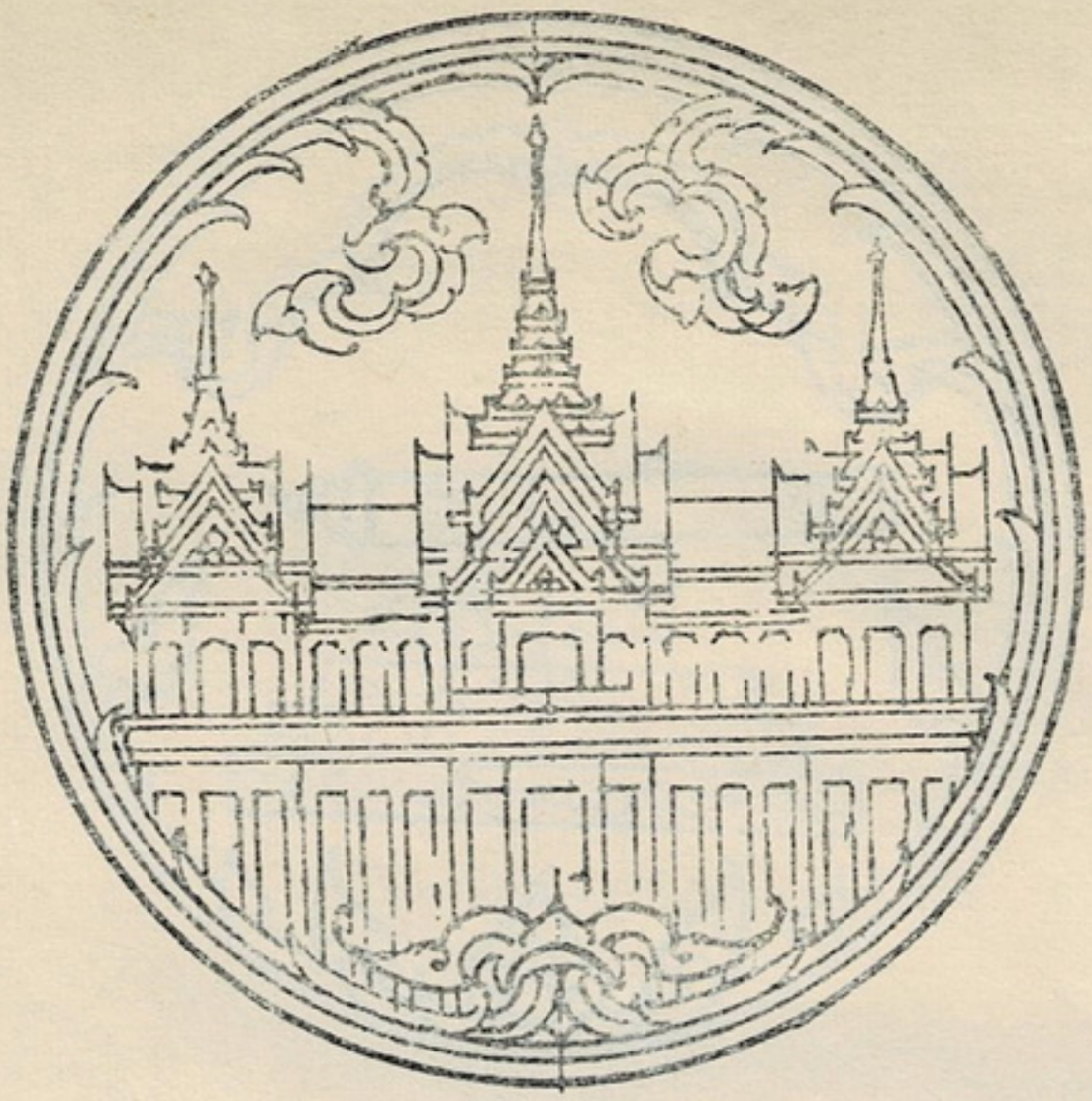
ในแผ่นดินพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พ.ศ. ๒๓๒๙ กรมพระราชวังบวรสถานมงคลเสด็จยกกองทัพออกไปจนถึงเมืองสงขลา เผอิญได้ข่าว เมืองตานีกระด้างกระเดื่อง จึงโปรดเกล้าให้พระยากลาโหมยกทัพไปปราบ ได้ปืนใหญ่ ๒ กระบอกกลับมาถวาย สมเด็จพระเชษฐาธิราชปืนกระบอกใหญ่ที่สุดยาว ๓ วา โปรดเกล้าให้จารึกนามว่าพญาตานี ปัจจุบันตั้งอยู่หน้ากระทรวงกลาโหม โดยเหตุที่พญาตานีเป็นปืนคู่บ้านคู่เมืองของปัตตานีมาแต่โบราณ จึงถือเป็นสัญญลักษณ์ของจังหวัดตานี เป็นเมืองเก่าในแหลมมะลายูเมืองหนึ่ง มีเรื่องกล่าวกันว่า เป็นเมืองที่สตรีสร้าง เป็นเมืองท่าสมัยโบราณที่ชาวต่างประเทศนำเรือมาค้าขาย ในปัจจุบันก็มีท่าเรือสร้างขึ้นใหม่

ภูมิประเทศ มีแม่น้ำปัตตานีไหลผ่าน เหมาะแก่การเพาะปลูก ทำไร่ ทำสวนยางพารา และสวนผลไม้ มีน้ำตกทรายขาวซึ่งเป็นวนอุทยานสำหรับท่องเที่ยว หลวงพ่อทวดวัดช้างไห้ที่เลื่องลือในความศักดิ์สิทธิ์ก็อยู่ในจังหวัดนี้ โบราณสถานมีศาลเจ้าโกเนียวประตูเมือง

เนื้อที่ ๒,๐๑๓ ตารางกิโลเมตร มี ๘ อำเภอ ๑. อ.เมืองปัตตานี ๒. อ. โคกโพธิ์ ๓. อ. มายอ ๔. อ. หนองจิก ๕. อ. ปะนาเระ ๖. อ. สายบุรี ๗. อ. ยะหริ่ง ๘. อ. ยะรัง

ทรัพยากรธรณี ดีบุก วุลแฟรม แมงกานิส ทรายแก้ว แบไรท์

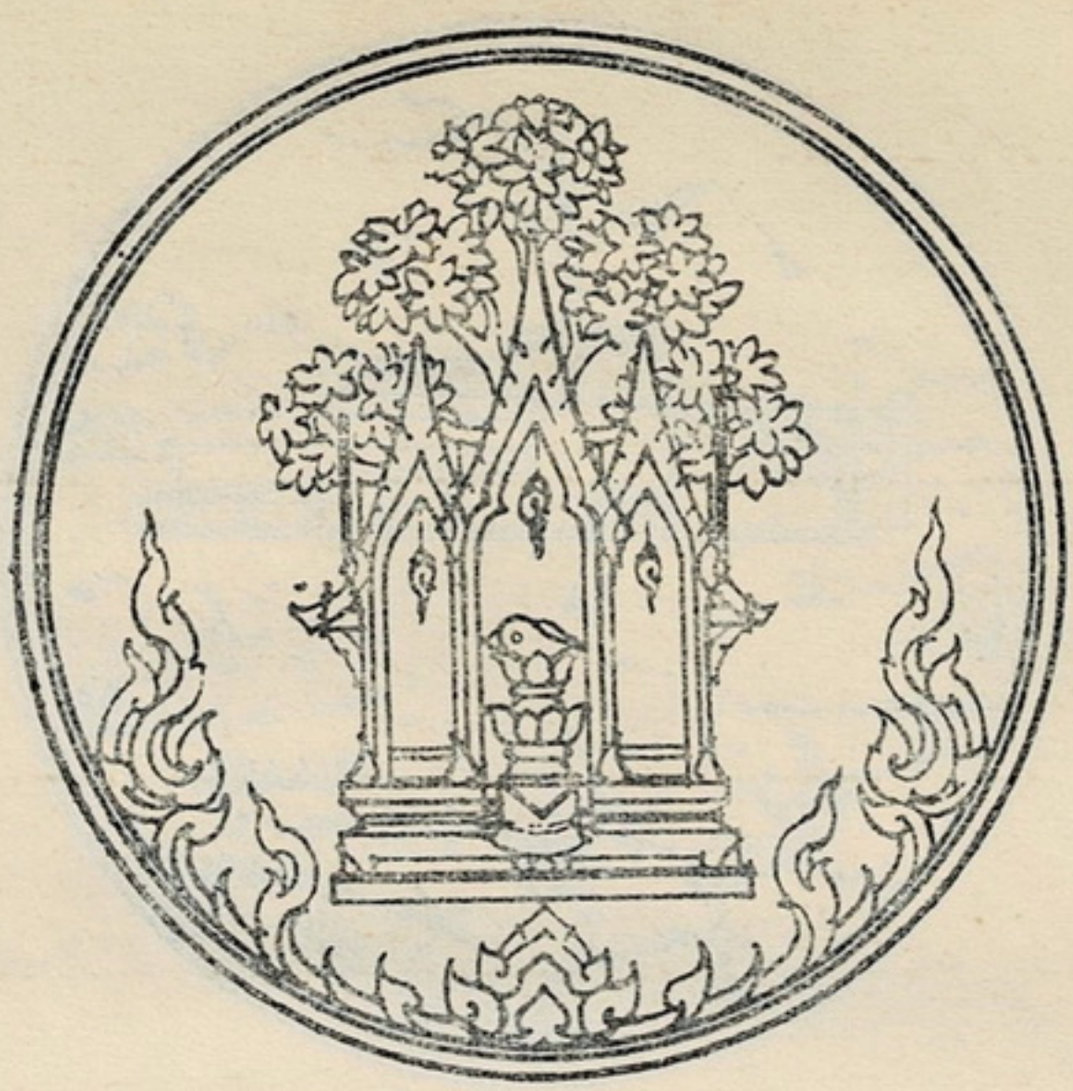
ประชากร ๓๓๘,๑๕๗ คน

จังหวัดพระนคร (ก.ท.) ภาค ๑ เมื่อคณะกรรมการคัดตราประจำจังหวัดขึ้น ได้เสนอรูปพระที่นั่งอนันตสมาคม รูปปราสาทพระที่นั่งจักรี อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย รูปภูเขาทองและรูปพระแก้วมรกต กรมศิลปากรเห็นว่า รูปพระที่นั่งจักรีมีหน้าบันปราสาทเครื่องหมายพุทธศิลป์องค์ปราสาทแสดงว่าเป็นราชธานี และเป็นตัวอย่างสถาปัตยกรรมไทย จึงใช้ภาพนี้เป็นดวงตราประจำจังหวัดมาตั้งแต่บัดนั้น ชื่อเต็มของพระนคร คือ กรุงเทพมหานครอมรรัตนโกสินทร์มหินทรายุทธ มหาดิลกภพ นพรัตนราชธานีบุรีรัมย์ อุดมราชนิเวศน์มหาสถานอมรพิมานอวตารสถิต สักกะทัตติยวิษณุกรรมประสิทธิ์ เริ่มสร้างโดยทำพิธีเสาหลักเมือง เมื่อวันที่ ๒๑ เมษายน พ.ศ. ๒๓๒๕ มีพระมหากษัตริย์ราชองค์จักรี ตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ ถึงที่ ๙ ในปัจจุบันนี้

เนื้อที่ ๑,๐๙๙ ตารางกิโลเมตร มี ๑๔ อำเภอ ๑. อ. พระนคร ๒. อ. ดุสิต ๓. อ. หนองจอก ๔. อ. บางรัก ๕. อ. บางเขน ๖. อ. บางกะปิ ๗. อ. ปทุมวัน ๘. อ. ป้อมปราบศัตรูพ่าย ๙. อ. พญาไท ๑๐. อ. พระโขนง ๑๑. อ. มีนบุรี ๑๒. อ. ลาดกระบัง ๑๓. อ. ยานนาวา ๑๔. อ. สัมพันธวงศ์

ประชากร ๒,๓๓๕,๑๑๒ คน

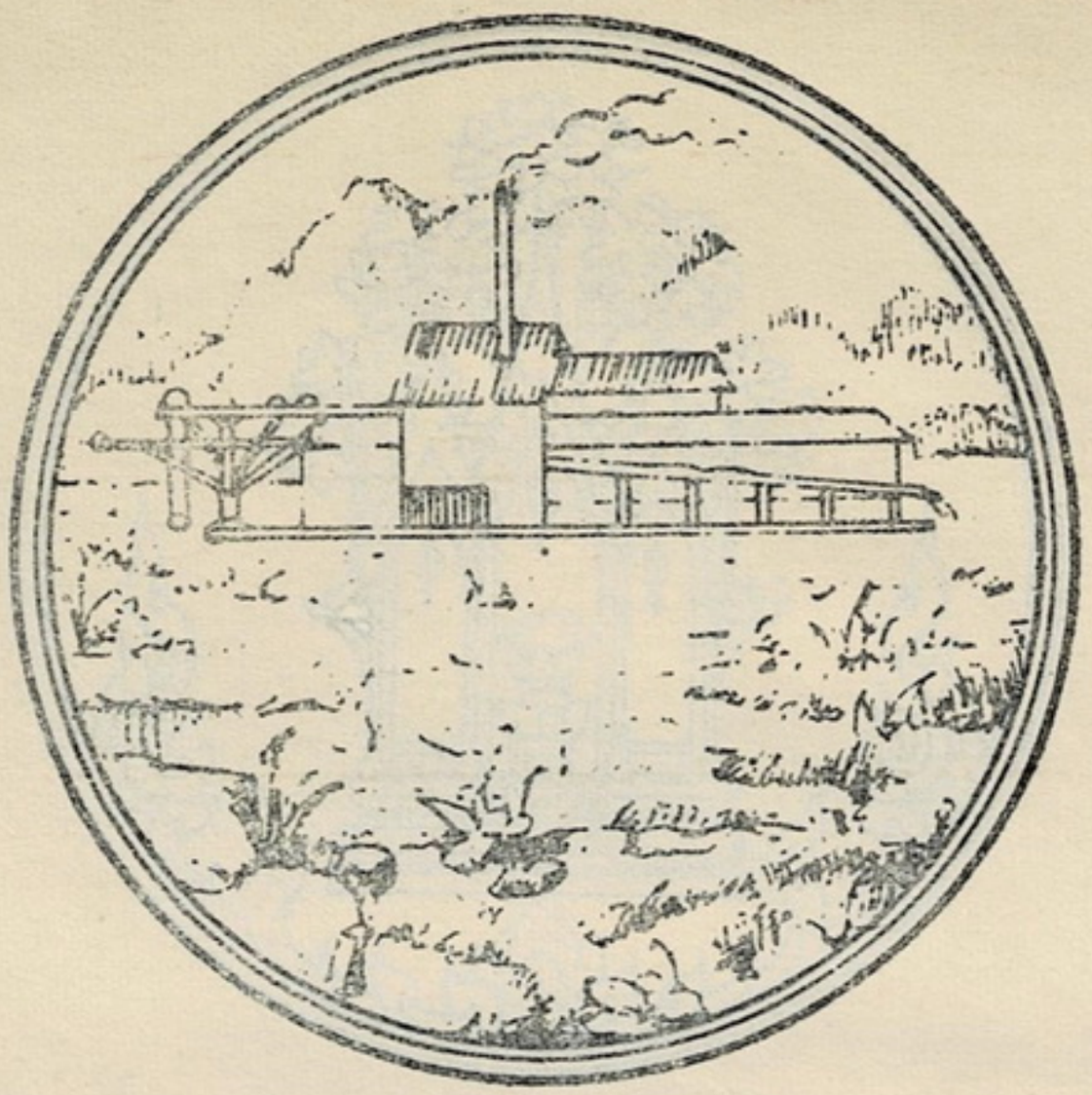

พระนครศรีอยุธยา (อ.ย.) ภาค ๑ ห่าง ก.ท. ๘๗ กิโลเมตร

เมื่อพระยาอู่ทองอพยพไพร่พลมาที่สร้างเมืองใหม่ใน พ.ศ. ๑๘๙๐ นั้น ทรงเห็นว่าตำบลหนองโสนอยู่ในชัยภูมิที่เหมาะ เพราะมีน้ำล้อมรอบ จึงทรงกะเขตปักหลักราชวัตรฉัตรธงตั้งศาลเพียงตา กระทำพิธีกลับบัตรสุมเพลิง แล้วให้พนักงานขุดดินทั่วบริเวณเพื่อสร้างวัง เมื่อขุดถึงบริเวณต้นหมัน พนักงานพบสังข์ทักษิณาวัตร สีขาวบริสุทธิ์ พระยาอู่ทองทรงโสมนัสในศุภนิมิตนี้ยิ่งนัก จึงสร้างปราสาทน้อยขึ้นเป็นที่ประดิษฐานสังข์ดังกล่าว ทางราชการจึงถือว่า สังข์ซึ่งประดิษฐานอยู่บนพานแว่นฟ้าภายในปราสาทใต้ต้นหมัน เป็นสัญญลักษณ์อันประเสริฐ พระนครศรีอยุธยาเป็นราชธานีของไทยอยู่ถึง ๔๑๗ ปี จนถึง พ.ศ. ๒๓๑๐ มีพระมหากษัตริย์ปกครอง ๓๔ องค์ โบราณสถานมากมาย เช่น เจดีย์ศรีสุริโยทัย เจดีย์เจ้าสามพระยา วัดพนัญเชิง บ้านญี่ปุ่น (ออกญาเสนาภิมุข) วัดมงคลบพิตร ภูมิประเทศอุดมไปด้วยแม่น้ำลำคลอง แม่น้ำลพบุรี ป่าสัก เจ้าพระยา อาชีพทำนา จับสัตว์น้ำ

เนื้อที่ ๒,๔๘๑ ตารางกิโลเมตร มี ๑๖ อำเภอ ๑. อ. เมืองพระนครศรีอยุธยา ๒ อ. ท่าเรือ ๓. อ. นครหลวง ๔. อ. บางไทร ๕. อ. บางบาล ๖. อ. บางปะอิน ๗. อ. บางประหัน ๘. อ. ผักไห่ ๙. อ. ภาชี ๑๐. อ. ลาดบัวหลวง ๑๑. อ. วังน้อย ๑๒. อ. เสนา ๑๓. อ. บางซ้าย ๑๔. อ. อุทัย ๑๕. อ. มหาราช ๑๖. อ. บ้านแพรก

ประชากร ๕๔๗,๗๒๘ คน

จังหวัดพังงา (พ.ง.) ห่างจาก ก.ท. ๙๐๑ กิโลเมตร

ภูเขาในดวงตราคือเขาช้างซึ่งเป็นภูเขาสูงอยู่หลังศาลากลางจังหวัด ประวัติศาสตร์กล่าวว่า ใน พ.ศ. ๒๓๕๒ พม่ายกกองทัพมาตีหัวเมืองฝ่ายใต้ ราษฎรบางส่วนที่ไม่มีอาวุธและกำลังจะต่อสู้ ต้องอพยพหลบภัยอยู่ในบริเวณลุ่มแม่น้ำพังงาซึ่งมีภูเขาล้อมรอบและตั้งหลักแหล่งอยู่ตรงนั้นตลอดมา ภาพเรือขุดคืออาชีพสำคัญของชาวเมืองพังงาผลิตแร่ดีบุก ได้มากกว่าจังหวัดอื่นๆ ในประเทศไทย สถานที่น่าเที่ยวมีหลายแห่ง ถ้ำมหัศจรรย์ใช้เป็นโบสถ์ กุฏิพระอยู่ข้างนอกถ้ำ ชื่อวัดสุวรรณคูหา ถ้ำน้ำผุดมีน้ำผุดขึ้นที่หน้าถ้ำน้ำใสไหลเย็นเห็นตัวปลา มีคนเผ่าหนึ่งคือเงาะป่าซาไกพวกพ้องของ "คนัง" ภูมิประเทศมีแม่น้ำ ๒ สาย แม่น้ำพังงา แม่น้ำตะก้วป่า ต้นน้ำเกิดที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี แต่มีจรเข้ชุกชุม อาชีพทำเหมืองแร่ และสวนผลไม้ สวนยางพารา

เนื้อที่ ๔,๐๙๘ ตารางกิโลเมตร มี ๖ อำเภอ ๒ กิ่ง ๑. อำเภอเมืองพังงา ๒. อ. กะปง ๓. อ. ตะก้วทุ่ง ๔. อ. ตะก้วป่า ๕. อ. ทับปุด ๖. อ. ท้ายเหมือง กิ่ง อ. คุระบุรี กิ่ง อ. เกาะยาว

ทรัพยากรธรณี โคลัมไบท์ แทนทาไลท์ โมนาไซท์ เพ็ชร อินเมไนท์ เซอรคอน ดีบุก วุลแฟรม

ประชากร ๑๒๑,๐๙๓ คน

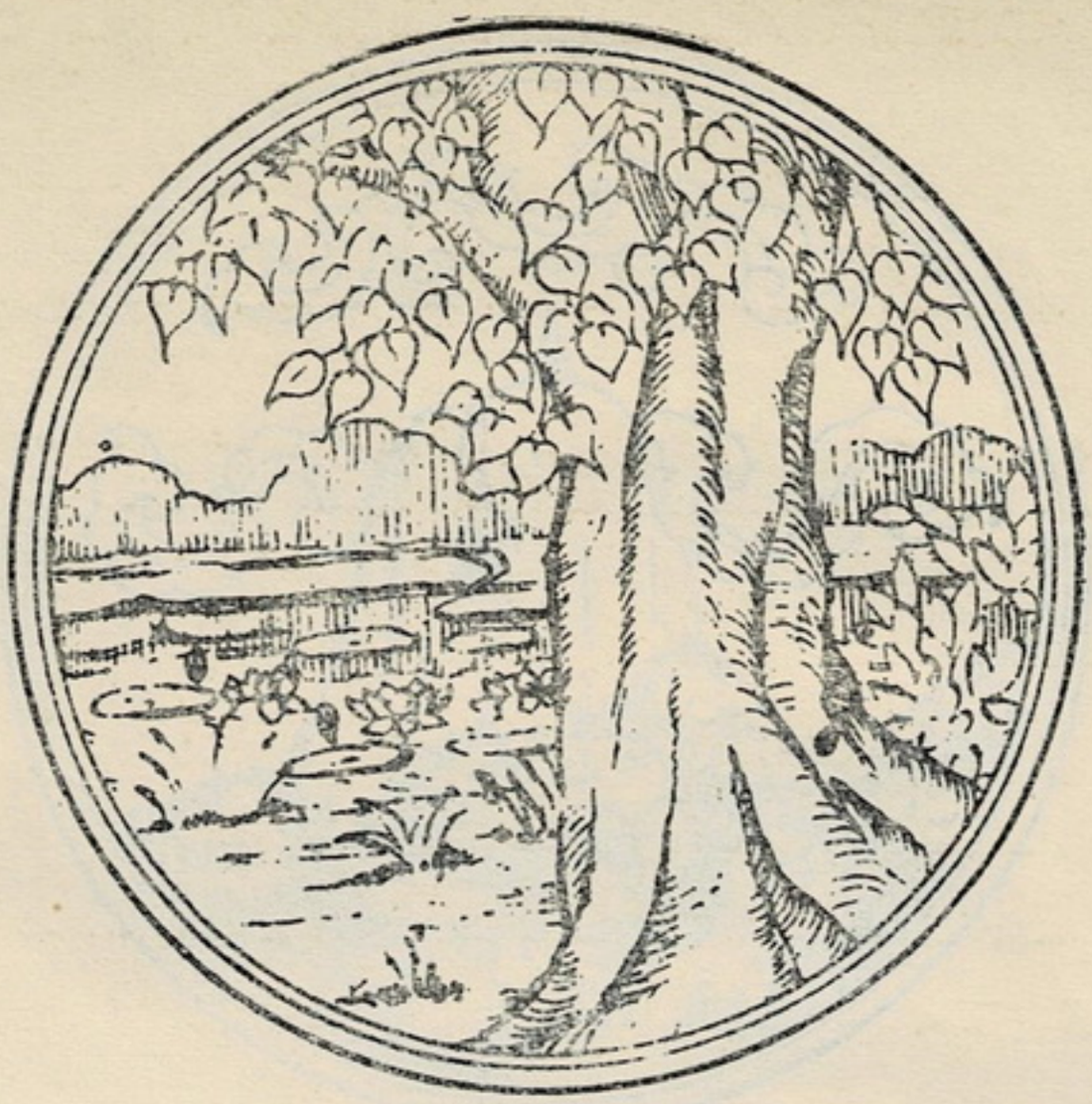
จังหวัดพัทลุง (พ.ท.) ห่างจาก ก.ท. ๑,๑๘๗ กิโลเมตร

จังหวัดนี้ย้ายที่ตั้งมาแล้ว ๑๒ ครั้ง ครั้งสุดท้ายใน พ.ศ. ๒๔๖๗ ย้ายมาจากตำบลลำป่ามาอยู่ที่ตำบลคูหาสวรรค์ ใกล้กับภูเขาอกทะลุซึ่งสูงเด่นอยู่บนที่ราบ มองเห็นจากที่ไกลได้ทุกทิศบนยอดเขามีเจดีย์เก่าสร้างเอาไว้องค์หนึ่ง ซึ่งปัจจุบันยังเหลือแต่ฐาน นับแต่นั้นชาวพัทลุงก็ไม่ต้องระเหเร่ร่อนอีกต่อไป ชาวเมืองจึงถือเอาภูเขาอกทะลุเป็นสัญญลักษณ์และหลักเมืองของจังหวัด การเล่นมะโนรา หนังตะลุง เกิดขึ้นที่เมืองนี้ มีชาวบ้าเรียกกันว่า เงาะในจังหวัดนี้ คนัง ต้นเรื่องเงาะป่าพระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ ๕ ก็ได้ไปจากเมืองนี้ การไปมาสะดวกเพราะตั้งอยู่ริมทางรถไฟผ่าน สถานที่น่าเที่ยว คือ ทะเลสาปลำป่าน้ำจืดมีปลาชุม ธรรมชาติสวยงามอากาศบริสุทธิ์ เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวเมืองนี้ เขาไชยสนมีถ้ำใหญ่งดงามภายในถ้ำมีพระพุทธรูป มีบ่อน้ำพุร้อน วัดคูหาสวรรค์ภายในมีพระพุทธรูป มีผู้พบพระพิมพ์ดินดิบสมัยศรีวิชัยในถ้ำนี้

เนื้อที่ ๓,๒๖๘ ตารางกิโลเมตร มี ๔ อำเภอ ๑. อ. เมืองพัทลุง ๒. อ. เขาไชยสน ๓. อ. ควนขนุน ๔. อ. ปากพยูน

ทรัพยากรธรณี ดีบุก

ประชากร ๒๙๘,๔๘๙ คน

จังหวัดพิจิตร (พ.จ.) ภาค ๖ ห่าง ก.ท. ๔๗๗ กิโลเมตร

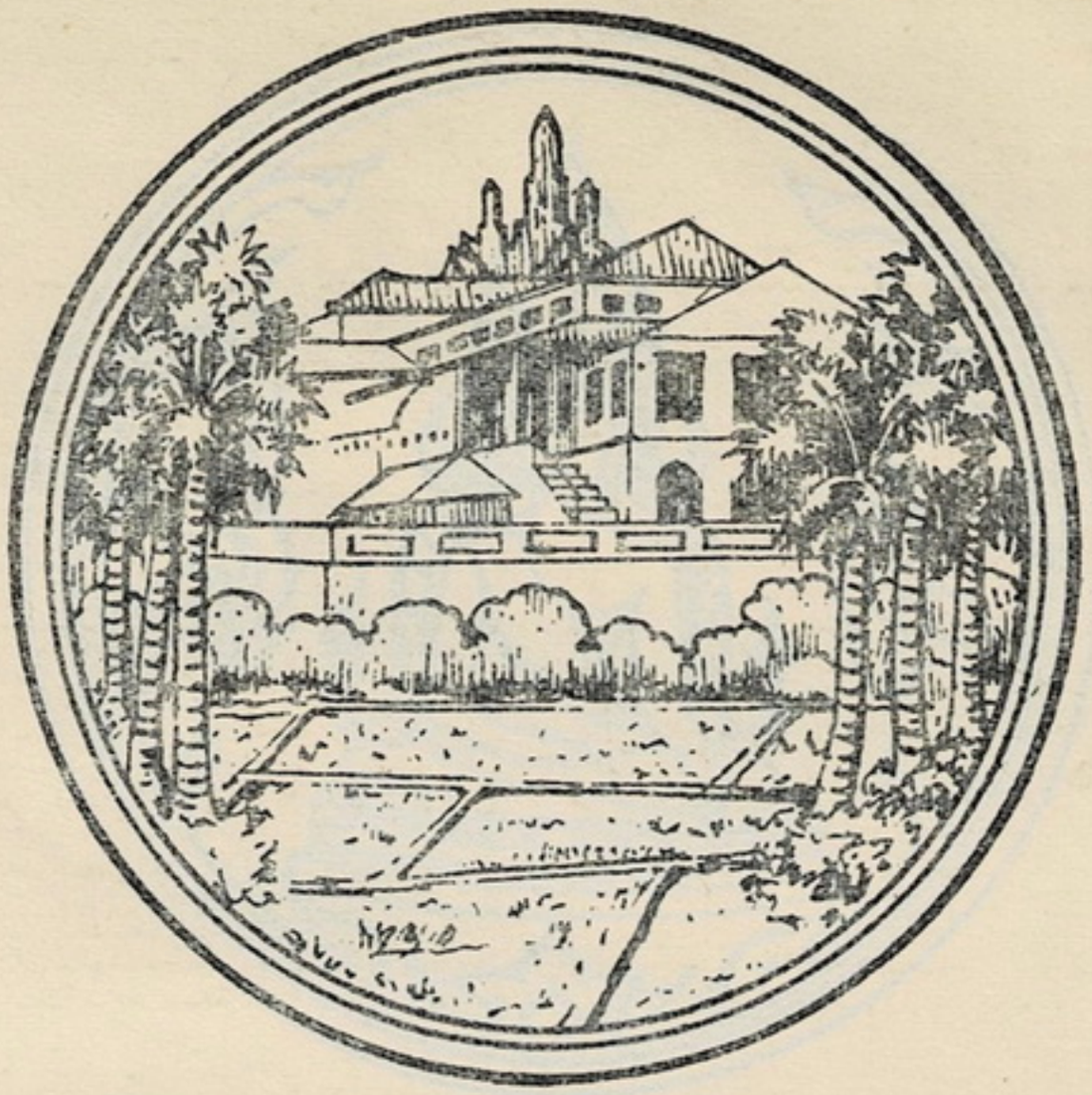
ภาพสระหมายถึงเมืองสระหลวง ซึ่งเป็นชื่อเดิมของจังหวัดนี้ เป็นเมืองโบราณสมัยขอม และเป็นหัวเมืองเอกมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยพงศาวดารเหนือกล่าวว่า พญาโคตรบองเป็นผู้สร้าง ต้นโพธิ์หมายถึงวัดโพธิ์ประทับช้าง ซึ่งมีประวัติมาว่า เมื่อสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเสด็จพระราชดำเนินกลับจากสงครามเมืองเชียงใหม่ ได้นำราชธิดาเมืองเชียงใหม่มาด้วย และพระราชทานให้แก่พระเพทราชา ต่อมาพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปนมัสการพระพุทธชินราชเมืองพิษณุโลก พระเพทราชาพานางโดยเสด็จไปด้วย นางได้ประสูติบุตรชายและบิดาให้นามว่าเจ้าเดื่อ ต่อมาได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินครองกรุงศรีอยุธยาทรงพระนามว่า สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๘ หรือขุนหลวงสรศักดิ์ ระหว่างครองกรุงศรีอยุธยานั้น พระองค์ทรงระลึกถึงภูมิชาติ จึงโปรดให้สร้างอารามขึ้นณ ที่ตำบลโพธิ์ประทับช้าง

ภูมิประเทศตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำน่าน อุดมสมบูรณ์มีซากเมืองโบราณ ภูเขาหัวช้าง เกาะศรีมาลา ถ้ำชาละวัน นิยายประจำถิ่นเรื่องไกรทอง ขนช้างขนแผน อาชีพทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์

เนื้อที่ ๔,๕๓๐ ตารางกิโลเมตร มี ๕ อำเภอ ๑ กิ่ง ๑. อ. เมืองพิจิตร ๒. อ. โพธิ์ประทับช้าง ๓. อ. ตะพานหิน ๔. อ. บางมูลนาก ๕. อ. โพทะเล กิ่ง อ. สามง่าม

ทรัพยากรธรณี ยิปซัม

ประชากร ๔๗๐,๐๕๘ คน

จังหวัดเพชรบุรี (พ.บ.) ห่างจาก ก.ท. ๑๕๙ กิโลเมตร

ต้นตาลโตนดมีมากในจังหวัดนี้มาแต่โบราณ ให้น้ำตาลที่มีรสหวานแหลมเป็นที่ขึ้นชื่อกันทั่วไป ผืนนาปลูกข้าวหมายถึงข้าวพันธุ์ดี อาชีพและความอุดมสมบูรณ์ของจังหวัด ส่วนเทือกเขาสามยอด เบื้องหลังคือเขาวัง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าให้สร้างเจดีย์พระธาตุจอมเพชรครอบเจดีย์องค์เก่าสมัยขอมเอาไว้บนยอดเขาลูกกลาง ทรงสร้างพระปรางค์ใหญ่และพระที่นั่งจตุเวทย์ปริกาพจน์ไว้บนยอดเขาลูกซ้าย และพระราชมณเฑียรสถาน "พระนครคีรี" ไว้บนเขาลูกขวา เขาวัง ผืนนาและต้นตาลโตนดจึงเป็นสัญญลักษณ์ของจังหวัด ภูมิประเทศเป็นเขามาก ภูเขาสำคัญก็คือ ภูเขาถนนธงชัยกั้นเขตแดนระหว่างไทยกับพม่า ตัวเมืองตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเพชร โบราณสถานมากมายพระปรางค์ ๕ ยอดสูง ๒๑ วา ก่อด้วยศิลาแลง ปราสาทหินสี่หลังเป็นเทวสถานมีกำแพงล้อมรอบทำด้วยศิลาแลง เจดีย์แดงไม่ถือปูนพม่าสร้างค้าง พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นนักดาราศาสตร์จึงโปรดให้สร้างหอชัชวาลเวียงชัย ไว้สำหรับดูดาวอยู่บนยอดเขาลูกหนึ่งของเขาวัง ถ้ำใหญ่กว้างลึกมาก มีปล่องแสงสว่างกว้าง ๒ เมตร พื้นปูกระเบื้องเรียบร้อย มีพระพุทธรูป ๕ องค์จารึกว่า สร้างรัชกาลที่ ๑ ถึงที่ ๕ วัดบุญทัว เป็นที่แม่ชีจำศีลเป็นที่เงียบสงบ

เนื้อที่ ๖,๓๕๗ ตารางกิโลเมตร มี ๖ อำเภอ ๑. อ. เมืองเพชรบุรี ๒. อ. เขาย้อย ๓. อ. ชะอำ ๔. อ. ท่ายาง ๕. อ. บ้านลาด ๖. อ. บ้านแหลม

ทรัพยากรธรณี ฟลูออไรท์ ดีบุก ตะกั่ว วุลแฟรม

ประชากร ๒๙๗,๔๙๖ คน

จังหวัดพิษณุโลก (พ.ล.) ภาค ๖ ห่าง ก.ท. ๖๐๑ กิโลเมตร

ภาพพระพุทธรูป หมายถึงพระพุทธชินราช ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่มีลักษณะงดงามที่สุดของประเทศไทย ประดิษฐานอยู่ณ วรมหาวิหาร วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ สร้างเมื่อประมาณ พ.ศ. ๑๙๐๐ คู่กับการสร้างเมืองพิษณุโลกในรัชกาลพระมหาธรรมราชาลิไท โดยย้ายจากที่ตั้งเก่า ณ วัดจุฬามณี เมืองสองแคว มาตั้งอยู่ณที่ตั้งเมืองพิษณุโลก พระพุทธชินราชในปัจจุบันนี้เป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองอันศักดิ์สิทธิ์ พิษณุโลกเคยเป็นเมืองเก่ามาก่อนสมัยขอม พื้นที่เดิมก่อนจะสร้างเมือง สันนิษฐานว่าเป็นท้องที่ของเมืองโอฆบุรี จังหวัดนี้เคยเป็นราชธานีของไทยอยู่ ๒๕ ปี ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถระหว่าง พ.ศ. ๒๐๐๖–๒๐๓๑

ภายหลังเป็นเมืองลุกหลวง เมืองหน้าด่านทางเหนือ แควสองแคว คือ ยม น่าน มีน้ำตกโยงอยู่ในอำเภอวังทอง เป็นเมืองพระราชสมภพของมหาราช คือสมเด็จพระนเรศวร

อาชีพ ทำสวน ทำนา ทำไม้

เนื้อที่ ๙,๖๕๕ ตารางกิโลเมตร มี ๗ อำเภอ ๑. อ. เมืองพิษณุโลก ๒. อ. นครไทย ๓. อ. บางระกำ ๔. อ. บางกระทุ่ม ๕. อ. พรหมพิราม ๖ อ. วัดโบสถ์ ๗. อ. วังทอง

ทรัพยากร เกลือ หิน

ประชากร ๔๘๒,๘๘๙ คน

จังหวัดเพชรบูรณ์ (พ.ช.) ภาค ๖ ห่าง ก.ท. ๓๙๙ กิโลเมตร

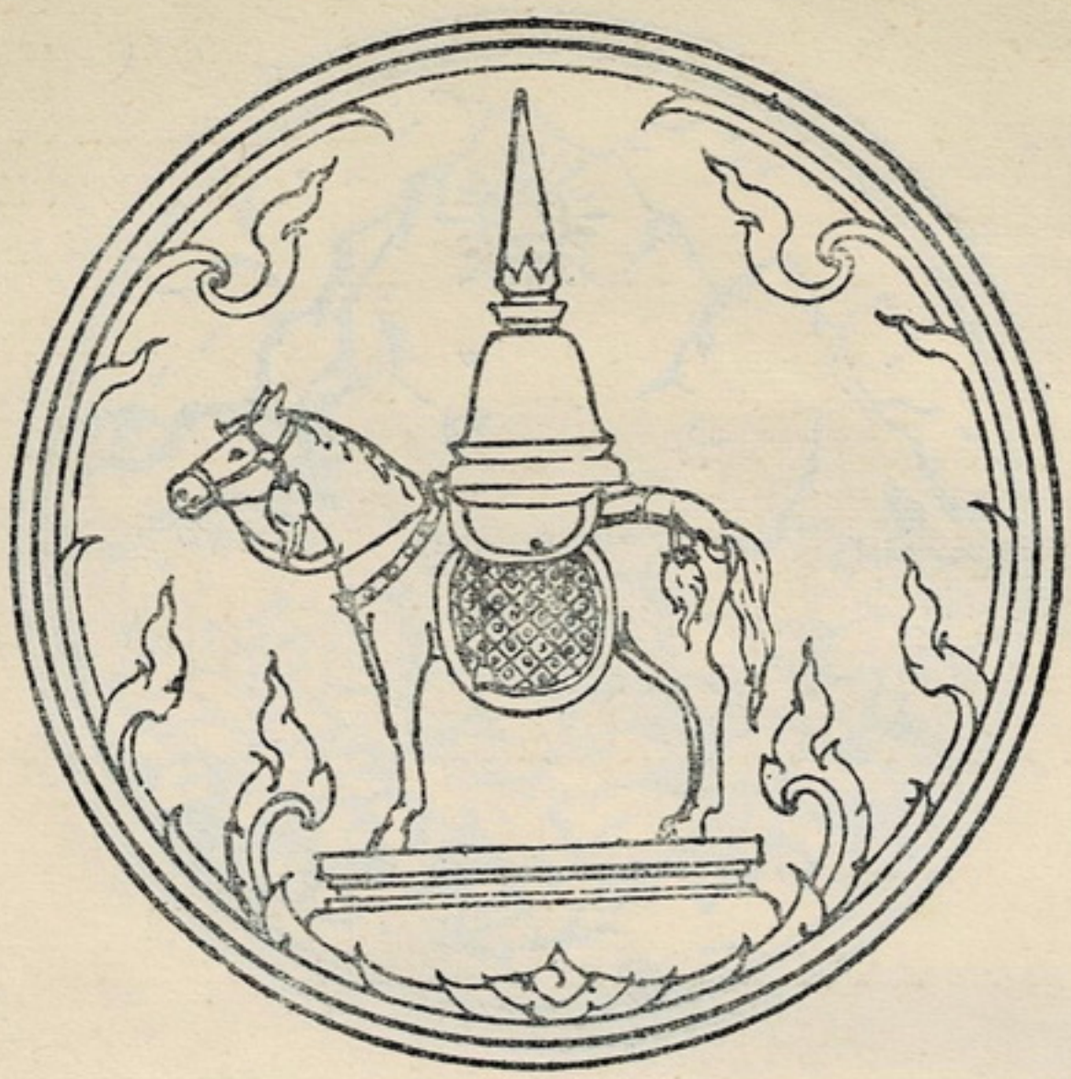
ภูมิประเทศของจังหวัดนี้มีภูเขาสลับซับซ้อนหลายลูก เช่น ภูเขาบรรทัด ภูเขาผีปันน้ำและผาซ่อนแก้ว ตามทิวเขามีทรัพยากรธรรมชาติอยู่อุดมสมบูรณ์ เช่น ที่อำเภอหล่มสักเคยมีผู้ขุดหินเขียวหนุมาน ซึ่งมีประกายสุกใสและตระกูลเดียวกับเพชรได้ในเขตบ้านทุ่งสมอนายาง นอกจากนั้นยาสูบพันเมืองพันธุ์ดีของจังหวัดนี้ก็เคยเป็นสินค้าสำคัญมาแต่ก่อน ชาวเมืองเพิ่งจะเปลี่ยนมาปลูกยาพันธุ์อื่น ในภายหลัง เพราะทำรายได้ดีกว่า ด้วยเหตุนี้ เพชร ภูเขา และไร่ยาสูบจึงเป็นสัญญลักษณ์ของจังหวัด เพชรบูรณ์เป็นเมืองเก่าอีกเมืองหนึ่ง สันนิษฐานกันว่าได้สร้างเมืองซ้ำลงไปในที่เดียวกัน ๒ ยุค คือสมัยกรุงสุโขทัย หรือพิษณุโลกเป็นราชธานี กับสมัยแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

มีซากเมืองโบราณชื่อเมืองศรีเทพ เมืองราดของพ่อขุนผาเมือง เมืองยางของพ่อขุนบางกลางท่าว (ขุนศรีอินทราทิตย์) มีบ่อน้ำร้อน แม่น้ำป่าสัก อาชีพทำไร่ทำสวนผลไม้

เนื้อที่ ๑๑,๑๖๕ ตารางกิโลเมตร มี ๖ อำเภอ ๑. อ. เมืองเพชรบูรณ์ ๒. อ. ชนแดน ๓. อ. หล่มสัก ๔. อ.หล่มเก่า ๕. อ. วิเชียรบุรี ๖. อ. หนองไผ่

ทรัพยากรธรณี ตะกั่ว สังกะสี ทองแดง ทองคำ ถ่านหิน เหล็ก ยิปซัม

ประชากร ๔๘๗,๒๓๗ คน

จังหวัดแพร่ (พ.ร.) ห่างจาก ก.ท. ๗๒๖ กิโลเมตร

ตามตำนานกล่าวว่า สมัยก่อนเจ้าผู้ครองนครแพร่กับน่านเป็นพี่น้องกัน ต่างปกครองเมืองมาโดยไม่ได้แบ่งเขต ต่อมาเพื่อจะกำหนดเขต พี่น้องจึงนัดพบกันบนยอดเขาแห่งหนึ่ง เจ้าผู้ครองนครแพร่ใช้ม้าเป็นพาหนะเดินทางไป แต่ผู้ครองน่านใช้โคยอดเขาที่พบกันมีชื่อต่อมาว่าเขาครึ่ง เมืองแพร่จึงใช้รูปม้าเป็นเครื่องหมายประจำเมืองมาตั้งแต่นั้น ส่วนรูปพระธาตุบนหลังม้า คือ พระธาตุช่อแฮ ซึ่งเป็นปูชณียสถานสำคัญของจังหวัด ภูมิประเทศเต็มไปด้วยป่าเขาล้อมรอบ อุดมสมบูรณ์มีลำน้ำผ่านแควยม มีแก่งหินกลางน้ำมากมาย โบราณสถาน คือ พระธาตุช่อแฮ กับเมืองโบราณเวียงหินส้ม (แมนสรวงในเรื่องพระลอ) ประวัติศาสตร์เกี่ยวกับพวกเงี้ยวยึดเมืองเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรีต้องขึ้นไปปราบ อนุสาวรีย์พระชัยบูรณ์ เจ้าเมืองซึ่งถูกพวกเงี้ยวฆ่าตาย วิทยาลัยวนศาสตร์ตั้งอยู่น้ำตกห้วยโรง ถ้ำอลงกรณ์ วังหลวง วังหวาย

เนื้อที่ ๕,๘๔๘ ตารางกิโลเมตร มี ๗ อำเภอ ๑. อ. เมืองแพร่ ๒. อ. ร้องกวาง ๓. อ. ลอง ๔. อ. วังชิ้น ๕. อ. สอง ๖. อ. สูงเม่น ๗. อ. เด่นชัย

ทรัพยากรธรณี พลวง ตะกั่ว สังกะสี ทองแดง เหล็ก

ประชากร ๓๗๕,๓๖๙ คน

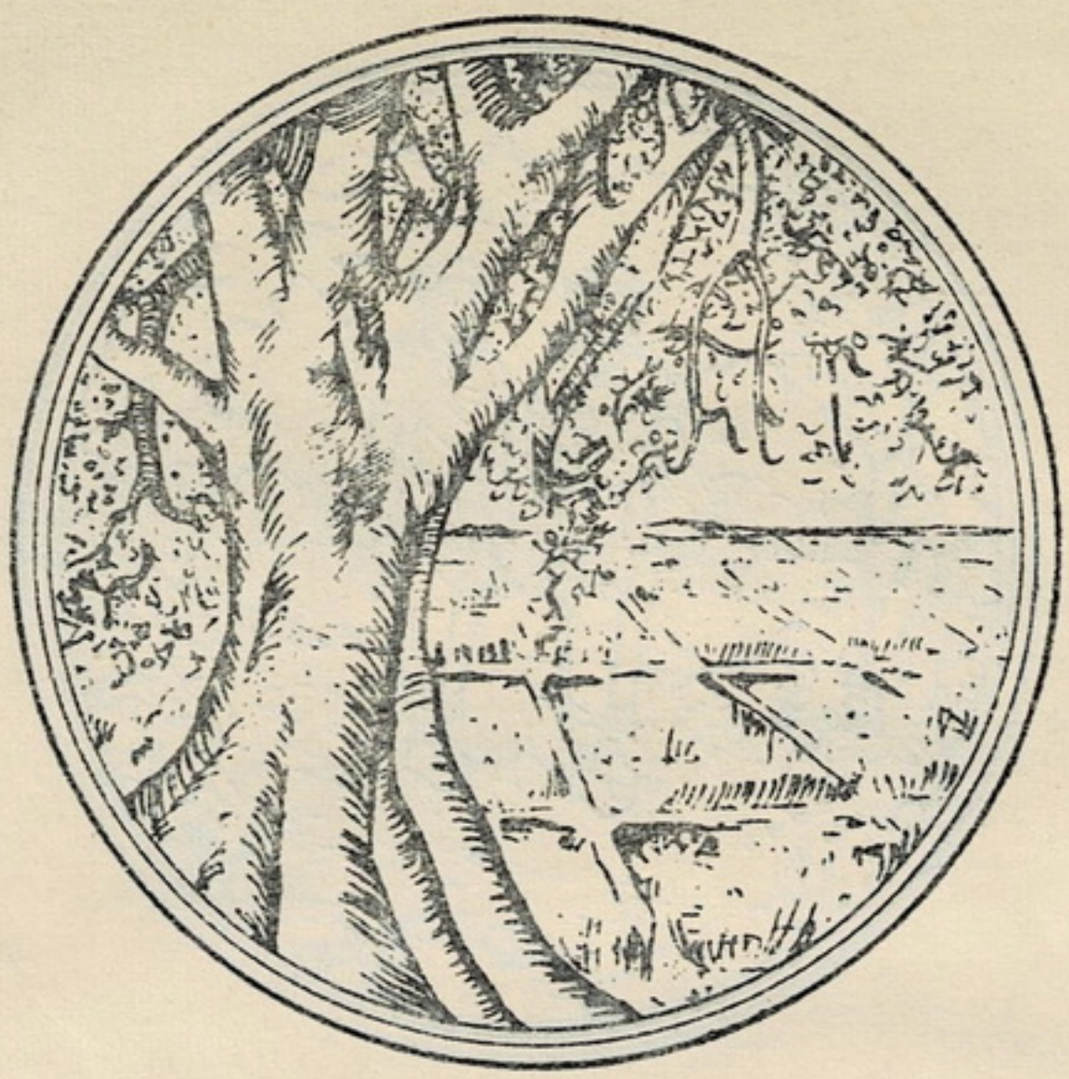

จังหวัดภูเก็ต (ภ.ก.) ห่างจาก ก.ท. ๙๑๓ กิโลเมตร

พระเจ้ากรุงอังวะยกกองทัพเข้ามารุกรานหัวเมืองฝ่ายตะวันตกแถบชายทะเลของไทยใน พ.ศ. ๒๓๒๘ โดยแบ่งกองทัพบกให้ตีเมือง กระ ระนอง ชุมพร ไชยา ตลอดลงไปจนถึงเมืองนครศรีธรรมราช จึงปราชัยแก่ข้าศึก ส่วนทัพเรือก็ตีได้ตะก้วท่งตะก้วป่า แล้วเลยไปตั้งค่ายล้อมเมืองถลางไว้ ขณะนั้นพระยาถลางถึงแก่กรรมยังไม่ได้ตั้งเจ้าเมืองใหม่ ภรรยาพระยาถลางชื่อจันกับมุกน้องสาวจึงคิดอ่านกับกรมการทั้งปวงตั้งค่ายใหญ่ ๒ ค่ายป้องกันรักษาเมืองเป็นสามารถ พม่าล้อมเมืองอยู่เดือนเศษ เมื่อหมดสะเบียงก็เลิกทัพกลับไป ต่อมาวีรสตรีทั้งสองได้รับพระราชทานเครื่องยศจากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เป็นท้าวเทพสตรี ท้าวศรีสุนทร เป็นที่ภาคภูมิใจแก่ชาวเมืองตลอดมา เกาะถลางเปลี่ยนชื่อเป็นเกาะภูเก็ตในรัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ภูมิประเทศเป็นเกาะที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย หาดทรายสวยงาม เป็นขุมทรัพย์ของชาติ ชาวเมืองเคร่งศาสนาพุทธ สงบร่มเย็น โบราณสถาน วัดพระทองผุดจากพื้นดินมีครึ่งองค์เนื้อที่ ๘๑๐ ตารางกิโลเมตร มี ๓ อำเภอ ๑. อ. เมืองภูเก็ต ๒. อ. ถลาง ๓. อ. กะทู้

ทรัพยากรธรณี ดีบุก วุลแฟรม โคลัมไบท์ แทนทาไลท์ เพ็ชร อิลเมไนท์ โมนาไซท์ เซอรคอน ทรายแก้ว

ประชากร ๙๗,๗๗๐ คน

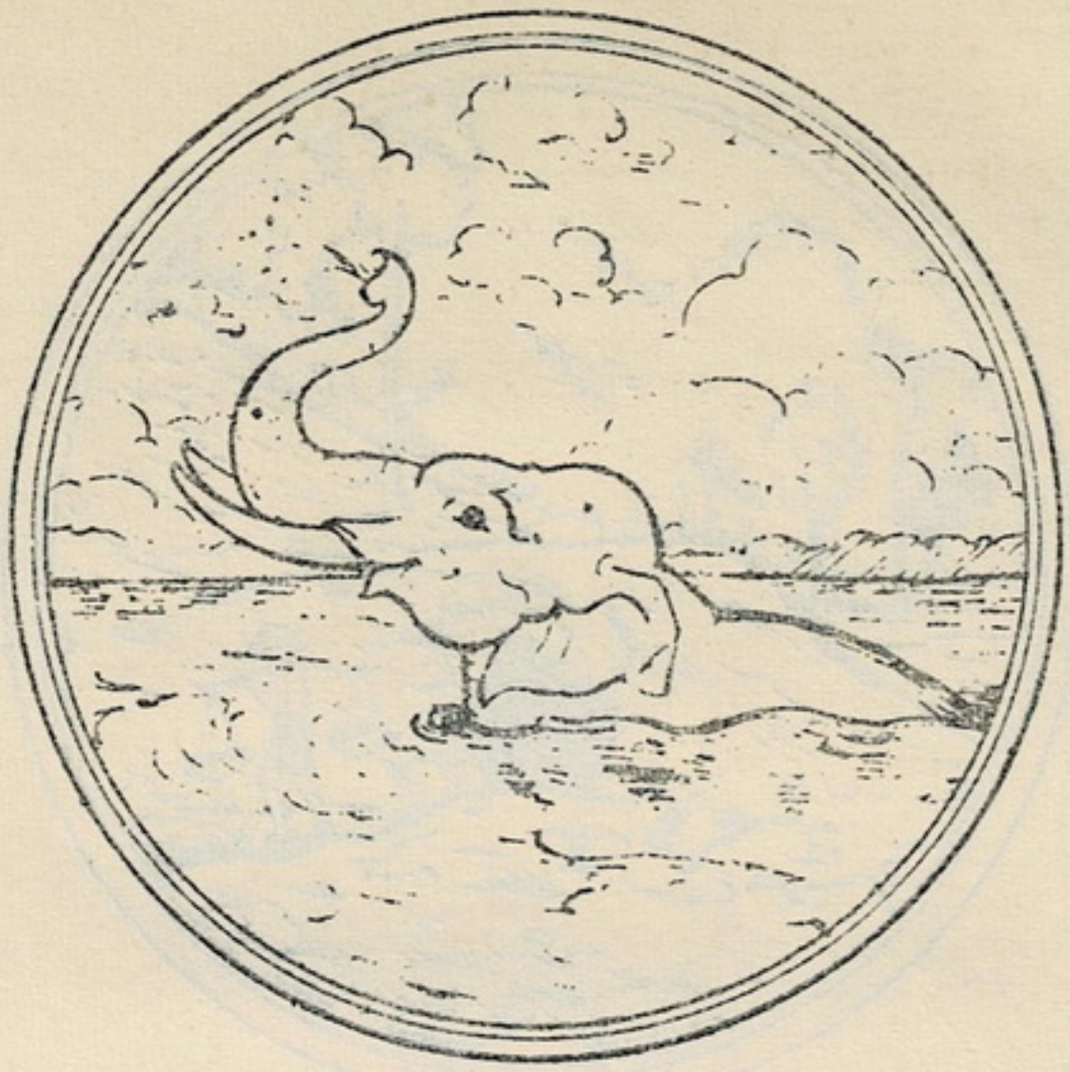
จังหวัดมหาสารคาม (ม.ค.) ห่างจาก ก.ท. ๔๕๙ กิโลเมตร

ต้นไม้และทุ่งนา หมายถึงพื้นที่ในจังหวัดนี้ อุดมสมบูรณ์ด้วยข้าวปลาอาหาร นอกจากการทำนาชาวเมืองยังมีอาชีพอีกหลายอย่าง เช่น เกลือสินเธาว์ ไร่ฝ้าย ยาสูบ และเลี้ยงไหม ภาคเหนือของจังหวัดมีภูเขาและป่าทึบ เรียกกันว่าดงแม่เผดหรือดงเปรต เมืองมหาสารคามแยกออกมาจากแขวงเมืองร้อยเอ็ดในสมัยรัชกาลที่ ๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ท่าขอนยางเป็นเมืองเก่ามีชาวเมืองย้อ (ภูไท) อาศัยอยู่ อาณาเขตทิศเหนือจดกาฬสินธุ์ ทิศใต้จดสุรินทร์ ทิศตะวันตกจดขอนแก่น ทิศตะวันออกจดร้อยเอ็ด ที่อำเภอกันทรวิชัย มีหนองน้ำใหญ่ชื่อหนองบัวมีน้ำตลอดปี เป็นที่พักผ่อนของชาวเมือง พระพุทธรูปคู่เมืองเป็นพระพุทธรูปสมัยทวาราวดีทำด้วยหินทรายแดงยืนผินพระพักตร์ไปทางทิศใต้สูง ๔ เมตร จมดินเพียงข้อพระบาทอยู่ตำบลคันธราษฎร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐ ปฏิสังขรณ์ใหม่

เนื้อที่ ๕,๗๖๑ ตารางกิโลเมตร มี ๘ อำเภอ ๑. อ. เมืองมหาสารคาม ๒. อ. โกสุมพิสัย ๓. อ. กันทรวิชัย ๔. อ. เชียงยืน ๕. อ. บรบือ ๖. อ. นาเชือก ๗. อ. พยัคฆภูมิสัย ๘. อ. วาปีปทุม

ทรัพยากรธรณี เกลือหิน

ประชากร ๕๙๕,๑๘๖ คน

จังหวัดแม่ฮ่องสอน (ม.ส.) ห่างจาก ก.ท. ๑๑๖๖ กิโลเมตร

รูปช้างในท้องน้ำหมายถึงการฝึกช้างป่าให้รู้จักการบังคับบัญชาในการรบและงานด้านต่างๆ นับเป็นความเชี่ยวชาญของชาวเมืองแต่โบราณ มูลเหตุที่ตั้งเมืองนั้น กล่าวกันว่า เนื่องจากเจ้าแก้วเมืองมาจับช้างป่าให้พระเจ้าเชียงใหม่ (พ.ศ. ๒๓๖๘–๘๑๙) ได้รวบรวมชาวไทยใหญ่ให้เข้ามาตั้งบ้านเรือนเป็นหลักแหล่งมีหัวหน้าเป็นผู้ปกครองขึ้นได้ ๒ แห่ง คือที่บ้านปางหมูกับบ้านแม่ฮ่องสอนและเหตุที่เรียกแม่ฮ่องสอนนั้น ก็เพราะได้ตั้งกองฝึกสอนช้างป่าขึ้นที่ลำห้วยแห่งนี้ ภูมิเทศมีป่าเขา อาชีพทำไม้ใช้ช้างลาก โบราณสถานไม่มี มีแต่วัดไทย วัดมอญ วัดพม่า วัดเงี้ยว ทางคมนาคมเครื่องบิน และขี่ม้าไป ทิศเหนือจดแดนพม่า ทิศใต้จดจังหวัดตาก ทิศตะวันออกจดจังหวัดเชียงใหม่ ทิศตะวันตกจดประเทศพม่า มีชนชาติต่างๆ อาศัยอยู่ พม่า มอญ เงี้ยว แม้ว กระเหรี่ยง มูเซอ อีก้อ เย้า ลั้วะ

เนื้อที่ ๑๓,๒๒๒ ตารางกิโลเมตร มี ๔ อำเภอ ๑ กิ่ง ๑. อ. เมืองแม่ฮ่องสอน
๒. อ. แม่สะเรียง ๓. อ. ขุนยวม ๔. อ. ปาย กิ่ง อ. แม่ลา

ทรัพยากรธรณี ดีบุก วุลแฟรม พลวง พลูออไรท์ ตะกั่ว เหล็ก

ประชากร ๘๗,๙๙๓ คน

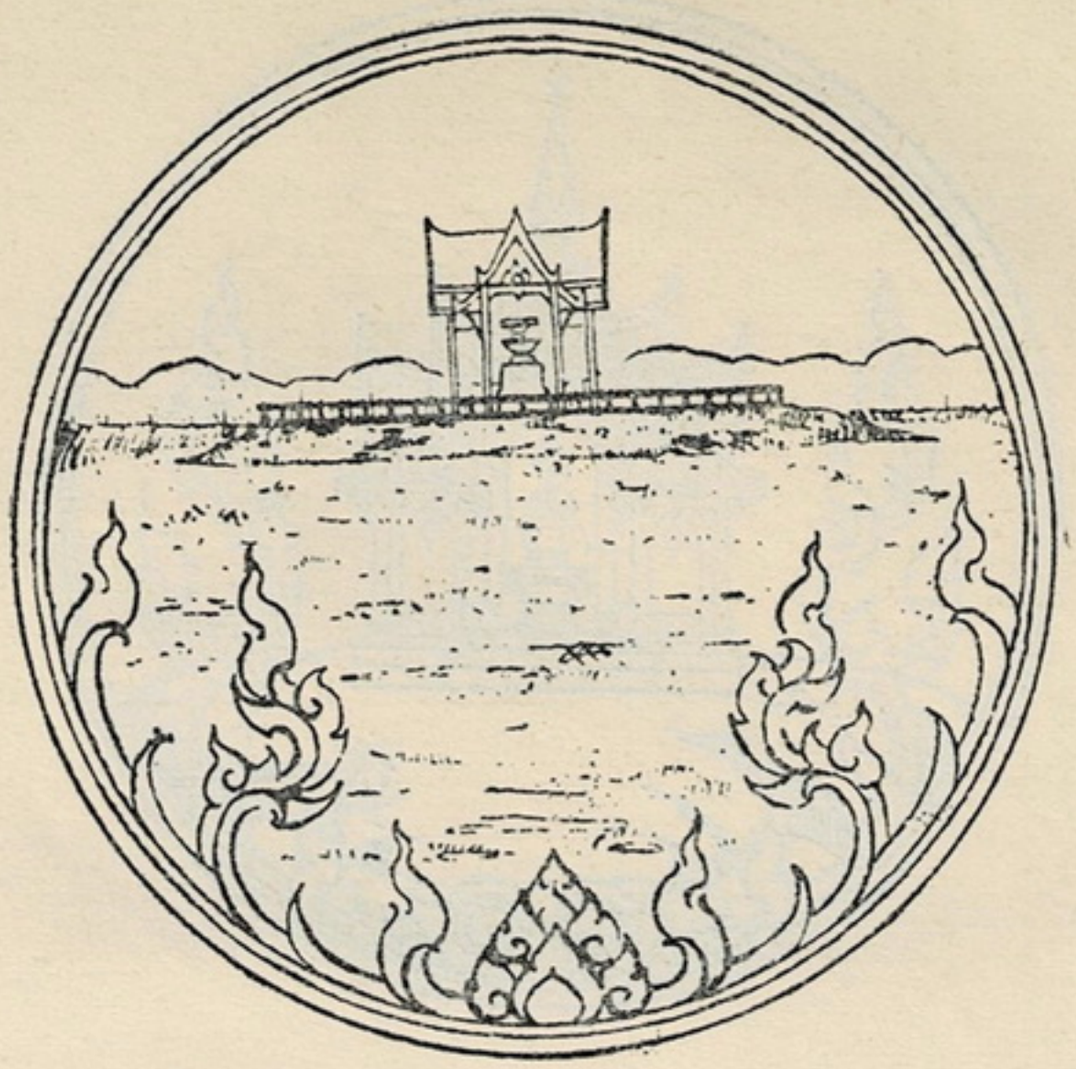
จังหวัดยะลา (ย.ล.) ห่างจาก ก.ท. ๗,๔๔๐ กิโลเมตร

รูปเหมืองแร่ดีบุกหมายถึงในท้องที่จังหวัดนี้อุดมไปด้วยแร่ดีบุก และอาชีพหลักของชาวเมืองก็คือการทำเหมืองดีบุก คำว่ายะลาเป็นภาษาชาวมาลายูแถบไทรบุรีและปีนัง แปลว่า แห เพราะในท้องที่ซึ่งเป็นที่ตั้งเมืองเก่ามีภูเขาอยู่ลูกหนึ่ง รูปร่างสันฐานคล้ายจอมแห ยะลาเป็นเมืองหนึ่งใน ๗ หัวเมืองที่แบ่งออกจากเมืองปัตตานี เมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๔ ในรัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ภูมิประเทศเป็นเขา เป็นเนิน มีแม่น้ำปัตตานี ซึ่งเกิดจากภูเขากาลาคีรีอยู่ในอำเภอเบตงเป็นแม่น้ำยาวที่สุดในภาคใต้ มีหลักฐานเป็นภาษามาลายู กล่าวถึง มนุษย์วิทยาว่ามีคนป่า ๔ พวก อยู่ในจังหวัดนี้ (เหมือนชาวเขาทางภาคเหนือ) ๑. พวกกาฮารี (ยักษ์) ๒. พวกซาไก (เงาะ) ๓. พวกเซียงมังชอบอยู่ตามภูเขา ๔. พวกโอรังคาโอด (ชาวน้ำ) อยู่ตามเกาะ ปัจจุบันเหลือแต่ ซาไก

เนื้อที่ ๔,๗๑๖ ตารางกิโลเมตร มี ๕ อำเภอ ๑. อ.เมืองยะลา ๒. อ.เบตง ๓. อ. บันนังสตา ๔. อ. ยะหา ๕. อ. รามันห์

ทรัพยากรธรณี ดีบุก วุลแฟรม ตะกั่ว ศิลาแลง

ประชากร ๑๙๑,๓๑๐ คน

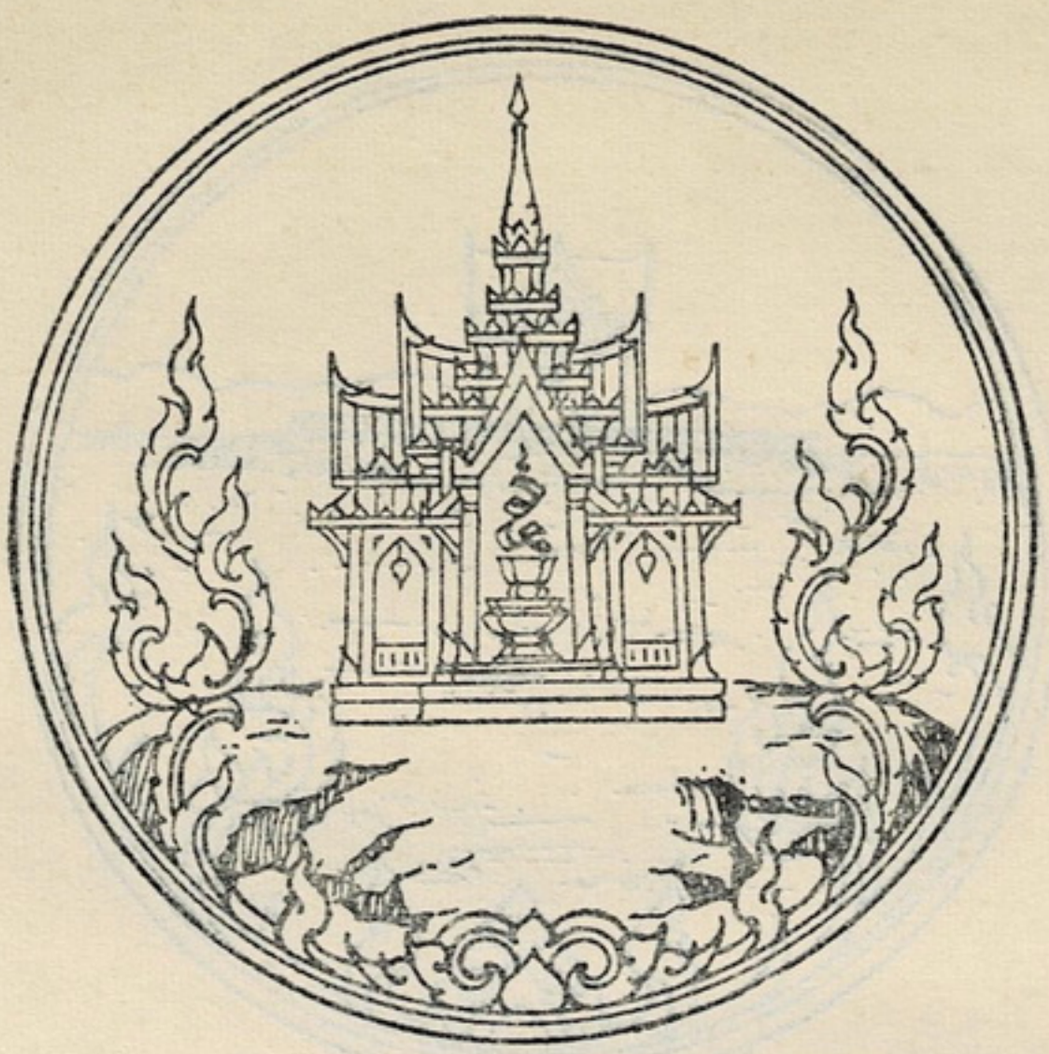

จังหวัดร้อยเอ็ด (ร.อ.) ห่างจาก ก.ท. ๕๑๐ กิโลเมตร

ร้อยเอ็ดเป็นจังหวัดเดียว ที่มีบึงอยู่กลางเมือง น้ำในบึงใสสะอาดเต็มเปี่ยมตลอดปี ประชาชนในจังหวัดนี้เคยร่วมแรงร่วมใจกันขุดลอกบึงครั้งหนึ่ง ใน พ.ศ. ๒๔๗๐ โดยใช้กำลังคนนับหมื่น นอกจากนั้นบนเกาะกลางบึงยังเป็นที่สถิตย์ของเจ้าพ่อมเหศักดิ์หลักเมือง ซึ่งประชาชนเคารพนับถือมาก เกาะกลางบึงจึงเป็นสัญญลักษณ์ของความยึดมั่นและสามัคคีพร้อมเพรียงกันของจังหวัด มีเรื่องเล่าสืบกันมาว่าร้อยเอ็ดเป็นเมืองโบราณ สมัยพุทธศักราชล่วงไปได้ประมาณ ๑๐๐ ปีเศษ สมัยนั้นร้อยเอ็ดเจริญรุ่งเรือง มีเมืองชื่นร้อยเอ็ดหัวเมือง ตำนานอุรังคธาตุเรียกเมืองนี้ว่าร้อยเอ็ดเจ็ดประตู มีโบราณสถานหลายแห่งเรียกว่า กู่สีแจง กู่บ้านด่าน กู่เมืองสรวง กู่บ้านกระโดน กู่กาสิงห์ รูปร่างคล้ายประสาทหินพิมายแต่เล็กกว่าและไม่สวยงาม ปราสาทบ้านหนองกู่ ในอำเภอธวัชบุรีเป็นปรางค์สี่เหลี่ยมก่อด้วยหิน ยอดปรางค์ กว้าง ๔.๘๓ เมตร ยาว ๗.๓๐ เมตร สูง ๑๒ เมตร มีกำแพงก่อหินล้อมรอบ ศิลาจารึกภาษาสันสกฤตรุ่น พ.ศ.๙๐๐—๑๑๐๐ รุ่น พ.ศ. ๑๕๒๑—๑๗๒๑ ทางการจังหวัดยกไปไว้กลางบึงพระลานชัย ภูมิประเทศเป็นที่ราบ มีเนิน ไม่มีภูเขา อ่างเก็บน้ำของกรมชลประทานมีวิวสวยงามร่มเย็นเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวเมือง

เนื้อที่ ๗,๘๕๔ ตารางกิโลเมตร มี ๑๐ อำเภอ ๑ กิ่ง ๑. อ. เมืองร้อยเอ็ด ๒. อ. เกษตรวิสัย ๓. อ. ปทุมรัตน์ ๔. อ. จตุรพักตรพิมาน ๕. อ. ธวัชบุรี ๖. อ. พนมไพร ๗. อ. โพนทอง ๘. อ. เสลภูมิ ๙. อ. สุวรรณภูมิ ๑๐. อ. อาจสามารถ กิ่ง อ. หนองพอก

ประชากร ๘๐๕,๔๙๒ คน

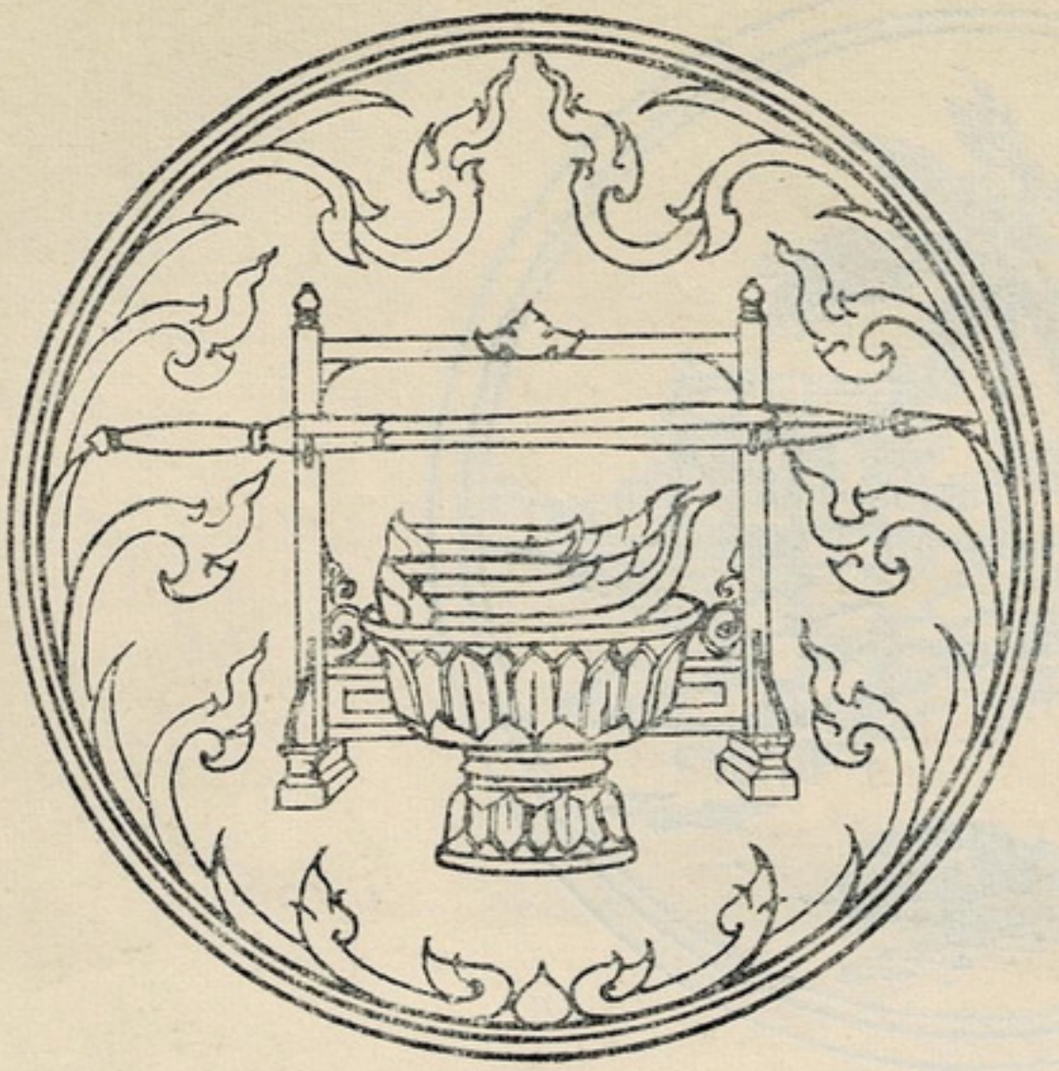
จังหวัดระนอง (ร.น.) ห่าง ก.ท. ๖๐๗ กิโลเมตร

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นกษัตริย์พระองค์แรกที่เสด็จประพาศเมืองระนอง ทางจังหวัดจัดที่ประทับบนเนินเขานิเวศคีรี ซึ่งต่อมาได้พระราชทานนามว่าพระที่นั่งรัตนรังสรรค์ ตราของจังหวัดได้ประมวลเอาสิ่งสำคัญดังกล่าวมาเป็นสัญญลักษณ์ เลข ๕ หมายถึงรัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ภาพปราสาทหมายถึงพระที่นั่งรัตนรังสรรค์ เขาหมายถึงภูเขาคีรีและพานหมายถึงชาวจังหวัดระนอง เมืองระนองในสมัยรัชกาลที่ ๑ และที่ ๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์เป็นแต่เพียงทางผ่านของกองทัพพม่า และขึ้นอยู่กับจังหวัดชุมพร เพิ่งเจริญขึ้นเพราะมีผู้มาทำเหมืองและค้าขายมากขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๘๗ เป็นต้นมา เมืองนี้ไม่มีโบราณสถานแต่มีธรรมชาติสวยงามมาก แม่น้ำกันเขตแดน คือแม่น้ำกระบุรี (หรือปากจั่น) กว้างขวาง มีเกาะแก่ง พุน้ำร้อน ๓ บ่อ เดือดพล่านพ่นควันโขมงอยู่ตลอดเวลา ตำบลหงาวมีธารน้ำตกจากยอดเขาสูงกิโลเมตร มองเห็นในระยะไกลทางทะเล ทิศตะวันตกเป็นทะเลมีเกาะมาก คอคอดกระส่วนกว้างที่สุด ๓๔ กิโลเมตร แคบที่สุด ๘ กิโลเมตร

เนื้อที่ ๓,๔๒๕ ตารางกิโลเมตร มี ๓ อำเภอ ๑ กิ่ง ๑. อ. เมืองระนอง ๒. อ. กะเปอร์ ๓. อ. กระบุรี กิ่ง อ. ละอุ่น

ทรัพยากรธรณี ดีบุก เหล็ก วุลแฟรม โคลัมไบท์ ดินขาว แทนทาไลท์ โมนาไซท์ อินเมไนท์ เซอรคอน

ประชากร ๕๒,๑๓๑ คน

จังหวัดราชบุรี (ร.บ.) ห่างจากกรุงเทพฯ ๑๐๙ กิโลเมตร แต่เดิมตราจังหวัดราชบุรี เป็นรูปภูเขาล้อมรอบด้วยงู ซึ่งเป็นดวงตราที่พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานให้แก่กองเสือป่ามณฑลราชบุรี เมื่อปี พ.ศ ๒๔๖๗ ซึ่งตั้งค่ายอยู่ที่เขางู ต่อมาจังหวัดเห็นว่าดวงตราดังกล่าวเป็นดวงตราที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชประสงค์จะประทานให้แก่กองเสือป่าเท่านั้น จึงเป็นการสมควรที่จังหวัดจะได้เปลี่ยนตราใหม่ จึงได้แจ้งไปยังกรมการปกครอง ขอให้กรมศิลปากรเป็นผู้ออกแบบดวงตราให้ และสภาจังหวัดลงมติรับเป็นตราจังหวัดมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๙ ที่จังหวัดราชบุรีใช้ภาพเครื่องราชกกุธภัณฑ์ ๒ อย่างเป็นตรา คือภาพฉลองพระบาทซึ่งวางอยู่บนพานทอง กับพระแสงขรรค์ชัยศรีซึ่งวางบนพระที่ ก็เพราะชื่อจังหวัดราชบุรีแปลว่าเมืองของพระราชา ราชบุรีเป็นเมืองก่อนสมัยที่ขอมจะครองอำนาจอยู่ในบริเวณนี้ แต่ไม่มีหลักฐานแน่นอนว่าสร้างมาตั้งแต่เมื่อไร ราชบุรีเป็นเมืองโบราณ ซากเมืองเก่ามีกำแพงและพระเจดีย์บอกลักษณะไว้ ถ้าท่านขึ้นบนเขาวัง (สร้างในรัชกาลที่ ๕) ท่านจะเห็นทุ่งนาเป็นตาหมากรุกและแม่น้ำแม่กลองอันคดเคี้ยวไปมา เขาวังมีทั้งวัดและทั้งวังเขางูมีถ้ำและสัตว์ป่า เขาบินมีถ้ำจอมพล อาชีพชาวเมือง ทำหินต่าง ๆ ทำเครื่องปั้นดินเผาเคลือบและลายคราม

เนื้อที่ ๕,๑๑๘ ตารางกิโลเมตร มี ๘ อำเภอ ๑. อ. เมืองราชบุรี ๒. อ. จอมบึง ๓. อ. ดำเนินสดวก ๔. อ. บ้านโป่ง ๕. อ. บางแพ ๖. อ. ปากท่อ ๗. อ. วัดเพลง ๘. อ. โพธาราม

ทรัพยากรธรณี ดีบุก พลวง วุลแฟรม ฟลูออไรท์

ประชากร ๔๘๙,๑๘๒ คน

จังหวัดระยอง (ร.ย.) ห่างจาก ก.ท. ๒๒๑ กิโลเมตร

เกาะในภาพ คือ เกาะเสม็ด ซึ่งอยู่นอกฝั่งของตำบลเพในจังหวัดนี้ เป็นเกาะมีมะพร้าวมาก และหาดทรายขาวสะอาดเหมือนน้ำตาลทราย พลับพลาในภาพหมายถึงพลับพลาที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าให้สร้างไว้เป็นที่ประทับระหว่างเสด็จประพาสเกาะนี้ บนเกาะเสม็ดมีกระโจมไฟสำหรับเป็นที่หมายของการเดินเรือชายฝั่ง เกาะนี้จึงเป็นสัญญลักษณ์สำคัญส่วนหนึ่งของจังหวัด

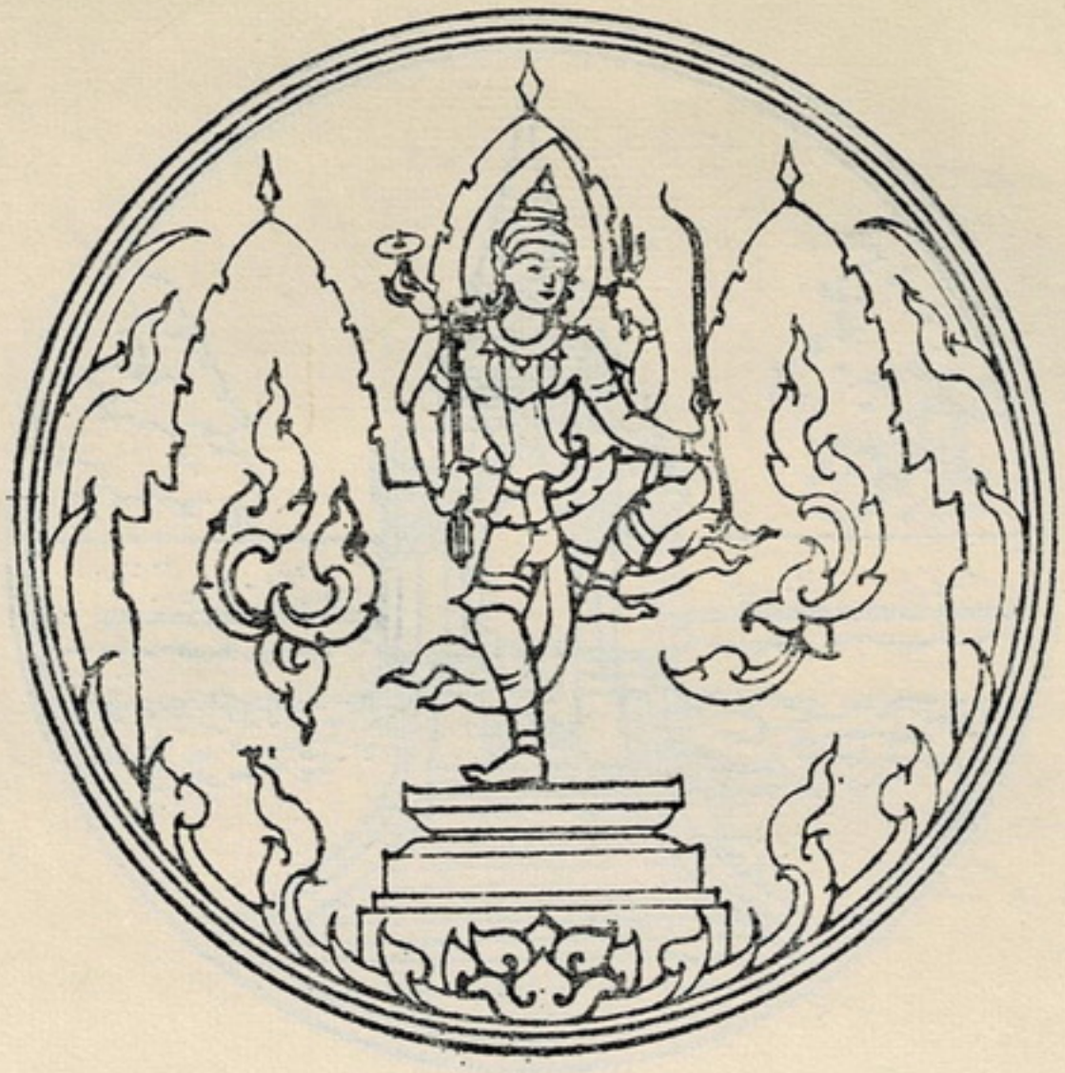
ประวัติศาสตร์ของเมืองนี้ เป็นที่ตั้งค่ายของพระเจ้าตากสินมหาราชตอนที่หักออกจากกรุงศรีอยุธยา ท่านถูกเจ้าเมืองหลอกลวง แต่ท่านก็เอาชนะได้เพราะความไม่ประมาทศาลพระเจ้าตากสินชาวไทยจีนนับถือมาก ว่าเป็นที่ศักดิ์สิทธิ์ ที่อำเภอแกลงเป็นบ้านเกิดของสุนทรภู่กวีเอก ทางการสร้างอนุสาวรีย์ไว้เป็นที่ระลึก เขาวงในท้องที่อำเภอแกลงประกอบด้วยถ้ำจำนวนมาก ภายในถ้ำมีหินย้อยหินงอกรูปต่างๆ น่าชม นอกจากนี้ยังมีแอ่งน้ำใสสะอาดปลาตัวโตๆ อาศัยอยู่ อาชีพของชาวเมืองทำสวนผลไม้ มีแม่น้ำเล็กๆ มากสาย จับปลาทะเล ในปัจจุบันเป็นที่ตากอากาศ

เนื้อที่ ๓,๓๐๗ ตารางกิโลเมตร มี ๓ อำเภอ ๑. อ. เมืองระยอง ๒. อ. แกลง ๓. อ. บ้านค่าย

ทรัพยากรธรณี ดีบุก ทรายแก้ว เหล็ก พลวง ดินขาว แมงกานิส ดินน้ำมัน

ประชากร ๒๒๔,๕๕๑ คน

ม.226452 ห2
929.6
ก165ว

จังหวัดลพบุรี (ล.บ.) ภาค ๑ ห่าง ก.ท. ๑๕๓ กิโลเมตร

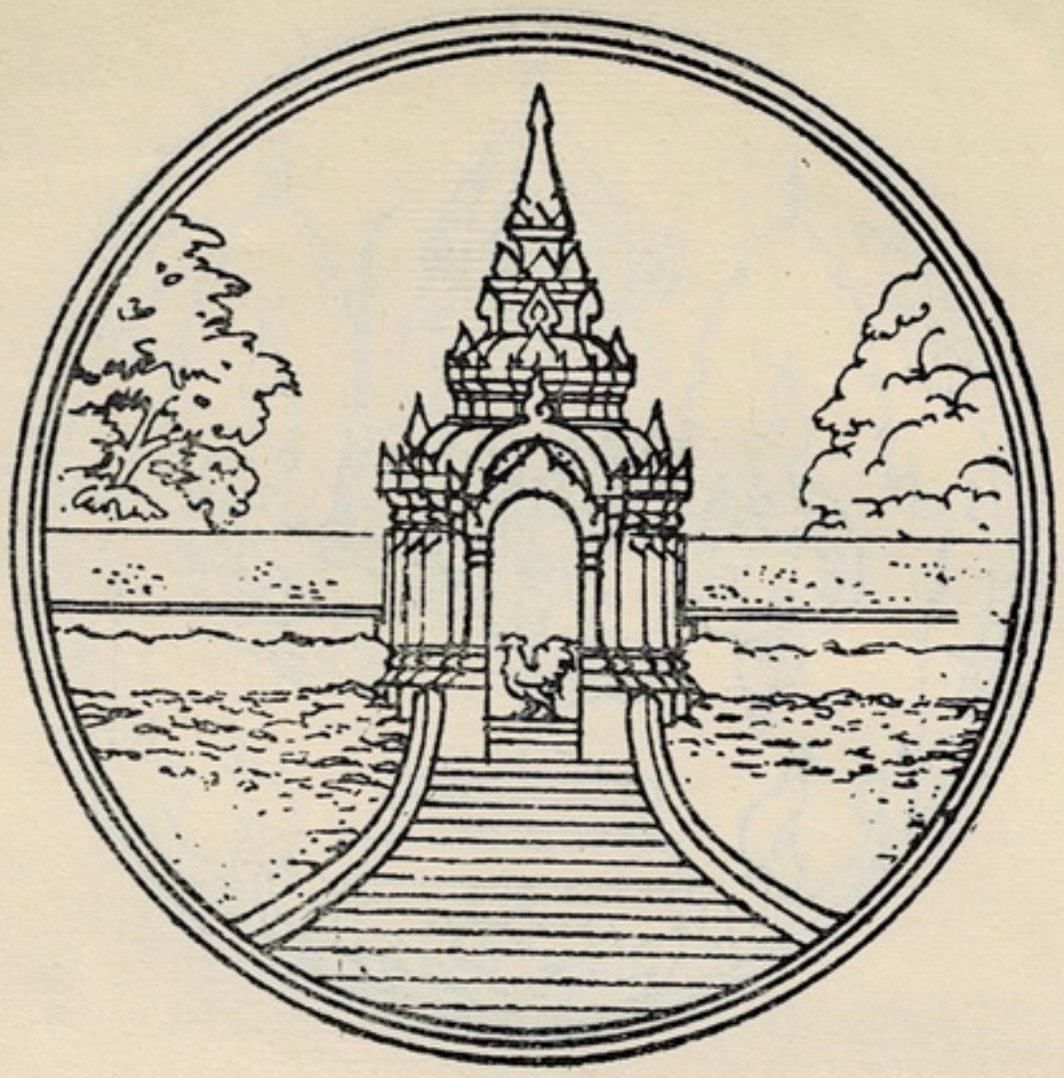
รูปพระนารายณ์ประทับบนปรางค์สามยอดเป็นอนุสรณ์ให้ระลึกถึง สมเด็จพระนารายณ์มหาราชผู้สร้างเมืองลพบุรีขึ้นใหม่ ใน พ.ศ. ๒๒๐๘ โดยทรงพระราชดำริว่าพระนครศรีอยุธยาอยู่ใกล้ทะเล กำปั่นชาวต่างประเทศซึ่งขณะนั้นเที่ยวรุกรานในอาณาบริเวณใกล้เคียงอาจจะขึ้นไปถึง ถ้าเกิดสงครามขึ้นก็ไม่อาจจะใช้เป็นที่มั่นได้ จึงโปรดเกล้าให้สร้างเมืองลพบุรีขึ้นเป็นราชธานีอีกแห่งหนึ่ง พงศาวดารโยนกกล่าวว่า ผู้สร้างเมืองละโว้หรือลพบุรีเดิม เมื่อ พ.ศ. ๑๐๐๒ คือ พระเจ้ากาฬวรรณดิศราชโอรสแห่งพระเจ้ากรุงขอมเป็นเมืองมีนิยายมาก ท้าวกกขนากเขานางประจันทร์ ศาลพระกาฬีมีลิงอยู่อาศัยวังโบราณ บ้านเจ้าพระยาวิชาเยนทร์ พระปรางค์ ๓ ยอด ทรงขอม มีอักษรมอญจารึกตามฐานพระพุทธรูป แสดงว่ามอญอยู่มาก่อน อาชีพทำสวนน้อยหน่า ทำดินสอพอง

ภูมิประเทศตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำลพบุรี

เนื้อที่ ๖,๕๘๗ ตารางกิโลเมตร มี ๖ อำเภอ ๑. อ. เมืองลพบุรี ๒. อ. พัฒนานิคม ๓. อ. โคกสำโรง ๔. อ. ชัยบาดาล ๕. อ. ท่าวุ้ง ๖. อ. บ้านหมี่

ทรัพยากรธรณี เหล็ก ทองแดง ดินสอพอง

ประชากร ๔๗๘,๘๐๕ คน

จังหวัดลำปาง (ล.ป.) ห่างจาก ก.ท. ๗๒๔ กิโลเมตร

ตามตำนานเดิมเมืองนี้มีชื่อว่า กุกกุฏนคร (กุกกุฏ=แปลว่าไก่) ดวงตรา ของจังหวัดจึงเป็นรูปไก่อยู่ในมณฑป ตำนานดังกล่าวเล่าไว้ว่าเมื่อประมาณ พ.ศ. ๑๐๐๘—๑๐๑๗ พระนางจามเทวีราชธิดาพระเจ้านพราชกรงละโว้ ซึ่งขณะนั้นครองนครหริภุญไชยอยู่ ได้สร้างเมืองใหม่ให้โอรสองค์เล็กปกครอง ชื่อนครเขลางค์ ราชโอรสองค์นั้นสร้างเมืองให้พระมารดาพักในระหว่างเสด็จเยี่ยมอีกเมืองหนึ่ง ชื่อนครอาลัมพางค์นครทั้งสองมีอาณาเขตประชิดติดกันประดุจนครเดียวกัน จึงเรียกรวมกันว่านครลำปางตามชื่อที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน มีนิยายประจำถิ่นมากมาย ภูมิประเทศตั้งอยู่ริมฝั่งแควว้ง อาชีพทำไร่อ้อย โบราณสถานที่น่าเที่ยว วัดพระแก้ว วัดเจดีย์ ๒๐ ยอด ดอยขุนตาลมีถ้ำเจาะที่ให้รถไฟลอด มีสะพานข้ามแม่น้ำชื่อ สะพานรัชฎา

เนื้อที่ ๑๒,๕๑๘ ตารางกิโลเมตร มี ๑๐ อำเภอ ๑. อ. เมืองลำปาง ๒. อ. เกาะคา ๓. อ. งาว ๔. อ. แจ้ห่ม ๕. อ. วังเหนือ ๖. อ. เถิน ๗. อ. แม่พริก ๘. อ. แม่ทะ ๙. อ. สบปราบ ๑๐. อ. ห้างฉัตร

ทรัพยากรธรณี พลวง ดีบุก เหล็ก ไดอาตอมไมท์ ตะกั่ว ดินขาว

ประชากร ๕๗๗,๑๖๔ คน

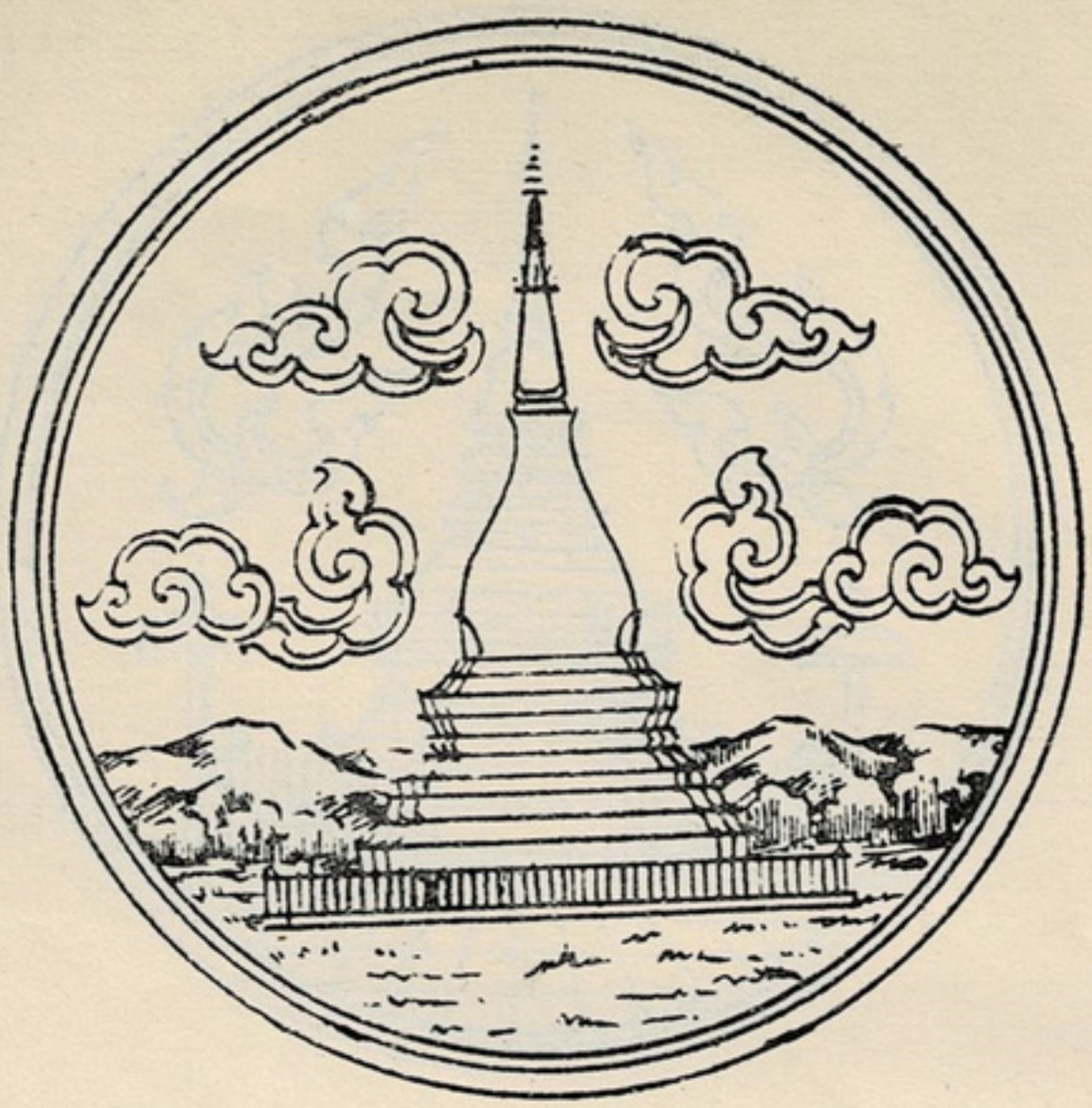
จังหวัดลำพูน (ล.พ.) ห่างจาก ก.ท. ๗๘๙ กิโลเมตร

เจดีย์ในดวงตราคือพระธาตุหริภุญไชย ซึ่งกล่าวว่ามีพระบรมธาตุของพระพุทธเจ้าประดิษฐานอยู่ นับว่าเป็นปูชณีย์สถานที่สำคัญเป็นที่เคารพนับถือของชาวเมืองและจังหวัดใกล้เคียงหนังสือจามเทวีวงศ์กล่าวว่า พระวาสุเทพฤาษี กับพระสุกกทันตฤาษี สร้างเมืองลำพูนขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. ๑๒๐๓ ต่อมาพระเจ้าอาทิตยราช กษัตริย์ในวงศ์รามัญพระองค์หนึ่ง ครองราชย์ภายหลังพระนางจามเทวี ๓๘๔ ปี เศษ ทรงสร้างเจดีย์ขึ้นบรรจุผอบพระธาตุพระเกศาของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยรับสั่งให้ช่างทำโกฏทองคำหนัก ๑,๐๐๐ บาท และทรงสถาปนาขึ้นเป็นพระอารามหลวง สำหรับเป็นหลักยึดมั่นแห่งนครหริภุญไชยมาตั้งแต่บัดนั้น โบราณสถานที่น่าเที่ยวนอกจากพระธาตุแล้ว มีวัดจามเทวี พระบาทตากผ้า มีพิพิธภัณฑ์ของเก่าให้ชม ประวัติศาสตร์รบกับพม่าหลายครั้ง เจ้าผู้ครองนคร ๓ เมืองเป็นพี่น้องกัน เจ้ากาวิละครองเชียงใหม่ น้องชายคำโสมครองลำปาง ส่วนลำพูนเจ้าคำมั่นครอง ลำน้ำ ๓ สาย แม่ปิง แม่ลี้ แม่กวง พื้นที่เพาะปลูกทำนาได้ผลดี

เนื้อที่ ๔,๔๐๘ ตารางกิโลเมตร มี ๕ อำเภอ ๑. อ.เมืองลำพูน ๒. อ. แม่ทา ๓. อ. บ้านโฮ่ง ๔. อ. ลี้ ๕. อ. ป่าซาง

ทรัพยากรธรณี มีพลวง แบไรท์ ฟลูออไรท์ ลิกไนท์ แมงกานิส

ประชากร ๒๙๖,๘๑๖ คน

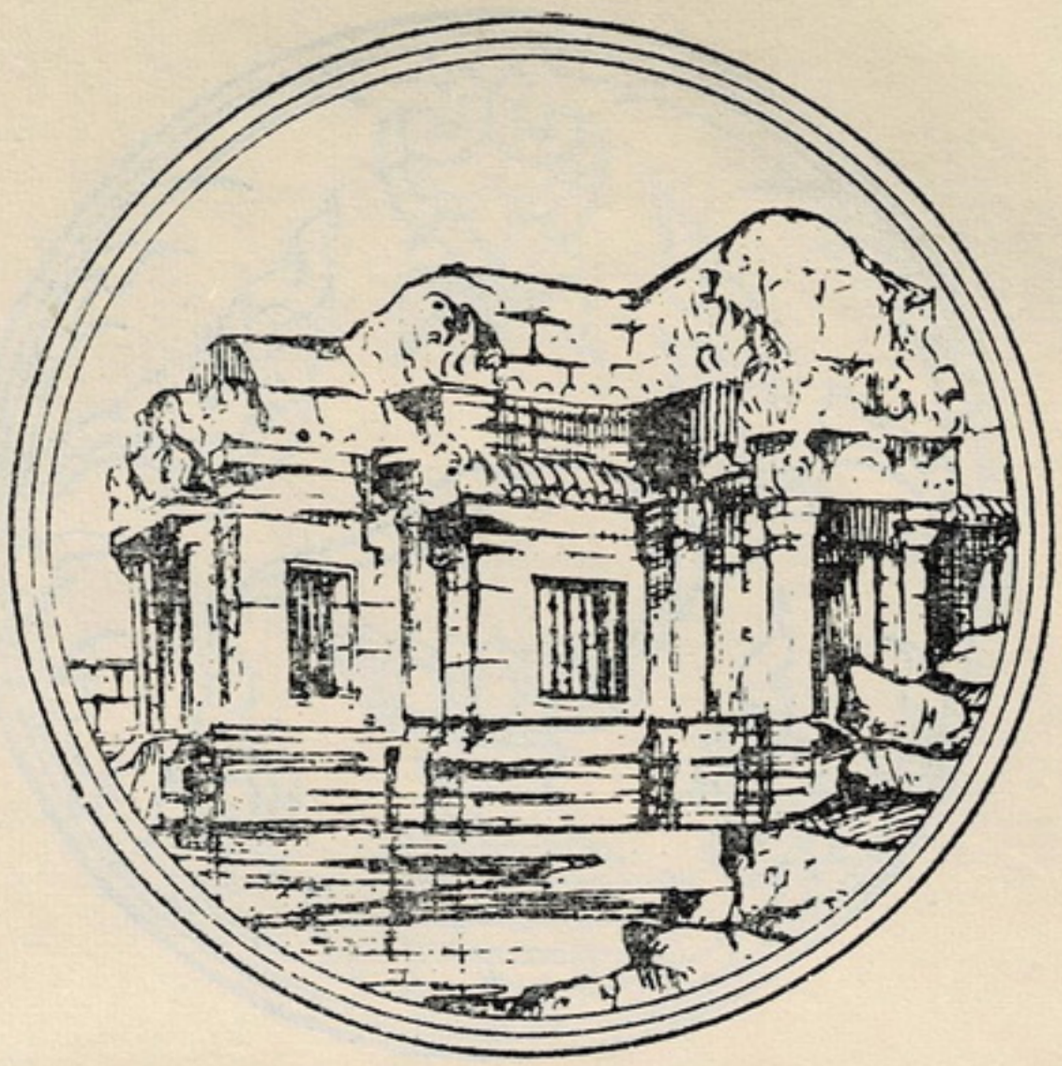
จังหวัดเลย (ล.ย.) ห่างจาก ก.ท. ๕๕๓ กิโลเมตร

ภาพเจดีย์ คือ พระธาตุศรีสองรัก เป็นอนุสรณ์การบักบั่นเขตแดนระหว่าง กรุงศรีสัตนาคณหุตกับ กรุงศรีอยุธยา ในรัชสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ์ การบักบั่นเขตแดนคราวนั้น ปรากฏตามพงศาวดารว่า พระชัยเชษฐาแห่งกรุงศรีสัตนาคณหุต กับพระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยาได้ให้สัตยาบันกันตรงที่ ซึ่งเป็นที่ตั้งของอำเภอด่านซ้ายในปัจจุบัน และเพื่อเป็นสักขีพยานในการนั้นทั้งสองฝ่ายได้ช่วยกันสร้างพระเจดีย์ใหญ่ขึ้นองค์หนึ่ง เมื่อ พ.ศ. ๒๑๐๓ ในบริเวณที่ลำน้ำอู้ไหลมาบรรจบกับลำน้ำหมัน เมืองเลยเดิมเป็นหมู่บ้านเล็กๆ เพิ่งตั้งเป็นเมืองในรัชกาลที่ ๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เมืองนี้เป็นเมืองโบราณไทยหนองแสตั้งรกรากอยู่ที่นี่ ภูมิประเทศเป็นภูเขาสลับซับซ้อน ภูเขาที่สำคัญ คือ ภูกระดึง (อยู่ตำบลสีฐาน อ. วังสะพุง) บนยอดเขาเป็นที่ราบกว้างใหญ่อากาศสดชื่นค่อนข้างหนาว มีพันธุ์ไม้เมืองหนาวขึ้นอยู่ ออกดอกตลอดปี ธารน้ำและอ่างน้ำซับ สระอโนดาษ มีสัตว์ประหลาด เต่าห่างยาว พื้นดินเป็นดินดำ ลำน้ำพองลำน้ำชีและมูล เกิดจากภูกระดึงนี้

เนื้อที่ ๑๐,๙๓๙ ตารางกิโลเมตร มี ๖ อำเภอ ๒ กิ่ง ๑. อ. เมืองเลย ๒. อ. เชียงคาน ๓. อ. วังสะพุง ๔. อ. ท่าลี่ ๕. อ. ภูกระดึง ๖ อ. ด่านซ้าย กิ่ง อ. ปากชม กิ่ง อ. ภูเรือ

ทรัพยากรธรณี แมงกานิส ทองแดง เหล็ก สังกะสี แบไรท์ ตะกั่ว ยิบซัม

ประชากร ๒๙๑,๒๕๒ คน

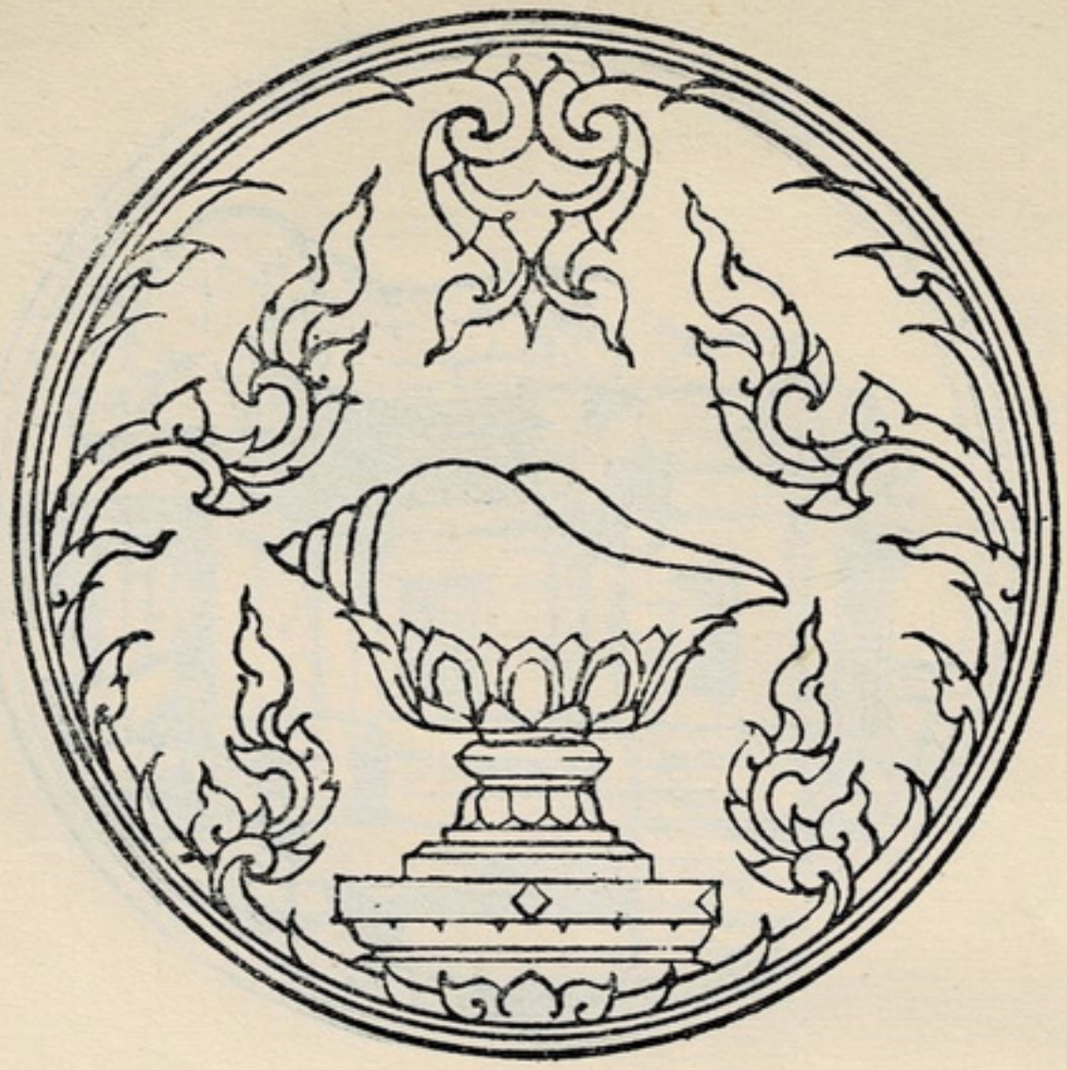
จังหวัดศรีสะเกษ (ศ.ก.) ภาค ๓ ห่างจาก ก.ท. ๖๓๑ กิโลเมตร

ตวงตราเป็นรูปปราสาทหินซึ่งหมายถึงปราสาทหินวัดสระกำแพงใหญ่ และปราสาทหินสระกำแพงน้อย เป็นโบราณสถานเก่าแก่ที่สุดของจังหวัดปราสาททั้งสองต่อด้วยศิลาแลง มีศิลาจำหลักภาพต่างๆ แห่งแรกมีอักษรครณ์ภาษาขอมโบราณจารึกไว้ด้วย แห่งหลังมีกำแพงศิลาแลงล้อมรอบ เข้าใจว่าคงสร้างในรัชสมัยของพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ ซึ่งครองราชอยู่ ระหว่าง พ.ศ. ๑๕๔๕ ถึง พ.ศ ๑๕๙๒ เมืองศรีสะเกษเป็นชื่อมาจากเมืองขุขันธ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๑ เขาพระวิหารที่อยู่ในอำเภอกันทรลักษณ์ประหลาดวิจิตรพิศดารมาก โบราณสถานแห่งนี้สร้าง เมื่อ พ.ศ. ๑๕๐๐ เศษ บริเวณหน้าเขามีลานกว้างถึง ๓๐ เส้น มีคันบันไดกว้าง ๑๒ เมตร ๑๖๓ คัน แบ่งเป็น ๓ ชั้น มีพระยานาค ๕ เศียร ทอดยาวตามบันได

เนื้อที่ ๘,๘๑๔ ตารางกิโลเมตร มี ๘ อำเภอ ๑. อ. เมืองศรีสะเกษ ๒. อ. กันทรลักษณ์ ๓. อ. ขุขันธ์ ๔. อ. ปรางกู่ ๕. อ. ขุนหาญ ๖. อ. ภาษีไศล ๗. อ. อุทุมพรพิสัย ๘. กันทรารมย์

ทรัพยากรธรณี เกลือหิน

ประชากร ๗๖๘,๗๓๓ คน

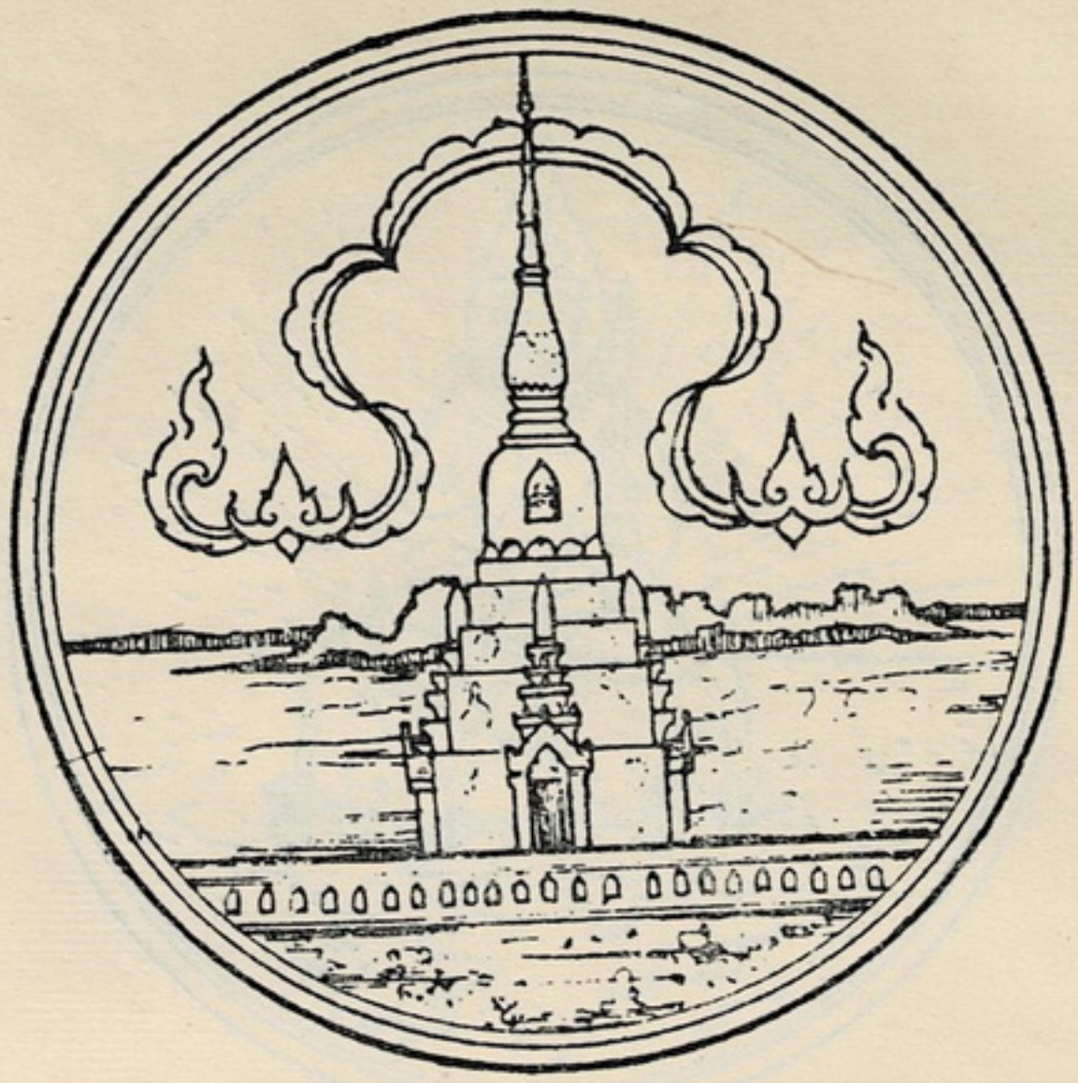
จังหวัดสงขลา (ส.ข.) ห่างจาก ก.ท. ๑๓๒๑ กิโลเมตร

จังหวัดนี้มีอาณาเขตที่เป็นทะเลกว้างที่สุด คือ ประมาณ ๑๒ กิโลเมตรและยาวถึง ๒๓ กิโลเมตร เป็นเมืองโบราณที่อาจจะสืบประวัติขึ้นไปได้จนถึงรัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ แห่งกรุงศรีอยุธยา ดวงตราประจำจังหวัด เป็นรูปหอยสังข์อยู่บนพานแว่นฟ้า ซึ่งทางจังหวัดยังค้นหาหลักฐานของความหมายไม่พบ ภูมิประเทศสวยงาม อากาศสดชื่น อุดมสมบูรณ์เหมาะเป็นที่พักตากอากาศ เขาต้ังกวน สูงจากระดับน้ำทะเล ๒,๐๐๐ ฟุต ขึ้นไปบนยอดเขามองเห็นทิวทัศน์ทางบกทางทะเล อากาศสดชื่นหายเหนื่อย แหลมสน แหลมทราย แหลมหิน จัดเป็นสวนสาธารณะเป็นที่เที่ยวพักผ่อนหย่อนใจของประชาชนมองเห็นเกาะหนูเกาะแมวอยู่เบื้องหน้า ทางปากอ่าวของทะเลสาบมีกระโจมไฟสำหรับชาวเรือ บนเขาน้อยมีโรงแรมน้ำตกสวนตูลเต็มไปด้วยต้นมะพร้าว และมีฮวงซุ้ยของตระกูลณสงขลา เมืองนี้ชอบ กีฬาชนวัว ปัจจุบันมีมหาวิทยาลัยสงขลานัครินทร์ตั้งอยู่เป็นประโยชน์แก่การศึกษาทางภาคใต้มาก

เนื้อที่ ๖,๖๗๓ ตารางกิโลเมตร มี ๑๐ อำเภอ ๑. อ. เมืองสงขลา ๒. อ. สทิงพระ ๓. อ. จะนะ ๔. อ. นาทวี ๕. อ. เทพา ๖. อ. สะบ้าย้อย ๗. อ. ระโนด ๘. อ. รัตนภูมิ ๙. อ. สะเดา ๑๐. อ. หาดใหญ่

ทรัพยากรธรณี ดีบุก วุลแฟรม แมงกานิส ทรายแก้ว แมไรท์

ประชากร ๖๑๑,๔๗๑ คน

จังหวัดสกลนคร (ส.น.) ห่างจาก ก.ท. ๗๖๖ กิโลเมตร

รูปเจดีย์คือพระธาตุเชิงชุม เป็นปูชนียสถานคู่บ้านคู่เมืองมาแต่โบราณ เพราะเชื่อกันว่าเจดีย์นี้ก่อสรวมรอยพระบาทของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ในภัทรกัปนี้ คือพระพุทธเจ้ากกะสันธะ โกนาคมนะ กัสสปะ และโคตมะ นัยว่าพระศรีอาริยเมตไตรยพระพุทธเจ้าที่จะมาตรัสรู้ในอนาคต ก็จะทรงมาประทับรอยพระบาทไว้ณ ที่นี้ด้วย ตัวพระธาตุตั้งอยู่บนเนินในวัดพระธาตุเชิงชุมข้างในทึบสร้างด้วย ศิลาแลงและศิลาทราย ชื่อเก่าของเมืองนี้คือหนองหาร และ สกลทวาปี เพิ่งเปลี่ยนมาเป็นชื่อในปัจจุบัน เมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๑ ภูมิประเทศปราศจากแม่น้ำลำคลอง แต่มีหนองหารอันกว้างใหญ่มีเกาะกลางหนองชื่อดอนสวรรค์ เป็นที่เพาะพันธุ์ปลาเป็นอาชีพสำหรับชาวเมือง โบราณสถานมีมากเพราะเป็นเมืองโบราณสมัยขอม พระธาตุเชิงชุม เป็นเจดีย์แบบขอม ก่อด้วยศิลาแลง เสริมอิฐถือปูนสูง ๓๐ เมตร พระธาตุนารายณ์นาเวง เจดีย์ สูง ๑๔ เมตร สร้างด้วยศิลาแลงและหินสลักเทวรูปต่างๆยึดกันเป็นพระเจดีย์ พระธาตุคุมเจดีย์ทรงครึ่งวงกลมคว่ำ สูง ๘ เมตร พระธาตุภูเพ็ดอยู่บนยอดภูพาน สูง ๓๐๐ เมตร สะพานหินข้ามห้วยแบบขอม กว้าง ๔ เมตร ยาว ๑๖ เมตร มี ๑๑ ช่อง เวลานี้ถูกถมเป็นถนนไปเสียแล้ว

เนื้อที่ ๙,๕๓๙ ตารางกิโลเมตร มี ๘ อำเภอ ๒ กิ่ง ๑. อ. เมืองสกลนคร ๒. อ. กุสุมาลย์ ๓. อ. กุดบาก ๔. อ. พรรณานิคม ๕. อ. วาริชภูมิ ๖. อ. นิวาส ๗. อ. อากาศอำนวย ๘. อ. สว่างดินแดน กิ่ง อ. พังโดน กิ่ง อ. บ้านม่วง

ทรัพยากรธรณี เกลือ หิน

ประชากร ๕๔๓,๙๓๖ คน

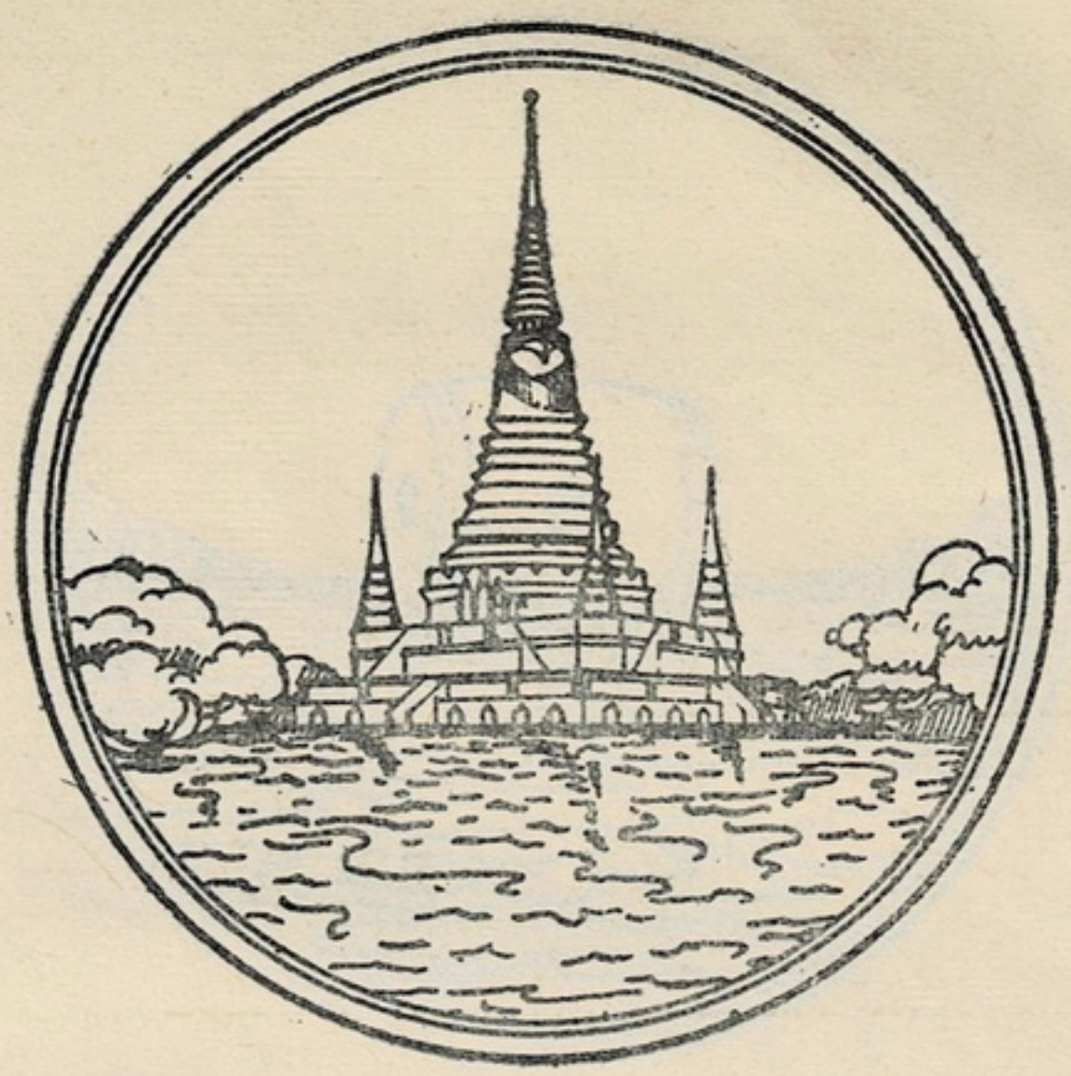
จังหวัดสตูล (ส.ต.) ห่างจาก ก.ท. ๑,๓๒๘ กิโลเมตร

รูปพระสมุทรเทวาสถิตอยู่บนแท่นหินกลางทะเลเบื้องหลังมีรัศมี พระอาทิตย์อัศดง พระสมุทรเทวาหมายถึงเทวดาผู้ปกปักรักษามหาสมุทรบัลลังก์หินหมายถึงวิมานของเทวดา ซึ่งตรงกับตำบลวิมานในจังหวัดนี้ พระอาทิตย์อัศดงหมายถึงฝั่งทะเลตะวันตก คือ มหาสมุทรอินเดีย เมืองสตูลแยกมาจากเมืองไทรบุรี เมื่อ พ.ศ. ๒๑๘๑ ดินฟ้าอากาศของจังหวัดนี้ร้อนอบอ้าวมีฤดูฝนยาวถึง ๘ เดือน เพราะได้รับมรสุม ๒ ทาง ทะเลจีน และทางมหาสมุทรอินเดีย อุดมไปด้วยเกาะต่างๆ ประมาณ ๖๐ เกาะ ที่ขึ้นชื่อลือนาม คือ "ตะรุเตา" เกาะฑัณฑนิคมมีคดีสืบเนื่องมาแล้วด้วยเรื่องโจรสลัดใหญ่โดยอำนวยการของพัสดีเรือนจำกับพรรคพวก แต่โดนตำรวจ คือ พ.ต.อ. บรรจงศักดิ์ ชีพเป็นสุข ปราบปรามเสียราบคาบนับเป็นวีระกรรม ท่านผู้นี้มาจากเลือดน้ำเค็มแห่งราชนาวี ยังมีเกาะอาดังซึ่งมีเต่าตะนุ รังนกนางแอ่น เกาะราวี เกาะยาว เกาะสาหร่าย อาชีพทำสวนมะพร้าว สวนยางพารา จับสัตว์น้ำ

เนื้อที่ ๒,๖๖๙ ตารางกิโลเมตร มี ๒ อำเภอ ๒ กิ่ง ๑. อ. เมืองสตูล ๒. อ. ละงู กิ่ง อ. ควนกาหลง กิ่ง อ. ทุ่งหว้า

ทรัพยากรธรณี ดีบุก เหล็ก ทรายแก้ว

ประชากร ๙๙,๒๓๗ คน

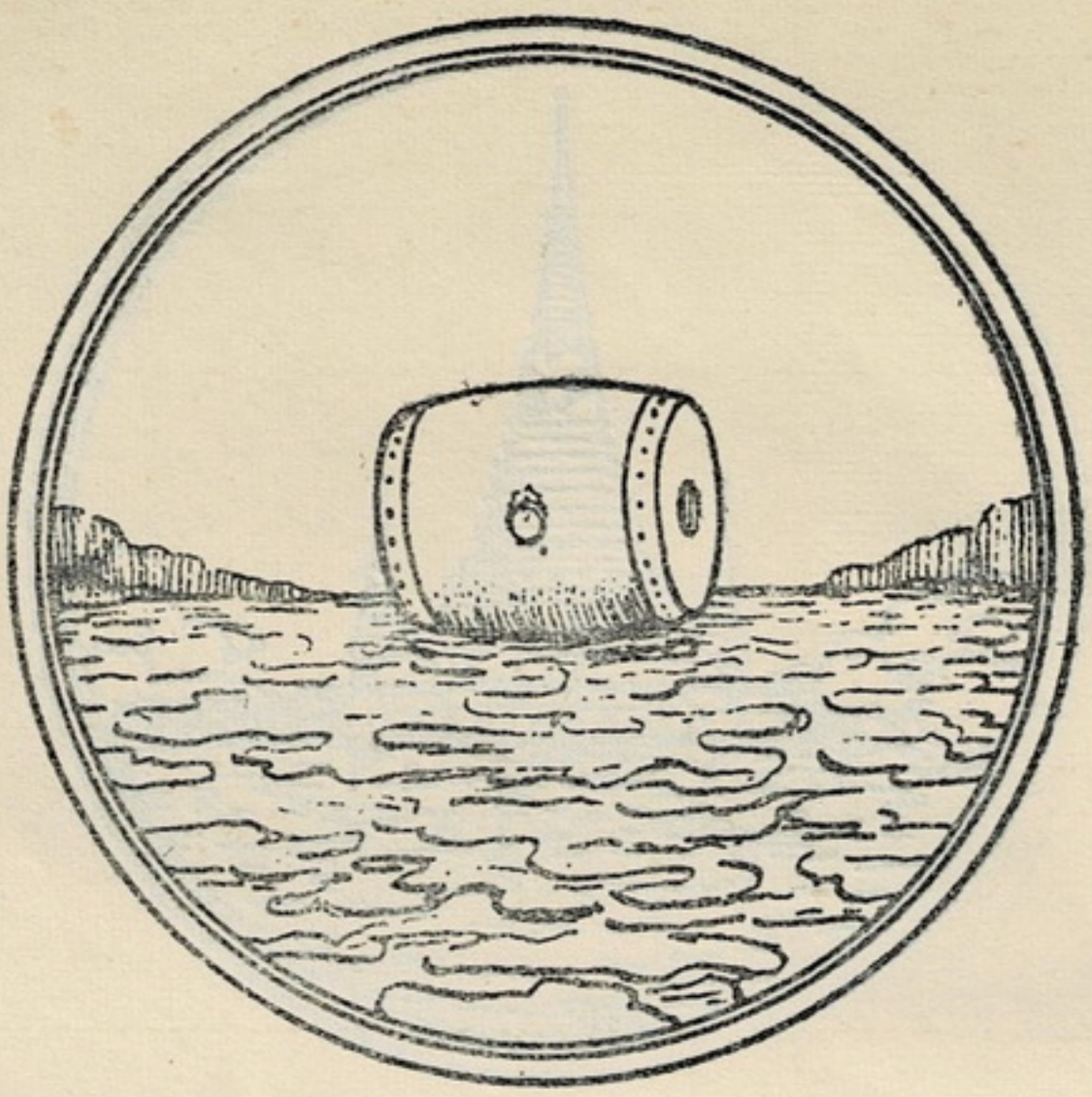
จังหวัดสมุทรปราการ (ส.ป.) ภาค ๑ ห่าง ก.ท. ๒๕ กิโลเมตร

พระสมุทรเจดีย์เป็นปูชณีย์สถานทางพุทธศาสนาของชาวเมืองนี้ภายในบรรจุพระบรมสารีริกธาตุและพระธรรมปิฎก เพื่อให้ชนรุ่นหลังได้สักการะกราบไหว้ องค์พระเจดีย์ลงมือสร้างในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ภายหลังที่ได้สร้างป้อมปืนป้องกันการรุกรานทางน้ำขึ้นแล้ว ๖ ป้อม โดยทรงเห็นว่าที่ท้ายป้อมผีเสื้อสมุทรมีเกาะอยู่เกาะหนึ่ง จึงทรงดำริจะสร้างสถูปขึ้นไว้โดยโปรดเกล้าให้หาหินและอิฐมาถมเกาะนั้นให้มั่นคงพอขึ้น รัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์องค์พระสมุทรเจดีย์จึงสร้างเสร็จตามกระแสพระราชดำริที่กำเนิดธงชาติไทย รถไฟสายแรก และมีป้อมโบราณหลายป้อมคงเหลืออยู่ที่แหลมฟ้าผ่าคือ ป้อมพระจุลจอมเกล้า ป้อมผีเสื้อสมุทร อาชีพของชาวเมืองนี้ทำนาข้าว นาเกลือ ทำพืนแสม ถ่านไม้โกงกาง ทำกะปี น้ำปลา น้ำตาลมะพร้าว

เนื้อที่ ๙๓๔ ตารางกิโลเมตร มี ๔ อำเภอ ๑. อ. เมืองสมุทรปราการ

๒. อ. บางบ่อ ๓. อ. บางพลี ๔ อ. พระประแดง

ประชากร ๓๑๗,๐๙๘ คน

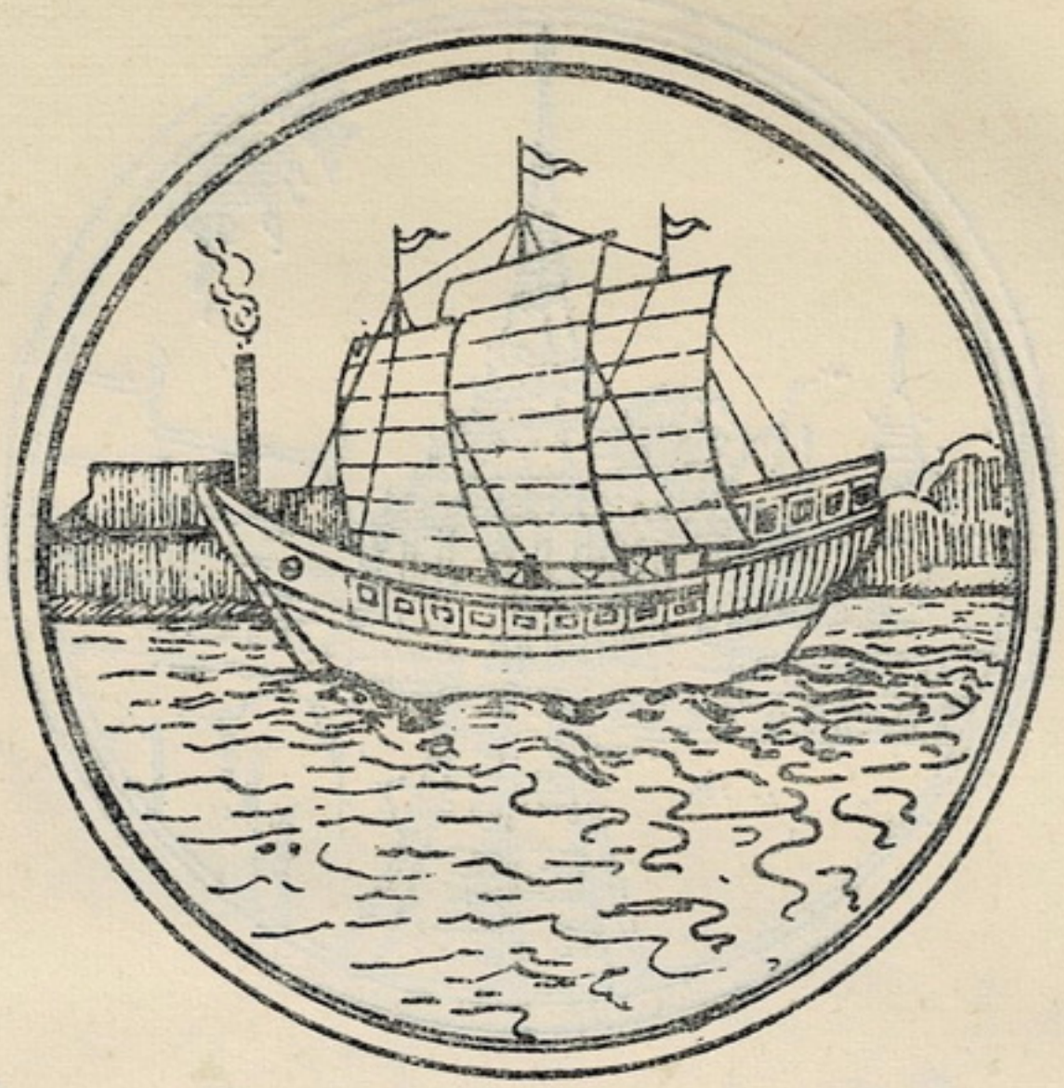
จังหวัดสมุทรสงคราม (ส.ส.) ห่างจาก ก.ท. ๑๒๖ กิโลเมตร

ชื่อเดิมของจังหวัดนี้ คือ เมืองแม่กลอง เพราะตั้งอยู่ริมฝั่งลำน้ำแม่กลอง ซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมสำคัญมาแต่โบราณ ตราของจังหวัดจึงทำเป็นรูปกลองลอยน้ำสองฝั่งเป็นต้นมะพร้าวอันเป็นสัญญลักษณ์ อาชีพหลักของจังหวัด พริกบางช้างหัวหอมมีชื่อ

ประวัติศาสตร์อ้างถึงเมืองนี้แต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา และเป็นนิวาสถานของสมเด็จพระชนนีของพระอรินทราบรมราชินีในรัชกาลที่ ๑ ต้นตระกูลราชินีกูล ณ บางช้าง และได้สร้างวัดไว้เป็นอนุสรณ์ชื่อวัดอัมพวันเจติการาม วัดบ้านแหลมมีพระพุทธรูปอันศักดิ์สิทธ์เป็นพระยืนอุ้มบาตรท่านลอยน้ำมาชาวประมงเก็บได้ ชาวเมืองเคารพนับถือมากมีเทศกาลสรงน้ำพระกันทุกปี อีกอย่างหนึ่งคือที่กำเนิดฝาแฝดไทย อิน จัน

เนื้อที่ ๔๐๓ ตารางกิโลเมตร มี ๓ อำเภอ ๑. อ. เมืองสมุทรสงคราม ๒. อ. บางคณฑี ๓. อ. อัมพวา

ประชากร ๑๗๘,๙๘๐ คน

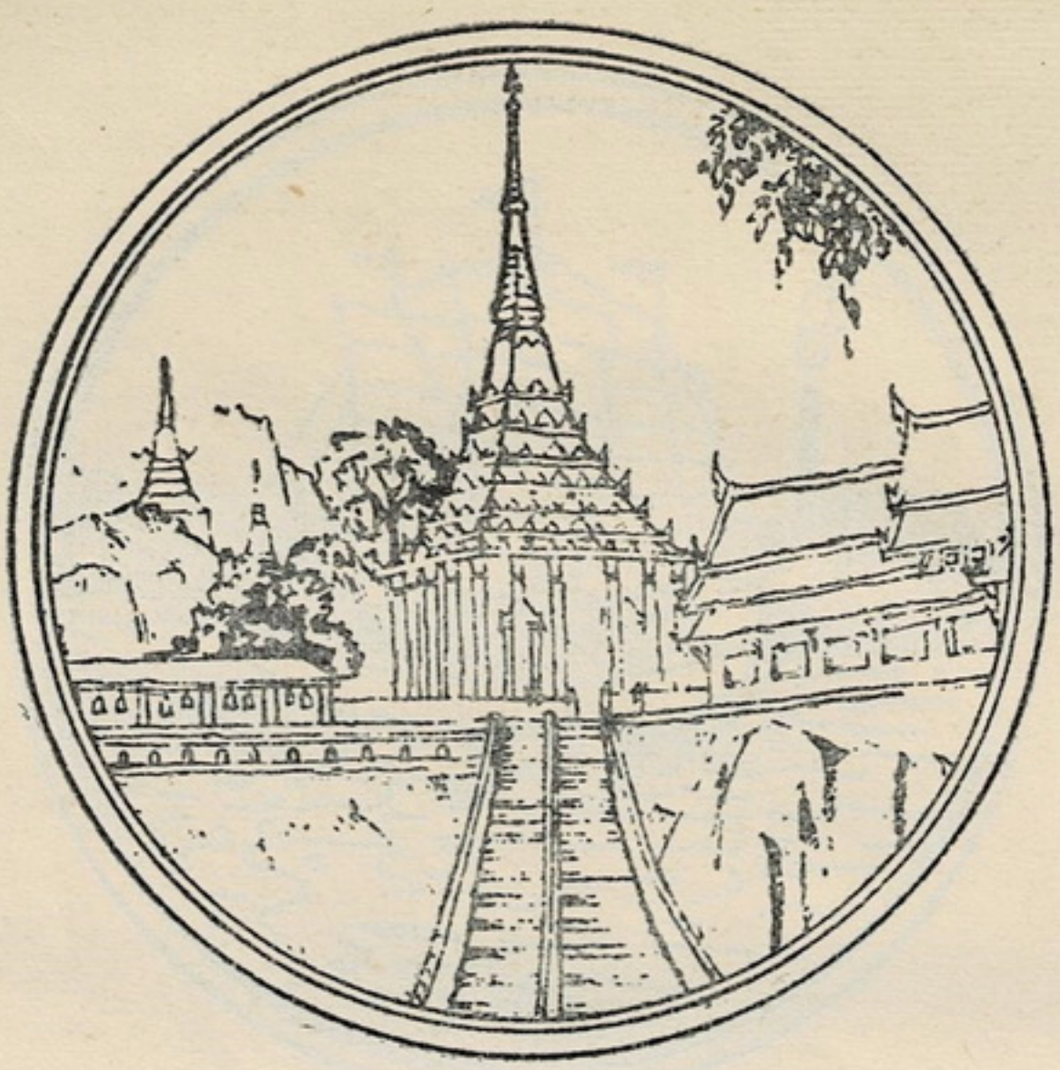

จังหวัดสมุทรสาคร (ส.ค.) ห่างจาก ก.ท. ๔๔ กิโลเมตร

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีบรรดาเรือค้าของชาวจีนและแขกมะละกามาค้าขายที่เมืองนี้มาก และเป็นที่จอดพักของสำเภาจีนเหล่านั้นด้วย ในบริเวณนี้จึงเรียกว่า ท่าจีน และอุดมสมบูรณ์ไปด้วยสินค้าพื้นเมือง เช่น น้ำอ้อย เกลือ กะปี น้ำปลา และอื่นๆ ดวงตราของจังหวัดนี้จึงใช้รูปเรือสำเภาจีนแล่นอยู่ในทะเล เมืองสมุทรสาคร เดิมชื่อสาครบุรีตั้งเป็นเมืองในแผ่นดินพระมหาจักรพรรดิ ใช้เป็นที่ระดมพลในเวลาสงคราม ประวัติศาสตร์เรื่องพันท้ายนรสิงห์ ถือท้ายเรือพระที่นั่งชนตลิ่งหัวโขนเรือพัง พันท้ายนรสิงห์เป็นผู้รับผิดชอบ ขอถวายชีวิตเพื่อรักษาประเพณี คลองนี้คดมาก ศาลพันท้ายนรสิงห์อยู่ที่ปากคลองโคกขามจนทุกวันนี้ เมืองสมุทรสาคร (หรือเรียกกันว่ามหาชัย) ตั้งอยู่ที่ปากน้ำท่าจีน อาชีพของชาวเมืองคือ ทำนาเกลือ เลี้ยงเป็ด จับสัตว์น้ำ อาหารอุดมสมบูรณ์ทำให้สุขภาพแข็งแรง

เนื้อที่ ๘๔๐ ตารางกิโลเมตร มี ๓ อำเภอ ๑. อ. เมืองสมุทรสาคร ๒. อ. กระทุ่มแบน ๓. อ. บ้านแพ้ว

ประชากร ๒๐๗,๔๒๕ คน

จังหวัดสระบุรี (ส.บ.) ภาค ๑ ห่าง ก.ท. ๑๐๘ กิโลเมตร

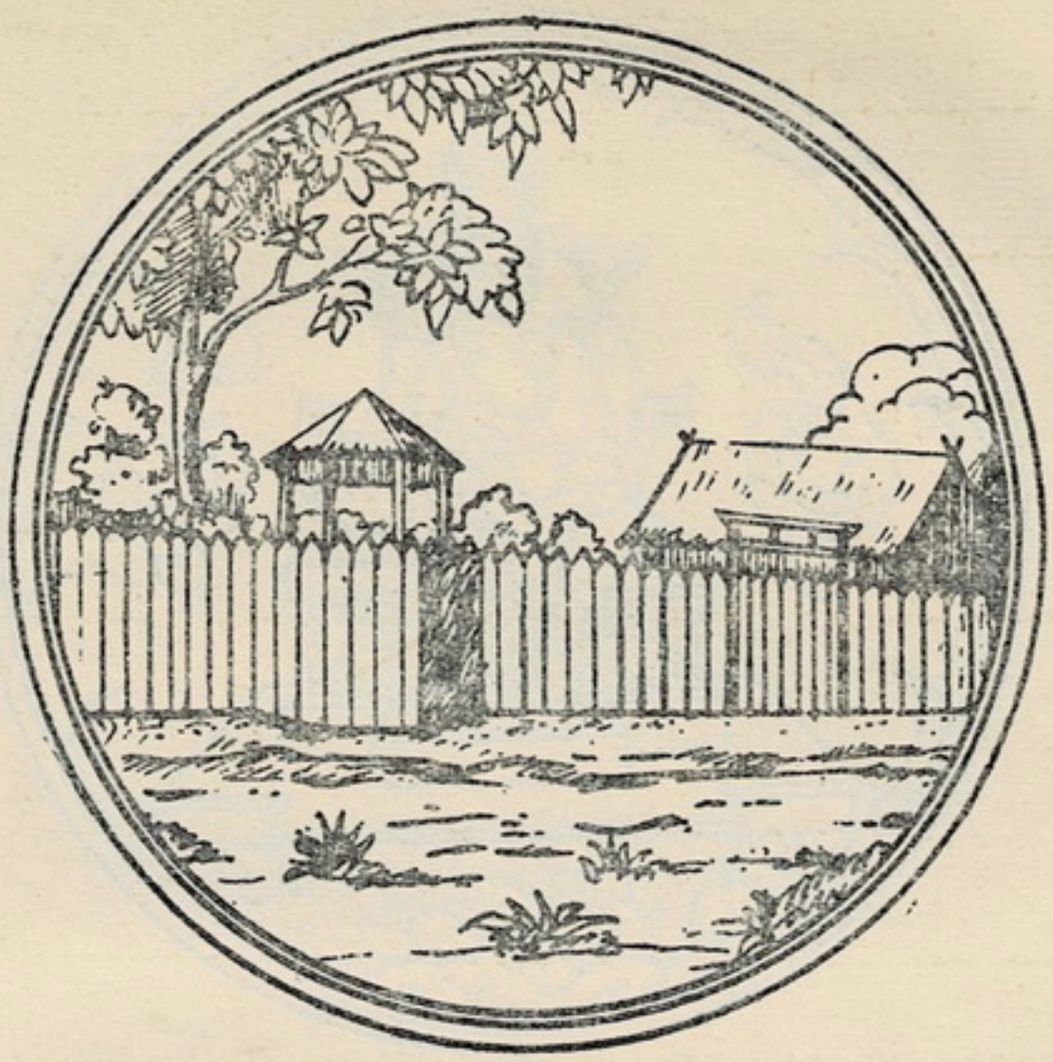
รูปมณฑปคือมณฑปที่ตำขุนโขลนอำเภอพุทธบาทซึ่งสร้างครอบรอยพระพุทธบาทของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้ นับเป็นสิ่งเคารพบูชาสูงสุดของชาวไทยและต่างประเทศ ตามตำนานกล่าวว่า รอยพระพุทธบาทนี้พรานบุญเป็นผู้พบ และสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมแห่งกรุงศรีอยุธยาโปรดเกล้าให้สร้างมณฑปครอบเอาไว้ รวมทั้งได้สถาปนาขึ้นเป็นพระพุทธเจดีย์มหาสถานและพระอารามหลวง ตัวเมืองสระบุรีนั้นว่าตั้งขึ้นในแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ์

ปัจจุบันศาลากลางตั้งอยู่ตำบลปากเพรียว มีภูเขามากพระพุทธบาทตั้งบนภูเขาสุวรรณบรรพต ถ้ำมาก เช่น ถ้ำประทุน ถ้ำพระธาตุ ถ้ำมหาสนุก ถ้ำพระนอน ถ้ำวิมานจักรี ถ้ำพักทอง ถ้ำบรเพ็ด ถ้ำกินนร ถ้ำชาลวัน ถ้ำช้าง ธารทองแดง ธารเกษม บ่อพรานล้างเนื้อ มีพิพิธภัณฑ์ให้ชมของเก่าสวนพฤกษชาติ โรงงานปูนซิเมนต์นิคมจัดสรรของกรมประชาสงเคราะห์ อาชีพทำสวน

เนื้อที่ ๒,๙๖๓ ตารางกิโลเมตร มี ๙ อำเภอ ๑ กิ่ง คือ ๑. อ. เมืองสระบุรี ๒. อ. แก่งคอย ๓. อ. หนองแค ๔. อ. วิหารแดง ๕. อ. หนองแซง ๖. อ. บ้านหมอ ๗. อ. พระพุทธบาท ๘. อ. เสาไห้ ๙. อ. หมวกเหล็ก กิ่ง อ. หนองโดน

ทรัพยากรธรณี พลวง ทองแดง เหล็ก หินอ่อน ดิน Marl

ประชากร ๓๖๔,๓๕๙ คน

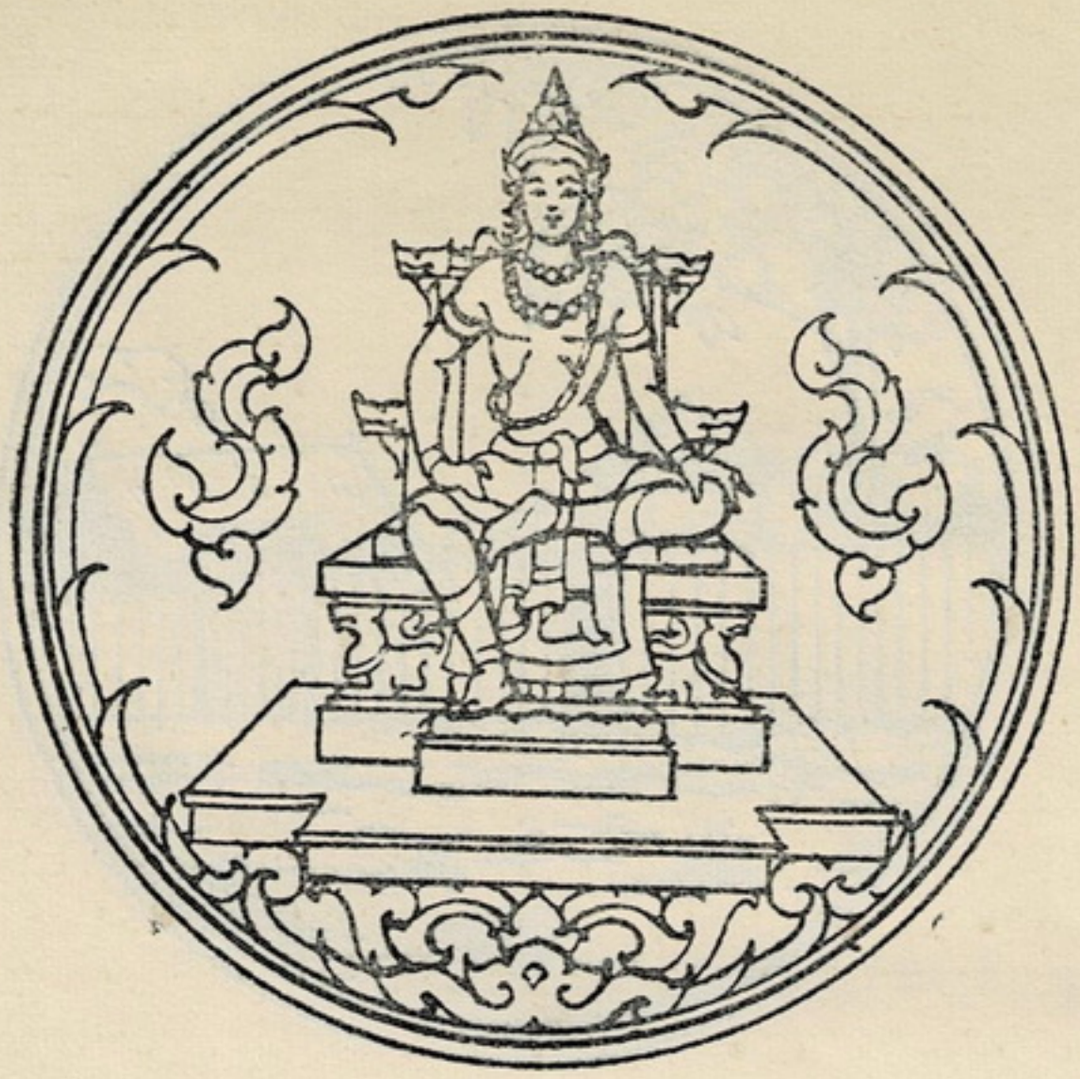

จังหวัดสิงห์บุรี (ส.ห.) ภาค ๑ ห่าง ก.ท. ๑๘๐ กิโลเมตร

กำแพงและเชิงเทิน คือ รูปค่ายบางระจันตั้งอยู่อำเภอบางระจัน เป็นอนุสรณ์แห่งวีระกรรมและความเสียสละของชาวเมืองที่รวบรวมชายฉกรรจ์ ตั้งค่ายต้านทานกองทัพพม่าข้าศึก เพื่อถ่วงเวลาคอยกองทัพมาช่วยอยู่ถึง ๕ เดือนจึงได้แพ้แก่ข้าศึก สิงห์บุรีเป็นเมืองเก่าก่อนสมัยสุโขทัย สันนิษฐานว่าพระเจ้าไกรสรราชโปรดให้สร้างขึ้นเมื่อราว พ.ศ. ๑๖๕๐ อนุสาวรีย์เกียรติประวัติ มีนายแท่น นายโชติ นายอิน นายเมือง นายดอก นายทองเหม็น นายจันทร์ หนวดเขี้ยว ขุนสรรค์ พันเรืองกำนัน นายทองแสง นายทองแก้ว พระอาจารย์ธรรมโชติมีพระพุทธไสยาสน์องค์ยาวที่สุดในประเทศไทย เป็นโบราณสถานที่สำคัญ ยาว ๑ เส้น ๒ วา ๓ ศอก ๑ คืบ ๗ นิ้ว ชื่อพระนอนจักรสีห์

เนื้อที่ ๘๔๑ ตารางกิโลเมตร มี ๕ อำเภอ ๑. อ. เมืองสิงห์บุรี ๒. อ. บางระจัน ๓. อ. พรหมบุรี ๔. อ ท่าช้าง ๕. อ. อินทร์บุรี

ประชากร ๑๗๒,๗๐๘ คน

จังหวัดสุโขทัย (ส.ข.) ภาค ๖ ห่างจาก ก.ท. ๕๔๓ กิโลเมตร

ภาพพ่อขุนรามคำแหงมหาราช พระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์สุโขทัยทรงประทับบนแท่นมนังคศิลา ปกครองไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินให้ได้รับความร่มเย็นเป็นสุข และทรงบริหารราชอาณาจักรแห่งนี้ให้เจริญรุ่งเรืองที่สุดระยะหนึ่ง ในอดีตพงศาวดารเหนือและโยนกกล่าวว่า พญาพาลีราชเป็นผู้สร้างและครองเมืองนี้อยู่เมื่อ พ.ศ. ๑๐๔๓ เมืองสุโขทัยเคยเป็นราชธานีของไทยอยู่ ระหว่าง พ.ศ. ๑๘๐๐—๑๘๙๐ ที่กำเนิดอักษรไทยหลักศิลาจารึก ใครใคร่ค้าม้าค้า ใครใคร่ค้าช้างค้า ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว

ภูมิประเทศตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของลำน้ำยม ทางเหนือมีภูเขามาก

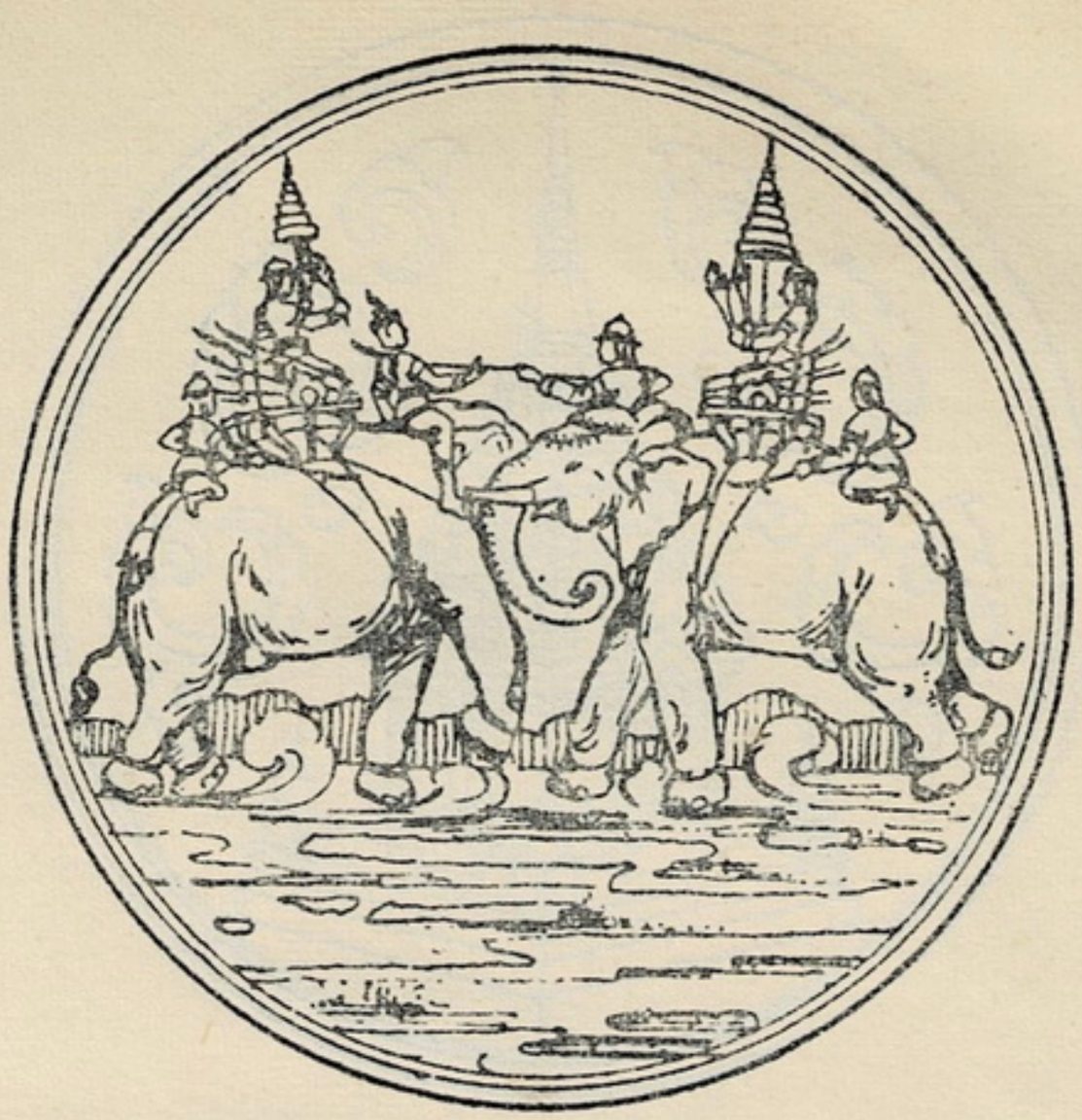
โบราณสถาน เตาทุเรียงทำเครื่องสังคโลกวัดมหาธาตุ กำแพงเมือง วัดตะพังทอง วัดศรีชุม พระแท่นมนังคศิลา ทำด้วยหินชนวนขัดมันกว้าง ๑.๒๐ เมตร ยาว ๑.๖๐ เมตร

อาชีพทำสวน ทำไร่ ทำนา ค้าขาย

เนื้อที่ ๖,๘๔๑ ตารางกิโลเมตร มี ๘ อำเภอ ๑. อ. เมืองสุโขทัย ๒. อ. บ้านด่านลานหอย ๓. อ. ศรีสัชนาลัย ๔. อ. ทุ่งเสลี่ยม ๕. อ. กงไกรลาส ๖. อ. ศรีสัชนาลัย ๗. อ. ศรีสำโรง ๘. อ. สวรรคโลก

ทรัพยากรธรณี ดินขาว เหล็ก ศิลาแลง พลวง

ประชากร ๔๑๓,๗๔๗ คน

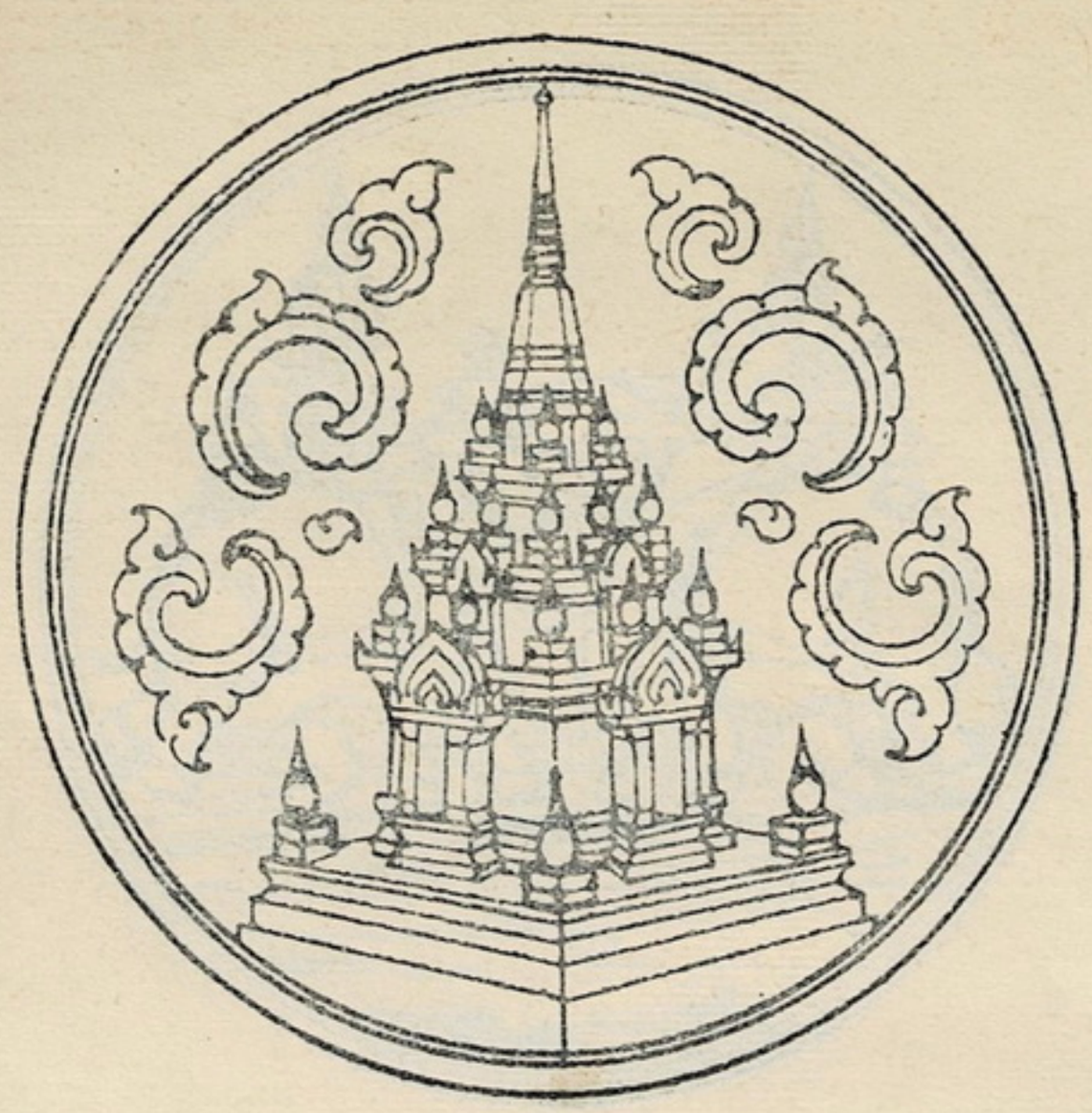
จังหวัดสุพรรณบุรี (ส.พ.) ห่างจาก ก.ท. ๑๖๔ กิโลเมตร

ดวงตราเป็นภาพยุทธหัตถี ระหว่างสมเด็จพระนเรศวรมหาราชกับพระมหาอุปราชาแห่งพม่า เหตุที่ใช้เครื่องหมายนี้เพราะว่า การศึกครั้งนั้น ใน พ.ศ. ๒๑๓๕ ทำให้เมืองไทยได้รับอิสรภาพ ชัยชนะดังกล่าวได้เผยแพร่ชื่อเสียงและกิตติคุณของพระมหากษัตริย์ไทยออกไปนอกประเทศ และบริเวณที่กระทำยุทธหัตถีก็อยู่ในท้องที่อำเภอดอนเจดีย์ของจังหวัดนี้ สุพรรณบุรีเป็นเมืองเก่าสมัยทวาราวดี นักโบราณคดีกล่าวว่า ชื่อสุพรรณบุรีเปลี่ยนมาจากคำว่าอู่ทอง และสุพรรณภูมิ เมืองหน้าด่านโบราณเมืองนี้มีตำนานมากมายราชวงศ์เชียงรายชื่อพระเจ้าชัยศิริเป็นผู้สร้าง มีหลักฐานทางโบราณวัตถุที่แสดงว่าผู้สืบสายราชวงศ์หลายองค์เคยประทับอยู่ สุพรรณบุรีเต็มไปด้วยศาลเจ้าพ่อ สระน้ำอันถือว่าศักดิ์สิทธิ์ใช้น้ำเข้าพิธีบรมราชาภิเษก วรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน เช่น บ้านรั้วใหญ่ วัดขุนไกร วัดพลายชุมพล วัดแค วัดป่าเลไลยก์ มีพระพุทธรูปปางประทานปฐมเทศนาแบบทวาราวดี วัดนี้สร้างตั้งแต่ยุคอู่ทองส่วนประตูบ่อมหอรบถูกสั่งให้รื้อเพราะพม่าใช้เป็นที่มั่นเวลายึดเมืองได้ ภูมิประเทศเป็นที่ลุ่ม มีหนองน้ำและแม่น้ำท่าจีนไหลผ่าน อาชีพทำนา ทำสวน ทำไร่

เนื้อที่ ๕,๓๔๘ ตารางกิโลเมตร มี ๘ อำเภอ ๑. อ. เมืองสุพรรณบุรี ๒. อ. เดิมบางนางบวช ๓. อ. บางปลาม้า ๔. อ. สามชุก ๕. อ. ศรีประจันต์ ๖. อ. ดอนเจดีย์ ๗. อ. สองพี่น้อง ๘. อ. อู่ทอง

ทรัพยากรธรณี ดีบุก

ประชากร ๖๑๒,๘๖๒ คน

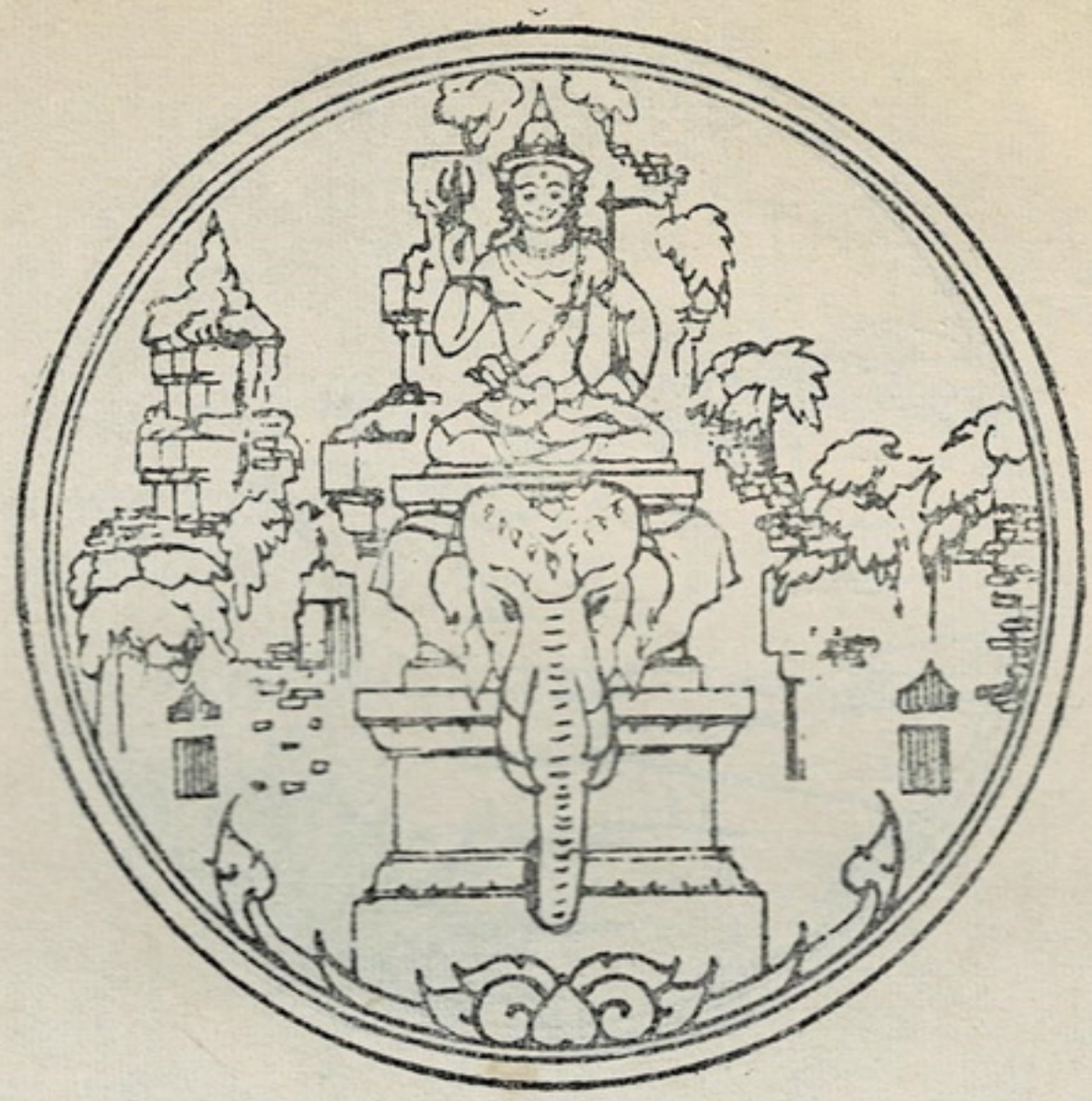
จังหวัดสุราษฎร์ธานี (ส.ธ.) ห่างจาก ก.ท. ๑,๓๒๐ กิโลเมตร

ภาพเจดีย์หมายถึงพระธาตุไชยา ซึ่งกล่าวกันว่ามีพระธาตุของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบรรจุอยู่ เป็นปูชณียสถานสำคัญที่สุดเกี่ยวกับประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย เจดีย์ดังกล่าวจึงเป็นที่เคารพนับถืออย่างสูงของชาวเมือง สุราษฎร์ธานีเป็นชื่อใหม่โดยใน พ.ศ. ๒๔๔๒ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้รวม เมืองกาญจนดิษฐ์เข้าเป็นเมืองเดียวกันกับเมืองไชยา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘ จึงเปลี่ยนชื่อเมืองไชยาเป็นสุราษฎร์ธานี โบราณสถานมีหลายแห่ง เพราะเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรศรีวิชัย พระธาตุไชยารูปทรงสันฐานสวยงามคล้ายๆมณฑปมีหลายยอดมีซากเมืองเก่า ภูมิประเทศมีแม่น้ำตาปีไหลผ่าน พื้นที่ทำสวน ทำนาได้ผลดี มีบ่อน้ำร้อนบนเขาเตยที่อำเภอไชยา เกาะสมุยมีน้ำตกและสวนมะพร้าวมากที่สุด สวนโมกขพลารามของท่านพุทธทาสภิกขุอันเป็นที่สงบเงียบ

เนื้อที่ ๑๒,๘๑๐ ตารางกิโลเมตร มี ๑๐ อำเภอ ๓ กิ่ง ๑. อ. เมืองสุราษฎร์ธานี ๒. อ. กาญจนดิษฐ์ ๓. อ. เกาะสมุย ๔. อ. ไชยา ๕. อ. ท่าชนะ ๖. อ. คีรีรัฐนิคม ๗. อ. ท่าฉาง ๘. อ. นาสาร ๙. อ. พระแสง ๑๐. อ. พุนพิน กิ่ง อ. เวียงสระ กิ่ง อ. ดอนสัก กิ่ง อ. พนม

ทรัพยากรธรณี ดีบุก วุลแฟรม พลวง ยิบซัม แบไรท์ เหล็ก ฟลูออไรท์ ดินขาว

ประชากร ๔๔๘,๒๕๕ คน

จังหวัดสุรินทร์ (ส.ร.) ภาค ๓ ห่างจาก ก.ท. ๔๒๐ กิโลเมตร

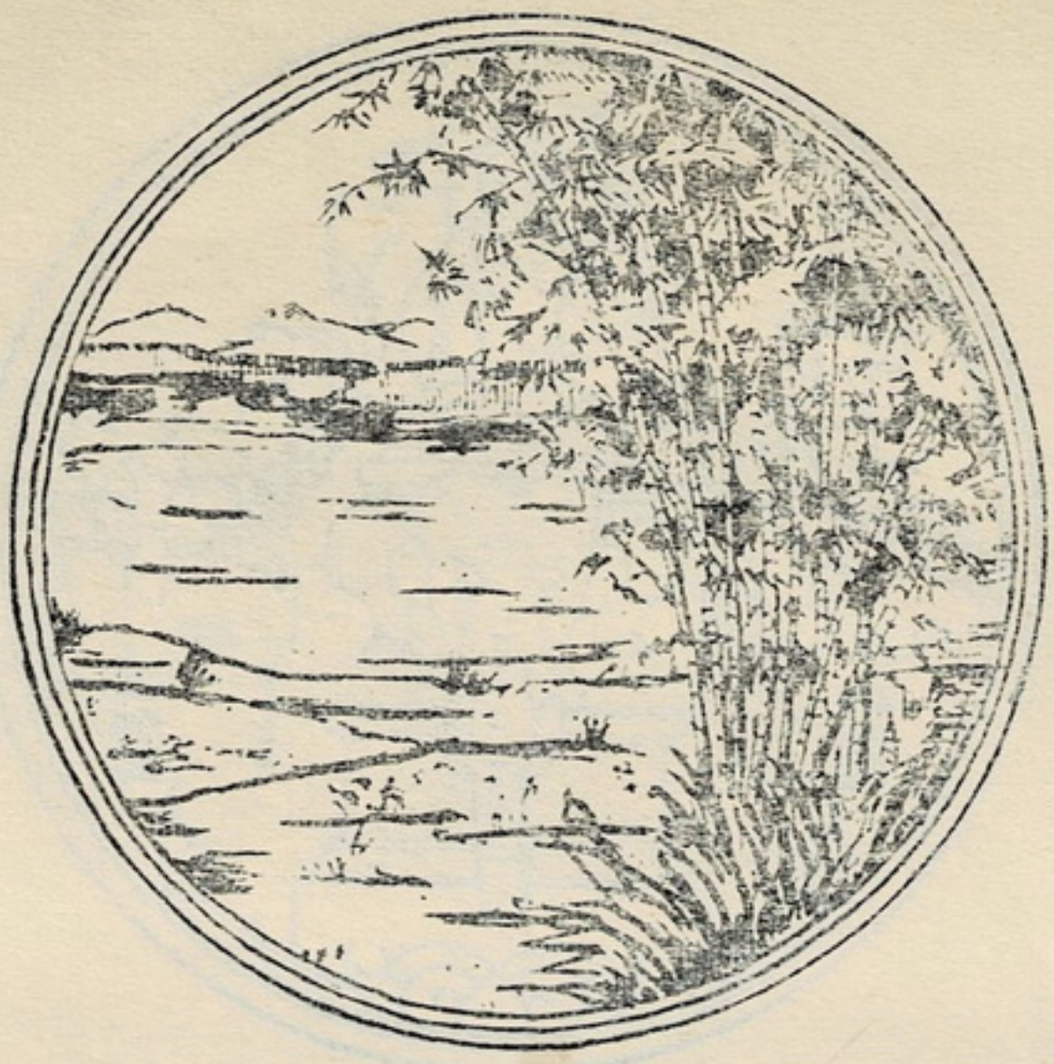
จังหวัดนี้มีช้างมากแต่โบราณ และมีผู้จับช้างป่ามาเลี้ยงอยู่เสมอ ดวงตราของจังหวัดจึงมีรูปช้าง ชื่อจังหวัดเป็นคำสนธิของคำสองคำคือสระกับอินทร์ หมายถึงพระอินทร์ผู้เก่งกล้าสามารถ ภาพเจดีย์สลักหักพัง เบื้องหลังแสดงอิทธิพลการก่อสร้างของขอมโบราณ ซึ่งมีอยู่มากมายหลายแห่งในภูมิภาคนี้ พงศาวดารเมืองสุรินทร์กล่าวว่าบริเวณนี้เป็นหลักแหล่งของชนชาติไทยสมัยเรืองอำนาจ เจ้าเมืองผู้มีนามขุนเกต สร้างโบราณสถานไว้หลายแห่ง และมีตัวอักษรภาษาไทยภาคอีสานจารึกไว้ด้วย ไทยเสื่อมอำนาจลงจนต้องถอยร่นไปอยู่ที่อื่นเมื่อขอมตั้งราชธานีที่เมืองพิมาย มีปราสาทขอมอยู่ทั่วไปคือ ปราสาทกำปงสวาย ปราสาทตาเหมือน ปราสาทบ้านคม ปราสาทบ้านจาร ฯลฯ ยังอีกมาก สันนิษฐานว่าเป็นเทวสถาน แม่น้ำมูล แม่น้ำชี น่าน้ำจึงจะใช้เป็นทางคมนาคมได้

เนื้อที่ ๘,๗๘๔ ตารางกิโลเมตร มี ๙ อำเภอ ๑. อ. เมืองสุรินทร์

๒. อ. ชุมพลบุรี ๓. อ. ท่าตูม ๔. อ. จอมพระ ๕. อ. ปราสาท ๖. อ. รัตนบุรี

๗. อ. ศีรขรภูมิ ๘. อ. สังขะ ๙. อ. สำโรงทาบ

ประชากร ๗๒๑,๙๖๓ คน

จังหวัดหนองคาย (น.ค.) ห่างจาก ก.ท. ๖๑๕ กิโลเมตร

เมื่อเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์แข็งเมืองต่อกรุงเทพพระมหานคร พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้พระยาราชสุภาวดีคุมทัพไปตี กรุงศรีสัตนาคณหุตกลับคืนมาได้ พระยาราชสุภาวดี บำเหน็จรางวัลให้แก่ทหารทั้งปวงและให้ท้าวสุวอ (บุญมา) เลือกตำบลในแถบนั้นตั้งขึ้นเป็นเมืองใหม่ ท้าวสุวอเห็นตำบลบ้านไผ่มีกอไผ่อยู่ทั่วไปเหมาะสมและมีหนองน้ำใหญ่ ซึ่งชาวบ้านเรียกว่าหนองคายอยู่แห่งหนึ่ง ท้าวสุวอได้เป็นพระปทุมเทวาภิบาลเจ้าเมืองหนองคายในปี พ.ศ. ๒๓๗๐ กอไผ่และหนองน้ำจึงกลายมาเป็นตราเมือง ตัวจังหวัดตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขงตรงกับเวียงจันทน์ ภูมิประเทศ ลุ่มๆดอนๆ มีลำห้วยมาก ราษฎรทำนา ทำสวน ทำไร่ยาสูบ และไร่ถั่ว แม่น้ำโขงกว้างมากสองฝั่งมีภูเขาสะลับซับซ้อนสวยงามมีหมอกคลุม สถานที่น่าเที่ยวมีพระไสย ประดิษฐานวัดโพธิ์ชัย ชาวเมืองนับถือมาก ธาตุพังพวนอยู่บ้านธาตุ ตำบลเก้าน้อยดอนหมู พระไชยเชษฐาธิราชกษัตริย์ศรีสัตนคหุตสร้าง

เนื้อที่ ๗,๒๒๒ ตารางกิโลเมตร มี ๖ อำเภอ ๑ กิ่ง ๑. อ. เมืองหนองคาย ๒. อ. ท่าบ่อ ๓. อ. บึงกาฬ ๔. อ. โพนพิสัย ๕. อ. ศรีเชียงใหม่ ๖. อ. เซกา กิ่ง อ. สังคม

ทรัพยากรธรณี เกลือหิน

ประชากร ๓๘๘,๕๖๔ คน

จังหวัดอ่างทอง (อ.ท.) ภาค ๑ ห่าง ก.ท. ๑๒๑ กิโลเมตร

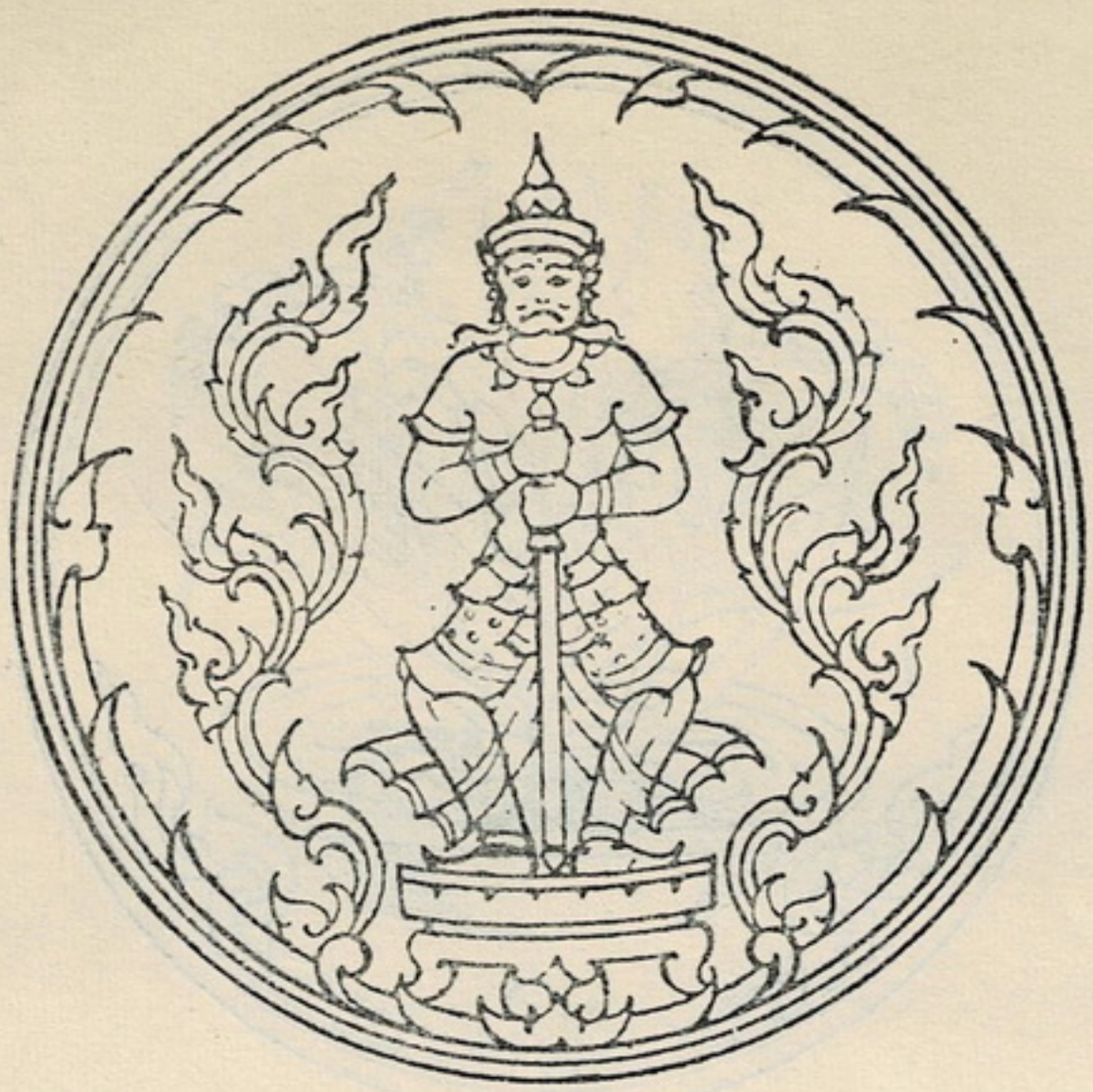
จังหวัดนี้เป็นราบลุ่ม มีลักษณะเป็นแอ่งเป็นอ่างรับน้ำและปุ๋ยธรรมชาติ ภูมิประเทศเหมาะแก่การเพาะปลูกและอุดมไปด้วยปลาน้ำจืด ดวงตราของจังหวัดจึงเขียนเป็นรูปอ่างสีทอง ซึ่งหมายถึงความสมบูรณ์และตรงกับชื่อของจังหวัดในอ่างมีรวงข้าว และใบข้าวหมายถึงการทำนาอันเป็นอาชีพหลักของราษฎรในภูมิภาคนี้

เมืองอ่างทองเดิมชื่อวิเศษชัยชาญ อยู่ที่ตำบลไผ่จำศิลทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ต่อมาสมัยกรุงธนบุรี พ.ศ. ๒๓๕๖ เมื่อขุดน้ำเพื่อให้ไหลเข้าคลองบางแก้วไม่สำเร็จ จึงย้ายมาอยู่ใต้ปากคลองบางแก้วทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำตั้งแต่บัดนั้น

โบราณสถานมีพระพุทธรูปปฏิมากรวัดไชโย พระพุทธไสยาสน์วัดป่าโมก วัดโพธิ์ทองเป็นวัดที่กรมขุนพินิจ (ขุนหลวงหาวัด) ทรงผนวชทรงสร้างตึกเรียกว่า ตึกคำหยาด เป็นที่ประทับ

เนื้อที่ ๙๘๑ ตารางกิโลเมตร มี ๗ อำเภอ ๑. อ. เมืองอ่างทอง ๒. อ. ไชโย ๓. อ. ป่าโมก ๔. อ. โพธิ์ทอง ๕. อ. แสวงหา ๖. อ. วิเศษชัยชาญ ๗. อ. สามโคก

ประชากร ๒๒๘,๙๔๑ คน

จังหวัดอุดรธานี (อ.ธ.) ห่างจาก ก ท. ๕๖๑ กิโลเมตร

ยักษ์ถือกระบองในภาพ คือ ท้าวเวสสุวัณ หมายถึงเมืองที่ตั้งอยู่ทางทิศอุดร ตามความเชื่อถือแต่โบราณว่า เทพเจ้าผู้คุ้มครองดูแลให้ชาวเมืองอยู่เย็นเป็นสุขนั้นคือ ท้าวเวสสุวัณ เช่นเดียวกันทางทิศบูรพามพระอินทร ทิศทักษณมพระยม และทิศปจจิมมพระวรุณ อุดรธานีเดิมชื่อบ้านหมากแข้ง เพราะมีต้นมะเขือพวงใหญ่อยู่ต้นหนึ่ง วัดผ่าศูนย์กลางได้ประมาณ ๔๐ ซ.ม. ต่อมาจึงได้ตั้งเป็นเมืองอุดรธานีใน พ.ศ. ๒๔๕๐ ดินฟ้าอากาศเมืองนี้ร้อนจัด หนาวจัด มีหนองประจักษ์อยู่กลางเมือง มีลำห้วยมาก เพาะปลูกเลี้ยงสัตว์ได้ ทางคมนาคมสะดวกมีรถไฟถึงเมืองเป็นสุดทาง สถานที่น่าเที่ยวก็มีหนองประจักษ์เป็นที่พักผ่อนของชาวเมือง พระบาทบัวบกตั้งอยู่บนไหล่เขาภูพาน เป็นรอยพระบาทที่ประทับบนหิน สร้างเจดีย์ครอบไว้ ถ้ำหรือเทวสถานของขอมอยู่ในอำเภอหนองหาร มีเจดีย์และโบสถ์อยู่ ในกำแพงโต๊ะหินอยู่อำเภอบ้านผือ ชาวบ้านเรียกหอนางอุษา คอกม้าพระเปารดปราสาทเจ้าชาย ปราสาทเจ้าหญิง วัดถ้ำ (วัดสุพรรณคูหา) อยู่หนองบัวลำภู มีจารึกภาษาไทยน้อย พระไชยเชษฐาโปรดให้สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๑๑๕ พระราชทีกัลปนา

เนื้อที่ ๑๖,๖๐๗ ตารางกิโลเมตร มี ๑๐ อำเภอ ๒ กิ่ง ๑. อ. เมืองอุดรธานี ๒. อ. กุมภวาปี ๓. อ. หนองหาร ๔. อ. บ้านดุง ๕. อ. หนองบัวลำภู ๖. อ. ศรีบุญเรือง ๗. อ. นากลาง ๘. อ. โนนสัง ๙. อ. บ้านผือ ๑๐. อ. เพ็ญ กิ่ง อ. ศรีธาตุ กิ่ง อ. น้ำโสม

ทรัพยากรธรณี เกลือหิน ทองคำ ทางคำขาว ศิลาแลง

ประชากร ๙๖๐,๔๒๑ คน

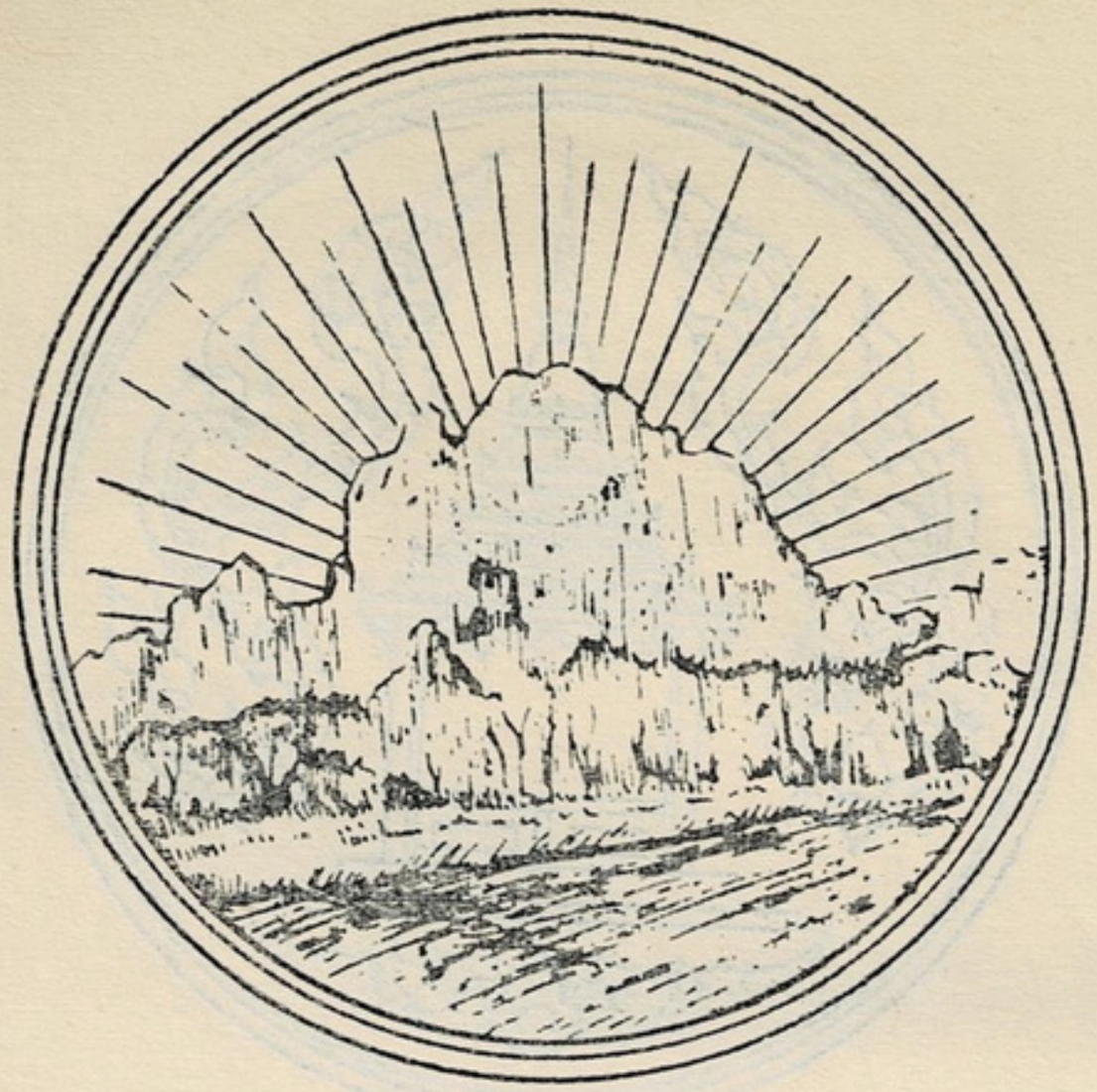
จังหวัดอุตรดิตถ์ (อ.ด.) ภาค ๖ ห่าง ก.ท. ๖๔๗ กิโลเมตร

รูปแท่นมีมณฑปครอบ หมายถึงพระแท่นศิลาอาสน์ซึ่งชาวเมืองในสมัยก่อนได้สร้างไว้เป็นพุทธบูชา เพื่อระลึกถึง พระพุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณแห่งสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตำนานมีว่าสมัยที่พระองค์เสวยชาติในรูปอื่น ได้เสด็จมาจำศีลบำเพ็ญพุทธบารมีอยู่ในท้องที่นี้ เมืองอุตรดิตถ์เดิมชื่อบางโพท่าอิฐอยู่ในเขตเมืองพิชัย ตั้งเป็นเมืองอุตรดิตถ์ในรัชกาลที่ ๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ นิยายประจำถิ่น เมืองลับแลสังข์ทอง สถานที่ทางประวัติศาสตร์ วัดพระฝางชุมนุมของเจ้าพระฝาง เมืองพิชัยของพระยาพิชัยดาบหักทหารพระเจ้าตากสิน ดินฟ้าอากาศดีมีสวนผลไม้มาก ผลไม้คล้ายทางชุมพร จันทรบุรี อาชีพทำสวนผลไม้

เนื้อที่ ๗,๖๑๔ ตารางกิโลเมตร มี ๗ อำเภอ ๑. อ. เมืองอุตรดิตถ์ ๒. อ. ตรอน ๓. อ. ท่าปลา ๔. อ. ฟากท่า ๕. อ. พิชัย ๖. อ. ลับแล ๗. อ. น้ำปาด

ทรัพยากรธรณี ใยหิน โครไมท์ ทองแดง เหล็ก ดินขาว

ประชากร ๓๒๗,๖๘๒ คน

จังหวัดอุทัยธานี (อ.ท.) ภาค ๖ ห่างจาก ก.ท ๓๐๗ กิโลเมตร

ภูเขาในภาพหมายถึงเขาสะแกรัง ซึ่งมีพระมณฑปและพระพุทธบาทจำลองประดิษฐานอยู่รูปต้นไม้และพื้นดินหมายถึงอาณาบริเวณที่อุดมสมบูรณ์ ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ รัศมีของพระอาทิตย์หมายถึงรุ่งอรุณเป็นความหมายเดียวกับชื่อเมือง ซึ่งแปลความได้ว่า เมืองพระอาทิตย์แรกขึ้น อุทัยธานีเป็นเมืองเก่าสมัยลพบุรียังมีหลักเมืองและพระปรางค์โบราณอยู่ที่ตำบลอุทัยเก่าหลายแห่ง เนื่องจากเมืองเก่ามีไข้ชุกชุมราษฎรไม่นิยมอยู่ ใน พ.ศ. ๒๔๓๕ จึงโปรดเกล้าตั้งบ้านสะแกรังขึ้นเป็นจังหวัดอุทัยธานี ลำน้ำสะแกกรังตั้งต้นที่เขาแม่วงจังหวัดกำแพงเพชร ไหลลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยา โบราณสถานเป็นฝีมือขอม มีพระปรางค์วัดแจ้ง เมืองโบราณชื่อเมืองการุ้งอยู่ตำบลวังหิน อาชีพทำนาทำไร่ หาของป่า

เนื้อที่ ๖,๔๗๑ ตารางกิโลเมตร มี ๖ อำเภอ ๑. อ. เมืองอุทัยธานี ๒. อ. ทัพทัน ๓. อ. สว่างอารมย์ ๔. อ. หนองขาหย่าง ๕. อ. หนองฉาง ๖. อ. บ้านไร่

ทรัพยากรธรณี ดีบุก แมงกานิส เหล็ก โคลัมเมี่ยม แทนพาลัม

ประชากร ๑๗๕,๒๑๑ คน

จังหวัดอุบลราชธานี (อ.บ.) ภาค ๓ ห่างจาก ก.ท. ๖๘๐ กิโลเมตร

หนองน้ำมีก้านใบและดอกบัว เป็นสัญญลักษณ์ให้ระลึกถึงชาวเมืองหนองบัวลุ่มภู (หนองบัวลำภู) เป็นเมืองหน้าด่านทางใต้ของนครเวียงจันทน์ ชาวเมืองนั้นได้พากันอพยพหนีการติดตามฆ่าของเจ้านครเวียงจันทน์เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารเมืองไทย เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๓๒๑ ในรัชสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี แล้วเลยตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตของจังหวัดนี้ตลอดมา ประวัติศาสตร์การรบราฆ่าฟันเรื่อง พระวอ พระตา จนไทยได้เชิญพระแก้วมรกตไว้กรุงเทพฯ อ. โขงเจียมติดแม่น้ำโขง มีแม่น้ำมูล แม่น้ำชีไหลผ่านน้ำตกโดมน้อย

เนื้อที่ ๒๒,๗๕๘ ตารางกิโลเมตร มี ๒๐ อำเภอ ๒ กิ่ง ๑. อ. เมืองอุบลราชธานี ๒. อ. โขงเจียม ๓. อ. บ้านด่าน ๔. อ. เขื่องใน ๕. อ. เขมราฐ ๖. อ. ชานุมาน ๗. อ. คำเขื่อนแก้ว ๘. อ. บ่าตัว ๙. อ. เดชอุดม ๑๐. อ. กิ่งน้ำยืน ๑๑. อ. บุณฑริก ๑๒. อ. ตระการพืชผล ๑๓. อ. พนา ๑๔. อ. ม่วงสามสิบ ๑๕. อ. มหาชนะชัย ๑๖. อ. ยโสธร ๑๗. อ. กุดชุม ๑๘. อ. เลิงนกทา ๑๙. อ. วารินชำราบ ๒๐. อ. อำนาจเจริญ กิ่ง อ. หัวตะพาน กิ่ง อ. พิบูลมังสาหาร

ทรัพยากรธรณี เกลือหิน

ประชากร ๑,๔๕๗,๙๔๗ คน

รวม ๗๑ จังหวัด แบ่งเป็น ๙ ภาค

ภาค ๑ มี ๑๑ จังหวัด ๑. พระนครศรีอยุธยา ๒. พระนคร ๓. ธนบุรี ๔. ลพบุรี
๕. ชัยนาท ๖. สิงห์บุรี ๗. อ่างทอง ๘. สระบุรี ๙. ประทุมธานี
๑๐. นนทบุรี ๑๑. สมุทรปราการ

ภาค ๒ มี ๗ จังหวัด ๑. ฉะเชิงเทรา ๒. นครนายก ๓. ปราจีนบุรี ๔. ชลบุรี
๕. ระยอง ๖. จันทบุรี ๗. ตราด

ภาค ๓ มี ๖ จังหวัด ๑. นครราชสีมา ๒. ชัยภูมิ ๓. บุรีรัมย์ ๔. สุรินทร์
๕. ศรีสะเกษ ๖. อุบลราชธานี

ภาค ๔ มี ๙ จังหวัด ๑. อุดรธานี ๒. หนองคาย ๓. เลย ๔. สกลนคร
๕. นครพนม ๖. ขอนแก่น ๗. มหาสารคาม ๘. ร้อยเอ็ด ๙. กาฬสินธุ์

ภาค ๕ มี ๗ จังหวัด ๑. ลำปาง ๒. เชียงใหม่ ๓. เชียงราย ๔. แม่ฮ่องสอน
๕. แพร่ ๖. น่าน ๗. ลำพูน

ภาค ๖ มี ๙ จังหวัด ๑. พิษณุโลก ๒. สุโขทัย ๓. กำแพงเพชร ๔. ตาก
๕. พิจิตร ๖. เพชรบูรณ์ ๗. นครสวรรค์ ๘. อุทัยธานี ๙. อุตรดิตถ์

ภาค ๗ มี ๘ จังหวัด ๑. นครปฐม ๒. ราชบุรี ๓. สุพรรณบุรี ๔. เพชรบุรี
๕. กาญจนบุรี ๖. ประจวบคีรีขันธ์ ๗. สมุทรสาคร ๘. สมุทรสงคราม

ภาค ๘ มี ๗ จังหวัด ๑. นครศรีธรรมราช ๒. ชุมพร ๓. สุราษฎร์ธานี ๔. ระนอง
๕. กระบี่ ๖. พังงา ๗. ภูเก็ต

ภาค ๙ มี ๗ จังหวัด ๑. สงขลา ๒. ตรัง ๓. พัทลุง ๔. สตูล ๕. นราธิวาส
๖. ปัตตานี ๗. ยะลา

รวมทั้งประเทศไทยมี ๗๑ จังหวัด ๙ ภาค ๕๓๓ อำเภอ ๔๔ กิ่งอำเภอ

พระราชกฤษฎีกา
กำหนดการแต่งกายของผู้ที่มีตำแหน่งเฝ้า แต่ไม่อยู่ในฐานะที่จะใช้เครื่องแบบราชการ
พ.ศ. ๒๔๙๙

ภูมิพลอดุลยเดช ป. ร.

ให้ไว้ ณ วันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๙๙

เป็นปีที่ ๑๑ ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรกำหนดการแต่งกายของผู้ที่มีตำแหน่งเฝ้าแต่ไม่อยู่ในฐานะที่จะใช้เครื่องแบบราชการ

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๙๕ ของรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติมพุทธศักราช ๒๔๙๕ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตราพระราชกฤษฎีกาขึ้นไว้ ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชกฤษฎีกานี้เรียกว่า "พระราชกฤษฎีกากำหนดการแต่งกายของผู้ที่มีตำแหน่งเฝ้า แต่ไม่อยู่ในฐานะที่จะใช้เครื่องแบบราชการ พ.ศ. ๒๔๙๙"

มาตรา ๒ พระราชกฤษฎีกานี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา ๓ ให้ยกเลิก

(๑) ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องระเบียบการแต่งกายผู้ที่มีตำแหน่งเฝ้าแต่ไม่อยู่ในฐานะที่จะใช้เครื่องแบบราชการ ลงวันที่ ๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๖

(๒) ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องแก้ไขเพิ่มเติมระเบียบการแต่งกายของผู้ที่มีตำแหน่งเฝ้า แต่ไม่อยู่ในฐานะที่จะใช้เครื่องแบบราชการ ลงวันที่ ๒๘ กันยายน ๒๔๘๘

(๓) ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องแก้ไขเพิ่มเติมระเบียบการแต่งกายของผู้ที่มีตำแหน่งเฝ้า แต่ไม่อยู่ในฐานะที่จะใช้เครื่องแบบราชการ ลงวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๘

(๔) ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องแก้ไขเพิ่มเติมระเบียบการแต่งกายของผู้ที่มีตำแหน่งเฝ้า แต่ไม่อยู่ในฐานะที่จะใช้เครื่องแบบราชการ (ฉบับที่ ๒) ลงวันที่ ๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๙

มาตรา ๔ ในพระราชกฤษฎีกานี้

"ผู้มีตำแหน่งเฝ้า" หมายความว่า

(๑) พระบรมวงศานุวงศ์

(๒) ผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ตั้งแต่ชั้นเบญจมาภรณ์มงกุฎไทยขึ้นไป

(๓) ผู้ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ หรือได้รับคำนัดหมายจากทางราชการให้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท

มาตรา ๕ ให้มีเครื่องแบบสำหรับผู้ที่มีตำแหน่งเฝ้า แต่ไม่อยู่ในฐานะที่จะใช้เครื่องแบบราชการ ๔ ชนิด คือ

(๑) เครื่องแบบปกติ

(๒) เครื่องแบบครึ่งยศ

(๓) เครื่องแบบเต็มยศ

(๔) เครื่องแบบสโมสร

มาตรา ๖ เครื่องแบบปกติ ประกอบด้วย

(๑) หมวกทรงหม้อตาลสีขาว กะบังทำด้วยหนังหรือวัตถุเทียมหนังสีดำ

สายรัดคางทำด้วยแถบสีทอง มีดุมโลหะสีทองขนาดเล็กติดที่ข้างหมวกข้างละ ๑ ดุม ผ้าพันหมวกเป็นแถบลายถักสีขาว กว้าง ๔ เซนติเมตร ที่หน้าหมวกมีตราพระมหามงกุฎในลายกนก ปักด้วยดิ้นสีทองสูง ๕ เซนติเมตร บนพื้นเบาะสักหลาดสีขาว

(๒) เสื้อชั้นนอกคอปิดสีขาว แบบราชการ ที่แนวอกเสื้อมีดุมโลหะสีทองขนาดใหญ่ ๕ ดุม

(๓) กางเกงขายาวสีขาว แบบสากล ไม่พับปลายขา

(๔) รองเท้าหุ้มส้นหรือหุ้มข้อหนังสีดำ และถุงเท้าสีดำ

(๕) แผ่นทาบคอเสื้อ พื้นกำมะหยี่สีดำ มีกิ่งชัยพฤกษ์ประกอบด้วยใบข้างละ ๕ ใบ ปักด้วยดิ้นสีทองเต็มแผ่นทาบคอเสื้อ และที่กึ่งกลางมุมแหลมติดดุมโลหะสีทองขนาดเล็ก ข้างละ ๑ ดุม

สำหรับพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายหน้าซึ่งได้รับพระราชทานเครื่องขัตติยราชอิสริยาภรณ์อันมีเกียรติคุณร่วงเรืองยิ่งมหาจักรีบรมราชวงศ์ ให้ใช้อินทรธนูพื้นกำมะหยี่สีเขียวแก่ปักด้วยดิ้นทองเป็นยันต์ ที่ต้นอินทรธนูมีจักรี ที่กึ่งกลางอินทรธนูมีปทุมอุนาโลม ที่ปลายอินทรธนูมีดุมโลหะสีทองขนาดเล็ก ข้างละ ๑ ดุม

มาตรา ๗ เครื่องแบบครึ่งยศ เช่นเดียวกับเครื่องแบบปกติ เว้นแต่กางเกงให้ใช้กางเกงสักหลาดหรือเสิทสีดำ ลักษณะเช่นเดียวกับกางเกงตามมาตรา ๖ (๓)

มาตรา ๘ เครื่องแบบเต็มยศ เช่นเดียวกับเครื่องแบบครึ่งยศ

มาตรา ๙ เครื่องแบบสโมสร มี ๒ ชนิด คือ

(๑) เครื่องแบบสโมสร ก. เช่นเดียวกับเครื่องแบบเต็มยศ

(๒) เครื่องแบบสโมสร ข. เช่นเดียวกับเครื่องแบบสโมสร ก. เว้นแต่

(๑) เสื้อ ให้ใช้เสื้อสโมสรสีขาวทำด้วยผ้าสักหลาด หรือเสิท เปิดอกป่าดเอว มีดุมโลหะสีทองติดที่ข้อมือข้างละ ๓ ดุม ที่ระหว่างอกกับเอวข้างละ ๓ ดุม และที่บรรจบเสื้อคลุมติดกัน ๒ ดุม ที่ส่วนเปิดอกทั้งสองข้างติดแผ่นทาบคอตามมาตรา ๖ (๕) โดยให้ดุมโลหะสีทองอยู่เบื้องบน สำหรับพระบรมวงศานุวงศ์

ฝ่ายหน้าซึ่งได้รับพระราชทานเครื่องขัตติยราชอิสริยาภรณ์อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่งมหาจักกรีบรมราชวงศ์ ให้ใช้อินทรธนูตามมาตรา ๖ (๕) วรรค ๒ เสื้อนั้นมีส่วนประกอบ คือ เสื้อกสีขาว มีดุมโลหะสีทอง ๓ ดุม และเสื้อเชิ้ตสีขาวอกแข็ง ข้อมือแข็ง คอเชิ้ตชั้นเดียวแบบปีกผีเสื้อ ผูกผ้าผูกคอสีดำ เงื่อนหูกระต่าย

(๒) ในฤดูร้อน ให้ใช้กางเกงสีขาวตามมาตรา ๖

(๓) แทนกางเกงสักหลาดหรือเสิทสีดำได้

มาตรา ๑๐ ดุมโลหะสีทองตามพระราชกฤษฎีกานี้ ให้ใช้ดุมโลหะสีทองแบบเกลี้ยง

มาตรา ๑๑ การประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ให้เป็นไปตามประกาศสำนักคณะรัฐมนตรีเรื่องลำดับเกียรติและระเบียบการประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ไทย

ในโอกาสที่แต่งเครื่องแบบปกติเมื่อมิได้ประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ให้ประดับแพรแถบเครื่องราชอิสริยาภรณ์ สูง ๑.๕ เซนติเมตร ที่อกเสื้อเบื้องซ้าย,เหนือกระเป๋าบน

มาตรา ๑๒ ให้สำนักพระราชวังจัดทำเครื่องแบบตามพระราชกฤษฎีกานี้ไว้ให้ดูเป็นตัวอย่าง

มาตรา ๑๓ ให้นายกรัฐมนตรี รักษาการตามพระราชกฤษฎีกานี้

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

จอมพล ป. พิบูลสงคราม

นายกรัฐมนตรี

(คัดจาก ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๗๓ ตอนที่ ๕๕ ๑๐ กรกฎาคม ๒๔๙๙)

ขอขอบพระคุณ

นับตั้งแต่คุณประมาณ สูตะบุตร ได้ล้มป่วยลงด้วยอาการโรคหัวใจกำเริบครั้งแรก เมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๒ และเข้ารับการรักษาพยาบาลอยู่ ณ โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า ได้รับการรักษาพยาบาลเป็นอย่างดีจากนายแพทย์ ม.ร.ว. อุดมพร เกษมสันต์ และนายแพทย์กับพยาบาลอีกหลายท่าน และเมื่ออาการดีขึ้นจนเกือบเป็นปกติ ก็ได้กลับมาพักผ่อนรักษาตัวที่บ้าน ก็ได้รับการเอาใจใส่ดูแลอย่างใกล้ชิดจาก นายแพทย์สมเกียรติ และแพทย์หญิงปราณี เศรษฐภักดี จึงขอถือโอกาสขอบคุณมา ณ ที่นี้

เมื่อคุณประมาณถึงแก่กรรมลงเมื่อวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔ เป็นต้นมา บรรดาท่านที่เคารพ ญาติ มิตร และผู้ที่รู้จักคุ้นเคยได้ไปแสดงความเสียใจแก่ครอบครัว ทั้งได้กรุณาให้ความช่วยเหลือในการบำเพ็ญกุศล สวดในวาระต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก

ศพคุณประมาณ สูตะบุตร ได้รับการบำเพ็ญกุศลสวดอภิธรรมตามกำหนดดังต่อไปนี้

วันศุกร์ที่	๑๒ ก.พ. ๑๔	เจ้าภาพ
วันเสาร์ที่	๑๓ ก.พ. ๑๔	พ.อ. (พิเศษ) จวน วรรณรัตน์และภรรยา
วันอาทิตย์ที่	๑๔ ก.พ. ๑๔	แผนกจักษุ โสตร์ ร.พ. รามาธิบดี
วันจันทร์ที่	๑๕ ก.พ. ๑๔	นพ. อรรถสิทธ์ พ.ญ. สดใส เวชชาชีวะ และนายบัญญา สูตะบุตร
วันอังคารที่	๑๖ ก.พ. ๑๔	แพทย์จุฬารุ่น ๙ บัญชีจุฬารุ่น ๒๕ สำนักงานแพทย์ชจร
วันพุธที่	๑๗ ก.พ. ๑๔	รัฐศาสตร์จุฬารุ่น ๑๐ บริษัทฟูจิ ซีรอก
วันพฤหัสบดีที่	๑๘ ก.พ. ๑๔	การพลังงานแห่งชาติ กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ
วันศุกร์ที่	๑๙ ก.พ. ๑๔	คุณอะนะ รมยานนท์ ผู้ว่าการรถไฟแห่งประเทศไทย
วันเสาร์ที่	๒๐ ก.พ. ๑๔	น้อง ๆ และหลาน ๆ

วันอาทิตย์ที่	๒๑ ก.พ. ๑๔	คุณอุรา บุณยะพุกกนะ
วันจันทร์ที่	๒๒ ก.พ. ๑๔	สำนักงานอาณาบาล การรถไฟ
วันอังคารที่	๒๓ ก.พ. ๑๔	กองพัฒนาและกองแบบแผนฝ่ายช่างโยธา การรถไฟ
วันพุธที่	๒๔ ก.พ. ๑๔	สำนักงานแพทย์รถไฟ ฝ่ายธุรการ การรถไฟ
วันพฤหัสบดีที่	๒๕ ก.พ. ๑๔	ลดาวัลย์ สุตะบุตร รมยานนท์

วันพุธที่ ๑๗ ก.พ. ๑๔

เวลา ๑๐.๓๐ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูปเจริญพระพุทธมนต์

เวลา ๑๑.๐๐ น. ถวายภัตตาหารเพล

คุณวรรณ ว่องวานิช เจ้าภาพ

วันพฤหัสบดีที่ ๒๕ ก.พ. ๑๔

เวลา ๒๑.๐๐ น. บรรจุศพ ณ ศาลาในสุสานวัดธาตุทอง

(ซึ่งญาติมิตรลูกหลานสร้าง)

ทางเจ้าภาพใคร่ขอขอบพระคุณท่านผู้ใหญ่ที่เคารพ ญาติ มิตร ซึ่งได้ร่วมแรงร่วมใจ ร่วมกำลังทรัพย์ ในการจัดการบำเพ็ญกุศลในวาระต่าง ๆ ให้คุณประมาณกันอย่างพร้อมเพรียง อันเป็นความอบอุ่นใจอย่างยิ่งแก่ครอบครัวของคุณประมาณซึ่งกำลังโศกสลดในการสูญเสียอันยิ่งใหญ่ครั้งนี้ ความอบอุ่นใจที่ได้รับจากความเอื้อเฟื้อของท่านที่เคารพทุกท่าน ญาติ มิตร ทั้งหลายเหล่านี้ จะเป็นสิ่งที่ประทับใจเจ้าภาพอยู่ชั่วกาลนาน และขออภัยในการต้อนรับบกพร่องไม่ทั่วถึงไว้ในที่นี้ด้วย

สำหรับ ม.ร.ว. แสงสูรย์ ลดาวัลย์ นั้น นอกจากท่านจะเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือในเรื่องการจัดพิมพ์หนังสือ มาตั้งแต่เริ่มแรกจนเป็นรูปเล่มแล้วท่านยังได้ช่วยจัดการเป็นธุระในการรดน้ำศพ การตั้งศพเพื่อสวดอภิธรรมบรรจุศพ ตลอดจนถึงวาระสุดท้ายคืองานพระราชทานเพลิงศพในวันนี้ ความช่วยเหลือตลอดจนคำแนะนำของท่านเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการจัดงานให้ลุล่วงไปด้วยดี คุณราศรี อินทรสุขศรี คุณอาจินต์ ปัญจพรรค์ คุณสวรรค์ อุณจักร อีก ๓ ท่าน เจ้าภาพใคร่ขอแสดงความขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

รัมภา สูตะบุตร และลูก ๆ

พิมพ์ที่โรงพิมพ์การรถไฟ ฯ ถนนรองเมือง ซอย ๒ พระนคร
นายอุทัย สงวนไว้ ผู้พิมพ์โฆษณา
ธันวาคม ๒๕๑๔